

ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด

สุภาภรณ์ คำดี
6420831032018
158 หน้า (5 เล่ม)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด

สุภาภรณ์ คำดี

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

THE MOVEMENT OF WOMEN IN THE PROTECTION OF COMMUNITY RIGHTS : RUGBANKERD GROUP CASE STUDY

SUPAPORN KHAMDEE

A THEMATIC PAPER SUBMITTED IN PARTLAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE MASTER DEGREE OF POLITICAL SCIENCE
FACULTY OF SOCIAL SCIENCE
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

หัวข้อสารนิพนธ์	:	**ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด**
ชื่อนักศึกษา	:	**สุภาภรณ์ คำดี**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**ดร. วีรนุช พรมจักร์**

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีคณะสังคมศาสตร์ .....

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ)

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์ :

ประธานกรรมการ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุขพัฒน์ อนนท์จารย์)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) .....

(ดร. วีรนุช พรมจักร์)

กรรมการ .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรพล พรมกุล)

กรรมการ .....

(ดร. อาทิตย์ แสงเฉวก)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thematic Topic	:	The Movement of Women In The Protection of Community Rights : Rugbankerd Group Case Study
Student's Name	:	Supaporn Khamdee
Degree Sought	:	Master of Political Science
Anno Domini	:	2023
Advisor	:	Dr. Weeranuch Promjak

Accepted by the Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master Degree of Political Science.

Dean of Faculty of Social Sciences ..... PM. Surakrai Ji.

(Phramaha Surakrai Jinabuddhisiri)

Thesis Committee :

Chairman .....

(Assoc. Prof Dr. Sukhapat Anonjarn)

Member (Advisor) ..... Weeranuch P.

(Dr. Weeranuch Promjak)

Member .....

(Asst. Prof. Dr. Suraphon Promgun)

Member ..... Artit Saengchawek.

(Dr. Artit Saengchawek)

Copyright of Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อสารนิพนธ์	:	**ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด**
ชื่อนักศึกษา	:	**สุภาภรณ์ คำดี**
ชื่อปริญญา	:	**รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**ดร. วีรนุช พรมจักร**

สารนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน และ 2) บทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูล จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดแบบสตรีนิยมและรูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่ โดยการวิเคราะห์ข้อมูล จากข้อมูลด้านเอกสาร และข้อมูลการนำเสนอข้อมูลของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด และนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1) แนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน เกิดจากการพูดคุยกันถึงปัญหาและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงมีการรวมตัวกันของประชาชนจำนวน 6 หมู่บ้าน ในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ในนามกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ได้ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องผืนป่า ต่อต้านการสร้างเหมืองแร่ทองคำบนภูทับฟ้าและภูซำป่าบอนของบริษัท ทุ่งคำ จำกัด

2) บทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน โดยการเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่างๆ ลักษณะการรวมตัว เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดโดยมวลชน การสร้างกำแพงใจ เป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของประชาชน การเคลื่อนไหวต่อสู้กับคดีความ ตั้งข้อบัญญัติชุมชน จัดตั้งกองทุนสนับสนุนในการเคลื่อนไหว งานบุญประเพณี และมีการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ เพื่อเคลื่อนไหวคัดค้านการทำเหมืองแร่และขอให้มีการตรวจสอบผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมของเหมืองแร่ทองคำ

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหว, การปกป้องสิทธิชุมชน, กลุ่มรักษ์บ้านเกิด

ABSTRACT

Thematic Topic	:	**The Movement of Women In The Protection of Community Rights : Rugbankerd Group Case Study**
Student's Name	:	**Supaporn Khamdee**
Degree Sought	:	**Master of Political Science**
Anno Domini	:	**2023**
Advisor	:	**Dr. Weeranuch Promjak**

Independent Study purposes of this study were: 1) The concept of the Rak Ban Kerd Group's Movement to protect community rights and 2) The role and process of the Rak Ban Kerd Group's Movement to protect community rights. The samples used in this research were: Women's the Rak Ban Kerd Group in Khao Luang Subdistrict, Wang Saphung District, Loei Province. This study was a qualitative research to collect information related to the women's movement of the Rak Ban Kerd Group in Khao Luang Subdistrict, Wang Saphung District, Loei Province. Research tools are Interview form and participant and non-participant observation, data analysis from the qualitative data collected from interviews. To analyzed under the framework of feminist concepts and new movements design. By analyzing the data, including : Documentation and information on presenting of the Rak Ban Kerd Group and descriptive method were use to data presentation.

The results of the study were as follows:

1) The concept of the Rak Ban Kerd Group's Movement to protect community rights caused by talking about environmental problems and impacts that occur in the community, there was a gathering of people from 6 villages in Khao Luang Subdistrict, Wang Saphung District, Loei Province. On behalf of the Rak Ban Kerd Group has come out of the movement to protect the forest. Oppose the construction of gold mines on Phu Thap Fah and Phu Sam Pa Bon from Tungkum Co., Ltd.

2) The role and process of the Rak Ban Kerd Group's Movement to protect community rights. The movement by submitting a letter to various agencies. The nature of aggregation. It is a gathering of the Rak Ban Kerd Group by the masses. The

building a wall of hearts. It was a movement that resulted from the cooperation of the people. The movement fights lawsuits. Set community by laws. Set up a fund to support the movement. Traditional merit-making and a symbolic movement to mobilize against mining and request an investigation into the environmental impact of gold mining activities.

Keywords: The Movement, Protection of community rights, The Rugbankerd Group

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่องขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้หญิงเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิดฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความเมตตา กรุณาและความช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่านผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. วีรนุช พรมจักร์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และรองศาสตราจารย์ ดร. สุขพัฒน์ อนนท์จารย์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้คอยให้ความกรุณา ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง ให้คำปรึกษาตลอดจนได้แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่งจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณท่านผู้เชี่ยวชาญ รองศาสตราจารย์ ดร. ภาสกร ดอกจันทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรเชษฐ์ โทอื้น และอาจารย์ ดร.กรรณิกา ไวโสภา ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบ รวมทั้งให้คำแนะนำแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้มีคุณภาพ ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ เจ้าหน้าที่คณะสังคมศาสตร์ที่คอยช่วยเหลือเป็นอย่างดี รวมทั้งเพื่อนๆ ที่คอยเป็นกำลังใจให้เสมอมา และขอขอบคุณแกนนำ สมาชิกและผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ทุกท่านที่ให้การต้อนรับอย่างอบอุ่น รวมทั้งให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลข้อเท็จจริงในพื้นที่ สละเวลาอันมีค่ายิ่งมาร่วมสนทนาและตอบคำถามด้วยความใส่ใจ ซึ่งมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการวิจัยในครั้งนี้

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณกัลยาณมิตรผู้ให้ความเกื้อกูลทุกท่าน คุณพ่อ คุณแม่ผู้หญิงที่เป็นแรงบันดาลใจ สามีและลูกๆ ที่น่ารักที่คอยเคียงข้างอย่างเข้าใจ น้องชายและกำลังใจจากครอบครัวตลอดเส้นทางของการเรียนรู้ในครั้งนี้

สุภาภรณ์ คำดี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... **จ**

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... **ฉ**

กิตติกรรมประกาศ ..... **ซ**

สารบัญ ..... **ฌ**

สารบัญภาพ ..... **ฎ**

บทที่ 1 บทนำ **1**

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

1.2 วัตถุประสงค์ 4

1.3 ขอบเขตการวิจัย 4

1.4 ขอบเขตด้านเอกสาร 4

1.5 นิยามศัพท์ 4

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง **6**

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม 6

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทฤษฎีสตรีนิยม 8

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิสตรี 12

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน 13

2.5 รัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิชุมชน 17

2.6 ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม 22

2.7 เครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ 28

2.8 การจัดการป่าชุมชน 32

2.9 กลุ่มรักษ์บ้านเกิด 40

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 41

2.11 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย 47

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย **48**

3.1 รูปแบบการวิจัย 48

3.2 หน่วยที่ใช้ในการวิจัย 49

3.3 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย 49

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.4 พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย 50
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล 51
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล 52

บทที่ 4 ผลการการวิเคราะห์ข้อมูล 53
4.1 แนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน 53
4.1.1 ที่มาของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด 53
4.1.2 การนำใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด 54
4.2 บทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน 68
4.2.1 แนวคิดในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด 68
4.2.2 กระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด 74
4.2.3 รูปแบบการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด 94

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ 101
5.1 สรุปผลการวิจัย 101
5.2 อภิปรายผลการวิจัย 104
5.3 ข้อเสนอแนะ 111

บรรณานุกรม 112

ภาคผนวก 119
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ 120
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ... 122
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล 126
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 128
ภาคผนวก จ ผลการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 132
ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบผู้ให้สัมภาษณ์ 134

ประวัติผู้วิจัย 144

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	ตัวแบบโครงสร้างที่ใช้ปฏิบัติการทางสังคม (Robstone, 1996)	24
2.2	ตัวแบบการจำแนกประเภทผู้กระทำการของ Giddens (Robstone, 1996).....	24
2.3	ภาพแสดงกรอบแนวคิด	47

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อสิ่งแวดล้อมถูกทำลายจากการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ ความต้องการปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น จึงทำให้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดออกมาใช้ ทำให้มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งกรรมสิทธิ์ในทุนปัจจัยการผลิตเป็นของนายทุนเอกชนส่วนน้อยมุ่งผลิตเพื่อขายเน้นการกำไรสูงสุด และสะสมทุนเพื่อนำไปขยายการผลิตเพื่อขาย แบบเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ คือตัวการเร่งรัดการใช้ทรัพยากรและพลังงาน ที่ไม่มีการคิดถึงต้นทุนทางธรรมชาติ ต้นทุนทางสังคม ความคุ้มค่าในแง่ประโยชน์ใช้สอยต่อส่วนรวม และผลกระทบในทางลบต่อสังคมและระบบนิเวศ กระบวนการผลิตและการบริโภค นอกจากจะทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำความยากจน ยังเพิ่มมลภาวะทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต และทำให้ทรัพยากรธรรมชาติค่อยๆ ลดลง และระบบนิเวศไปทั่วทั้งโลก ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมส่งเสริมให้เกษตรกรในประเทศส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนจากการปลูกพืชเพื่อยังชีพแบบดั้งเดิม เป็นการปลูกพืชเพื่อการส่งออกแบบสมัยใหม่ โดยใช้น้ำ ปุ๋ย พลังงานเคมี สารเคมีกำจัดวัชพืช ฯลฯ เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการเอาเปรียบทั้งธรรมชาติและแรงงาน เกษตรกรต้องใช้ต้นทุนสูงขึ้น ขายพืชผลได้ราคาต่ำลง โดยต้องพึ่งพาการซื้ออาหารอื่นๆ จากตลาดเพิ่มขึ้น รวมทั้งยังเสี่ยงภัยอันตรายต่อการได้รับสารเคมีเป็นพิษเพิ่มขึ้น

ด้วยบทบาทและหน้าที่ของสตรีที่ต้องดูแลคนในครอบครัว หุงหาอาหาร และใช้ทรัพยากรตามธรรมชาติเพื่อมาเลี้ยงดูคนในครอบครัวเพื่อความอยู่รอด หน้าที่นี้ได้ถูกมอบให้สตรี โดยหน้าที่ในการดูแลครอบครัวถูกมอบให้สตรีโดยสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ด้วยหน้าที่นี้ได้ถูกแบ่งออกเป็น ผู้ชายออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อเศรษฐกิจครอบครัวที่ดีขึ้น ดังนั้นหน้าที่ในการดูแลครอบครัวและลูกๆ จึงถูกมอบหมายให้สตรีโดยวัฒนธรรม สตรีจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อมาหล่อเลี้ยงครอบครัว ตั้งแต่ในอดีตจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบันโดยเฉพาะในวัฒนธรรมชนบท

จากลักษณะของสังคมที่มีความเป็นสังคมเมืองที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน ทางด้านเศรษฐกิจสังคม ทุกอย่างดำเนินไปด้วยกันเหมือนเครื่องจักร มีการรวมตัวกันอย่างหลวมๆวิถีการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน การติดต่อสัมพันธ์กันแบบเป็นทางการ รวมถึงการแข่งขันกันสูงเริ่มแผ่ขยายเข้ามาสู่สังคมชนบททำให้วิถีชีวิตและสังคมชนบทเปลี่ยนแปลงไป จากรัฐประหาร พ.ศ. 2500 จึงทำให้การเมืองแบบประชาธิปไตยก่อตัวขึ้นในสมัยจอมพล ป. สลายไป นำไทยเข้าสู่ระบอบเผด็จการเต็มรูปแบบ ในสมัยจอมพล สฤษดิ์ อย่างปราศจากข้อกังขา อีกทั้งยังถือเป็นจุดเริ่มต้นทางสัมพันธภาพทางอำนาจแบบ ไตรภาคี ซึ่งครอบงำการเมืองไทยอย่างยาวนานรัฐประหารในครั้งนั้นมีผลทำให้ไทยอยู่ภายใต้

สภาวะกึ่งอาณานิคมของสหรัฐอเมริกา ในยุคสงครามเย็น เนื่องจากสหรัฐอเมริกา สามารถเปลี่ยนแปลงไทยให้เป็นฐานทัพของสหรัฐอเมริกาเพื่อเข้ามาแทรกแซงภายในประเทศเพื่อนบ้าน ของไทยในอินโดจีนจนทำให้เกิดความสูญเสียและปัญหายืดเยื้อยาวนานแก่ประเทศเพื่อนบ้านและยังเกิดชนวนความขัดแย้งทางการเมืองในไทยภายใต้รัฐบาลสหรัฐเผด็จการทหารและรัฐบาลอำนาจนิยมกว่าสองทศวรรษ อีกทั้งส่งผลสะเทือนอย่างลึกซึ้งต่อคนไทยความสัมพันธ์ทางอำนาจในทางการเมืองไทยและความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเพื่อนบ้านอย่างสำคัญที่สุดเป็นช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย (ณัฐพล จริงใจ, 2563) ตั้งแต่ในสมัยของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้รับอิทธิพลมาจากธนาคารโลกและกลุ่มนักธุรกิจเอกชนจากสหรัฐอเมริกาโดยต้องการให้รัฐบาลไทยส่งเสริมการลงทุนของเอกชนการจำกัดบทบาทของรัฐและรัฐวิสาหกิจ และส่งเสริมการลงทุนในด้านอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานของเอกชน ในส่วนขององค์กรต่างๆ ที่จัดตั้งเพื่อสนับสนุนรูปแบบทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้น ประเทศไทยได้ก่อตั้ง สำนักงบประมาณ สำนักส่งเสริมการลงทุน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติฉบับที่ 1 ออกใช้เมื่อปี พ.ศ. 2504 และต่อด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2510-2515 ซึ่งสาระสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวคือ การเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการพัฒนารายการที่รัฐบาลมีนโยบายเสรีนิยมอย่างเด่นชัดในการสนับสนุนส่งเสริมการให้บริการ จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้การจัดสรรทรัพยากรของประเทศไทย ตั้งแต่สมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา มีความลำเอียงให้กับนักลงทุน โดยเฉพาะนักลงทุนจากต่างประเทศ และสนับสนุนสาขาการผลิต ทำให้วิถีชีวิตแบบเมืองเข้ามาสู่วิถีชีวิตแบบชนบท (กรรณชฎา พูนพนิช, 2541)

วิถีชีวิตแบบชนบทจังหวัดเลยเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผู้คนในสังคมชนบทส่วนใหญ่ทำให้พวกเขาจึงมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง และอาหารของคนชนบท ก็นำมาจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก เช่น พืชผักท้องถิ่นอย่าง ผักกูด ผักกระเฉด ยอดอ่อนของผักต่างๆ เป็นต้น ทำให้สังคมชนบทไม่ต้องซื้ออาหารกินเหมือนคนเมือง สัตว์ และแมลงที่มีอยู่ในท้องถิ่นตามธรรมชาติ ก็สามารถใช้เป็นอาหารสำหรับคนชนบทได้ ชาวบ้านมักกินแมลง กินไข่มดแดง เป็นต้น โดยสังคมชนบทมักจะนำปลาและกุ้งที่จับมาเอง นำมาทำเป็นปลาร้ากับกุ้งแจ่วเพื่อจะได้เก็บไว้กิน ด้วยเหตุนี้การทำมาหากินของสังคมชนบท จึงขึ้นอยู่กับสภาพธรรมชาติอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นได้ถูกนำมาใช้เป็นอย่างมาก ถูกทำลายเพิ่มขึ้น และเมื่อทรัพยากรธรรมชาติหลักถูกทำลาย ประชาชนที่พึ่งพาอาศัยอยู่โดยรอบจึงได้รับผลกระทบตามมา

รัฐธรรมนูญ 2550 ได้กำหนดสิทธิชุมชน เช่นเดียวกัน แต่ได้ขยายการคุ้มครองสิทธิชุมชนให้ครอบคลุมมากขึ้น โดยบัญญัติไว้ ในมาตรา 66 “บุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชน ท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติและ มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์

จาก ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างสมดุลและยั่งยืน” มาตรา 67 “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับ รัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการ คุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้ อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิด ผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วย ผู้แทน องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษา ที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือ ด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐรัฐวิสาหกิจราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ ตามบทบัญญัตินี้ย่อมได้รับความคุ้มครอง (รัฐธรรมนูญ, 2550)

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสำคัญที่ขยายตัว ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม สาขาตัวกลางทางการเงิน การขายส่ง การขายปลีก สาขาสาขาการขนส่ง สถานที่เก็บสินค้าและการคมนาคม สาขาไฟฟ้า ประปา และโรงแยกก๊าซ สาขาการบริหารราชการและการป้องกันประเทศ สาขาการศึกษา สาขาบริการด้านสุขภาพและสังคม สาขาการให้บริการด้านชุมชนสังคมและบริการส่วนบุคคลอื่นๆ สาขาก่อสร้าง และ สาขาโรงแรมและภัตตาคาร ตามลำดับ ซึ่งมีการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลได้ส่งเสริมการลงทุนให้กับธุรกิจ SMEs จากโครงการกองทุนพัฒนา SMEs ตามแนวทางประชารัฐ เพื่อสนับสนุนและพัฒนาธุรกิจSMEs ด้วยวงเงินสินเชื่อต่างๆ เพื่อให้ธุรกิจสามารถนำนวัตกรรมที่ทันสมัย เข้ามาปรับใช้ในกิจการ เพื่อเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น จึงส่งผลให้มีมูลค่าการลงทุนสูงขึ้นตามลำดับ อีกทั้งในอุตสาหกรรมการทำเหมืองแร่ในจังหวัดเลยมีแหล่งทรัพยากรแร่ที่สำคัญทางเศรษฐกิจ 9 ชนิด คือ ถ่านหิน ทองคำ ทองแดง เหล็ก แบไรต์ หินปูน เป็นต้น ซึ่งมีสถานประกอบการที่ทำเหมืองแร่ เพิ่มการผลิตนำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (รายงานประจำปีจังหวัดเลย, 2560)

ในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย มีกิจการอุตสาหกรรมการทำเหมืองแร่เริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2549 และต่อมาในปี พ.ศ. 2550 ประชาชนที่อาศัยโดยรอบเริ่มได้รับผลกระทบมีการเจ็บป่วย (กัลยา จันทร์ทันโอ, 2558) กลุ่มคนจังหวัดเลย คัดค้านการใช้ผืนป่าเพื่อทำเหมืองแร่ และนำไปสู่การทำบันทึกเพื่อตกลงร่วมกัน ระหว่างจังหวัดเลยกับกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ในการคัดค้านการอนุญาตการต่ออายุการใช้พื้นที่ป่า โดยมีการเพิ่มการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ธรรมชาติถูกทำลายไป จนทำให้ประชาชนเกิดขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ที่อาศัยรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 4 (1) ในหมวดสิทธิชุมชน เพื่อประเด็นในการต่อสู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมถึง

ผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มีกลุ่มสตรีออกมาเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจและต้องการที่จะศึกษาการปกป้องสิทธิชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม และขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุงจังหวัดเลย นำมาสู่ปัจจัยสาเหตุที่มีผลต่อสิทธิชุมชน จนได้ข้อสรุปและเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการปกป้องสิทธิชุมชนของประชาชนภายใต้สิทธิสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการปกป้องสิทธิชุมชนและการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน
2. เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ภายใต้บริบทสิทธิตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 โดยมองการเคลื่อนไหวระดับกลุ่ม ผ่านกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เป็นการเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวันเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน ในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

1.4 ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบริบทของพื้นที่รวมถึงทฤษฎีขบวนการความเคลื่อนไหวทางสังคม ทฤษฎีสตรีนิยม แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิสตรี แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน รัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิชุมชน ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ การจัดการป่าชุมชน กลุ่มรักษ์บ้านเกิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะนำไปวิเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยต่อไป

1.5 นิยามศัพท์

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึง ขบวนการการเคลื่อนไหวของชุมชน เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งประชาชนในพื้นที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สนใจห่วงใย ได้ร่วมกันพิจารณาอย่างรอบคอบ มีแนวความคิดอย่างเดียวกัน และได้มีการออกมารวมตัวกันในการเคลื่อนไหวที่คาดหวังเกิดผลทางบวกในการต่อต้านเพื่อปกป้องชุมชน ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เพื่อปกป้องชุมชนของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

กลุ่มสตรี หมายถึง กลุ่มคนที่เป็นสตรีมารวมกลุ่มกันภายใต้อุดมการณ์เพื่อรวมกลุ่มปกป้องสิ่งแวดล้อมตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

การปกป้องสิทธิชุมชน หมายถึง สิทธิชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 57 หมวด สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย กลุ่มรักษ์บ้าน เกิดจึงได้นำมาเป็นหลักการและแนวทางในการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องทรัพยากรในพื้นที่ในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

กลุ่มรักษ์บ้านเกิด หมายถึง กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวปกป้องพื้นป่าโดยใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และ 2550 เพื่อปกป้องและต่อต้านการสร้างเมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า และภูซำป่าบอน ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้า ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทฤษฎีสตรีนิยม

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิสตรี

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

2.5 รัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

2.6 ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

2.7 เครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์

2.8 การจัดการป่าชุมชน

2.9 กลุ่มรักษ์บ้านเกิด

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีรายละเอียดดังนี้

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึง การกระทำรวมหมู่ของกลุ่มคนที่มีเป้าหมายบางอย่างร่วมกัน เพื่อผลักดันสังคมให้เคลื่อนไหวไปในทิศทางที่ต้องการหรือเพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคนที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ความแตกต่างของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับการกระทำรวมหมู่ในรูปแบบอื่นๆ เช่น กลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจและพรรคการเมือง อยู่ที่ความต่อเนื่องของการกระทำที่มีระยะเวลายาวนานพอสมควร มีการระดมผู้เข้าร่วมที่มีอุดมการณ์หรือเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงในแนวทางเดียวกัน ไม่ใช่การรวมตัวกันในลักษณะเฉพาะกิจหรือการทำงานร่วมกันภายในสถาบัน องค์กร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงานโดยไม่มีปฏิบัติการเคลื่อนไหวผลักดันสังคมในลักษณะที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหว (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558)

จุดกำเนิดสำคัญของสำนัก “ขบวนการทางสังคมใหม่” คือการวิพากษ์ทฤษฎีการระดมทรัพยากรว่า สนใจเฉพาะการตอบคำถามว่าขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นอย่างไร (How) ขณะเดียวกันก็วิพากษ์ทฤษฎีมาร์กซิสต์ ว่ามีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์/ขบวนการทางสังคมใหม่ๆ เช่น

ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการสิทธิสตรีและอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1960s และ 1970s (Donatella Della Porta and Mrio Diani, 1999) ซึ่งได้ทำให้เกิดคำถามในหมู่นักทฤษฎีในยุโรปกลุ่มหนึ่งว่า เหตุใดจึงเกิดขบวนการซึ่งมิได้มีฐานจากความขัดแย้งทางชนชั้นเหล่านี้ขึ้นมาอย่างกว้างขวาง (ผาสุก พงศ์ไพจิตร, 2544) และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ได้ทำให้เกิดคำถามกับจุดเน้นของการวิเคราะห์ความขัดแย้งซึ่งอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่าง “ทุน-แรงงาน” หรือความขัดแย้งที่ตั้งอยู่บนฐานของการควบคุมทรัพยากรทางเศรษฐกิจ อันเป็นลักษณะสำคัญของขบวนการทางสังคมแบบเก่า (Old Social Movement)

Alberto Melucci ได้ชี้ให้เห็นถึงการก่อตัวขึ้นของปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางสังคมหลังสมัยใหม่เหล่านี้ และเห็นว่าทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่ใช้อธิบาย คือ ทฤษฎีทางชนชั้นและทฤษฎีแนวการกระทำรวมหมู่ของสำนักอเมริกา หรือทฤษฎีการระดมทรัพยากร นั้นมีข้อจำกัด เนื่องจากสนใจแต่เพียงองค์กรการเคลื่อนไหว ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และความสำเร็จหรือความล้มเหลว การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของขบวนการทางสังคมโดยนักทฤษฎีซึ่งอธิบายภายใต้ทฤษฎีสังคมศาสตร์เท่าที่มีอยู่จึงให้คำตอบได้เพียงว่าขบวนการทางสังคมเกิดขึ้น อย่างไร (How) แต่ไม่อาจให้คำตอบได้ว่า เหตุใดหรือทำไม (Why) ขบวนการทางสังคมจึงเกิดขึ้น (Melucci, 1985) การตระหนักถึงความไม่เพียงพอของแนวการวิเคราะห์แบบชนชั้นดั้งเดิมนี้เอง ได้เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของกรอบการวิเคราะห์ของสำนักคิดที่เรียกว่า “ขบวนการทางสังคมใหม่”

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยในหลายรูปแบบขณะนี้ จะเป็นผลดีกับประเทศชาติได้ เพราะในปัจจุบันเราจะเห็นว่าการเคลื่อนไหวของ “กลุ่มทางสังคม” (Social Group) ได้มีบทบาทมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นประจักษ์ในสังคมไทยเราอาจแบ่งออกได้เป็น 2 แบบคือ พวกกลุ่มเคลื่อนไหว (Mob) กับกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) สองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกัน ทั้งในเชิงของการสร้างนิยาม/ความหมาย เนื้อหาสาระ วัตถุประสงค์ และขบวนการการเคลื่อนไหวใหม่ทางสังคม ทั้งนี้ตัวอย่างความแตกต่างที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ เรื่องกระบวนการในการจัดตั้งเช่น กลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ มีที่มาจากอุดมการณ์ แต่พวกกลุ่มเคลื่อนไหว (Mob) กลับมีที่มาจากเรื่องผลประโยชน์หรือได้รับการว่าจ้างมา หรือเรื่องของการบิดเบือนหลักการแห่งนิติรัฐ อำนาจศาล กระบวนการยุติธรรม เช่น มีการรวบรวมคนจำนวนมากให้เคลื่อนไหวทำการปิดถนนที่ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะ เพื่อประท้วงคำตัดสินศาลในเรื่องของการรุกป่าของนายทุน เพื่อทำรีสอร์ทแล้วเสนอข้อต่อรองรัฐให้แก้ไขปัญหาด้วยการเปิดให้เป็นพื้นที่เช่า ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากผลประโยชน์ส่วนตนไม่ใช่ประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น ดังนี้แล้วจึงเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวในแบบของกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) น่าจะเป็นทางที่สร้างสรรค์กว่าตัวอย่างที่ดีที่อาจตีความได้ว่าอยู่ในลักษณะของกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) ที่น่าสนใจ คือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ในการต่อต้านการคอร์รัปชัน ของกลุ่มต่างๆ ที่เริ่มจากการรวมตัวของภาคเอกชน ที่มีคุณดุสิต ศิริวรรณ เป็นผู้ริเริ่ม รวมกับเครือข่ายภาคประชาชน สื่อ นักวิชาการ และพยายามเชื่อมโยง

ไปถึงภาครัฐ เข้ามาร่วมเป็นภาคีเครือข่าย ในการต่อต้านและต่อสู้กับการทุจริตที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ด้วยหวังว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดผลทางบวกในการต่อต้านและปฏิเสธการทุจริตทุกรูปแบบที่มีในประเทศ ทั้งเป็นการลดทอนการเติบโตของการทุจริต รวมไปถึงการสร้างค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมใหม่ที่เกี่ยวกับการทุจริตในยุคหน้า ว่า “จะรังเกียจ คนโกง และการทุจริตทุกรูปแบบ” อย่างไรก็ตาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เพื่อการต่อต้านการคอร์รัปชัน จะประสบผลสำเร็จที่ชัดเจนขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อทุกภาคส่วนมีความร่วมมือกันอย่างชัดเจนและมีการแสดงออกอย่างจริงจัง ในทุกสถานการณ์ที่มีการทุจริต เพราะถ้าเราไม่ช่วยกันและยังกลัวคนโกงอยู่ เราทุกคนก็จะถูกโกงไปกันหมด เหง้าหน่อ ของการต่อต้านการทุจริตได้เกิดขึ้นแล้ว ทีนี้ก็อยู่ที่พวกเราทุกคนแล้ว “ร่วมกันต่อต้านการคอร์รัปชัน เพื่ออนาคตของประเทศไทย” การทบทวนสถานะและบทบาทของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไทยภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบันจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สนใจ และห่วงใย ได้ร่วมกันพิจารณาอย่างรอบคอบว่าควรจะมีท่าทีต่อสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองปัจจุบันอย่างไร จะทำอย่างไรให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไทยตอบคำถามต่อประชาชนมากกว่าสถาบันสังคมและการเมืองจารีตจะทำอย่างไรกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ จึงจะสามารถเป็นพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เป็นอิสระภายใต้เงื่อนไขและข้อผูกมัดของแหล่งทุนเช่นองค์กรกึ่งรัฐที่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือไม่กลายสภาพเป็นเพียงเครื่องมือของการกดทับและการธำรงสถานะเดิมของสถาบันสังคมและการเมืองจารีตอย่างเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558)

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สรุปได้ว่า ขบวนการการเคลื่อนไหวของชุมชน เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งประชาชนในพื้นที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สนใจ ห่วงใย ได้ร่วมกันพิจารณาอย่างรอบคอบ มีแนวความคิดอย่างเดียวกัน และได้มีการออกมารวมตัวกันในการเคลื่อนไหวที่คาดหวังเกิดผลทางบวกในการต่อต้านเพื่อปกป้องชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชนกรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิดซึ่งถือว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมระดับชุมชน ที่ก่อให้เกิดพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ รวมทั้งผู้วิจัยได้นำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทฤษฎีสตรีนิยม

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีสตรีนิยมโดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดสตรีนิยมเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบหนึ่งซึ่งเกิดจากการที่สตรีไม่ต้องตกอยู่สภาวะความเป็นรองของผู้ชาย หรือช้างเท้าหลัง และเป็นทางเลือกใหม่ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม ตามแนวคิดสตรีนิยมที่ได้รับจากประเทศตะวันตกกำลังปรับโดยกระแสโลกในยุคปัจจุบันเป็น โลกแห่งเทคโนโลยี และการสื่อสารที่ไร้พรมแดนซึ่งเป็นสื่อสมัยใหม่ ที่เรียกกันว่าสื่อดิจิตอลแห่งยุคเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน ทำให้การปรากฏตัวของสตรีในยุคเดิมๆ เข้าสู่สตรีในยุคหลังสมัยใหม่ พร้อมทั้งการผลักดันตนเองและการเข้าไปสู่สาธารณะ

ความตื่นตัวทางการเมืองของสตรีที่แม้จะไม่มีวาระเพื่อสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศเป็นวาระแต่ต้องการสร้างโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของรัฐบาล แนวนโยบาย รวมทั้งการแก้ปัญหาจากความรุนแรงถึงตายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สตรีจำนวนมากโดยเฉพาะผู้สตรีรากหญ้าและชนชั้นกลางใหม่ที่เข้าไม่ถึงการเมืองแบบทางการเลือกที่จะใช้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นช่องทางเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในทางการเมืองนอกสถาบันการเมืองที่เป็นทางการ ผู้หญิงกลุ่มนี้เข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองเพราะเผชิญกับปัญหาที่กระทบต่อวิถีชีวิตและอีกส่วนหนึ่งเพราะมีสำนึกของการเป็นพลเมืองและประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจที่ต้องการให้การเมืองพัฒนาไปสู่การเมืองที่มีคุณภาพ เมื่อพิจารณาจากประเด็นที่กลุ่มผู้หญิงเหล่านี้ให้ความสนใจ อาจแบ่งได้เป็นสามกลุ่มหลัก คือ (ดวงหทัย บูรณเจริญกิจ, 2560)

กลุ่มแรก กลุ่มสตรีที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพราะได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ เช่น การประกาศเขตอุทยาน การเวนคืนที่ดิน ทำให้ผู้หญิงโดยเฉพาะในกลุ่มรากหญ้าต้องเผชิญกับการสูญเสียเสรีภาพและความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ เพราะถูกทำลายหรือถูกกันออกจากระบบนิเวศน์ที่เป็นแหล่งอาหารและรายได้ ในขณะที่ผู้ชายต้องการเปลี่ยนอาชีพและย้ายถิ่นฐานออกจากบ้านเกิดเพื่อไปหางานทำ การดำเนินนโยบายการพัฒนามีโจทย์สำคัญว่าจะตอบสนองต่อผลกระทบตามเพศสภาพนี้อย่างไร สตรีกลุ่มนี้จำนวนไม่น้อยได้รับการอบรมเรื่องมิติเพศสภาพกับการพัฒนา พวกเธอมีสำนึกในเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศ สามารถวิพากษ์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สังกัดอยู่ และพวกเธอก็ยังเห็นความจำเป็นที่จะต้องสะท้อนปัญหาจากมุมของเพศสภาพ และผลักดันให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมอยู่ในทุกขั้นตอนของการพัฒนาของรัฐที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชายและหญิงในชุมชน (ดวงหทัย บูรณเจริญกิจ, 2560)

กลุ่มที่สอง คือกลุ่มสตรีที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับการเมืองสีเสื้อที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีความขัดแย้งทางการเมืองที่แบ่งสังคมไทยออกเป็นสองขั้วการเมืองระหว่างปี พ.ศ. 2549-2557 ความขัดแย้งทางการเมืองนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้เรียนรู้การเมือง ผู้หญิงจำนวนหนึ่งได้เปลี่ยนจากการเป็นเพียงผู้เข้าร่วมการประท้วง (protestor) ไปสู่การเป็นผู้กระทำการทางการเมือง (political actor) ภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่เข้าร่วมต่อสู้ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเปลี่ยนจากภาพลักษณ์ของผู้หญิงในขบวนการเคลื่อนไหวแบบฐานประเด็นที่ผู้หญิงมีภาพของความเป็นเหยื่อของการพัฒนา มาสู่ภาพของการเป็นพลเมืองผู้มีส่วนในการกำหนดทิศทางการเมือง และมองว่านโยบายของรัฐเป็นส่วนสำคัญต่อเรื่องปากท้องที่ตนควรมีสิทธิที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนด (ดวงหทัย บูรณเจริญกิจ, 2560)

สุดท้ายกลุ่มที่สาม คือ กลุ่มสตรีในสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง-ชาติพันธุ์ที่ยืดเยื้อและใช้อาวุธในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับแต่ พ.ศ. 2547 เป็นแรงผลักดันให้ กลุ่ม-องค์กรสตรีในพื้นที่ องค์กรรวมตัวกันเป็นคณะทำงานวาระผู้หญิงจังหวัดชายแดนใต้ เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2558 มีเป้าหมายเพื่อรณรงค์เรื่องการคุ้มครองพื้นที่ปลอดภัยและการมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพของผู้หญิงแสดงจุดยืนชัดเจนในเรื่องการต่อต้านความรุนแรง และประกาศบทบาทของ

ผู้หญิงในฐานะ “ผู้สร้างสันติภาพ” ทำให้คณะทำงานวาระผู้หญิงจังหวัดชายแดนใต้เป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งและได้รับการยอมรับจากหลายฝ่ายในพื้นที่ จากการปริทรรศน์ข้างต้นมีข้อสังเกตสี่ประการเกี่ยวกับพัฒนาการของงานการสร้างความเป็นธรรมทางเพศ (gender justice) ในประเทศไทย ดังนี้

ข้อสังเกตประการที่หนึ่ง การเพิ่มขึ้นของตัวแสดงที่หลากหลายในการกำหนดและต่อรองวาระทางเพศสภาพ เช่น ปัญญาชน นักวิชาการ กลุ่มสตรีและภาคประชาสังคม การกำหนดประเด็นและแบบแผนปฏิบัติตามเพศสภาพได้เคลื่อนจากอำนาจรัฐมาสู่อำนาจประชาชนมากขึ้น จากเดิมที่มีรัฐเป็นตัวแสดงหลักในการกำหนดแบบปฏิบัติตามเพศสภาพของหญิงชายในสังคมซึ่งมีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างเพศเหลื่อมล้ำ ต่อมาภาคประชาชนเริ่มเข้าสู่เวทีการต่อรองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างพื้นที่ในการมีส่วนร่วมกำหนดวาระและประเด็นที่เกี่ยวกับเพศสภาพมากขึ้น

ข้อสังเกตประการที่สอง องค์กรสตรีได้พัฒนาความเชี่ยวชาญแบบลงลึก ขณะเดียวกันก็แผ่ขยายความร่วมมือและความเป็นเครือข่าย ในบางประเด็นผันมาสู่การเป็นพันธมิตรกันระหว่างรัฐและภาคประชาชน ยุทธศาสตร์เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเน้นความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ มากขึ้น อาทิเช่น องค์กรวิชาชีพต่างๆ ทบวงกรมในกระทรวงต่างๆ สถาบันทางวิชาการ องค์กรภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน มีการทำงานเพื่อตอบสนองปัญหาตามสถานการณ์ และมุ่งสร้างการเปลี่ยนทางโครงสร้างและวัฒนธรรมควบคู่กันไป เห็นได้จากการที่การต่อรองเพื่อกำหนดวาระทางสังคมและการเมืองเกิดขึ้นทั้งในระดับนโยบาย กฎหมาย จนถึงการสร้างและพัฒนามาตรการและกลไกเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเพศด้วยวิธีการที่หลากหลาย

ข้อสังเกตประการที่สาม ความพยายามที่จะใช้แนวคิดสตรีนิยมให้เหมาะกับบริบทท้องถิ่น เวทีถกเถียงเรื่องสิทธิสตรีของประเทศไทยเริ่มต้นมาแต่ก่อนที่ประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงการปกครองและก่อนที่จะรับกรอบสากลมาใช้ในการรณรงค์เพื่อสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศ แม้การสร้างความรู้ในสถาบันวิชาการจะไม่ได้รับการหนุนเสริมจากรัฐและภาคส่วนอื่นๆ เท่าที่ควร แต่ก็มีความพยายามที่จะพัฒนามาอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคประชาสังคมในบางประเด็น นอกจากนี้ก็มีการพัฒนาความรู้นอกสถาบันวิชาการที่ใช้แนวทางสตรีนิยมและเพศสภาพมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับปัญหาในมิติต่างๆ ที่สตรีและเพศหลากหลายในสังคมเผชิญอยู่ตามยุคสมัย นักวิชาการและนักกิจกรรมทางสังคมไม่ได้นำแนวคิดสตรีนิยมแบบตะวันตกมาใช้โดยไม่อ่านสังคมไทย อย่างที่มักมีการนำเรื่องนี้มาโจมตีเฟมินิสต์ไทย การศึกษาชิ้นนี้ทำให้พบว่าผู้ที่ทำงานด้านนี้มีความพยายามประยุกต์ปรับแต่งให้เหมาะกับวัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่นขึ้นตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2554) ว่าประเทศไทยมีการนำสตรีนิยมมาตีความ และนำมาใช้กับบริบทเฉพาะของสังคมไทย รวมทั้งมีการนำกรอบอ้างอิงสากลมาปรับให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการภายในประเทศ เพื่อลดแรงเสียดทานที่อาจมีอันนำไปสู่ยุทธศาสตร์และวิธีการที่จะนำการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ ประสบการณ์ที่สั่งสมทำให้ขบวนการสตรีนิยมใส่ใจที่จะปรับยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่ และได้ริเริ่มขยายขอบ

ฟ้าของการทำงานออกไป ให้สามารถบูรณาการกับประเด็นปัญหาใหม่ๆ ที่กลุ่มผู้หญิงกลุ่มต่างๆ กำลังเผชิญอยู่เพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเพศควบคู่ไปกับความเป็นธรรมทางสังคม เห็นได้จากการทำงานเรื่องส่งเสริมบทบาทผู้หญิงมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ หรือการทำงานเรื่องการเข้าถึงการทำแท้งที่ปลอดภัยและการสื่อสารเรื่องเพศ ซึ่งแม้จะยังไม่สามารถรื้อถอนมายาคติให้หมดสิ้นได้ แต่ความเข้าใจความเป็นท้องถิ่นก็ทำให้เครือข่ายสตรีสร้างพื้นที่ในการทำงานที่สร้างโอกาสในการเลือกที่จะกำหนดชะตาชีวิตของสตรีได้มากขึ้น

ข้อสังเกตประการสุดท้าย การทำงานเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเพศในประไทย องค์กรผู้หญิงมักใช้แนวคิดสตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal feminism) ควบคู่ไปกับการทำงานที่ใช้แนวคิดฐานสิทธิ (Right based approach) สำหรับขบวนการแรงงานก็ใช้แนวคิดสายมาร์กซิสมาเป็นกรอบวิเคราะห์ แต่ก็พบว่ากลุ่มสตรีที่มีสำนึกเรื่องความเป็นธรรมทางเพศ อย่างเช่น กลุ่มสตรีสู้ชีวิต ซึ่งเป็นผู้ที่เสียหายจากการค้ามนุษย์ข้ามชาติ หรือจะเป็นกลุ่มสตรีที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนา และกลุ่มสตรีที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงที่ใช้อาวุธ กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสตรีที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพราะประสบปัญหาที่บีบคั้น ไม่ได้เริ่มด้วย สำนึกแบบสตรีนิยมหรือต้องการเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างเพศ หากการรวมตัวทำให้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์และได้รับการเรียนรู้เรื่องการวิเคราะห์สถานการณ์ของตนจากมุมมองเพศสภาพ แม้หลายคนไม่แน่ใจหากจะเรียกตนเองว่าเฟมินิสต์ แต่การทำงานก็มีแง่มุมที่จะสร้างความเป็นธรรมทางเพศ ควบคู่ไปกับการแก้ปัญหาที่ตนต้องเผชิญ สนใจที่จะเชื่อมโยงความรู้ทางวิชาการด้านสตรีนิยมและเพศสภาพสู่งานภาคปฏิบัติของตนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างเพศ และอำนาจเชิงโครงสร้างที่ตนกำลังเผชิญอยู่ เพราะตระหนักว่าการจะหาทางออกจากปัญหาที่ตนเผชิญนั้นจะต้องทำงานเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเพศควบคู่ไปด้วย การตื่นตัวของผู้หญิงซึ่งมาจากกลุ่มพลังทางสังคมกลุ่มต่างๆ ในประเด็นปัญหาที่หลากหลายนับเป็นโอกาสที่กำลังเปิดขึ้นในการฟื้นคืนพลังทางการเมืองของสตรีนิยมเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคมในอนาคต ในงานศึกษานี้จึงรวมกลุ่มนี้ไว้ด้วยเพราะเห็นว่าหากละเลยผู้หญิงกลุ่มที่อยู่ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มิได้มีวาระหลักเพื่อสร้างความเสมอภาคระหว่างเพศและขจัดการกดขี่ทางเพศ ก็จะทำให้ภาพการทำงานเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเพศในประเทศไทยไม่ครอบคลุม นอกจากนี้นักวิชาการบางคนตั้งคำถามที่น่าสนใจว่าการแบ่งประเภทขบวนการสตรีนิยมของประเทศไทยในปัจจุบันอย่างชัดเจนนั้นจะสามารถทำได้หรือไม่ องค์กรและกลุ่มสตรีต่างๆ (ดวงหทัย บูรณเจริญกิจ, 2560)

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทฤษฎีสตรีนิยมสรุปได้ว่า กลุ่มสตรีที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองส่วนใหญ่ ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ หรือกลุ่มสตรีที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนา เป็นสตรีที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพราะประสบปัญหาที่บีบคั้น แม้ว่าจะไม่ได้เริ่มด้วยสำนึกแบบสตรีนิยมหรือต้องการเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างเพศ หากการรวมตัวทำให้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์และได้รับการเรียนรู้เรื่องการวิเคราะห์สถานการณ์ของตนจากมุมมองเพศสภาพ แต่การทำงานก็มีแง่มุมที่จะสร้างความเป็นธรรมทางเพศ

ควบคู่ไปกับการแก้ปัญหาที่ตนต้องเผชิญ เพราะตระหนักว่าการจะหาทางออกจากปัญหาที่ตนเผชิญทำให้สตรีโดยเฉพาะในกลุ่มรากหญ้าต้องเผชิญกับการสูญเสียเสรีภาพและความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ เพราะถูกทำลายหรือถูกกันออกจากระบบนิเวศที่เป็นแหล่งอาหารและรายได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาตามแนวคิดสตรีนิยมมากำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่าง และนำไปเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ในการศึกษาครั้งนี้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิสตรี

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิสตรีโดยมีรายละเอียดดังนี้

สิทธิสตรี (Women's rights) คือ สิทธิและการให้สิทธิแก่สตรีและเด็กหญิงในสังคมต่างๆ ทั่วโลก ในบางแห่ง กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น และพฤติกรรมมีส่วนให้การสนับสนุนและสร้างสิทธิเหล่านี้ขึ้นมาเป็นอย่างขนบธรรมเนียมประเพณี ในขณะที่ในที่อื่นๆ ผู้คนเพิกเฉยสิทธิสตรีและยับยั้งสิทธิเหล่านี้ สิทธิสตรีแตกต่างจากแนวคิดในมุมมองที่กว้างขึ้นในเรื่องสิทธิมนุษย์โดยพิจารณาจากข้ออ้างต่างๆ แสดงความลำเอียงทางประเพณีหรือทางประวัติศาสตร์ที่มีมา ข้ออ้างดังกล่าวต่อต้านการใช้สิทธิสตรีและเด็กหญิงและให้การยอมรับผู้ชายและเด็กผู้ชายมากกว่า (Hosken, Fran P., 1981)

ประเด็นต่างๆ ที่มีเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสิทธิสตรี ซึ่งประเด็นเหล่านี้พบเห็นแพร่หลายไม่มีขอบเขตจำกัด ประเด็นเหล่านี้รวมไปถึง สิทธิความชอบธรรมในร่างกายของตน (Bodily integrity) และการตัดสินใจในเรื่องส่วนบุคคล (Autonomy) สิทธิในการออกเสียง (สิทธิในการเลือกตั้ง หรือเรียกว่า suffrage ในภาษาอังกฤษ) สิทธิในการดำรงตำแหน่งสาธารณะ (public office) สิทธิในการทำงาน สิทธิในค่าจ้างที่ยุติธรรมหรือรายได้ที่เท่าเทียมกัน สิทธิในการเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ สิทธิในการศึกษา สิทธิในการเข้ารับราชการทหารหรือถูกเกณฑ์ทหาร (conscript) สิทธิในการเข้าทำสัญญาทางกฎหมาย ตลอดจนสิทธิคู่สมรส สิทธิปกครองของบิดามารดา (parental rights) และสิทธิทางศาสนา (Lockwood, Bert B., 2006)

ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอดีต สถานภาพของสตรีไทยไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม สตรีมักถูกมองเป็นสิ่งที่ด้อยคุณค่า ไร้ความสามารถ ถูกกดขี่ ข่มเหง และกีดกัน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ไม่มีสิทธิและบทบาทหรือฐานะใดในทางสังคม ซึ่งไม่ได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมผู้ชาย ทั้งที่สตรีเองก็เป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับผู้ชาย สถานภาพความเป็นมนุษย์นั้นมีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคนโดยไม่คำนึงถึง เพศ วัย สัญชาติ ศาสนา ทั้งยังเป็นสาระสำคัญตามธรรมชาติ ความเป็นมนุษย์จึงไม่อาจจำกัดหรือทำให้สูญเสียไปไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ การไม่เคารพในสิทธิสตรีตลอดจนการเลือกปฏิบัติต่อผู้เป็นสตรีนั้นแต่เดิมอาจเป็นเพราะสภาพสังคมสมัยโบราณที่มีการถือปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยที่ผู้ชายจะมีความรับผิดชอบในฐานะที่ เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บทบาทของสตรีลดลง

ในปัจจุบัน สตรีได้รับการศึกษาในขั้นสูงมากขึ้น มีความสามารถ และมีบทบาทสำคัญอย่างมาก ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองทำให้สิทธิสตรีได้รับการยอมรับ การพัฒนา และการคุ้มครองในด้านต่างๆ มากมายหลายด้าน เห็นได้จากในปัจจุบันมีกฎหมายที่คุ้มครองด้านสิทธิสตรีอยู่มากมาย แนวคิดเรื่อง “เพศสภาวะ (gender)” ได้มีการนำมาใช้อยางกว้างขวางเมื่อสามสิบกว่าปีมานี้เอง โดยกลุ่มที่นำมาใช้ คือ นักสตรีนิยมในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ (พจี ยุวจิต, 2542) ซึ่งนำมาใช้เพื่ออธิบายความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงและชายในสังคม ที่มีแนวโน้มที่จะจัดความสำคัญของผู้ชายไว้เหนือกว่าหญิง หรือระบบสังคมแบบเพศชายเป็นใหญ่ (Patriarchal System) กล่าวคือ เพศชายเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ความเป็นไปของสังคม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ สตรีถูกกดขี่ และกลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการถูกเลือกปฏิบัติ การไม่ได้รับความเป็นธรรม ตลอดจนกรณีปัญหาต่างๆ ของผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันอันเกิดมาเป็นเวลาช้านาน (ปฐมาภรณ์ บุษปธำรง, 2546)

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิสตรี พอที่จะสรุปได้ว่า ในอดีตที่ผ่านมาสถานภาพของผู้หญิงไทยไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม ผู้หญิงมักถูกมองเป็นสิ่งที่ด้อยคุณค่า ไร้ความสามารถ ถูกกดขี่ ข่มเหง และกีดกัน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและ การเมือง ไม่มีสิทธิและบทบาทหรือฐานะใดในทางสังคม ซึ่งไม่ได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมผู้ชาย ทั้งที่สตรีเองก็เป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับผู้ชาย สถานภาพความเป็นมนุษย์นั้นมีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน แม้ในปัจจุบันสตรีได้รับการศึกษาในขั้นสูงมากขึ้น มีความสามารถ และมีบทบาทสำคัญอย่างมาก ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองทำให้สิทธิสตรีได้รับการยอมรับ การพัฒนา และการคุ้มครองในด้านต่างๆ มากมายหลายด้าน เห็นได้จากในปัจจุบันมีกฎหมายที่คุ้มครองด้านสิทธิสตรีอยู่มากมายเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงสิทธิสตรีในการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องชุมชนของตนเองโดยผู้วิจัยได้นำมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง และนำไปเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ในการศึกษาครั้งนี้

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนโดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวความคิดสิทธิชุมชน เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับสิทธิของชุมชนที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ ป่า ซึ่งชุมชนมีวิถีชีวิต จารีตประเพณี สัมพันธ์กับทรัพยากร เหล่านี้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีการจัดการดูแลรักษา ใช้ประโยชน์ เพื่อให้ประโยชน์ต่อชุมชนเองโดยยึดหลักความยั่งยืน

2.4.1 ความหมายของสิทธิชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนพบว่า ได้มีผู้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับ สิทธิชุมชนหลากหลายความหมาย ซึ่งในแต่ละความหมายจะมีความเหมือนความต่างกันบ้าง ซึ่งผู้ศึกษาสามารถสรุปความหมายต่าง ๆ ได้ดังนี้

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2536) ได้ให้ความหมายของสิทธิชุมชนว่า สิทธิชุมชนไม่ใช่ส่วนของส่วนบุคคลของประชาชนแต่ละคนและไม่ใช่ของรัฐ สิทธิชุมชนในลักษณะดังกล่าวนี้ คนจากแถบประเทศตะวันตกไม่เข้าใจความหมายและไม่รู้จัก แต่อาจเข้าใจและรู้จักกันแต่คนในประเทศแถบตะวันออกที่มีความเป็นวัฒนธรรมชุมชนสูง นอกจากนี้ บวรศักดิ์ ยังอธิบายความหมายของสิทธิชุมชนว่าเป็นสิทธิที่รวมถึงสิทธิชุมชนที่จะจัดการใช้ประโยชน์และมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในสังคมไทย โดยแสดงออกมาทางจารีตประเพณีที่สืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ในรูปขององค์กร เหมืองฝาย หรือองค์กรป่าชุมชน เป็นต้น

จักรกฤษณ์ ควรพจน์ (2545) กล่าวว่า สิทธิชุมชนมีความแตกต่างกับสิทธิในทรัพย์สิน แต่สิทธิชุมชนเป็นระบบจัดการดูแลทรัพยากรที่ไม่ได้ให้สิทธิ์ในการหาประโยชน์เชิงพาณิชย์จากทรัพยากรชุมชนต่างๆ ไม่มีสิทธิ์เอาทรัพยากรไปขายเพียงแต่มีสิทธิ์ที่จะใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและที่จะดูแลทรัพยากรให้คงอยู่เท่านั้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากเรื่องทรัพย์สินอย่างยิ่ง นอกจากนี้จักรกฤษณ์ยังมองว่าสิทธิชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นจากอำนาจรัฐแต่เกิดขึ้นจากจารีตประเพณีและปรากฏการณ์ในสังคมซึ่งรัฐเองมีหน้าที่ที่จะต้องออกกฎหมายรับรองโดยรัฐจะต้องรับรองสิทธิจะรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

ยศ สันตสมบัติ (2546) กล่าวว่า สิทธิชุมชน หมายถึง สิทธิร่วมหรือสิทธิการใช้เหนือทรัพย์สินร่วมของชุมชน สมาชิกของชุมชน ซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าเท่านั้น จึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์จากป่า โดยความหมายข้างต้นนี้ สิทธิชุมชนให้ความสำคัญหรือมีจุดเน้นกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อส่วนรวมมากกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนตน ถึงแม้ว่าตามทฤษฎีแล้วสมาชิกของชุมชนทุกคนจะมีสิทธิตามธรรมชาติในการใช้ทรัพยากรส่วนรวมได้ แต่ชุมชนก็สามารถใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์ กฎระเบียบโดยคำนึงถึงความยั่งยืนและความเป็นธรรมทางสังคมได้ และ “สิทธิการใช้” ยังถูกกำหนดด้วยความยั่งยืนหรือความเป็นธรรมต่อระบบนิเวศ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการกำหนดให้สมาชิกใช้ประโยชน์จากป่าไม้ได้แต่เฉพาะอาณาบริเวณจำกัดและต้องไม่เป็นอันตรายต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศ

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) ได้กล่าวถึงสิทธิชุมชนว่าเป็นเสมือนคุณค่าที่ยอมรับสิทธิของกลุ่มชนใดๆ ก็ตามในสังคมว่าจะไม่ถูกกีดกันออกไปจากการมีส่วนร่วมในอำนาจต่างๆ ของสังคมอย่างไม่เป็นธรรมนั้น คือ การเคารพในการปฏิบัติต่อทุกกลุ่มชนอย่างเท่าเทียมและเมื่อเกิดกรณีของการกีดกันกลุ่มชนใดขึ้นกลุ่มชนนั้น ก็จะต่อสู้เพื่อให้สิทธิแก่กลุ่มของตนที่ถูกกีดกันได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดสถานภาพตนเองแทนที่จะให้ผู้อื่นมากำหนดให้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2548) ได้กล่าวว่า สิทธิชุมชนในมุมมองสังคมไทยอาจมองว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ แต่อย่างน้อยได้มีการปลูกฝังแนวความคิดเรื่องสิทธิชุมชนลงไปในสังคมไทยโดยผ่านกระบวนการศึกษานอกระบบ จนเป็นผลให้แนวความคิดเรื่องสิทธิชุมชนได้เข้าไปปรากฏในระบบการศึกษาไทย กระทั่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านหรือประชาชนใช้ในการต่อสู้หลายครั้ง ทั้งนี้สิทธิชุมชนไม่ควรถูกไปยึดติดกับชุมชนที่มีความหมายเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น เพราะในสังคมไทยมีสำนึก

เกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ด้วย เช่น กรณีกลุ่มผู้พิการเรียกร้องรัฐบาลขอให้มีการสร้างบันไดเลื่อน ซึ่งกลุ่มผู้พิการดังกล่าว ถึงแม้จะต่างคนต่างอยู่ แต่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้น เรื่องของชุมชนกับเรื่องอัตลักษณ์เป็นเรื่องเดียวกันซึ่งก็คือตัวเองมีผลประโยชน์ร่วมกับผู้อื่นอย่างไร หรือควรจะมีทรัพยากรของตัวเองร่วมกับคนอื่นอย่างไร สิ่งเหล่านี้คือความเป็นชุมชน

เลิศชาย ศิริชัย (2546) ได้กล่าว ถึงสิทธิชุมชนว่า เป็นกระบวนการของการให้ความหมาย การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานของการให้สมาชิกของชุมชนที่ใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีโอกาสเข้าถึงและใช้ประโยชน์ ได้อย่างเท่าเทียมในขณะที่สามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศไว้ได้

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนสรุปได้ว่า สิทธิชุมชนไม่ใช่ส่วนของส่วนบุคคลของประชาชนแต่ละคนและไม่ใช่ของรัฐ เป็นสิทธิที่รวมถึงสิทธิชุมชนที่จะจัดการใช้ประโยชน์และมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีกระบวนการของการให้ความหมาย การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานของการให้สมาชิกของชุมชนที่ใช้ทรัพยากรร่วมกันมีโอกาสเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียม ในขณะที่สามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศไว้ได้ โดยผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดและแบบสัมภาษณ์ในการศึกษาครั้งนี้

2.4.2 หลักการของสิทธิชุมชน

หลักการของสิทธิชุมชนในเรื่องการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติ มีหลักการที่สำคัญอยู่ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก บุคคลไม่มีสิทธิถาวรในทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ แต่จะมีสิทธิเป็นชั่วคราว เมื่อใช้ทำกิน ใช้ตั้งบ้านเรือน ถ้าเลิกทำกิน เลิกตั้งบ้านเรือน ที่ตรงนั้นไม่ว่าจะเป็นดินหรือน้ำหรือป่าก็จะกลับไปเป็นของส่วนรวม ใครจะไปใช้ประโยชน์ต่อก็ได้ ไม่มีใครสามารถจับจองทรัพยากรไว้เป็นของตนเอง โดยไม่ได้ใช้ประโยชน์และจะจองไว้ใช้ประโยชน์เกินความจำเป็นไม่ได้ ซึ่งเป็นหลักประกันได้ว่าคนในชุมชนจะสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างทั่วถึง

ประการที่สอง สิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรของบุคคลจะไม่มีสิทธิในลักษณะที่เป็นสิทธิกีดกันคนอื่นโดยสมบูรณ์ แม้ว่าบุคคลจะมีสิทธิถาวรและต่อเนื่องตราบใดที่ใช้ประโยชน์ แต่คนอื่นก็มีสิทธิ์ที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นได้บางลักษณะ

ประการที่สาม การทำกินหรือการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรต่างๆ จะต้องไม่ทำลายฐานความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรนั้น ซึ่งเป็นหลักประกันว่าคนในชุมชนจะมีปัจจัยการหล่อเลี้ยงชีวิตได้อย่างยั่งยืนมั่นคงและเพียงพอ (เลิศชาย ศิริชัย อ้างใน ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2546)

นอกจากหลักการของสิทธิชุมชนแล้วความเป็นธรรมชาติของสิทธิชุมชนมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 7 ลักษณะดังนี้

1. อุดมการณ์ของสิทธิชุมชนเป็นอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดของชุมชน

2. กระบวนการในการเกิดขึ้นของสิทธิชุมชนในแต่ละประเภทมิได้เกิดจากความสัมพันธ์ในเชิงพันธะสัญญาหากแต่เป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการภายในของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่ทดลองเรียนรู้สั่งสมขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมในระดับชุมชนและในหลายๆ กรณีมีการเลียนประสบการณ์และผลิตซ้ำทางความคิด

3. ตั้งอยู่บนสำนึกและความรับรู้ร่วมกันของชุมชนเป็นหลัก จึงมักไม่ปรากฏในรูปของบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร

4. กลไกในการบังคับเป็นไปโดยอาศัยวิธีการของแต่ละชุมชนผ่านทางระบบความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

5. สิทธิชุมชนเป็นความพยายามของชุมชนที่จะจัดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนให้สอดคล้องกับการผลิตที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้และมีทางเลือก

6. สิทธิชุมชนเป็นสิทธิที่มีเงื่อนไขไม่ใช่สิทธิเด็ดขาด ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน

7. สิทธิชุมชนมักจะมีกลไกภายในชุมชนที่เกลี่ยทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ และให้โอกาสกับสมาชิกของชุมชน (ไพสิฐ พานิชกุล, 2546)

2.4.3 เงื่อนไขของการดำรงอยู่และการพัฒนาสิทธิชุมชน

เงื่อนไขของการดำรงอยู่และการพัฒนาสิทธิชุมชน มี 4 ประการ คือ

ประการแรก ฐานทรัพยากร ชุมชนใดมีฐานทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ทั้งดิน น้ำ ป่า จะทำให้เกิดความมั่นคงของสิทธิชุมชนเนื่องจากสมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรเหล่านั้นได้อย่างเท่าเทียมและเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง และทรัพยากรที่สำคัญในอีกลักษณะหนึ่งคือ การมีทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้นำทางวัฒนธรรม เช่น พระ ผู้อาวุโส หมอพราหมณ์ บุคคลเหล่านี้มีภูมิปัญญาที่จะถ่ายทอดจารีตประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ และที่เป็นผู้นำทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นบุคคลที่มีอำนาจในการจัดระเบียบชุมชนและจัดสรรทรัพยากรร่วมกัน

ประการที่สอง อัตลักษณ์ของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน มีความห่วงใยทุกข์สุขกันและกัน ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนแต่ละชุมชนสามารถสื่อผ่านทางภาษาพูด ความเชื่อ การสืบทอดประเพณี พิธีกรรมต่างๆ โดยมีบทบาทควบคุมวิถีชีวิตของคน และชุมชนให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสม

ประการที่สาม อำนาจในการจัดการชุมชน ระบบอำนาจในการจัดการของชุมชนเกิดขึ้นเพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ของชุมชนระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เมื่อสิทธิชุมชนเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรจึงมีการจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในชุมชน

ประการสุดท้าย การสืบทอดอุดมการณ์ ซึ่งจารีตประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ คำสอน เป็นเครื่องมือในการส่งผ่านความหมายอันเป็นสาระสำคัญ คือ อุดมการณ์รักษาธรรมชาติให้คงความอุดม

สมบูรณ์อย่างยั่งยืนและเป็นหลักประกันความมั่นคงของชุมชน โดยมีสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันความเชื่อ และกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนมีบทบาทหน้าที่ในการสืบทอดอุดมการณ์ดังกล่าว (ดนุพล ไชยสินธุ์ และคณะ, 2547)

จากการทบทวนเอกสารแนวคิดสิทธิชุมชนนี้ ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความหมายและหลักการของสิทธิชุมชน และสามารถนำมาใช้วิเคราะห์เกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ ที่ทำกิน ของคนปากปวนที่หวงแหนกำลังถูกรุกรานจากการเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจะได้นำมาใช้วิเคราะห์กับการเคลื่อนไหวทางการเมือง ของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในตำบลปากปวน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เพื่อให้ประโยชน์ต่อชุมชนเองโดยยึดหลักความยั่งยืน

2.5 รัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิชุมชนโดยมีรายละเอียดดังนี้

ในประเทศไทยแม้ว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 จะได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนไว้ แต่การบัญญัติกฎหมายลำดับรองเพื่อรับรองสิทธิ เช่น พระราชบัญญัติป่าชุมชน ยังไม่เกิดขึ้น การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ยังไม่สัมพันธ์ไปกับสิทธิชุมชน รวมถึงคำพิพากษาของศาลที่ยังตัดสินตามกฎหมายลายลักษณ์อักษรและวินิจฉัยในปัญหาด้านเทคนิคต่าง ๆ โดยไม่ได้ วินิจฉัยถึงเนื้อหาของสิทธิชุมชนแต่อย่างใด ทำให้เกิดปัญหาในการรับรองสิทธิ ชุมชนในประเทศไทยที่ไม่อาจพัฒนาไปได้

พัฒนาการของสิทธิชุมชนก่อนที่จะได้มีการรับรอง ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในประเทศไทยก่อนที่จะมีการรับเอาระบบสิทธิตามแนวคิดกฎหมายทาง ประเทศตะวันตกมาใช้การจัดการทรัพยากรในประเทศไทยทั้งที่ดิน น้ำ และป่า ไม้ อยู่ในอำนาจการจัดการของชุมชน โดยรัฐได้ให้อำนาจชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรกันเองซึ่งรัฐจะไม่เข้าควบคุมดูแลจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง รูปแบบ และวิธีการการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนได้เกิดรูปแบบการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนตามจารีตประเพณี เช่น ป่าชุมชน เหมืองฝาย และสิทธิทำกินใน เขตพื้นที่ป่า เป็นต้น การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึง รัตนโกสินทร์ตอนต้น ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจทำให้ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรอย่างมาก รัฐจึงต้องรวมอำนาจด้านการจัดการทรัพยากรเข้าสู่ศูนย์กลางโดยการอ้างถึงความเป็นรัฐชาติ และการตรากฎหมายอ้างสิทธิให้รัฐเข้ามาควบคุมและ จัดการผ่านกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ การจัดการทรัพยากรจึงเปลี่ยนจากชุมชนมาเป็นของราชการส่วนกลาง โดยอาศัยกลไกทางกฎหมายและการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐเข้ามาจัดการดูแลแทน เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 ทำให้การจัดการทรัพยากรตกอยู่ภายใต้ระบบทรัพย์สินของรัฐ (State Property) การเปลี่ยนแปลงดังที่ได้กล่าวมาทำให้เกิดการลดบทบาทของชุมชนและ ปฏิเสธสิทธิตามจารีตประเพณีของชุมชน สิทธิในการจัดการทรัพยากรของ ชุมชน เช่น ป่าชุมชน องค์กรเหมืองฝาย ของหน้าหมู่ฯลฯ สิทธิการจัดการ

ทรัพยากรเหล่านี้เมื่อกฎหมายของรัฐไม่ได้รับรองไว้จึงเป็นสิทธิในความเข้าใจของชุมชน (de facto) เท่านั้น ไม่ได้เป็นสิทธิตามกฎหมาย (de jure) ที่จะใช้ยัน กับรัฐหรือบุคคลอื่นได้แต่อย่างใด รัฐได้ปฏิเสธจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการทรัพยากร โดยการปฏิบัติตามวิถีทางของชุมชนต่างๆ เหล่านี้กลับกลายเป็นสิ่งไร้สาระ งมงาย ขัดแย้งกับกฎหมายของรัฐ และเป็นเพียงข้ออ้างของชุมชนในการ ทำลายทรัพยากรเท่านั้น มายาคติในเรื่องนี้ได้ถูกสร้างขึ้นบนอุดมการณ์ความ เป็นรัฐชาติ และกระแสของการพัฒนาทางเศรษฐกิจจนกลายเป็นความเชื่อ ของคนทั่วไปว่า กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็น ผู้ทำลายป่า ดังนั้น รัฐจึงต้องเข้ามาเป็นผู้ดูแลโดยกระบวนการการบังคับใช้ กฎหมายอย่างเด็ดขาดเพื่อรักษาทรัพยากรให้คงอยู่และกันบุคคลอื่นที่ใช้หรือ พึ่งพิงทรัพยากรนั้นออกไปโดยไม่ได้คำนึงถึงการตั้งอยู่ของชุมชน รูปแบบ และวิธีการจัดการของชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่านั้นจริงๆ ตามวิถีชีวิตของพวกเขาที่ดำรงกันมา การจัดการทรัพยากรรูปแบบเช่นนี้โดยรัฐจึงเป็นปัญหา อย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของชุมชน ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ ประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติทั้งการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติทั้งระหว่างรัฐกับเอกชน รัฐกับชุมชน และเอกชนกับชุมชน ปัญหาดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นมาตลอด ขณะเดียวกันระบบ กรรมสิทธิ์ของเอกชน (Private Property) ที่เข้าถือครองทรัพยากรไม่ว่าจะผ่าน ทางกฎหมาย เช่น โฉนดที่ดิน การปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร เป็นต้น รวมถึงการบุกรุก แย่งชิงเพื่อได้สิทธิในการครอบครองทรัพยากรธรรมชาติโดยวิธีการที่ไม่ชอบด้วย กฎหมายที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อระบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน (Common Property) อย่างหนัก จนเป็นความเลื่อนราง ของระบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนท่ามกลางความแก่งแย่งและกีดกัน จากอำนาจรัฐและภาคเอกชน (บุญชู ณ ป้อมเพ็ชร, 2563)

การปรากฏของสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย ท่ามกลางการแก่งแย่งและกีดกันสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ก็ปฏิเสธไม่ได้เช่นเดียวกันว่า ในความเป็นจริงยังมีชุมชน ที่ยังมีรูปแบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนตามจารีตประเพณีท้องถิ่นอยู่ในช่วงระยะเวลาที่กระแสการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน (Public Participation) มีมากขึ้น และมีงานการศึกษาของนักวิชาการในเรื่องสิทธิชุมชนทั้งงานด้าน สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และทางประวัติศาสตร์ เช่น อานันท์ กาญจนพันธุ์, เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ ที่อธิบายถึงรูปแบบของการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่มีรูปแบบการจัดการเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ก่อนการบังคับใช้กฎหมายในรัฐสมัยใหม่ แต่ถูกลดทอนบทบาท อำนาจการครอบครอง รวมถึงงานศึกษาด้านกฎหมายที่กล่าวถึงสิทธิชุมชน เช่น บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ไพสิฐ พาณิชย์กุล และสมชาย ปรีชาศิลปกุลที่ได้กล่าวถึงสิทธิ ทางกฎหมายของชุมชนในการจัดสรรทรัพยากร จึงนำไปสู่กระบวนการเรียกร้อง ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษาดูแล และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแทนที่ จะเป็นการผูกขาดจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็น จริงที่ชุมชนจัดการและดูแลทรัพยากรในพื้นที่ของตนอยู่แล้ว จนกระทั่งหลัก การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรได้ถูกยกร่างเป็นกฎหมาย

เพื่อให้มีสภาพของการบังคับในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ได้มีการรับรองหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นครั้งแรกและมีการรับรองต่อมาในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ดังนี้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 46 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และการมีส่วนร่วมในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 66 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมี สิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” (บุญชู ณ ป้อมเพ็ชร, 2563)

2.5.1 สิทธิสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

สิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย

การบัญญัติสิทธิในสิ่งแวดล้อมบางอย่างในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 และพ.ศ. 2550

สิทธิทางสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550

สิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

รัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2550 มาตรา 66 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติรวมถึงมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน”

การมีส่วนร่วมของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ

สิทธิที่ประชาชนจะมีในมาตรา 43 แห่งรัฐธรรมนูญฯ ปี 2540 รัฐธรรมนูญฯ ฉบับนี้ยังกำหนดหน้าที่ของรัฐในประเด็นที่เกี่ยวข้องเอาไว้ในมาตรา 57 - 58 กำหนดให้รัฐต้องทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EIA, HIA) และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินโครงการต่างๆ ฯลฯ ดังต่อไปนี้

1) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2540 เขียนเกี่ยวกับเรื่องสิทธิชุมชนไว้ในมาตรา 56 หมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ว่าบุคคลมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนตามกฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ บุคคลสามารถฟ้องร้องรัฐได้เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามสิทธิและการมีส่วนร่วมดังกล่าว

2) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2550 มาตรา 67 หมวดสิทธิชุมชนก็ได้เขียนถึงบุคคลมีสิทธิส่วนร่วมและฟ้องร้องกับรัฐและชุมชนที่จะได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกันกับรัฐธรรมนูญปี 2540

สิทธิของบุคคลในการแสดงความคิดเห็นต่อโครงการต่างๆ

1) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2540 มาตรา 59 หมวด สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยบัญญัติว่า บุคคลมีสิทธิแสดงความคิดเห็นและได้รับข้อมูล คำชี้แจง เหตุผล จากหน่วยงานรัฐก่อนการอนุญาตดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพชีวิตของตนหรือชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ

2) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2550 มาตรา 57 หมวด สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยเขียนไว้เหมือนกันมาตรา 59 ของรัฐธรรมนูญปี 2540 แต่เพิ่มประเด็นการวางแผนพัฒนาสังคมเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ การวางผังเมือง การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ในที่ดินและการออกกฎที่อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียสำคัญของประชาชนให้รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการซึ่งตามรัฐธรรมนูญฯ ปี 2550 ก่อนการดำเนินโครงการใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมรัฐจะต้องผ่านสามขั้นตอน คือ

1) จัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

2) ผ่านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

3) ผ่านการให้ความเห็นขององค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

สำหรับสิทธิในสิ่งแวดล้อมและความรับผิดนั้น ถือว่าเป็นหลักสำคัญของระบบกฎหมายพื้นเมือง (indigenous legal systems เป็นมากกว่าพันปีแล้ว สิทธิที่จะมีสิ่งแวดล้อมที่ดีไม่ปรากฏว่าเป็นลายลักษณ์อักษรใด ๆ เลยในยุคเริ่มแรกของการบุกเบิกเรื่องสิทธิมนุษยชนคือไม่ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 หรือข้อกำหนดสิทธิทางแพ่งและสิทธิการเมือง พ.ศ. 2509 หรือข้อบังคับเกี่ยวกับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม พ.ศ. 2509 เลย

อย่างไรก็ตาม เอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรอันแรกเลยที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในสิ่งแวดล้อม คือเอกสารของ ราเชล คาร์สัน ในหนังสือ Silent Spring ปี พ.ศ. 2505 ว่า ถ้ากฎบัตรสิทธิมนุษยชนไม่ได้บัญญัติ/รับรอง ดังการที่พลเมืองจะมีความปลอดภัยจากมลพิษซึ่งรุนแรงที่กระทำโดยเอกชนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างไร ก็เพราะว่า บรรพบุรุษของเราหลังจากการมีวิสัยทัศน์ หรือคาดคะเนว่าในอนาคตเข้าใจว่าไม่ปัญหาเรื่องนี้เกิดขึ้น ส่วนการกล่าวสุนทรพจน์ ครั้งสุดท้ายต่อหน้าประธานคณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชนว่า “เหมือนกับปัญหาที่ถูกละทิ้งไป สิทธิพลเมืองที่จะปลอดภัยจากการควบคุมมลพิษของคนอื่น ดิฉันพูดไม่ได้ในฐานะทนายความแต่ในฐานะนักชีวศาสตร์และฐานะคนๆ หนึ่ง ซึ่งดิฉันรู้จักอย่างแท้จริงว่าสิทธินี้คือสิทธิในพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน”

เอกสารอย่างเป็นทางการของสิทธิในสิ่งแวดล้อมนั้น ปรากฏในปฏิญญากรุงสต๊อกโฮมส์การประชุมสิ่งแวดล้อมโลก พ.ศ. 2515 ว่าข้อที่ 1“ มนุษย์มีสิทธิขั้นพื้นฐานในเสรีภาพ คุณภาพและเสรีภาพในที่เหมาะสมของชีวิตในคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ชีวิตที่ดีและอยู่ดี และมนุษย์สามารถมีความรับผิดชอบในการปกป้องและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีสภาพที่ดี และคงอยู่ในปัจจุบันและคนรุ่นถัดไป”

ภายหลัง 4 ยุคตั้งแต่ปฏิญาณกรุงสต๊อกโฮมส์ สิทธิสิ่งแวดล้อมที่ดีนี้ได้แพร่หลายไปทั่วโลก ดังเช่นในปี พ.ศ. 2555 ปรากฏว่า 177 ประเทศของโลก จาก 193 ประเทศสมาชิกสหประชาชาติ ประชาชนในประเทศดังกล่าวได้รับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญกฎหมายสิ่งแวดล้อม คำพิพากษาของศาล หรือ การให้สัตยาบันต่อข้อตกลงระหว่างประเทศ และพบว่าใน 60 ประเทศของ 177 ประเทศนั้นได้บัญญัติสิทธิเชิงเนื้อหา (Substantive Rights)ไว้ในรัฐธรรมนูญ “ส่วนประเทศที่เหลืออยู่ในโลกนี้ไม่ได้มีการบัญญัติสิทธิสิ่งแวดล้อมที่ดีในรัฐธรรมนูญ คือ สหรัฐอเมริกา, แคนาดา, ญี่ปุ่น. ออสเตรเลีย, นิวซีแลนด์, จีน, โอมาน.อัฟกานิสถาน. คูเวต, บรูไน, เลบานอน, ลาว, พม่า, เกาหลีเหนือ, มาเลเซีย และเขมร” (Suntareeya Muangpawong, 2008)

ท่ามกลางความก้าวหน้าของสิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้ มีคนทั้งเห็นด้วยและคัดค้านในการบัญญัติสิทธิในสิ่งแวดล้อมอยู่ในรัฐธรรมนูญ เช่น กลุ่มสนับสนุนมีความเห็นดังนี้คือ เพื่อให้มีนโยบายและกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เข้มแข็ง การเพิ่มการบังคับใช้และการทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมากในการตัดสินใจทางสิ่งแวดล้อม การเพิ่มอำนาจการตรวจสอบได้ ลดเรื่องความไม่ยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม เพิ่มพื้นที่ของสังคมและสิทธิในเศรษฐกิจ มีการปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่า ส่วนกลุ่มคัดค้านมีความเห็นดังนี้คือ มีความเลื่อนลอยเป็นนามธรรมมากกว่าที่จะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง มีการซ้ำซ้อนเพราะมีสิทธิมนุษยชนและกฎหมายสิ่งแวดล้อมมีอยู่แล้ว เป็นการคุกคามต่อประชาธิปไตยเพราะเปลี่ยนจากการใช้อำนาจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปเป็นผู้พิพากษาตัดสินใจแทน ไม่สามารถบังคับใช้ได้และไม่มีประสิทธิภาพอาจมีผลทำให้เกิดการฟ้องร้องกันอย่างมากมาย (Boyd, David R., 2012)

ดังนั้น ปัญหาว่าการบัญญัติสิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญจะมีผลที่ดีอย่างไรสามารถปฏิบัติได้ทั่วไปและเป็นเครื่องมือของขบวนการที่ไปสู่อนาคตที่ยั่งยืนหรือไม่ คำตอบที่ดีที่สุดคือจากผลการวิจัยจากรัฐธรรมนูญของประเทศในจำนวน 92 ประเทศ ที่มีการบัญญัติสิ่งแวดล้อมไว้ในรัฐธรรมนูญ ผลการวิจัยพบว่า การบัญญัติสิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญนำไปสู่ผลโดยตรงต่อการออกกฎหมาย 2 เรื่องคือ การสร้างกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เข้มแข็ง และคำตัดสินของศาลที่ป้องกันสิทธิจากการถูกละเมิดทางสิ่งแวดล้อม งานวิจัยนี้เป็นหลักฐานว่าประโยชน์อื่นๆ ที่คาดหมายจากการบัญญัติสิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญมีผลทำให้เป็นจริงและปฏิบัติได้ในปัจจุบัน (Boyd, David R., 2012)

การพัฒนาที่ดูเหมือนจะก้าวกระโดดในเรื่องสิทธิชุมชนในประเทศไทย โดย การบัญญัติรับรองในรัฐธรรมนูญทั้งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แต่ในสภาพความเป็นจริงกลับพบว่า องค์กรอื่นทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ ไม่มีการปรับตัวต่อเรื่องสิทธิชุมชนในทิศทางที่เป็นบวก แต่อย่างใด พัฒนาการของสิทธิชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ครึ่งๆ กลางๆ บนความ ไม่แน่นอนเรื่องการยอมรับจากรัฐ ทั้งนี้ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่าย ตุลาการจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สิทธิชุมชนเกิดผลได้จริง เช่น การตรากฎหมายเพื่อรองรับสิทธิชุมชนโดยยอมรับรูปแบบขององค์กรชุมชน ที่ทำหน้าที่ในการจัดการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

ตามจารีต ประเพณีหรือกฎเกณฑ์กติกาที่ตั้งขึ้นเพื่อให้มีสภาพบังคับได้จริง หรือการ ตัดสินคดีของศาลในคดีเกี่ยวกับสิทธิชุมชน ผู้พิพากษาจะต้องเปิดพื้นที่ให้แก่ กฎหมายจารีตประเพณีเพิ่มมากขึ้นมากกว่าการตัดสินคดีตามตัวบทกฎหมาย เพียงอย่างเดียวโดยอาศัยฐานทางกฎหมายจากรัฐธรรมนูญซึ่งรับรองสิทธิของ ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 66 ได้ตัดข้อความ “ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”ออก และ มาตรา 28 วรรค 3 รับรองการใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้รัฐต้องปฏิบัติตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยตรง ซึ่งทำให้ศาลสามารถสามารถพิจารณาคดีได้ยืดหยุ่นมากขึ้น การปรับตัวขององค์กรทั้งนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ ในรูปแบบที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาสิทธิชุมชนในประเทศไทยในการ จัดการทรัพยากรให้มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นต่อไปกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (บุญชู ณ ป้อมเพ็ชร, 2563)

จากการทบทวนเอกสารรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิชุมชนรวมถึงสิทธิสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ 2550 ทำให้ผู้วิจัยทราบถึง ความหมายและหลักการของสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จากการที่มีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในการบัญญัติรับรอง คุ้มครองสิทธิของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กฎหมายบังคับใช้อยู่ที่ ให้อำนาจรัฐในจัดการ ร่วมบำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนสิทธิชุมชนที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้มีสภาพ บังคับให้เกิดผลได้จริง และสามารถนำมาใช้วิเคราะห์เกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ที่ถูกรุกรานเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้วิจัยจะได้นำมาใช้วิเคราะห์ นำสิทธิสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาเป็นหลักการและแนวทางในการออกมาเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในตำบลปากปวน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เพื่อปกป้องทรัพยากรในพื้นที่ต่อไป โดยผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดและแบบสัมภาษณ์ในการศึกษาครั้งนี้

2.6 ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration Theory) ของ Anthony Giddens

ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

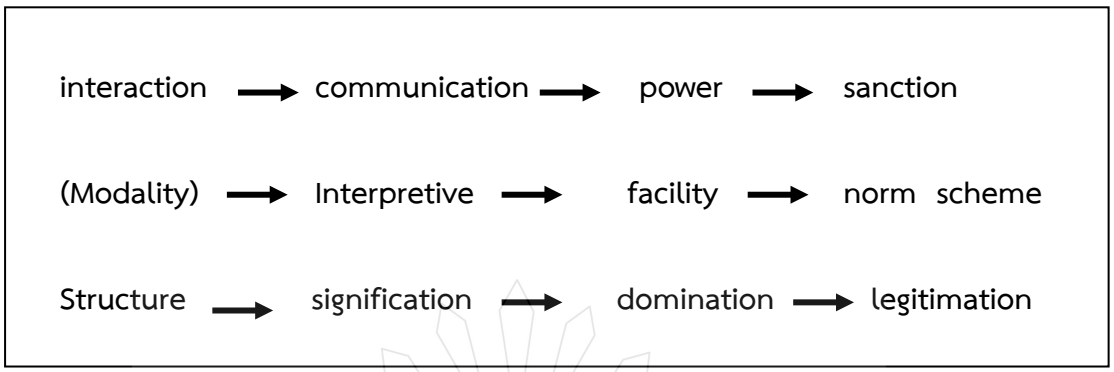
แต่เดิมนั้นมุมมองเกี่ยวกับโครงสร้างและผู้กระทำการมีลักษณะที่เป็นทวิลักษณ์(dualism) หรือคู่ตรงข้าม โดยนักทฤษฎีกลุ่มหนึ่ง เชื่อว่า โครงสร้างกำหนดการกระทำของมนุษย์ จึงให้น้ำหนักไปที่ โครงสร้างทางสังคมเป็นหลัก ในขณะที่นักทฤษฎีอีกกลุ่มหนึ่ง ก็เชื่อว่า มนุษย์มีเจตจำนงเสรี มีอิสระในการกระทำให้น้ำหนักกับการกระทำของมนุษย์เป็นหลัก และกลายเป็นประเด็นวิวาทระหว่างทั้งสองกลุ่มเรื่อยมา เพื่อแก้ปัญหาของการมองแบบคู่ตรงข้ามดังกล่าวนี้ แอนโทนี กิดเดนส์ (Giddens, 1984) จึงได้เสนอทฤษฎี Structuration ซึ่งมีผู้แปลเป็นภาษาไทยว่า “ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม” (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2550; อ้างถึงใน สิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้ง

ทรัพย์วัฒนา, 2551) โดยช่วงเริ่มต้น กิดเดนส์ได้เสนอทฤษฎีดังกล่าวนี้ด้วยการกล่าวถึงกฎเกณฑ์ใหม่ของวิธีการทางสังคมวิทยา (New Rules of Sociological Method) ในปี 1976 ซึ่งกฎเกณฑ์ใหม่ของเขาคือการเสนอให้นักสังคมวิทยาเปลี่ยนความสนใจจากข้อเท็จจริงทางสังคม (Social facts) แบบที่ดูไคม์เคยเสนอเอาไว้ มาสนใจตัวมนุษย์ที่มีกิจกรรมในการผลิตรูปแบบต่างๆ ในสังคมแทน

ตามข้อเสนอของทฤษฎี Structuration กิดเดนส์เสนอว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับโครงสร้างมีลักษณะเป็นทวิภาวะ (duality) ของโครงสร้าง กล่าวคือ โครงสร้างมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับผู้กระทำหรือการกระทำของมนุษย์ โดยชี้ให้เห็นว่าปัจเจกบุคคลมีอำนาจและเสรีภาพที่จะแสดงตัวตนออกมาภายใต้โครงสร้างของสังคม ในขณะเดียวกัน ปัจเจกบุคคลยังสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมให้ดีขึ้นได้ด้วย ไม่มีโครงสร้างหรือปัจเจกเพียงฝ่ายเดียวที่ทรงอำนาจ แต่ทั้งสองส่วนต้องดำรงอยู่ร่วมกัน (เชษฐา พวงหัตถ์, 2548 และ สุภางค์ จันทวานิช, 2552) โครงสร้างสังคมกับผู้กระทำจึงถูกผูกเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่นผ่านกระบวนการที่เรียกว่า Structuration หรือ “การกระทำที่มีโครงสร้างกำหนด” (structured action) มนุษย์เป็นผู้สร้างโครงสร้าง แล้วโครงสร้างก็กลับมาควบคุมมนุษย์ (Giddens, 1991)

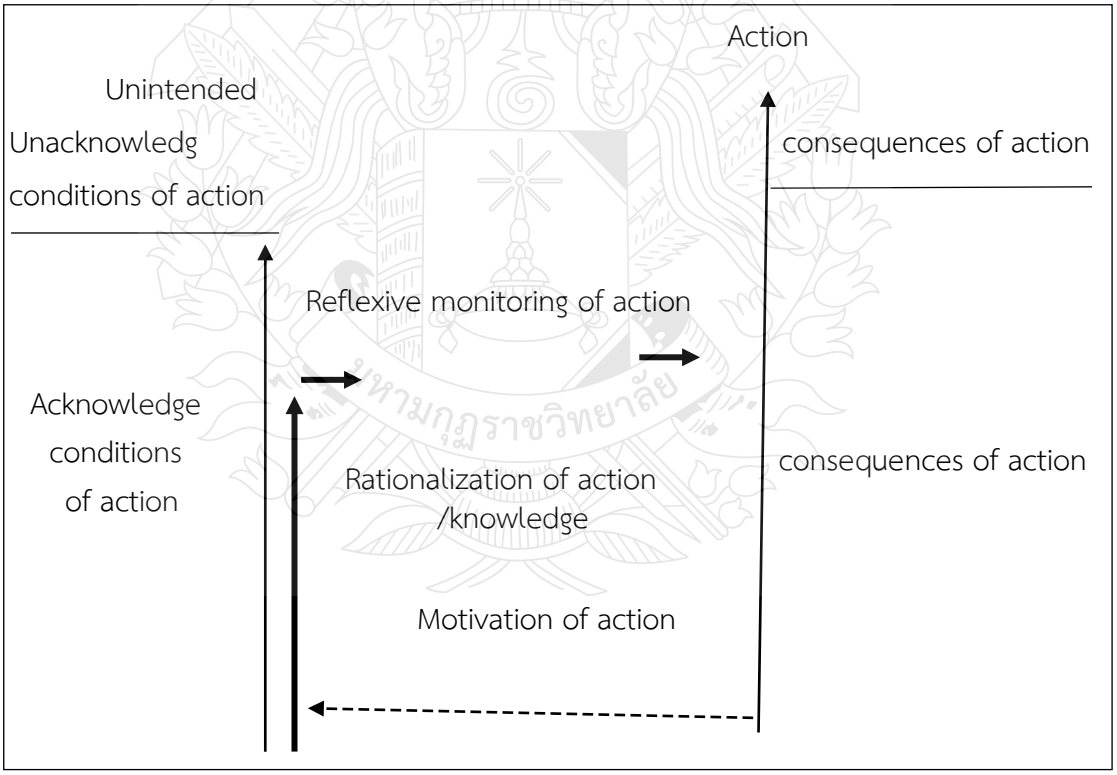
โครงสร้างตามข้อเสนอของ กิดเดนส์ ก็คือ กฎเกณฑ์และทรัพยากรที่ผู้กระทำใช้ในการผลิตและผลิตซ้ำทางสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โครงสร้างประกอบไปด้วยกฎและทรัพยากร (rules and recourses) กฎเกณฑ์ อาจเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นหรือไม่เป็นทางการที่กำหนดหรือคาดหวังพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ได้เขียนก็ได้ ส่วนทรัพยากร หมายถึง วัตถุและวิธีการที่มนุษย์ผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ทักษะที่ใช้ในวิธีการดังกล่าว ตลอดจนอำนาจในกระบวนการผลิต ทรัพยากรแบ่งได้เป็นทรัพยากรที่ใช้ในการจัดสรร (allocative resources) ได้แก่ วัตถุทั้งหลาย และทรัพยากรที่เกี่ยวกับสิทธิอำนาจ (authoritative resources) ได้แก่ ปัจจัยอื่นๆ ที่ไม่ใช่วัตถุและทำให้เกิดอำนาจที่นำไปสู่การสร้างผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (เชษฐา พวงหัตถ์, 2548 และ สุภางค์ จันทวานิช, 2552)

สำหรับโครงสร้างที่ใช้ปฏิบัติการทางสังคมของมนุษย์นั้นทั้งโครงสร้างและมนุษย์ต่างก็มีทั้งลักษณะเป็นผู้กระทำและลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำไปพร้อมๆ กัน (duality) กล่าวคือโครงสร้างกระทำต่อมนุษย์ให้เป็นตัวแทนในการผลิตซ้ำโครงสร้างในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ใช้โครงสร้างเป็นเครื่องมือในกระบวนการสื่อสารในสังคม โครงสร้างและตัวแทนจึงไม่ใช่สิ่งที่มีลักษณะแยกขาดออกจากกัน แต่เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ด้วยกัน และขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้ ที่น่าสนใจคือ กิดเดนส์ได้อธิบายว่า อิทธิพลของโครงสร้างที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญคือโครงสร้างในการรับรู้ในอำนาจของสิ่งต่าง ๆ โครงสร้างในการนิยามว่าสิ่งต่างๆ คืออะไร และโครงสร้างในการยอมรับว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควร สุดท้ายทั้ง 3 ส่วนจะกลายเป็น ความทรงจำ และความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำ (action) และการปฏิสัมพันธ์ (interaction) เพื่อผลิตซ้ำ (reproduce) หรือเปลี่ยนแปลง (change) สิ่งต่างๆ ในสังคม การกระทำต่างๆ ของมนุษย์นั้นจึงเป็นผลจากการความรู้ความเข้าใจที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นความรู้ความเข้าใจเดียวกับคนอื่นๆ ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ตัวแบบโครงสร้างที่ใช้ปฏิบัติการทางสังคม (Robstone, 1996)
ที่มา: เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, (2550)

ส่วนผู้กระทำการ อาจหมายถึงปัจเจกหรือกลุ่มบุคคลก็ได้ กิดเดนส์สร้างตัวแบบมนุษย์ในฐานะผู้กระทำการ เพื่อต้องการชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในสังคม สถาบันต่างๆ ในสังคมไม่ได้อยู่ “เบื้องหลัง” มนุษย์แต่อย่างใด แต่มนุษย์มีเหตุผลและเจตนารมณ์ของผู้กระทำซึ่งได้เข้าไปมีบทบาทหลักในการสร้างและสร้างซ้ำชีวิตทางสังคม ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ตัวแบบการจำแนกประเภทผู้กระทำการของ Giddens (Robstone, 1996)
ที่มา: เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, (2550)

จากภาพที่ 2.2 กิดเดนส์ มองมนุษย์ในฐานะผู้กระทำการที่มีตระหนักรู้ในระดับที่แดกต่างกันสำหรับผู้กระทำการ สิ่งสำคัญในการกระทำการ คือ ความสามารถที่จะรู้ว่า “ควรกระทำอย่างไร” (capacity to know how to act) มากกว่าเรื่องของแรงจูงใจหรือผลประโยชน์ ในการกระทำมีขั้นตอนเกี่ยวกับสำนึก (consciousness) สามขั้นตามลำดับในความคิดของผู้กระทำ คือ

1) สำนึกครุ่นคิด (discursive/reflexive consciousness) เป็นการคิดหาวิธีแก้ปัญหาหรือสถานการณ์หนึ่งๆ และคำนึงถึงการกระทำในอดีตและอนาคค

2) สำนึกทั่วๆ ไปเป็นความรู้เกี่ยวกับการกระทำในสถานการณ์ทั่วไป

3) สำนึกของจิตไร้สำนึก เป็นตัวกำหนดแรงจูงใจและความต้องการของผู้กระทำที่แสวงหาความมั่นคงและการอยู่รอดเหมือนๆ กันทุกคน จิตไร้สำนึกจะกำหนดการกระทำในสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อโครงสร้างสังคมตามปกติล่มสลายหรือขัดข้อง เช่น เมื่อเกิดภัยพิบัติ (เชษฐา พวงหัตถ์, 2548 และสุภางค์ จันทวานิช, 2552)

จึงกล่าวได้ว่า ทฤษฎีการก่อตัวโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (theory of structuration) ของแอนโทนี กิดเดนส์ เป็นทฤษฎีที่ไม่ซับซ้อนมุ่งที่จะนำความคิดทางสังคมวิทยาหลายๆ แนวมารวมเข้าด้วยกันเพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมและมุ่งปรับปรุงให้สังคมดีขึ้น และได้เปิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้าง (structure) และผู้กระทำการ (agency)

สำหรับแนวคิดสำคัญๆ ในทฤษฎี Structuration ของกิดเดนส์ (Giddens, 1984) สามารถสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

1. ทวิภาวะของโครงสร้าง (duality of structure) ถือเป็นแนวคิดหลักที่กิดเดนส์เสนอไว้ในทฤษฎีดังกล่าวนี้ กล่าวคือ ในการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในฐานะผู้กระทำการและโครงสร้างมีลักขณะของความสัมพันธ์แบบ 'ทวิภาวะของโครงสร้าง (duality of the structure) กล่าวคือ โดยที่โครงสร้างทำหน้าที่เป็นทั้งช่องทางหรือสื่อกลาง (medium) และผลที่ตามมา (outcome) ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งในแง่ที่เป็นช่องทาง โครงสร้างไม่เพียงจะวางกรอบในการกระทำของคนในสังคมเท่านั้น แต่ยังให้โอกาสในการแสดงพฤติกรรมอีกด้วย ส่วนในแง่ที่เป็นผลตามมา การที่โครงสร้างจะสืบทอดลักษณะของมันเองต่อไป (reproduction) หรือไม่ และจะเปลี่ยนรูปไปอย่างไรนั้น เกิดจากการนำกฎเกณฑ์มาใช้ในการกระทำและในปฏิสัมพันธ์ของคนในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ตัวอย่างเช่น สถาบันต่างๆ ในสังคมที่ดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปจึงเป็นผลมาจากลักษณะที่มีสองด้านหรือทวิภาวะของโครงสร้าง (duality of the structure) กล่าวคือ โครงสร้างเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ เมื่อมนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมา ก็จะกลายเป็นบรรทัดฐานหรือกรอบในการแสดงพฤติกรรมในโอกาสต่อไป เมื่อแสดงพฤติกรรมดังกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่า ก็จะกลายเป็นแบบแผนหรือสถาบันทางสังคมต่อไป ดังนั้นโครงสร้างจึงเป็นสิ่งที่อยู่ภายใน (internal) มากกว่าอยู่ภายนอก (external) ตัวมนุษย์ในฐานะผู้กระทำการและโครงสร้างทางสังคมจึงมีลักษณะเปรียบเทียบเหมือนกับด้านหัว และด้านก้อยของเหรียญอันเดียวกัน

2. การผลิตทางสังคม (Social Production) และการผลิตซ้ำทางสังคม (Social Reproduction) กิดเดนส์ ได้นำเสนอแนวคิดการผลิตทางสังคมว่าเป็นวิธีการที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นเมื่อพวกเขาเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการทางสังคม ส่วนแนวคิดการผลิตซ้ำทางสังคม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทางสังคมซึ่งได้กลายมาเป็นสิ่งที่มีแบบแผนและกลายเป็นรูปแบบต่างๆ ทางสังคม มนุษย์สร้างความหมายและความเป็นจริงทางสังคมจากภายในสถานการณ์ทางสังคม ดังนั้น รูปแบบต่างๆ ทางสังคม เช่น สถาบันและโครงสร้าง ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในลักษณะที่แยกออกมาต่างหากจากกิจกรรม/การกระทำ/และผู้กระทำ ดังนั้น โครงสร้าง(Structures) มิได้เป็นสิ่งที่มีอยู่ “จริง” (real) แต่ดำรงอยู่ “เสมือนจริง” (virtual) เหมือนกับร่องรอยความทรงจำของคนเรา โครงสร้างจึงเกิดขึ้นในขณะที่มนุษย์ได้กระทำการต่างๆ โครงสร้างและการกระทำการจึงมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นเหมือนสองด้านของเหรียญเดียวกัน

3. ปฏิบัติการทางสังคม ความรู้ และทักษะ กิดเดนส์ใช้คำว่า ปฏิบัติการ (practices) เพื่อชี้ให้เห็นว่า การผลิต และการผลิดซ้ำมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กัน พวกเขาจะนำเอาทรัพยากร (resources) ที่พวกเขารวบรวมสะสมไว้ในการดำรงชีวิตที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นในสถานการณ์ที่เป็นทางการ เช่น การศึกษา หรือไม่เป็นทางการ เพื่อนฝูง ครอบครัว สถานการณ์เหล่านี้ครอบคลุมความรู้และทักษะที่กว้างขวาง ซึ่งเมื่อได้เรียนรู้แล้วก็มีแนวโน้มที่จะถูกนำมาใช้โดยอัตโนมัติ

ปฏิบัติการทางสังคม สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของมนุษย์ในการปรับเปลี่ยนสภาวการณ์ที่พวกเขาเข้าไปเกี่ยวข้องพร้อมๆ กับสร้างซ้ำเงื่อนไขทางสังคม (ปฏิบัติการ ความรู้ ทรัพยากร) ซึ่งพวกเขาได้รับสืบทอดมาจากอดีต ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ กิดเดนส์ ย้ำว่าความหมายที่แท้จริงของโครงสร้างในชีวิตทางสังคมนั้น สามารถมองเห็นได้ทั้งในแง่ที่เป็นสื่อกลางและผลลัพธ์ของกิจกรรมทางสังคม กฎเกณฑ์ และทรัพยากรต่างๆ ที่มนุษย์นำมาใช้เป็นสื่อกลางของกิจกรรมของตนในแง่ที่ว่ามันช่วยทำให้มนุษย์สามารถทำสิ่งต่างๆ และมีเจตนารมณ์ในการกระทำ ขณะเดียวกันมันก็ยังเป็นผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาจากกิจกรรมของพวกเขาเมื่อพวกเขานำเอาคุณค่าของมันมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม และเป็นผลกระทบสืบเนื่องต่อไปอีกด้วย

4. ระดับของการตระหนักรู้และสำนึก กิดเดนส์ มองว่า ระดับการตระหนักรู้และสำนึกของมนุษย์ในฐานะผู้กระทำการ คือ ความสามารถที่จะรู้ว่า “ควรกระทำอย่างไร” (capacity to know how to act) มากกว่าเรื่องของแรงจูงใจหรือผลประโยชน์ ซึ่งในการกระทำมีขั้นตอนเกี่ยวกับสำนึก (consciousness) 3 ระดับคือ 1) ระดับแรงจูงใจระดับของแรงจูงใจแบบไร้สำนึก(unconsciousmotivational level) แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาและอารมณ์ที่อยู่ในส่วนลึกลงไปของมนุษย์ เป็นตัวกำหนดแรงจูงใจและความต้องการของผู้กระทำที่แสวงหาความมั่นคงและการอยู่รอดเหมือน ๆ กันทุกคน จิตไร้สำนึกจะกำหนดการกระทำในสถานการณ์ฉุกเฉิน เมื่อโครงสร้างสังคมตามปกติล่มสลายหรือขัดข้อง เช่น เมื่อเกิดภัยพิบัติ เป็นต้น 2) สำนึกที่เกี่ยวกับวาทกรรมหรือสำนึกครุ่นคิด (discursive/reflexive consciousness) หมายถึงความสามารถในการใช้เหตุผลวิพากษ์วิจารณ์การคำเนินกิจกรรมของเรา

เป็นการคิดหาวิธีแก้ปัญหาหรือสถานการณ์หนึ่ง ๆ และคำนึงถึงการกระทำในอดีตและอนาคต และ 3) สำนึกทั่ว ๆ ไป เป็นความรู้เกี่ยวกับการกระทำในสถานการณ์ทั่วไป

5. ความสำคัญของเวลา (Time) และพื้นที่ (Space) กิดเดนส์ เชื่อว่าโครงสร้างสามารถอธิบายข้ามมิติพื้นที่และเวลา ทั้งนี้เพราะโครงสร้างในทัศนะของเขาไม่ได้มีลักษณะตายตัว แต่จะเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา นอกจากนั้นโครงสร้างที่แต่เดิมมีฐานะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนได้ถูกลดความสำคัญลง ในขณะที่ปัจเจกบุคคลมีความสำคัญมากขึ้นในฐานะที่เป็นผู้ตีความและใช้กฎเกณฑ์ของโครงสร้าง

6. อำนาจ ผู้กระทำ และวิภาษวิธีในการควบคุม (Dialectic of Control) กิดเดนส์เสนอว่าอำนาจมีลักษณะสัมพัทธ์ ในแง่ที่ว่า การกระทำของมนุษย์ทั้งหมดแม้จะเกี่ยวข้องกับอำนาจ ก็ไม่ได้หมายความว่า มนุษย์จะมีเสรีภาพในสิ่งที่พวกเขาสามารถบรรลุถึงและเปลี่ยนแปลงได้ แต่ขึ้นอยู่กับขอบเขตอิทธิพลของปัจเจกบุคคลที่ถูกจำกัดโดยทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ในมือ ดังนั้น อำนาจไม่ใช่ความสามารถที่ปราศจากข้อจำกัดในลักษณะที่คนคนหนึ่งหรือคนกลุ่มหนึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือคนอื่นๆ ที่ไร้อำนาจ คนที่ตกอยู่ภายใต้การกดบังคับ (ปัจเจกหรือกลุ่มคน) มักจะมีทรัพยากรบางอย่างอยู่ในมือซึ่งเขาสามารถใช้เพื่อทำให้การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะต้องถูกปรับให้เท่าเทียมกันอยู่ตลอดเวลา แต่หมายความว่ามนุษย์ไม่ได้ไร้อำนาจอย่างสิ้นเชิงเมื่ออยู่ภายใต้อำนาจและการควบคุมของคนอื่น ซึ่งกิดเดนส์ เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า วิภาษวิธีในการควบคุม (dialectic of control) และชี้ให้เห็นว่า สามารถเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งที่มีอำนาจปรากฏตัวให้เห็น

วิภาษวิธี (dialectic) ในทัศนะของกิดเดนส์ หมายถึง การพลิกผันดุลอำนางที่เกิดขึ้นตลอดเวลาและการเปลี่ยนแปลงสภาวการณ์อันเป็นผลมาจากความพยายามของกลุ่มคนที่ถูกกดบังคับที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในมือ (แม้จะเพียงน้อยนิดก็ตาม) เขาเน้นความสำคัญของ “วิภาษวิธีในการควบคุม” ทั้งในระดับของปัจเจกบุคคล (เช่น กรณีการประท้วงของนักโทษหรือการประท้วงด้วยการอดอาหาร) และในระดับกลุ่มหรือของคนทั้งสังคม (พัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิของกรรมกรด้วยการประท้วงหรือการนัดหยุดงาน การกระทำแบบรวมหมู่ (Collective action) และวิวัฒนาการของสิทธิของพลเมือง) กิดเดนส์เสนอแนวคิดนี้ขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงที่ว่ามนุษย์ไม่เคยอยู่ในสภาวะที่หมดหนทางจนต้องสยบยอมจำนนต่อพลังทางสังคมที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของตน โดยสิ้นเชิง แต่มนุษย์มีขีดความสามารถในการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง เพื่อที่จะสร้างประวัติศาสตร์ (หรือโครงสร้างทางสังคม) ของคน ดังที่ Karl Marx ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ไม่ได้สร้างประวัติศาสตร์ได้ดังที่ตนเองต้องการ แต่สร้างภายใต้สภาพการณ์ที่มนุษย์ต้องเผชิญโดยตรง ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ถูกเปลี่ยนผ่าน และได้รับอิทธิพลมาจากอดีต” กล่าวอีกนัยหนึ่งประวัติศาสตร์ไม่ได้เพียงแค่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์ แต่ถูกสร้างโดยมนุษย์ด้วย ไม่ว่ามนุษย์จะตระหนักหรือไม่ก็ตาม (เชษฐา พวงหัตถ์, 2548 และ เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2550)

ตามทฤษฎีการก่อตัวโครงสร้างความสัมพันธ์ (Structuration Theory) ของ กิดเดนส์ ดังที่กล่าวมาข้างต้น สามารถอธิบายปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการปกป้องป่าชุมชนระหว่างชุมชน กับรัฐ และทุนว่า ถ้ามองในมิติโครงสร้างและผู้กระทำการแล้ว ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการปกป้องป่าชุมชนจะเป็นอย่างไร กระบวนการสร้างโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้น โดยผ่านแกนกลางที่เป็นตัวเชื่อมประสานอย่างไรหรือไม่ เมื่อโครงสร้างทางสังคมต่างก็มีลักษณะแนบแน่นกับผู้กระทำหรือการกระทำ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทำให้ผู้กระทำมีการผลิตซ้ำโครงสร้างอะไรบ้าง และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการศึกษาและการสร้างแบบสัมภาษณ์ต่อไป

2.7 เครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์

ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ในขณะที่ฐานคิดของเครือข่ายอาจพิจารณาได้ว่า เป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง ตามที่กล่าวแล้ว แต่ความสัมพันธ์ในระดับสังคมมนุษย์นั้น ก็มีความสลับซับซ้อนเช่นกัน กล่าวคือ มีกระบวนการความสัมพันธ์ทั้งในแง่ของการแข่งขัน ขัดแย้ง ต่อสู้ การพึ่งพาอาศัย และการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือมีขนาดและรูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่างและหลากหลาย สิ่งที่มักจะปรากฏเสมอในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์และความเป็นเครือข่าย คือ ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความสัมพันธ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ โดยในที่นี้จะกล่าวถึงความเป็นเครือข่ายที่ตัดผ่านความสัมพันธ์ทั้ง 3 ประการดังกล่าว คือ

1. ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ กระบวนการตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของคนส่วนใหญ่ในสังคมจะจัดอยู่ในรูปแบบของการจัดการกับสิ่งต่างๆ ซึ่งเมื่อความสนใจนั้นได้รับการตอบสนองหรือบรรลุความสำเร็จก็จะมีการเก็บรักษาไว้ในรูปแบบของแนวคิด แบบแผนการปฏิบัติ และการสั่งสมการสืบทอดต่อคนรุ่นใหม่ ซึ่งกลายเป็นวัฒนธรรมทางสังคมในที่สุด และระบบที่มีอยู่ภายในวัฒนธรรมนั้นๆ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของผู้คนอย่างมากมายเป็นทั้งความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะของการพึ่งพาอาศัย และการยอมรับในวิถีการดำรงอยู่ตัวอย่าง เช่น บุคคล กลุ่ม หรือชุมชนที่มีความเชื่อ มีความรู้สึกนึกคิดว่าเป็นพวกเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกันยึดหลักการในการดำรงชีวิตคล้ายคลึงกัน สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชนนั้นมีความไว้วางใจในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ร่วมกันและสร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบความเชื่อวัฒนธรรมประเพณีซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ถูกนำมาอธิบายถึงความเป็นเครือข่ายทางสังคมในมิติแห่งความร่วมมือและความไว้วางใจต่อกันโดยมีพื้นฐานมาจากการยอมรับในแบบแผนการปฏิบัติและวิถีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมการยอมรับในแนวคิดและแบบแผนการปฏิบัติในทางวัฒนธรรมนั้นสามารถนำไปสู่การจัดการในสังคมมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพและเป็นเครือข่ายได้ ตัวอย่างเช่น ในภาคเหนือ ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อในวัฒนธรรมชุมชน มีบทบาทสำคัญในการ

จัดระเบียบสังคมและการจัดการทรัพยากรในชุมชน โดยมีกระบวนการเชื่อมโยงคนกับคน และคนกับธรรมชาติอย่างประสานสอดคล้อง การจัดการชุมชนและเครือข่าย ดังเช่น การจัดระบบเหมืองฝายที่มีการให้สิทธิในการใช้น้ำแก่ทุกฝ่ายที่เข้ามาช่วยกันดูแลเหมืองฝาย แล้วขยายแนวร่วมออกไป จนกลายเป็น “เครือข่ายลุ่มน้ำ” ที่มีการจัดสรรการใช้น้ำอย่างเกื้อกูลนั้น ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยความเชื่อและพื้นฐานทางวัฒนธรรมมาเป็นเครือข่ายทางสังคม ส่วนการจัดระเบียบแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมภายในชุมชน อย่างเช่น การจัดระบบหมวดบ้านหมวดวัด ในภาคเหนือเพื่อให้ชุมชนมีการแบ่งภารกิจในการพัฒนาชุมชน และการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ก็เป็นการสร้างความสัมพันธ์ต่อกันในระดับชุมชน ซึ่งมีขยายแนวคิดทระบวนการนั้นไปยังชุมชนอื่น พื้นที่อื่น เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่วัดและชุมชนในภาคเหนือ มีการสานต่อความสัมพันธ์ในเชิงวัฒนธรรมผ่านงาน “ป่อยหลวง” และงาน “ตานก๋วยสลาก” ซึ่งเป็นงานทำบุญของวัดในชุมชน โดยมีการเชิญชวนชุมชนอื่น หัววัดอื่น ให้เข้า มาร่วมงานบุญและกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น การให้ทานแก่คนยากไร้ การปรึกษาหารือเพื่อพัฒนากิจกรรมในชุมชน เป็นต้น ระบบการจัดความสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นการสร้างเส้นทางการเชื่อมโยงที่อาศัยรากฐานทางวัฒนธรรมเป็นทุน เพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบและสร้างแบบแผนการปฏิบัติในการดำรงอยู่ของผู้คนในสังคมอีกนัยหนึ่ง การที่บุคคลแต่ละคนมีนิสัยใจคอ หรือ จริตคล้ายคลึงกัน เมื่อมีการพบปะ มีการปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน ก็อาจมีความรู้สึกชื่นชมยินดี และกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน เช่น คนที่ชื่นชอบในเรื่องศิลปวัฒนธรมการศึกษา ก็จะพูดถึงเรื่องศิลปวัฒนธรรม และกระบวนการศึกษา ผู้ที่ชอบเรื่องการพัฒนา ก็จะพูดถึงกระบวนการพัฒนา ฯลฯ ความชื่นชอบด้วยความที่มีอุปนิสัยใจคอคล้ายคลึงกันเช่นนี้นำไปสู่ความรู้สึกร่วมและการประพฤติร่วมกันในแบบแผน กฎเกณฑ์ และกติกาที่กำหนดขึ้น ซึ่งกลายเป็น “จารีต” และ “วัฒนธรรม” รองหมู่คณะและชุมชน แล้วขยายเชื่อมโยงกันเป็น “เครือข่ายทางสังคม” ที่มีความแตกต่างและหลากหลาย

จริตของบุคคลที่ตัดผ่านความสัมพันธ์อันแยบยลในช่องว่างระหว่างความคิด กระบวนการและแบบแผนการปฏิบัติของมนุษย์ รวมทั้งการปรับตัวเข้าหาช่องว่างกันนั้น ย่อมก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งหมายถึง วัฒนธรรมและความเป็นเครือข่าย นอกจากนี้ การที่บุคคลรับรู้ถึงอุปนิสัย ใจคอของบุคคลอื่น กลุ่มองค์กรอื่น ที่มีความแตกต่างทั้งในด้านความคิดเป้าหมาย วิธีการทำงาน ก็สามารถที่จะแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง เพื่อให้เกิดการยอมรับและการให้โอกาสเพื่อสร้างสรรค์สิ่งต่างๆร่วมกัน ซึ่งกลายเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่อาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือดังกล่าวนั้น เกิดจากการยอมรับใน “คุณค่าที่มีความหมาย” ของหน่วยย่อยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม การเข้าหาสิ่งที่มีคุณค่าและมีความหมายนั้น ก่อให้เกิดการจัดการตัวเองและเกิดกระบวนการจัดการสังคมในภาพรวม และเมื่อคุณค่านั้นมีความหมายมากกว่าที่เป็นอยู่ จึงเกิดการยอมรับเป็นวัฒนธรรมของชุมชนและองค์กร หรืออาจเป็นวัฒนธรรมในระดับชาติที่ขยายขอบเขตออกไปการทำงานในรูปแบบเชิงวัฒนธรรมนี้ มิใช่การทำตามแบบที่เป็นอยู่ แต่เป็นการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ต่อ

ความเข้าใจในธรรมชาติและวิถีชีวิตที่เรามองเป็นเรื่องปกติ และในบางครั้งเราอาจมองเห็นเป็นสิ่งที่ลึกลับ สุดท้าย คือการมองเห็นสิ่งใหม่ที่โผล่ปรากฏขึ้นมา ซึ่งเป็นแนวร่วมในการสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ทางสังคมความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยวัฒนธรรมนั้น เป็นพลังของชุมชนที่เสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนา เป็นกระบวนการทางประวัติศาสตร์และระบบคุณค่าของสังคม ซึ่งสามารถศึกษาได้ 3 ส่วนที่สำคัญ คือ ส่วนที่ประชาชนสร้างขึ้นมาเองจากเงื่อนไขการดำรงอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ส่วนที่สอง เป็นส่วนที่ผู้มีอำนาจสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ครอบงำวิถีชีวิตการดำรงอยู่ของชุมชนให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ในการปกครอง และผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของผู้ที่มีอำนาจ และส่วนที่สามเป็นส่วนที่ปรับหรือสร้างขึ้นใหม่จากการปะทะกันของด่วนที่หนึ่งและส่วนที่สอง (อภิชัย พันธเสน, 2539)

กระบวนการใช้วัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนดังกล่าว เป็นฐานคิดของการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทางสังคม ที่เกิดขึ้นจากการยอมรับในคุณค่าและความหมาย ที่นำไปสู่การจัดการชุมชนและเครือข่าย ในลักษณะของความเกื้อกูลและการไว้วางใจ ซึ่งเป็นผลให้เกิดระเบียบ แบบแผน และการพัฒนาที่ต่อเนื่องหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ที่จะนำไปสู่การจัดการ และการขยายขอบเขตของการทำงานให้กว้างขวางออกไป

2. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในสังคมไทยความสัมพันธ์แบบลูกน้อง ลูกพี่ (junior-senior) หรือ แบบผู้ใหญ่ ผู้น้อย เป็นแบบความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดในการจัดระเบียบสังคมไทย ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจจะเรียกว่า ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์-ผู้ได้รับการอุปถัมภ์ ซึ่งความสัมพันธ์แบบนี้เป็นรากฐานของการจัดกลุ่ม ที่เรียกว่า “กลุ่มอุปถัมภ์ entourage” ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการจัดสมาชิกของกลุ่มลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ และมีการกระจายตัวไปในพื้นที่ต่างๆ (อภิชัย พันธเสน, 2539)

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว เป็นสิ่งมีมานานไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบ “เจ้า” “นาย” และ “ไพร่” ระบบของสืบพ่อค้ากับหนึ่งพระยาเลี้ยง หรือระบบพ่อเลี้ยงในภาคเหนือ ซึ่งกลุ่มอุปถัมภ์ดังกล่าวได้สร้างแบบแผนความสัมพันธ์ทั้งในระบบพึ่งพา ที่ลูกน้องจะนำของกำนัลไปให้นาย เพื่อให้นายดูแลและให้ความคุ้มครอง นอกจากนี้ ยังมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนในแนวทางการปกครองของภาครัฐ ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้เป็นทั้งการครอบงำ ในด้านสิทธิและผลประโยชน์ รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่ม องค์กรในลักษณะของการปรึกษาหารือ และชี้แนะแนวทางการพัฒนา โดยนัยหลังก็คือ การเกิดเป็นเครือข่ายเชิงอำนาจที่มีความประนีประนอมมากกว่า โดยเฉพาะถ้าเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนหรือสมาชิกภายในเครือข่ายมีกระบวนการเรียนร่วมกัน กระบวนการเรียนผู้นั้นจะค่อยๆ นำไปสู่การสร้างสัมพันธภาพที่เท่าเทียม และกลายเป็นการประสานผลประโยชน์ระหว่างกันในที่สุด ซึ่งตรงข้ามกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีลักษณะการครอบงำในด้านสิทธิและประโยชน์ที่มักจะล่มสลายเมื่อโครงสร้างทางอำนาจนั้นมีการเปลี่ยนแปลง

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจนั้น สามารถพิจารณาได้จากความเท่าเทียมของการให้และการรับในสังคมมนุษย์ กล่าวคือ ถ้าเมื่อใด คนในสังคมมีผู้ให้น้อยกว่าผู้รับ แต่มีอิทธิพลมากกว่า หรือมีการครอบงำและการแข่งขันมากกว่าการพึ่งพาอาศัย สังคมนั้นอาจถือได้ว่า เป็นสังคมที่มีลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าว อาจมองได้หลายมิติทั้งในนัยแห่งการพึ่งพาตามโครงสร้างทางสังคม คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันในเชิงผลประโยชน์ต่างตอบแทนระหว่างผู้ให้กับผู้รับ ผู้อุปถัมภ์-ผู้ได้รับการอุปถัมภ์ ฯลฯ และในนัยของสิทธิและอำนาจ ที่หมายถึง การครอบงำและการกอบโกยผลประโยชน์ระหว่างผู้ที่มีอำนาจกับผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้มาจากกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้ เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเกิดขึ้นของเครือข่ายทางสังคม ที่บางหน่วยงานมีความประสงค์จะให้เกิดขึ้น เช่น ภาครัฐต้องการเสริมสร้างองค์กรภาคประชาชนให้เป็นองค์กรจัดตั้งในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านไปจนถึงระดับชาติ เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของรัฐในแนวพัฒนานิยมโดยครือข่ายที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นนี้จะเป็นการทดแทนการเกิดขึ้นของเครือข่ายตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นค่อนข้างน้อยอย่างไรก็ตาม ในสังคมปัจจุบัน ได้มีความพยายามเสริมสร้างเครือข่ายจัดตั้งขึ้นมาเพื่อผลประโยชน์ในทางการปกครองและการพัฒนา โดยพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการครอบงำ แต่ให้ความสนใจถึงวิวัฒนาการ การสร้างคุณค่าและความหมายของกิจกรรมในเครือข่ายที่จัดตั้งนั้น

3. ความสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้ ในการขับเคลื่อนทางสังคมในสมัยใหม่นั้น มีแนวโน้มที่จะใช้ฐานความรู้และปัญญาในการขับเคลื่อนทางสังคม ซึ่งกระบวนการนั้นมีความสำคัญต่อการขยายแนวคิดและกระบวนการทำงาน ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ และปัญญาในการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะความเป็นมิตรภาพความเป็นหุ้นส่วนแห่งความสำเร็จ และการพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้คนในสังคม คือ กระบวนการเสริมสร้างความรู้ใหม่และกระบวนการใหม่ที่ต่อเนื่อง ถ้าเมื่อใดขาดการเรียนรู้ กระบวนการของสิ่งต่างๆ เหล่านั้น ย่อมจะขาดความต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลให้โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจโผล่ขึ้นมาจัดการกับสิ่งต่างๆ แทนเหมือนเช่น การปฏิวัติและการใช้กำลังอำนาจในสังคมมนุษย์ ซึ่งเป็นการทำลายโครงสร้างที่เป็นไปตามธรรมชาติ และส่วนหนึ่งจะเป็นเสมือนการครอบงำทั้งความคิด สิทธิ ประโยชน์ และกระบวนการ (อภิชัย พันธเสน, 2539)

ในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นั้น สิ่งที่มีความเกี่ยวข้องและมีความสำคัญ คือ ข้อมูลและข่าวสาร (data and information) การมีข้อมูลและความสามารถในการแปรผลข้อมูลเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะจะทำให้เกิดข่าวสาร ความรู้ เพื่อนำไปสู่การจัดการและการยอมรับในความแตกต่างระหว่างกัน เราไม่จำเป็นต้องรับรู้ข้อมูลทุกอย่าง เพียงแต่เราใช้กระบวนการที่เหมาะสมที่จะทำให้ข้อมูลนั้นไปสู่การแลกเปลี่ยนและการแปรผลความหมาย เพื่อให้ทุกคนได้มีการเสวนา พูดคุยในเรื่องนั้นๆ ก็จะทำให้เกิดความรู้ใหม่และกระบวนการใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งนั่นก็คือ การนำไปสู่การขยายผล

ของโครงสร้างที่เป็นไปตามธรรมชาติ การขยายแนวคิดและกระบวนการทำงาน ซึ่งกลายเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มาจากกระบวนทัศน์ใหม่

ทิศนา แขมมณี และคณะ (2542) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่า เป็นกระบวนการที่แต่ละบุคคลต้องดำเนินการเองให้ผู้อื่นมาทำแทนไม่ได้ เพราะการสร้างความหมายเป็นกระบวนการเฉพาะตนแต่การรับสิ่งเร้าหรือข้อมูลมาเพิ่มเติม ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการปรับสภาวะ (accommodation) ที่ไม่สมดุลให้เกิดเป็นสภาวะที่สมดุลนั้น บุคคลจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากผู้อื่นในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและมุมมองในแง่ต่างๆ ดังนั้นการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นจึงเป็นกระบวนการที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เพื่อช่วยตรวจสอบการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลว่า การเรียนรู้นั้นเป็นที่ยอมรับ มีความถูกต้องน่าเชื่อถือในมุมมองของผู้อื่นอย่างไร และช่วยให้บุคคลได้ข้อมูลในการสร้างความหมายของสิ่งที่เรียนมากขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการเรียนรู้นอกจากจะเป็นกระบวนการทางสติปัญญาแล้ว ยังเป็นกระบวนการทางสังคม และเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับจิตใจและความรู้สึกของบุคคลอีกด้วย

ดังนั้น กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ก่อให้เกิดกระบวนการและวิธีการที่สร้างความหมายร่วมระหว่างบุคคล กลุ่มคน และเครือข่าย ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การจัดการทางสังคมในรูปแบบต่างๆ และเป็นวิธีการทำงานในสมัยปัจจุบันที่ทุกฝ่ายมาร่วมมือกันทำงานภายใต้การเรียนรู้ที่เป็นอิสระจากการครอบงำในเชิงอำนาจและความอ่อนล้าในทางวัฒนธรรม เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม อำนาจ และกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวจึงเป็นฐานคิดที่สำคัญของเครือข่ายในฐานะเป็นระบบความสัมพันธ์ทางสังคมมนุษย์ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าว นำไปสู่การจัดการเครือข่ายทางสังคมที่มีโครงสร้างและรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลาย ดังนั้น การประยุกต์ใช้และการสร้างความเข้าใจถึงบริบทต่าง ๆ ย่อมจะช่วยให้มีมุมมองในการพิจารณาเครือข่ายทางสังคมได้หลากหลายยิ่งขึ้น

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับเครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทำให้ผู้วิจัยทราบถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ก่อให้เกิดกระบวนการและวิธีการที่สร้างความหมายร่วมระหว่างบุคคล กลุ่มคน และเครือข่าย ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การจัดการทางสังคมในรูปแบบต่างๆ และเป็นวิธีการทำงานในสมัยปัจจุบันที่ทุกฝ่ายมาร่วมมือกัน และสามารถนำมาใช้วิเคราะห์เกี่ยวกับการรุกรานเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้วิจัยจะได้นำมาใช้วิเคราะห์ ถึงหลักการและแนวทางในการออกมาเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในตำบลปากปวน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เพื่อปกป้องทรัพยากรในพื้นที่ ผู้วิจัยจะได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการศึกษาและการสร้างแบบสัมภาษณ์ต่อไป

2.8 การจัดการป่าชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

เมื่อพูดถึง “ป่าชุมชน” ในสังคมไทย นอกจากจะสะท้อนให้เห็นวิถีการจัดการทรัพยากรป่าที่มีความเชื่อมโยงกับระบบวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของคนในชุมชนแต่ละแห่งที่ได้ยึดถือ

และปฏิบัติสืบเนื่องต่อกันมาแล้ว ป่าชุมชนยังมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจที่หลากหลาย เช่น อำนาจศักดิ์สิทธิ์ อำนาจชุมชน อำนาจรัฐ รวมถึงอำนาจอื่นๆ ที่เข้าสู่ชุมชน

การศึกษาป่าชุมชนและการจัดการป่าของชุมชนในมิติของอำนาจในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เคยศึกษาไว้ โดยจัดแบ่งเป็นยุคสมัยต่างๆ ดังนี้

ยุคบ้านป่าก่อนการสถาปนาความเป็นรัฐชาติ สมัยรัชกาลที่ 5 (ก่อนปี พ.ศ. 2439) เป็นยุคก่อนที่ประเทศไทยจะสถาปนาความเป็นความรัฐชาติ ซึ่งเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 200 ปี (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2542) โดยนักวิชาการส่วนใหญ่เรียกยุคดังกล่าวนี้ว่า ยุคบ้านป่าหรือยุคการตั้งถิ่นฐาน (สุวิทย์ ธีรศาศวัต, 2533; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2534; เสน่ห์ จามริก; ยศ สันตสมบัติ, 2536; พฤกษ์ เถาว์ถวิล, 2543) เป็นยุคที่คนในชุมชนมีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ไม่รู้จักขาย ป่าคือแหล่งทรัพยากรในการดำรงชีพของชุมชนและเป็นสมบัติส่วนรวมที่คนในชุมชนช่วยกันดูแลรักษา รวมทั้งใช้ประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนแต่ละแห่งมีแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าด้วยกลไกวัฒนธรรม เช่น ระบบจารีต ประเพณีของท้องถิ่นที่สั่งสมสืบทอดกันมา อำนาจในการจัดการป่าของคนในชุมชน จึงผูกพันอยู่กับระบบจารีต ประเพณี ความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า ซึ่งอำนาจดังกล่าวนี้ รัฐจะไม่แทรกแซง ในทางตรงกับข้ามกลับให้การยอมรับและให้อิสระแก่ชุนชนในการจัดการป่าของชุมชนตามวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น โดยอำนาจรัฐจะเข้ามาเกี่ยวข้องเฉพาะการเก็บภาษีอากร การชี้ขาดข้อพิพาท และการบังคับเวนคืนเท่านั้น (เสน่ห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ, 2536) แม้ในทางกฎหมายบ้านเมืองจะระบุไว้ชัดเจนว่า ที่ดินในพระราชอาณาจักรเป็นของพระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียว แต่ในทางปฏิบัติก็เปิดโอกาสให้ราษฎรจับจองและทำประโยชน์ในที่ดินได้อย่างค่อนข้างเป็นอิสระ รวมทั้งการรับรองสิทธิเหนือที่ดินแก่ราษฎรในรูปแบบต่างๆ (อนุสรณ์ อุณโณ, 2547) ทำให้ชุมชนหมู่บ้านไม่ว่าจะอยู่ในภูมินิเวศใด ล้วนสร้างความรู้และระบบการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติในระบบภูมินิเวศนั้นๆ (เลิศชาย ศิริชัย, 2548) จึงกล่าวได้ว่า ยุคดั้งเดิม อำนาจในการจัดการป่าชุมชนเป็นอำนาจอิสระของชุมชนที่แสดงออกผ่านความเชื่อเรื่องผี ในขณะเดียวกันอำนาจรัฐก็ให้การส่งเสริมสนับสนุน ทำให้การปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นไปอย่างราบรื่น ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนจึงไม่เกิดขึ้นในการจัดการป่า

ยุคบ้านป่าหลังการสถาปนาความเป็นรัฐชาติ สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2439-2500) เป็นยุคของการสร้างประเทศให้เข้าสู่ความทันสมัยภายใต้กระแสกดดันของประเทศมหาอำนาจตะวันตก รัฐได้มีแนวคิดในการรวมศูนย์อำนาจในการจัดการทรัพยากรทุกประเภทมาเป็นของรัฐ โดยเฉพาะการรวมศูนย์อำนาจในการจัดการป่าจากท้องถิ่นดั้งเดิมมาเป็นของรัฐส่วนกลาง จึงมีการจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้นในปี พ.ศ. 2439 ซึ่งภายใต้การบริหารของหน่วยงานดังกล่าวนี้ ยึดแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าตามแนวทางประเทศตะวันตก มุ่งเน้นความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ป่าไม้ (ปิ่นแก้ว เหลืออร่ามศรี, 2542) ให้ความสำคัญกับการจัดการป่าที่มุ่งเน้นการรวมศูนย์อำนาจ เริ่มตั้งแต่การโอนอำนาจกรรมสิทธิ์การจัดการทรัพยากรป่าเข้าสู่รัฐส่วนกลาง โดยเข้าควบคุมไม้สักเป็นอันดับแรก ต่อมาได้ขยายเข้าไปควบคุมไม้กระยาเลยและของป่า รวมถึงไม้ทั้งหมดทั้งมวลในป่า แล้วค่อย ๆ ขยายขอบเขตเข้าควบคุม

ที่ดินในที่สุด แต่การขยายอำนาจในยุคนี้ ก็ยังมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้กระทำในทันทีทันใด จึงทำให้ชุมชนยังมีสิทธิในทรัพยากรอยู่บ้าง ดังจะเห็นได้จากการโอนอำนาจเกี่ยวกับต้นไม้ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงปี พ.ศ. 2479 นั้น รัฐโอนเพียงอำนาจทำไม้สัก ไม้กระยาเลยและของป่ามาเป็นของรัฐ ไม้ชนิดอื่น ๆ ยังให้ราษฎรใช้ประโยชน์ได้ (เสน่ห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ, 2536; ปริศนา พรหมมา; มนตรี จันทวงศ์, 2541) จึงกล่าวได้ว่า ในยุดคังกล่าวนี้การขยายอำนาจรัฐเข้าควบคุมป่าที่ชุมชนในยุคดั้งเดิมเคยดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ในรูปแบบการจัดการป่าชุมชน ผ่านหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่ในขณะนั้น คือ กรมป่าไม้ ที่มุ่งเน้นการรวมศูนย์อำนาจในการจัดการ อำนาจชุมชนดั้งเดิมเริ่มถูกแทรกแซงจากอำนาจรัฐ แม้จะมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป แต่ก็สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน จากที่เคยยอมรับและให้อิสระ ได้หันมาแทรกแซงและควบคุมมากขึ้น และเนื่องจากการโอนอำนาจดังกล่าวมาเป็นของรัฐ มีลักษณะคืบคลานรุกรานสิทธิของชุมชนอยู่เรื่อย ๆ จึงเริ่มมีความขัดแย้งกับวิถีชีวิตของชุมชนที่ยังยึดประเพมีเดิมอยู่ เพราะการเพิ่มอำนาจของรัฐส่วนกลางที่มีผลมาจากกฎหมายบัญญัติแบบตะวันตก ได้ทำให้ความสำคัญของท้องถิ่นและจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาของชุมชนนับวันจะเสื่อมถอยลงไปเรื่อยๆ โดยกฎหมายกฎหมายสำคัญๆ ในยุคนี้ ให้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวน ปี พ.ศ. 2481 ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับแรกที่อ้างสิทธิครอบครองพื้นที่ป่า จากนั้นได้ตราพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ต่อมาได้ปรับปรุงแก้ไขเป็นพระรารบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2491 และพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2494 ซึ่งล้วนเป็นกฎหมายที่รัฐเข้าควบคุมการทำไม้และผลประโยชน์ในพื้นที่เบ็ดเสร็จ (เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ, 2536)

ยุคบุกเบิกป่า (พ.ศ.2500-2527) ยุคนี้เริ่มต้นศักราช พ.ศ. 2500 เริ่มปรากฏให้เห็นการขยายอำนาจรัฐและทุนเข้าสู่ชุมชน โดยฉพาะเมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ดังนั้นในยุคนี้นักวิชาการด้านป่าชุมชน ได้ใช้ ชื่อเรียกกันต่างๆ ว่ายุคเปิดป่ายุคพืชพาณิชย์ ยุคสัมปทาน ยุคอนุรักษ์ และหรือยุคการแย่งชิงทรัพยากร (สุวิทย์ ธีรศาศวัต, 2533; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2534; เสน่ห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ, 2536) โดยรวมแล้ว ยุคนี้เป็นยุคที่มีการขยายอำนาจรัฐเข้าควบคุมป่าอย่างเข้มข้น ควบคู่กับการเปิดช่องให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่ามากที่สุด อันเนื่องมาจากความลักลั่นเชิงนโยบาย

การขยายอำนาจรัฐเข้าควบคุมป่าอย่างเข้มข้น เริ่มต้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (2504-2509) - ฉบับที่ 5 (2525-2529) โดยช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 รัฐมุ่งเน้นที่จะอนุรักษ์พื้นที่ป่าให้ได้ร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว จึงมีการประกาศใช้กฎหมายและนโยบายป่าไม้ที่มีลักษณะควบคุมและรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 รัฐได้ประกาศนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 มีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายของพื้นที่ป่าโดยภาพรวมของประเทศไว้ที่ร้อยละ 40 แยกเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร้อยละ 15 พื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 หลังจากที่เคยตั้งเป้าหมายไว้ร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ซึ่งแนวทางของนโยบายยังคงมุ่งเน้นการอนุรักษ์ป่าและส่งเสริมการปลูกป่า

เศรษฐกิจ และในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 รัฐยังได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า แก้ไข พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535

จึงกล่าวได้ว่า การแผ่ขยายอำนาจรัฐเข้าควบคุมพื้นที่ป่าผ่านกฎหมายป่าไม้ตั้งแต่ยุครัฐชาติมาถึงยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีลักษณะค่อยคืบคลาน ลดทอนสิทธิชุมชนลงเรื่อยๆ และมีลักษณะที่สำคัญดังนี้ 1) อ้างและโอนอำนาจเหนือทรัพยากรเป็นของรัฐโดยเด็ดขาด 2) แยกคนออกจากป่า โดยเด็ดขาด 3) ให้ความสำคัญกับไม้สักแล้วขยายไปไม้ทั้งมวล รวมถึงของป่า แล้วขยายสู่พื้นที่เพื่อประโยชน์ในการหวงกันทางเศรษฐกิจ และเพื่อการอนุรักษ์ 4) ใช้อำนาจควบคุมต้นไม้และพื้นที่ป่า (ที่ดิน) โดยให้กรมป่าไม้มีอำนาจอนุมัติอนุญาตให้มีการสัมปทานทำไม้ การเคลื่อนย้ายไม้และการตั้งโรงเลื่อยไม้ ตลอดจนการให้เช่าที่ดินในเขตป่าเพื่อการปลูกสร้างสวนป่า 5) ใช้เกณฑ์กรรมสิทธิ์ในที่ดินแบบโฉนดอย่างตะวันตกมาเป็นหลักฐานการตรวจสอบสิทธิของเอกชนหรือชุมชน อย่างเคร่งครัด ซึ่งเอื้อประโยชน์ให้กับทุนและคนที่มีอำนาจในสังคม 6) รวมศูนย์อำนาจการบริหารจัดการมาอยู่ที่ส่วนกลาง (กรมป่าไม้) และ7) บังคับใช้หลักเกณฑ์การบริหารจัดการและการควบคุม ทั่วประเทศไม่จำกัดพื้นที่ (เสน่ห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ, 2536) จากลักษณะของกฎหมายที่กล่าวมานี้ ส่งผลให้กฎหมายที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าและที่ดินในยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งไปเพื่อธุรกิจภาคเอกชนเป็นสำคัญ และละเลยสิทธิชุมชน โดยยึดหลักการหวง “ไม้” และ “ที่ดิน” เอาไว้เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

ส่วนการเปิดช่องให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเกิดจากนโยบายการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก รูปธรรมที่ชัดเจนก็คือนโยบายส่งสริมการปลูกพืชพาณิชย์ ได้แก่ ปอ มันสำปะหลัง อ้อย ถั่วลิสง เป็นต้น ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่สาธารณะเพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูก นโยบายการให้สัมปทานไม้แก่บริษัทเอกชน ได้กลายเป็นตัวเร่งและตัวกระตุ้นให้มีการตัดไม้และถางป่าโดยชาวบ้านเพิ่มขึ้นอีก 2 รูปแบบ คือ 1) หากทำไม้ในพื้นที่ที่มีชุมชนตั้งอยู่ ชาวบ้านก็จะต้องรีบตัดไม้แข่งด้วย เพราะถ้าไม่รีบตัดไม้ ไม้ก็จะหมดไปจากชุมชน 2) หากทำไม้ในพื้นที่ที่ไม่มีชุมชนตั้งอยู่ เมื่อมีการตัดไม้ขนาดใหญ่และขนาดกลางออกไป ชาวบ้านก็จะเข้ามาแผ้วถางป่าและตัดไม้ขนาดเล็ก เพื่อจับจองเป็นที่ทำกิน (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2534) นโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ เช่น การตัดถนน หรือการสร้างเขื่อนทำให้มีการตัดต้นไม้ในพื้นที่ป่าจำนวนมาก รวมถึงนโยบายการเร่งปราบปรามคอมมิวนิสต์ รัฐส่งเสริมให้ชาวบ้านบุกเบิกพื้นที่ป่าและตั้งถิ่นฐานในเขตป่า ได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว

จากการขยายอำนาจรัฐเข้าควบคุมป่าของชุมชนที่เริ่มมาตั้งแต่ยุครัฐชาติเรื่อยมาจนถึงยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจผ่านกฎหมายป่าไม้และการเปิดช่องให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าผ่านนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในการจัดการป่าในชุมชน จากเดิมชุมชนมีอำนาจอิสระภายใต้การจัดการป่าด้วยกลไกทางวัฒนธรรม ถูกแทนที่ด้วยอำนาจรัฐและอำนาจทุนที่มาจากภายนอก เพราะแนวทางการจัดการทรัพยากรของรัฐ ยอมรับเฉพาะกรรมสิทธิ์

ของรัฐและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเท่านั้น มองข้ามจารีตประเพณีเกี่ยวกับสิทธิประเภทต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบอบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนส่งผลให้ทรัพยากรส่วนรวมจำพวกป่ากลายเป็น “ของหลวง” ซึ่งรัฐมีอำนาจในการควบคุมดูแล และจัดสรรการใช้ประโยชน์อย่างเบ็ดเสร็จ (ยศ สันตสมบัติ, 2543) ที่สำคัญการใช้มาตรการทางกฎหมายในการจัดการป่าของรัฐ ได้ลดทอนสิทธิและอำนาจในการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชนท้องถิ่น สร้างความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่น และเกิดการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างรุนแรง ขณะที่ชุมชมไม่เพียงแต่ถูกกีดกันจากการใช้ประโยชน์เท่านั้น แต่ยังมีสถานะเป็นผู้บุกรุก ผิดกฎหมายของรัฐ เนื่องจากกระบวนการกำหนดพื้นที่ป่า เพื่อการอนุรักษ์แต่ละประเภทมีเพียงหลักเกณฑ์กว้างๆ ขาดการสำรวจอย่างถี่ถ้วนทำให้การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติก็ดี เขตต้นน้ำก็ดี เขตป่าสงวนแห่งชาติก็ดี ได้ทับที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตป่าจำนวนมาก (ศยามล ไกยูรวงศ์, 2546) และกลายเป็นประเด็นสำคัญของการต่อสู้เรียกร้องด้านป่าไม้และที่ดินในเขตป่า เพื่อตอบโต้ต่อรองระหว่างรัฐ ทุน และชุมชนในยุคต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ยุคอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า (พ.ศ. 2528 -2540) เป็นยุคที่ทั้งภาครัฐ และชุมชนต่างตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรป่า อันเนื่องมาจากนโยบายรัฐและการผลิตเชิงพาณิชย์ รวมทั้งการเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้ความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในส่วนของรัฐเมื่อเห็นว่าทรัพยากรป่าเสื่อมโทรม และพื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าโดยประกาศใช้นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 กำหนดเขตป่าอนุรักษ์และป่าเศรษฐกิจอย่างชัดเจน แต่ด้วยแนวนโยบายการพัฒนาประเทศสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ทำให้รัฐยังคงดำเนินนโยบายที่มุ่งเน้นการส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมการปลูกไม้โตเร็ว ในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม โดยต้องการเพิ่มพื้นที่ป่าในยุคนี้ สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐและทุนยิ่งเพิ่มมากขึ้นเมื่อการดำเนินการปลูกไม้เร็วในพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน หรือพื้นที่ป่าชุมชน และกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ชาวบ้านได้ลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวต่อสู้ เรียกร้อง ภายใต้ขบวนการป่าชุมชน ที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องผืนป่าโดยเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือและภาคอีสานจะโดดเด่นมากกว่าพื้นที่อื่นๆ

มีงานศึกษาวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาป่าชุมชน หรือการจัดการป่าในมิติของอำนาจ เช่น งานวิจัยป่าชุมชนของเสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ (2536) ได้วิจัยป่าชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือและภาคอีสาน โดยมีการศึกมาในเชิงพัฒนาการ พบว่าป่าชุมชนในภาคเหนือและภาคอีสานต่างก็มีพัฒนาการของการจัดการมาอย่างยาวนาน เช่น ป่าชุมชนที่ศึกษาในพื้นที่ภาคเหนือ มีพัฒนาการจากยุคบ้านป่า เริ่มตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนไปจนถึงราวปี พ.ศ. 2500 ยุคนี้อำนาจในการจัดการป่าชุมชนจะแสดงออกผ่านความเชื่อเรื่องผี จากนั้นเข้าสู่ยุคทำไม้และยุคพืชพาณิชย์ ส่วนใหญ่จะเริ่มประมาณหลังปี พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นยุคที่มีการบุกรุกทำลายป่าภายใต้แรงกดดันทางเศรษฐกิจ ภายใต้นโยบายรัฐที่ส่งเสริมการปลูกพืชพาณิชย์ เช่น การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ขยายตัวอย่างกว้างในพื้นที่ภาคเหนือช่วงปี พ.ศ. 2518 การปลูกพืชพาณิชย์มีผลอย่างมากต่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

กับป่า เพราะทำให้การขยายพื้นที่ป่าเพื่อทำไร่ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการลดลงของพื้นที่ป่า เมื่อพื้นที่ป่าลดลง แต่ความต้องการใช้พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น จึงนำมาสู่ยุคของการแย่งชิงทรัพยากรและกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐ ทุน และชุมชน

ส่วนพัฒนาการป่าชุมชนในพื้นที่ภาคอีสาน พบว่า การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาช้านานแล้ว ได้มีการปรับปรุงรูปแบบตามช่วงขอลยุคสมัยให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่เพื่อรักษาป่าชุมชนเอาไว้ โดยชุมชนมีรูปแบบการปรับตัวในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยเริ่มจากชุมชนยุคบ้านป่า (ตั้งแต่ก่อตั้งถิ่นฐาน-พ.ศ. 2506) มีการบริหารจัดการโดยใช้รูปแบบทางวัฒนธรรมและความเชื่อเรื่องผีและอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ จากนั้นเข้าสู่ยุคบุกเบิกป่า (พ.ศ. 2506-2527) เป็นยุคที่ทรัพยากรป่าไม้ยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่มาก มีการขยายการบุกเบิกพื้นที่ป่าในชุมชนของตนเองอย่างขนานใหญ่ ชุมชนที่ไม่มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่แล้วก็อพยพไปบุกเบิกพื้นที่อื่นการบริหารจัดการทรัพยากรมีลักษณะอิงอยู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และยุคอนุรักษ์ป่า (พ.ศ. 2527-ปัจจุบัน) เป็นยุคที่พื้นที่ป่าของประเทศเหลือน้อย และมีแนวโน้มที่จะลดลงเรื่อยๆ มีกระแสกดดันให้มีการอนุรักษ์ป่าที่เหลืออยู่เอาไว้ให้ได้ทั้งจากภาครัฐและสังคมวงกว้างการบริหารจัดการเน้นที่ขบวนการต่อรองทางการเมืองซึ่งเกิดขึ้นจากพัฒนาการของชุมชนในการต่อสู้กับแนวนโยบายของรัฐ 3 ลักษณะ ได้แก่ นโยบายการให้สัมปทานไม้ นโยบายการปลูกสวนป่าและนโยบาย คจก. โดยชาวบ้านมีการรวมตัวกันในรูปขององค์กรชุมชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

จากงานศึกษาและข้อค้นพบที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า ป่าชุมชน หรือการจัดการป่าชุนชน ไม่ได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ผลิตซ้ำ และปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขต่างๆ บางชุมชนยังสามารถได้สร้างสำนึกและกฎเกณฑ์ขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากร ขณะที่บางชุมชนได้พัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรเชิงอนุรักษ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อต่อรองกับรัฐให้ประกันความมั่นคงในการถือครอง (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2543)

หลังจากศึกษาวิจัยป่าชุมชนของ เสน่ห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ เผยแพร่สู่สาธารณชน มีงานประเภทอื่นตามมา เช่น งานวิจัย วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา บทความวิชาการ รวมทั้งการจัดสัมมนาวิชาการด้านป่าชุมชนในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะการนำเสนอประเด็นความขัดแย้งในการจัดการป่าทุมชน รวมถึงการต่อสู้ และช่วงชิงความหมายในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งงานศึกษาเหล่านั้นล้วนมีประเด็นของอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องแทบทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น การสัมมนาทางวิชาการในประเด็นเรื่อง ป่าชุมชน: รอยต่อชีวิตคน ชีวิตป่า ที่สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดขึ้น ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2538) ได้เสนอมุมมองป่าชุมชน ในหลายมิติ เช่น มิติการเมือง ให้เสนอว่า การใช้ทรัพยากรจะส่งผลต่อคนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับระบบการเมือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเมืองเรื่องป่าชุมชนและมีมิติของอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ส่วนอานันท์ กาญจนพันธ์ (2543) ได้เสนองานวิจัยเรื่อง พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร สถานการณ์ในประเทศไทย โดยเป็นการวบรวมข้อมูลภาคสนามในภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

เพื่อเข้าใจถึงสภาพปัญหาและความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรระหว่างชุมชนกับรัฐ ซึ่งผลการศึกษาในทุกพื้นที่ภูมิภาคของไทย พบว่าปัญหาเกิดจากรัฐขยายอำนาจเข้าควบคุมทรัพยากรป่าของชุมชน ชุมชนถูกเบียดขับออกจากการเข้าถึงทรัพยากรป่า และถูกลดรอนสิทธิชุมชนจากรัฐในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การประกาศเขตป่าสงวน การประกาศเขตป่าอนุรักษ์ เป็นต้น

ในช่วงเวลาเดียวกัน พฤกษ์ เถาว์ถวิล (2543) ได้นำงานเกี่ยวกับ อำนาจกับความเป็นชุมชน กรณีศึกษาพลวัตของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่าในหมู่บ้านจังหวัดลำพูน ได้สะท้อนให้เห็นพลวัตของความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่าในบริบทการขยายตัวของรัฐและตลาด โดยมองว่า ชุมชนหมู่บ้านไม่เคยดำรงอยู่อย่างอิสระ แต่ได้ถูกแทรกแซงจากอำนาจรัฐและระบบตลาดมาโดยตลอดซึ่งเป็นเงื่อนไขให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนโดยเริ่มจากยุคบ้านป่า (อดีต-สงครามโลกครั้งที่สอง) เป็นยุคที่อำนาจรัฐเหนือชุมชนในเขตป่ายังเบาบาง จากนั้นเข้าสู่ยุคการปะทะประสานของอำนาจ (หลังสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ. 2528) เป็นยุคที่มีปฏิบัติการทางอำนาจของรัฐในชุมชนอย่างเข้มข้นมากขึ้น นับตั้งแต่การควบคุมป่าของรัฐในรูปป่าอนุรักษ์ประเภทต่างๆ การจัดการที่ดินในระบบเอกชน และ “การพัฒนาชนบท” ที่มีการจัดตั้งหน่วยงานและการปฏิบัติการของรัฐในหมู่บ้านจำนวนมาก ในยุคนี้ เงื่อนไขที่มีการขยายตัวของงบประมาณพัฒนาชนบท ความต้องการไม้และที่ดิน จึงเกิดกลุ่มอำนาจที่แสวงหาประโยชน์จากงบประมาณรัฐและทรัพยากร โดยเป็นความร่วมมือของผู้อุปถัมภ์ในชุมชนระดับรากหญ้ากับนักธุรกิจ ข้าราชการ และนักการเมืองท้องถิ่น ด้วยการแอบอิงอำนาจในระบบราชการเพื่อแสวงหาประโยชน์ของหมู่พวกตน การร่วมมือกันในลักษณะกลุ่มอำนาจนี้ กลายเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปของสังคมไทยในยุคนี้ จนมีผู้เรียกว่า “ยุคอำนาจเถื่อน” และยุคการแย่งชิงทรัพยากร (พ.ศ. 2528 – ปัจจุบัน) ยุคนี้มีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในการใช้ทรัพยากรทวีสูงขึ้น เนื่องจากปัจจัยหลายประการ นับตั้งแต่การควบคุมป่าของรัฐอย่างเข้มงวด เพราะพื้นที่ป่าไม้ได้ลดลงอยู่ในขั้นวิกฤติ และกรมป่าไม้ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากคนในสังคม จนต้องหันมาใช้นโยบายอนุรักษ์ การเติบโตของเศรษฐกิจฟองสบู่ ทำให้เกิดการขยายตัวของกระแสการค้าที่ดินไปจนถึงที่ดินในเขตป่าความต้องการใช้ทรัพยากรของภาคเอกชนที่ขยายตัวอย่างไม่หยุดยั้ง การขยายตัวของเกษตรเชิงพาณิชย์ ที่ไม่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน ทำให้ต้องเพิ่มรายให้ด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูก และความยากจนก็ทำให้มีความต้องการพึ่งพาป่าเพื่อยังชีพมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป การศึกษาป่าชุมชนและการจัดการป่าชุมชนในมิติของอำนาจ โดยนำเสนอเป็นยุคสมัยต่างๆ สะท้อนให้เห็นพลวัตของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนกับรัฐที่แฝงด้วยอำนาจที่หลากหลายและเกิดการเปลี่ยนเปลงอยู่ตลอดเวลา โดยในยุคดั้งเดิมอำนาจในการจัดการป่าชุมชนเป็นอำนาจชุมชนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องผี แต่ภายหลังการสร้างรัฐชาติ อำนาจรัฐเริ่มขยายอิทธิพลเข้าเทรกแซง และควบคุมพื้นที่ป่าของชุมชน ทำให้อำนาจชุมชนค่อยๆ ถูกลิดรอน จนเข้าสู่ยุคของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รัฐต้องการพื้นที่ป่าเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ด้านหนึ่งได้ประกาศเจตนารมณ์ที่จะอนุรักษ์ป่า ผ่านกฎหมายป่าไม้ แต่อีกด้านหนึ่งกลับ

ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าผ่านนโยบายการให้สัมปทานไม้แก่เอกชน นโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นโยบายพืชพาณิชย์ และนโยบายเร่งปราบปรามคอมมิวนิสต์ ทำให้เกิดความลักลั่นในเชิงนโยบาย และกลายเป็นประเด็นความขัดแย้งและแย่งชิงทรัพยากรระหว่างรัฐทุนละชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ท่ามกลางความขัดแย้ง การแสวงหาทางออกจากทุกภาคส่วนของสังคม ไม่ว่าจะเป็นรัฐ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาชน เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ เช่นการจัดเวทีประชุมสัมมนาวิชาการ การเสนอความคิดเห็นผ่านสื่อต่างๆ ในที่สุดได้นำมาสู่การยกร่างกฎหมายป่าชุมชนหลายฉบับ แต่ก็ยังไม่มีการประกาศใช้แม้แต่ฉบับเดียว

ภายหลังได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในการจัดการป่าครั้งสำคัญที่สุดอีกครั้งหนึ่ง เพราะบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิชุมชนไว้ในหลายมาตรา ดังกล่าวแล้วข้างต้น จึงถือเป็นจุดเปลี่ยนกระบวนทัศน์การจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่หวนกลับไปหาชุมชนในฐานะ “ตัวตั้ง” ของการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ภายใต้แนวคิดป่าชุมชน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากสะท้อนให้เห็นพัฒนาการของการจัดการป่าในเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นรูปแบบการจัดการป่าชุมชนที่หลากหลายและแตกต่างกันไปตาม เงื่อนไขทางกายภาพและสภาวการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของแต่ละท้องที่ แต่เมื่อว่าโดยรูปแบบใหญ่ ๆ สามารถแบ่งเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1) รูปแบบการจัดการตามจารีตประเพณี คือ การนำเอาอุดมการณ์ ความชื่อ และวิธีคิดตามประพณี มาใช้เป็นแนวทางกำหนดกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดการ เช่น ความเชื่อเรื่องผี ดอนปู่ตา มีการประกอบพิธีกรรม และการผลิตซ้ำอุดมการณ์ที่ผสมผสานไปกับวิถีชีวิต ระบบการผลิตและการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน มักพบได้ในชุนชนดั้งเดิมทั้งในภาคเหนือและภาคอีสาน

2) รูปแบบการจัดการแบบประยุกต์ เป็นการนำเอารูปแบบการจัดการรูปแบบอื่นมาผสมผสานกับรูปแบบการจัดการตามจารีตประเพณี เพื่อความอยู่รอดของพื้นที่ป่า ตัวอย่างเช่น ในบางท้องที่สิทธิชุมชนถูกละเมิด เช่น มีความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากรจากภายนอกสูง หรือเป็นพื้นที่ที่มีพลังกดดันต่อป่าค่อนข้างมาก เช่น มีการลักลอบตัดไม้หรือในบางท้องที่ที่ป่าเริ่มเสื่อมสภาพ ชาวบ้านอาจนำเอารูปแบบและวิธีการจัดการแบบอื่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการจัดการแบบจารีตประเพณี เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีบวชป่าเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกในการรักษาป่าของชุมชนและยับยั้งขบวนการลักลอบตัดไม้จากภายนอกบางพื้นที่อาจประยุกต์เอาระเบียบข้อบังคับของทางราชการมาใช้ด้วย

3) รูปแบบการจัดการที่เป็นขบวนการต่อรองทางการเมืองในบริบทของการแย่งชิงทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างชุมชนกับรัฐและนายทุน บางครั้งรูปแบบการจัดการทรัพยากรถูกปรับเปลี่ยนให้กลายมาเป็นขบวนการต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิของชุมชนและต่อต้านนโยบายของรัฐ เช่น การต่อสู้กับสัมปทานไม้ การประกาศเขตอุทยานฯ ชุมชนมีการจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อสร้าง

แผนงานในการจัดการทรัพยากรของชุบชนโดยชุมชนเองเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรอง (เสน่ห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ, 2536)

จากการทบทวนแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการป่าของชุมชนผ่านกรณีศึกษาเหมืองแร่ปากปวน โดยเฉพาะการศึกษาเพื่อสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ทางสังคมในการจัดการป่าชุมชนระหว่างชุมชนกับรัฐและทุน ในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมา ปฏิบัติการทางสังคมที่เป็นการตอบโต้ต่อรองเชิงอำนาจเพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิดที่อธิบายให้เห็นขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากรดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไปผู้วิจัยจะได้นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดพื้นที่ศึกษาในการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อม

2.9 กลุ่มรักษ์บ้านเกิด

ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยมีรายละเอียดดังนี้

การทำเหมืองแร่ทองคำบนภูทับฟ้าและภูชำป่าบอน ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ของบริษัท ทุ่งคำ จำกัด ได้เริ่มดำเนินการเมื่อปี 2549 ซึ่งหลังจากดำเนินการได้เพียงไม่นานก็เริ่มส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่เหมืองแร่ทองคำ ชาวบ้านจำนวน 6 หมู่บ้าน โดยรอบเหมืองแร่ทองคำจึงรวมตัวกันในนามกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เพื่อเคลื่อนไหวคัดค้านการทำเหมืองแร่และขอให้มีการตรวจสอบผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมของเหมืองแร่ทองคำต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผลการตรวจสอบผลกระทพบว่าแหล่งน้ำและแหล่งอาหารของชุมชนปนเปื้อนด้วยสารพิษจำพวกไซยาไนต์ ตะกั่ว ปรอท แคดเมียม และแมงกานีส และยังมีการตรวจพบสารพิษปนเปื้อนอยู่ในกระแสเลือดของชาวบ้านเกินค่ามาตรฐาน นอกจากนี้การทำเหมืองแร่ทองคำยังก่อให้เกิดความขัดแย้งจนเกิดความแตกแยกในชุมชน การละเมิดสิทธิชุมชน การทำร้ายร่างกาย บังคับ ข่มขู่ ซึ่งการปิดเหมืองแร่ทองคำเกิดขึ้นหลังจากที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง 6 หมู่บ้าน รอบเหมืองแร่ทองคำ จังหวัดเลย ได้ยื่นฟ้องร้องบริษัทดังกล่าวในข้อหาฐานความผิดกระทำละเมิดและเรียกค่าเสียหาย ตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมและคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมฯ และพ.ร.บ.การสาธารณสุขฯโดยเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2561 ศาลได้พิพากษาให้บริษัทฯ ชดใช้ค่าเสียหายจากการทำเหมืองแร่ทองคำที่ส่งผลกระทบต่อสังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมให้แก่ชาวบ้าน 149 ราย รายละ 104,000บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี นับถัดจากวันฟ้อง (ฟ้องวันที่ 18 มกราคม 2561) เป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จสิ้น และให้บริษัทฯ แก้ไขฟื้นฟูพื้นที่รอบเหมืองแร่ทองคำด้วยค่าใช้จ่ายของบริษัทฯ จนกว่าพื้นที่เหมืองแร่ทองคำจะมีสภาพที่ใช้อุปโภคบริโภคได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของทางราชการ โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมด้วย (นพพล แก่งจำปา และ ธิติญา เหล่าอัน, 2561)

และที่ผ่านมาชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง 6 หมู่บ้าน โดยรอบเหมืองแร่ทองคำ จังหวัดเลย ได้เริ่มจัดทำแผนฟื้นฟูเหมืองแร่ทองคำฉบับภาคประชาชนขึ้น เพื่อเป็นกรอบคิดริเริ่มในการเชิญ

ชวนภาคประชาชนและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เข้ามาปรึกษาหารือและร่วมกันผลักดันให้เกิดการฟื้นฟูเหมืองแร่ทองคำขึ้นมาให้ได้ในอนาคต โดยมีเป้าหมายในการฟื้นฟูว่า *“คนปลอดภัย สิ่งแวดล้อมปลอดภัย มีความหลากหลายของอยู่ของกิน หนี้สินลด หมดความขัดแย้ง เป็นแหล่งเรียนรู้ ฟื้นฟูชุมชน”* ในขณะที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ กรมควบคุมมลพิษ และหน่วยงานอื่นๆ ก็ได้พยายามจัดทำแผนและเสนอแผนการฟื้นฟูการปนเปื้อนบริเวณในและโดยรอบเหมืองแร่ทองคำของบริษัท ทุ่งคำ จำกัด แต่กลับละเลยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ (นพพล แก่งจำปา และ ธิติญา เหล่าอัน, 2561)

การรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อเคลื่อนไหวต่อต้านการทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำในเขตพื้นพี่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านหมู่บ้านรอบๆ เหมือง รวมทั้งการเผชิญกับอำนาจรัฐ และทุนที่มีกลไกในการเข้าถึงทรัพยากรที่มากกว่า ส่งผลทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันภายใต้ “กลุ่มรักษ์บ้านเกิด” เพื่อเคลื่อนไหวต่อต้านการประกอบกิจการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำและพยายามจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นตามแนวทางของตน ด้วยความที่ชาวบ้านเชื่อมโยงกับสังคมภายนอกอย่างกว้างขวาง รวมทั้งการสัมผัสกับเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เข้ามาพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบท ซึ่งจากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาถึงแนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด และศึกษาถึงบทบาทและวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน นำไปสู่การเลือกเป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้า และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง ผู้วิจัยพบว่ามีนักวิชาการที่ได้ทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าวหลายท่าน แต่ในส่วนของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในจังหวัดเลยต่อโครงการเหมืองแร่ตำบลเขาหลวงนั้น ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาถึงบทบาทของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงขอนำเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการเคลื่อนไหวของการเมืองอื่นๆ มีรายละเอียดดังนี้

2.10.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

วรสิทธิ์ เจริญศิลป์ (2559) ได้ทำการศึกษาถึงการสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชน ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร, การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกจาก ผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไร โดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเป็นเครื่องมือในเก็บข้อมูล พบว่ากระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนแรก การสร้างตัวผู้นำ ขั้นตอนถัดมา คือ การสร้างจิตสำนึกในการมีอยู่ของเครือข่าย และขั้นตอนสุดท้าย การ

แสวงหาสมาชิกของเครือข่าย ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายชุมชนนั้น ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยแรก การสนับสนุนจากกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไร , ปัจจัยที่สอง ทุนทางสังคมของผู้คนในชุมชนที่มีความ เหนียวแน่น, ปัจจัยที่สาม นโยบายการสร้างเขื่อนที่ได้รับจาก ผลักดันจากทุกๆ รัฐบาลและปัจจัยสุดท้าย กระแสสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความสนใจจากผู้คนในสังคม

ปรัชญา ศิริพงษ์อุทุมพร (2559) ได้กษาการศึพัฒนารูปแบบเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม หมู่บ้าน (ทสม.) จังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของเครือข่ายอาสา สมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) จังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อพัฒนารูป แบบเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) ให้มีประสิทธิภาพ 3) เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของเครือข่าย ทสม. ที่มีอายุและการศึกษาต่างกัน กลุ่มตัวอย่าง คือ เครือข่ายอาสาสมัคร พิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) จำ นวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คู่มือกิจกรรม แบบทดสอบความรู้ แบบวัดทัศนคติ และแบบวัดการมีส่วนร่วม การทดสอบสมมุติฐาน โดยใช้ Paired t-test, F-test (Two-way MANCOVA และ Two-way ANCOVA) ผลการศึกษา พบว่า 1. สภาพปัจจุบันและปัญหาของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัจจุบันเครือข่าย ทสม.ยังไม่คลอบคลุมทุกหมู่บ้านอีกทั้งยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม และปัญหาการรับรู้ของเครือข่าย ทสม. พบว่า ส่วนใหญ่มีการรับรู้เกี่ยวกับ บทบาทหน้าที่ของ ทสม. อยู่ในระดับต่ำ ส่วนปัญหาการบริหารจัดการของ ทสม. พบว่า การบริหารงาน ยังขาดความคล่องตัว ขาดเครือข่ายในการประสานงาน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และขาดงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง 2. รูปแบบเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) ที่ใช้ คือ Network model เก็บรวบรวมข้อมูลจากการอบรมและสนทนากลุ่ม ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบเครือข่าย ทสม. ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 86.50/88.00 ข้อสรุปจากการสนทนากลุ่ม พบว่า รูปแบบของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมู่บ้าน (ทสม.) ที่ได้จากการระดมความคิดเห็นร่วมกัน คือ รูปแบบ 4ก ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ กรรมการ กติกา กิจกรรม และกองทุน 3. ความรู้ของผู้เข้าอบรมเครือข่าย ทสม. หลังการอบรมสูง กว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05 เจตคติและการมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดย เครือข่าย (ทสม.) ที่มีระดับการศึกษาต่ำ กว่าปริญญาตรีมีความรู้มากกว่า ระดับการศึกษาปริญญาตรี และเครือข่าย (ทสม.) ที่มีอายุต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ แตกต่างกัน และเครือข่าย (ทสม.) ที่มีอายุ 31-40 ปี มีส่วนร่วมมากกว่า เครือข่าย (ทสม.) ที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป

ดวงหทัย บูรณเจริญกิจ (2560) ได้ศึกษาถึง แนวคิดสตรีนิยมและขบวนการทางสังคมของผู้หญิงในประเทศไทย: วิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ข้อถกเถียงและยุทธศาสตร์ ซึ่งงานศึกษาชิ้นนี้ได้นำเสนอประเด็นที่สะท้อนปัญหาปัจจุบัน เพื่อนำแนวคิดสตรีนิยมมาขับเคลื่อนในอนาคต ในสี่เรื่อง

ได้แก่ หนึ่ง การสื่อสารสาธารณะผ่านสื่อสังคมเพื่อรื้อถอนมายาคติทางเพศ สอง การทำให้สังคมตระหนักถึงความซ้อนไขว้กันของปัญหา ที่ทำให้ผู้หญิงต้องรับภาระการดูแลสมาชิกของสังคม อันเกิดจาก ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างเพศที่ไม่เท่าเทียมที่มาบรรจบกับความเหลื่อมล้ำทางอำนาจทางเศรษฐกิจ และการเมือง สาม การผลักดันให้มีการใช้ความหลากหลายทางเพศสภาพมาเป็นกรอบการวิเคราะห์เพื่อ วางแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ยั่งยืน และสุดท้ายสี่ การสร้างพื้นที่เพื่อการ มีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงนอกระบบการเมืองแบบทางการให้มีความชอบธรรมเพื่อให้ผู้หญิงในฐานะ สมาชิกของสังคม สามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนได้อย่างมีศักดิ์ศรี ความท้าทายที่ผู้หญิงไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันอันเกิดจากความขัดแย้งทางสังคมการเมือง และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมนั้นมีความซับซ้อนและบีบคั้นผู้หญิงกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงที่ไม่มีอำนาจ ในการตัดสินใจและเข้าไม่ถึงการจัดสรรทรัพยากรและการกำหนดนโยบายทางการเมือง ทำให้ต้องก้าว ออกมารวมกลุ่มกันเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิของตนเอง แนวคิดสตรีนิยมจึงยังมีความจำเป็นและมิได้จำกัด อยู่แค่การเป็นเครื่องมือเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีเท่านั้น หากจำเป็นต้องพัฒนาไปสู่การแปลข้อเรียกร้องและ ความต้องการของสตรีกลุ่มต่างๆ ให้เป็นวาระทางสังคมการเมืองและมีพลังที่จะต่อรองทางการเมืองได้ เพื่อให้ผู้หญิงและเพศหลากหลายทุกกลุ่มสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและพ้นจากการถูกเลือกปฏิบัติทั้งปวง

วีรนุช พรมจักร์ (2564) ได้ศึกษาถึง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย เพื่อสิทธิสตรี โดยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและนโยบายสิทธิสตรีในการปฏิรูป กฎหมายและการเมือง 2) ศึกษาบทบาทและวิธีการของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย และ 3) ศึกษาผลสะท้อนการเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิง 2 ระดับ ประกอบไปด้วย ระดับปัจเจก และระดับองค์กร รวมทั้งสิ้น 30 คน ได้แก่ ขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ฝังตัว และสังเกตการณ์วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิธีภายใต้กรอบ แนวคิดแบบสตรีนิยม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการศึกษา เพื่อเป็นเกณฑ์ผลการวิจัยพบว่า ขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทย มีแนวคิดและนโนยายการเคลื่อนไหวที่มาจากปัจจัยทางสังคม คือพื้นที่ของผู้หญิงมีน้อย และแนวคิดสตรีนิยม มีบทบาทและวิธีการโดยการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้ มุ่งประเด็นของผู้หญิงทั้งหมด ใช้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวเฉพาะประเด็นเรื่อง การร่างรัฐธรรมนูญ โดยยุทธศาสตร์และยุทธวิธีจะถูกกำหนดขึ้นตามสถานการณ์ทางการเมือง เพราะการเมืองและผู้นำทางการเมืองเป็นตัวแปรสำคัญในการเสนอข้อเรียกร้อง แต่ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีที่ใช้มาโดยตลอด คือ “การกำกับติดตามกระบวนการทุกขั้นตอน” ผลสะท้อนจาก การเคลื่อนไหวคือ มีกลุ่มที่สนับสนุน และกลุ่มที่ค้านทั้งในกลุ่มของผู้หญิงด้วยกัน และในรูปแบบของการยังไม่ยอมรับของรัฐบาล ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะมิติโครงสร้างความสัมพันธ์ อำนาจทางสังคมการเมือง ที่ทำให้การเคลื่อนไหวยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่คำตอบ และจุดยืนของขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยคือ “ตราบใดที่เรายังมีลมหายใจ เราต้อง เรียกร้องสิทธิ์ เพราะว่าเรายังมีลมหายใจอยู่”

2.10.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนและสิ่งแวดล้อม

เขตไท ลังการ์พินธุ์ (2560) ได้ศึกษาถึง สิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ สิทธิ์ในสิ่งแวดล้อมเป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่บุคคลทุกคนพึงมีและได้รับ โดยสิทธินี้แบ่งแยกไม่ได้และติดตัวทุกคนมากตั้งแต่เกิด ทั้งนี้สิทธินี้แบ่งเป็นสิทธิเชิงเนื้อหา (Substanive Rights) และสิทธิเชิงกระบวนการ (Procedural Rights) นี้ควรบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญฯของไทยที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า สิทธิในสิ่งแวดล้อมนั้นประเทศไทยมีการบัญญัติไว้เฉพาะสิทธิเชิงกระบวนการ (Procedural Rights) ไว้ในรัฐธรรมนูญฯที่ผ่านมาในหลายๆ ฉบับยกเว้นรัฐธรรมนูญฯ ปัจจุบันปี พ.ศ. 2560 ที่จะต้องออกเป็นกฎหมายลูกหรือพระราชบัญญัติอีกครั้ง ส่วนในต่างประเทศพบว่าในปี พ.ศ. 2552 มีการบัญญัติสิทธินี้ไว้ทั้งสิทธิเชิงเนื้อหา (Substantive Rights) และสิทธิเชิงกระบวนการ (Procedural Rights) ในรัฐธรรมนูญแล้วมากกว่า177 ใน 193 ประเทศของสมาชิกสหประชาชาติทั้งหมดทั่วโลก

อรทัย อินต๊ะไชยวงค์ (2560) ได้ศึกษาถึง สิทธิชุมชนในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามบทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ การจัดการบำรุงรักษาการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลและยั่งยืนในประเทศไทย และวิเคราะห์การนำแนวคิดของ Eilinor Ostrom ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาปรับใช้สิทธิชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ วิธีการศึกษาวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary Research) ซึ่งจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผลการศึกษาพบว่าแนวความคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ ประเทศไทยในปัจจุบันซึ่งแยกออกเป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่1 เป็นรูปแบบที่การให้รัฐเข้าไปบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง รูปแบบที่ 2 การที่รัฐให้เอกชนสัมปทาน ให้สิทธิ์แก่เอกชนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และรูปแบบที่ 3 เป็นการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน แต่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 เป็นที่ประจักษ์ได้ว่าไม่ประสบความสำเร็จ ปัจจุบันรูปแบบที่ 3 เป็นที่ยอมรับและมีการรับรองไว้ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวความคิดของ Eilinor Ostrom สามารถใช้เป็นฐานแนวความคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของ ประเทศไทย ในการจัดการทรัพยากรร่วมมีลักษณะกติกา 3 ระดับ ได้แก่ 1) กติการะดับปฏิบัติการ (Operational Rules) ที่เกิดจากผู้จากใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกำหนด 2) กติกากำกับทางเลือกร่วม (Collective Choice Rules) เป็นการให้ผู้ใช้ทรัพยากร ผู้มีอำนาจภายนอก หรือเจ้าหน้าที่กำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร 3) กติการะดับธรรมนูญ (Constitutional Rules) เป็นการให้ผู้มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกติกา โดยมีกรอบหรือหลักเกณฑ์ในการกำหนดกติกาในการจัดการทรัพยากร

ร่วม อยู่ 8 ประการการ ที่ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดกติกาย่อมทำให้กติกาที่กำหนดโดยชุมชนนั้นสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งนำไปสู่การจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

จงกล ลิ่วเวหา ภัทรโภคินภิบาล (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์สตรีนิเวศนิยมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ผู้นำสตรีที่เป็นผู้นำในการการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (2) เพื่อศึกษาความสำคัญของรากฐานชีวิตทางวัฒนธรรมที่ทำให้ผู้หญิงเข้าร่วมกระบวนการ เคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (3) เพื่อศึกษาแนวทางการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยนักนิเวศนิยมใน ประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การนำของผู้หญิงในการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นไปอย่างเป็น ธรรมชาติ ด้วยการตระหนักถึงหน้าที่ สิทธิ และโดยเฉพาะเพื่อลูก เพื่อครอบครัว แนวคิดความเป็นองค์รวมเป็น ประเด็นหลักที่ก่อรูปอัตลักษณ์ของแกนนำสตรี การตระหนักว่าธรรมชาติคือองค์รวม สิ่งมีชีวิตทุกอย่างเป็นศูนย์กลาง (Bio-centric) การที่ผู้หญิงมีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับผู้หญิงมาโดยตลอด ทั้งในฐานะผู้ที่ได้รับผลกระทบที่อาจจะมากกว่าคนกลุ่มอื่น เช่น ผลกระทบจากน้ำแล้งที่ทำให้ผู้หญิงต้องมีภาระเพิ่มขึ้นในการดูแลจัดหาน้ำและอาหารให้แก่ครอบครัว และในฐานะผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ต่อการป้องกันและแก้ปัญหา เช่น บทบาทในฐานะผู้นำชุมชนในการรักษาป่าต้นน้ำ เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา การจัดการขยะ ซึ่งความจริงแล้วผู้หญิงมีความเข้าใจและรับรู้ต่อสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าผู้ชายเพราะมีสัญชาติญาณของความเป็นแม่ เช่นเดียวกับธรรมชาติอย่างแม่น้ำและป่าเขา แกนนำชาวบ้านในชุมชนโดยเฉพาะสตรีเปรียบเสมือนสื่อกลางที่คอย ขับเคลื่อนเพื่อก่อให้เกิดความสามารถในการระดมทรัพยากร แกนนำชาวบ้านเอาการเอางาน มีความทุ่มเทและเสียสละ และมีความเข้มแข็งสามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีสำนึกส่วนร่วม ด้วยสิทธิในการปกป้องทรัพยากร และการเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะได้กลายเป็นโอกาสที่เอื้อให้ชาวบ้านสามารถ ออกมารวมตัวกัน เคลื่อนไหวต่อรอง ขัดขวาง ท้าทายอำนาจรัฐ ได้ทั้งในช่องทางของระบบการเมืองปกติหรือกลไก ของระบบราชการ และนอกวงขอบระบบการเมืองปกติ เพื่อเปลี่ยนแปลงไขปัญหาที่เกิดจากวาทกรรมการพัฒนาของ รัฐได้อย่างชอบธรรม

ฐิติรัตน์ ยะอนันต์ (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับตัวอย่างการละเมิดสิทธิชุมชนในปัจจุบัน โดยในการศึกษานี้มุ่งเน้นศึกษาสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และตัวอย่างของปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยนำเสนอและยกตัวอย่างการละเมิดสิทธิชุมชนที่ปรากฏในปัจจุบัน และเพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนที่อาจเกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 การศึกษาครั้งนี้ยังศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการมีส่วนร่วมบริหารจัดการการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยเปรียบเทียบระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 3 ฉบับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

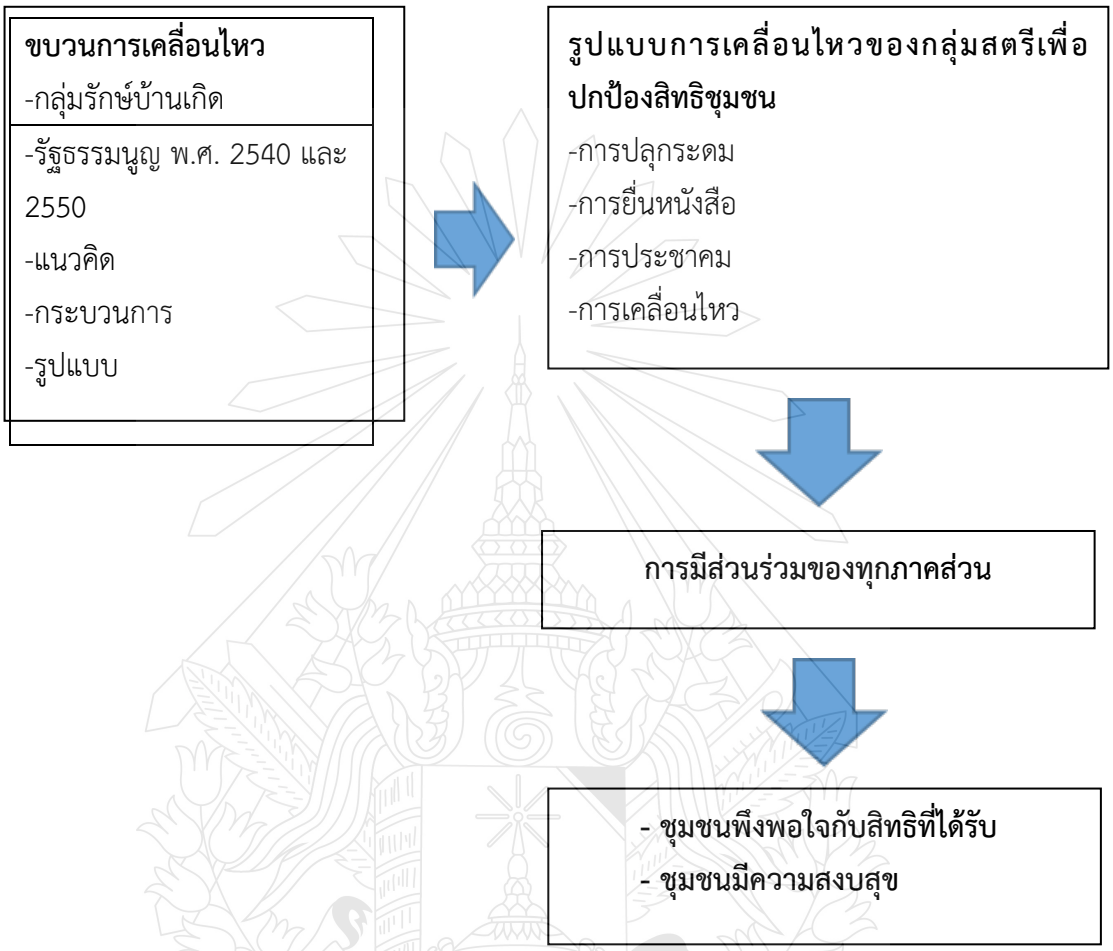
พุทธศักราช 2560 การเคลื่อนไหวของภาคสังคมในเรื่องสิทธิชุมชนขึ้นอยู่กับการจัดการทรัพยากร การปกครองท้องถิ่น และการศึกษาและให้ความรู้แก่คนในชุมชน ผลของการศึกษาครั้งนี้เพื่อนำเสนอว่าสิทธิชุมชนอาจเป็นทางออกที่เป็นไปได้สำหรับการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรของประเทศไทย และเพื่อใช้สิทธิชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งของชุมชนในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ได้รวบรวมมานี้ โดยส่วนใหญ่จะเห็นได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมนอกจากจะเปิดโอกาสให้คนหลากหลาย กลุ่มแตกต่างทั้งทางความคิด ความเชื่อ และปฏิบัติการได้มีโอกาสเคลื่อนไหวแล้วความสำคัญยังอยู่ที่การเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ต้องสังกัดพรรคการเมืองเป็นเรื่องดีสำหรับประชาธิปไตย เพราะการสังกัดพรรคอาจหมายถึงการต้องอัดแน่นอยู่ภายใต้กฎและผลประโยชน์ของพรรคอย่างเคร่งครัด ขาดเสรีภาพทางความคิด ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่หลากหลายจึงเป็นทางออกสำหรับสังคมสมัยใหม่ที่แตกต่างและหลากหลายเช่น สังคมไทยในยุคนี้ ที่มีการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิของตน และชุมชน ซึ่งจากประเด็นเหล่านี้ ผู้ศึกษาจะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาในส่วนของการสรุป และอภิปรายผลที่จะนำเสนอในบทต่อ ๆ ไป

มหามกุฏราชวิทยาลัย

2.11 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา มีแนวทางดังนี้

ภาพที่ 2.3 ภาพแสดงกรอบแนวคิด

บทที่ 3
ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด จะศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยมองว่ากลุ่มสตรีตามบริบททางการเมืองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ สถานการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่กลุ่มสตรีเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกป้องสิ่งแวดล้อม เพื่อเรียกร้องสิทธิให้กับตนเองและชุมชนจึงเป็นการสะท้อนความคิดของกลุ่มสตรีกลับเข้าสู่วงการทางการกฎหมาย ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชนเกิดจากความพยายามที่จะปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่ในฐานะมนุษย์และไม่ถูกกระทำอยู่ฝ่ายเดียว จึงได้พยายามที่จะต่อสู้ดิ้นรนเพื่อสร้างเครือข่าย สร้างพื้นที่ของตนเองขึ้นมาต่อรองกับสังคม เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างทางสังคม

การศึกษาในครั้งนี้นำแนวคิดเรื่องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มาใช้ในการทำความเข้าใจถึงกลุ่มสตรีในการพยายามที่จะตอบโต้และต่อรอง รวมถึงสร้างเกราะป้องกันกับปรากฏการณ์ทางสังคม ผ่านการรวมตัวของกลุ่มสตรีภายใต้ชื่อ กลุ่มรักษ์บ้านเกิดในการเรียกร้องสิทธิตอบโต้และต่อรองผลประโยชน์จากสังคมที่ได้ส่งผลให้กลุ่มสตรีรักษ์บ้านเกิด เรียกร้องเพื่อให้ได้รับสิทธิในรัฐธรรมนูญ ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งจากความพยายามทั้งหลายนี้เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองและชุมชนในสังคม โดยการศึกษาได้นำหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นสำคัญเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิชุมชน โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมองอย่างรอบด้านแบบองค์รวม

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบมุ่งเน้นการศึกษาโดยใช้หลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดที่ส่งผลต่อรัฐธรรมนูญ รวมทั้งปัญหาซึ่งเป็นการบูรณาการข้อมูลทั้งทางด้านพฤติกรรมทางสังคม การรวมกลุ่ม การสร้างพื้นที่ สร้างเครือข่าย การจัดการกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม การเรียกร้องสิทธิ ความเท่าเทียมทั้งในด้านการต่อสู้กับวาทกรรมหลักของสังคม การให้สิทธิความคุ้มครองทางกฎหมายและใช้หลักการของระเบียบวิธีวิจัยแบบ Oral History เพื่อเป็นการศึกษา Life History ภายใต้กระบวนทัศน์สร้างสรรค์สังคม ในการบอกเล่าหรือการเล่าเรื่องที่เคยถูกละเลย หรือปฏิเสธไม่ให้มีการกล่าวถึง เพื่อให้ทราบถึงการดำรงชีวิตประจำวันและกระบวนการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสตรี

3.2 หน่วยที่ใช้ในการวิจัย

หน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มี 2 ระดับ คือ

3.2.1 ระดับปัจเจก ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรี ซึ่งมีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวทางสังคม และยินดีให้ความร่วมมือและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างแท้จริง

3.2.2 ระดับองค์กร ได้แก่ กลุ่มรักษ์บ้านเกิด

3.3 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย แบ่งตามรูปแบบของการศึกษา ได้ดังนี้

3.3.1 ผู้ให้ข้อมูลระดับปัจเจกเพื่อใช้ในการทำความเข้าใจถึงขบวนการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดที่ส่งผลต่อรัฐธรรมนูญ อีกทั้งเพื่อให้ทราบถึงกระบวนการต่อสู้ต่อรองอัตลักษณ์ เพื่อนำไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อสร้างสถานภาพ การสร้างชุมชน สร้างเครือข่าย และเพื่อสร้างระบบความหมายและคุณค่าให้กับสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ผู้ให้ข้อมูล คือ

3.3.1.1 บุคคลที่เป็นสตรี เพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการต่อสู้ ต่อรองในชีวิตประจำวัน กระทั่งการเข้ารวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคม โดยการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาสตรีที่มีการเรียกร้องสิทธิเพื่อให้เกิดเป็นกฎหมายบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นผู้ที่ยินดีให้ความร่วมมือและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างแท้จริง โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นสตรีมีอายุมากกว่า 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย และเน้นความหลากหลายเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ สังคมทั่วไป บทบาทในสังคม หน้าที่การงาน ฐานะทางชนชั้น ฐานะทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน จำนวน 10 คน

3.3.2 ผู้ให้ข้อมูลระดับองค์กร เพื่อเป็นการทำความเข้าใจถึงบทบาทและความเหมาะต่อผลของการเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดภายใต้เงื่อนไข และปัจจัยบริบทในสังคมไทย รวมถึงพฤติกรรมต่างๆ ของผู้หญิงที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเน้นความหลากหลายของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ลักษณะของบุคคล ระดับการศึกษา บทบาทและหน้าที่ในสังคม รวมถึงหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อองค์กร

3.3.3 การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เทคนิคเจาะจง จากการติดต่อผ่านกลุ่มบุคคลที่ผู้วิจัยรู้จักเป็นการส่วนตัว และมีการแนะนำเพิ่มเติม โดยมุ่งไปที่กลุ่มสตรีที่ออกมาเรียกร้องสิทธิเพื่อให้มีผลทางด้านกฎหมาย การเข้าไปศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะอาศัยการแนะนำจากคนในแวดวงที่รู้จักกันและการแนะนำต่อเนื่อง ซึ่งผู้วิจัยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นการนำไปสู่ผู้เล่าเรื่องถึงประสบการณ์ และผลกระทบที่ได้รับจากสังคม รวมถึงการเข้าสู่องค์กรกลุ่มรักษ์บ้านเกิดที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยอยู่แล้ว โดยผู้วิจัยได้ยึดหลักของความไว้วางใจ (Trustworthiness) ซึ่งเป็นฐานหลักของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องและผู้สนทนา เพื่อช่วยให้การเล่าเรื่องนั้นเป็นไปอย่างราบรื่น เปิดเผย แสดงถึงอารมณ์ ความรู้สึก เพื่อไม่เป็นการกดดันผู้เล่าเรื่อง ผู้วิจัยจะทำการอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อแสดงถึงความบริสุทธิ์ใจที่มีต่อผู้เล่าเรื่อง และเพื่อให้ได้มาซึ่งความน่าเชื่อถือของข้อมูล เป็นการเพิ่มคุณค่าและคุณูปการต่อการวิจัยในครั้งนี้

การคัดเลือกประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ 2 ขั้นตอน ขั้นแรก คือ การติดต่อชี้แจงวัตถุประสงค์เป็นสำคัญเพื่อให้เกิดความสนใจและตัดสินใจสมัครเข้าร่วมศึกษาด้วยความเต็มใจ วิธีที่ใช้ในการชักชวนมี 3 รูปแบบ คือ 1) บุคคลต่อบุคคลโดยตรง 2) บุคคลต่อบุคคลทางโทรศัพท์ 3) ติดต่อโดยการแนะนำจากบุคคลอื่น

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการชี้แจงวัตถุประสงค์ กระบวนการศึกษา บทบาทและการมีส่วนร่วมในการศึกษา การเปิดเผยข้อมูลต่างๆ ที่อาจจะเป็นความลับส่วนบุคคล และหลังจากที่กลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจเข้าร่วมในการศึกษาแล้วจะทำการลงลายมือชื่อในเอกสาร “หนังสือแสดงความยินยอมในการเข้าร่วมศึกษา”

ในการสอบถาม สัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเอง โดยมีลักษณะของกลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่มรักษ์บ้านเกิด และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

3.4 พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

ในเบื้องต้นจากการที่ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทำให้ทราบว่าหน่วยงาน องค์กรที่มีส่วนในขบวนการเคลื่อนไหวของสตรีเพื่อปกป้องสิทธิตามรัฐธรรมนูญ เป็นกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ผู้วิจัยได้กระทำการหาข้อมูลเพิ่มเติมว่าการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลนั้นกระทำได้อย่างไรจึงจะสามารถเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลได้อย่างใกล้ชิดและลึกซึ้ง เนื่องจากผู้วิจัยเองไม่มีพื้นฐานในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมาก่อน อีกทั้งการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นจะต้องใช้การสัมภาษณ์สตรี และกลุ่มสตรีอย่างใกล้ชิดโดยตรงจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ผู้วิจัยจะต้องระมัดระวัง เพื่อไม่ให้กระทบต่อสภาพจิตใจของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงต้องการหาบุคคลที่มีความคุ้นเคยกับกลุ่มสตรีต่างๆ ที่มีบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่สามารถนำผู้วิจัยเข้าไปทำความรู้จักกับกลุ่มสตรี เพราะจะเป็นการสร้างความไว้ใจวางใจที่จะให้ความร่วมมือต่อผู้วิจัยในขั้นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำความรู้จักกับกลุ่มสตรีที่ให้ความช่วยเหลือกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ซึ่งมีอยู่หลายกลุ่ม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เป็นพื้นที่ในระดับองค์กร โดยมีเหตุผล ดังนี้

1) เป็นองค์กรที่มีกลุ่มสตรีหลากหลายกลุ่มเข้ามารวมเป็นกลุ่มใหญ่ และมีส่วนในการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเรียกร้องสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ให้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ อีกทั้งมีหลากหลายอาชีพ และมีเครือข่ายที่หลากหลายจึงทำให้เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาและเก็บข้อมูลมีความหลากหลายมากขึ้น

2) ในองค์กรเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกป้องสิ่งแวดล้อมในมิติต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยสามารถที่จะขอความร่วมมือจากกลุ่มองค์กรเหล่านี้ในประเด็นของข้อมูลการเคลื่อนไหวในระดับองค์กร ซึ่งตรงกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาได้ง่ายขึ้น

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

3.5.5.1 การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะเข้าร่วมสังเกตการณ์การประกอบกิจกรรม และการดำเนินชีวิตของกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยมีแนวทางการสังเกต ประกอบไปด้วย แนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้การสังเกตแบบกึ่งโครงสร้าง กล่าวคือ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการสังเกต โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ในการสังเกตไว้ล่วงหน้า ซึ่งในขณะที่ผู้วิจัยจะเข้าไปสู่พื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับบริบทสภาพทั่วไปของพื้นที่นั้น คือ ความเป็นอยู่ ลักษณะของสถานที่ จำนวนสมาชิกที่พบในขณะนั้น รูปแบบการแบ่งงานในองค์กร ประเภทของสมาชิกในองค์กร นอกจากนี้ผู้วิจัยจะเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ การเฝ้าสังเกตพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเข้าไปสังเกตการพูดคุยกันภายในองค์กร ระหว่างผู้ที่ทำงานในองค์กรว่าเป็นอย่างไร มีการทำกิจกรรมอะไรบ้างในแต่ละวัน

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อเข้าใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในองค์กร ในการนี้ผู้วิจัยจะสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจกับบุคคลในองค์กร ในขณะที่สังเกตอาจทำการจดบันทึกควบคู่การสังเกตผู้วิจัยจะใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดโดยการสังเกตการณ์โดยตรง เช่น ผู้วิจัยจะให้ความร่วมมือและระดมสมองกับบุคคลในองค์กรที่ศึกษาในการเขียนบทความเผยแพร่ ให้ความรู้กับความหลากหลายของกลุ่มสตรีในแง่มุมต่าง ๆ ในช่วงที่มีการประชุมภายในองค์กร ผู้วิจัยจะเข้าร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวาระการประชุมในครั้งนั้น

3.5.5.2 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตามแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และรวมถึงข้อคำถามที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการสังเกต โดยการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview หรือ SSI) ในการสัมภาษณ์ผู้รู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ ส่วนการให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในระดับองค์กรนั้นจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคลกับหัวหน้าองค์กร คณะกรรมการในองค์กร และสมาชิกในองค์กร โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ในขณะที่ทำการศึกษาผู้วิจัยจะปรับแนวทางในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเสมอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งตลอดการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทำการบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง พร้อมบันทึกภาพ รวมถึงการจดบันทึกอย่างละเอียด

3.5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นองค์รวมและสมบูรณ์มากที่สุด ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.5.2.1 การศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ เช่น บทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ เอกสารเผยแพร่ทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และจากหน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

3.5.2.2 การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากปรากฏการณ์จริง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากการสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงผู้วิจัยได้การเข้าร่วมเวทีสาธารณะ และเวทีขับเคลื่อน ตลอดจนเข้าร่วมประชุม สัมมนา อภิปรายและแสดงความคิดเห็นในแต่ละเวทีรวมทั้งสัมภาษณ์ผู้แทนองค์กรสตรีที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการศึกษา เพื่อเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดแบบสตรีนิยม โดยการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

3.6.1 ข้อมูลด้านเอกสาร จะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยใช้ฐานของทฤษฎีความเคลื่อนไหวทางสังคม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ และแนวคิดสตรีนิยม เป็นข้อมูลด้านเอกสาร

3.6.2 การนำเสนอให้เห็นวิธีการขับเคลื่อนของกลุ่มสตรี รวมถึงกลุ่มคน แกนนำคนสังคมในสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้อง และมีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมาย และวิเคราะห์เรื่องแนวคิดในประเด็นการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของกลุ่มสตรี ตลอดจนการตอบรับและกระแสต้านของสังคมเป็นอย่างไร

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากงานวิจัยเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดที่ส่งผลต่อรัฐธรรมนูญ รวมทั้งปัญหาซึ่งเป็นการบูรณาการข้อมูลทั้งทางด้านพฤติกรรมทางสังคม การรวมกลุ่ม การสร้างพื้นที่ สร้างเครือข่าย การจัดการกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม การเรียกร้องสิทธิ และความเท่าเทียมทั้งในด้านการต่อสู้กับวาทกรรมหลักของสังคม การให้สิทธิความคุ้มครองทางกฎหมายและใช้หลักการของระเบียบวิธีวิจัยแบบ Oral History เพื่อเป็นการศึกษา Life History ภายใต้กระบวนทัศน์สร้างสรรค์สังคม ในการบอกเล่าหรือการเล่าเรื่องที่เคยถูกละเลย หรือปฏิเสธไม่ให้มีการกล่าวถึง เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดบทบาทและกระบวนการในการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน มีการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมายคือ แกนนำและสมาชิกกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ผลการวิจัยพบว่า

4.1 แนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

4.1.1 ที่มาของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่มพบว่า สิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้ง 6 หมู่บ้านในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพทั้งในด้านสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมทรัพยากรธรรมชาติที่สูญหาย ภูเขาที่เป็นแหล่งทรัพยากรของชุมชนได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นบ่อของสารเคมี สารพิษโลหะหนัก ต้นทุนต้นทุนทางเศรษฐกิจในชีวิตประจำวันที่สูงขึ้นเพราะต้องซื้อน้ำ และอาหารในการดำรงชีวิต สุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจที่อ่อนแอเพราะสารโลหะหนักปนเปื้อนในร่างกาย และสภาพจิตใจที่วิตกกังวลที่ต้องทนกับมลภาวะทางเสียงจากการระเบิด ทำให้การดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ไม่เหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนที่เคยอยู่อย่างสงบสุข ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ เหมือนเดิม จึงเกิดการเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่เพื่อร้องเรียนความไม่เป็นธรรมจากการดำเนินกิจการ คัดค้านการขอประทานบัตรเพิ่มเติม และรวมไปถึงการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ จากบริษัททุนและหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่ 6 หมู่บ้าน ในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เริ่มตั้งแต่เหมืองทองคำเปิดกิจการได้เพียงไม่นาน แต่การรวมตัวในช่วงแรกเป็นการรวมตัวแบบหลวม ๆ ไม่เป็นลักษณะของมวลชนจำนวนมากมาย ในนาม “กลุ่ม

สำนึกรักบ้านเกิด” แต่เมื่อการเปลี่ยนแปลงที่มีมากขึ้น จนปรากฏให้เห็นชัดเจน จากการออกประกาศเตือนต่าง ๆ จากสาธารณสุขจังหวัดเลย และหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้เข้ามาตรวจสอบในพื้นที่

รวมไปถึงการได้เห็นผลกระทบด้านสุขภาพ มลภาวะทางเสียงที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ครอบครัว และเพื่อนบ้าน ต่อมาทำให้ประชาชนในพื้นที่ลุกขึ้นมาตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชน และหล่อหลอมรวมตัวกันเคลื่อนไหว ต่อสู้กับบริษัทเหมืองทองคำ ในนาม “กลุ่มรักษ์บ้านเกิด” (สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนแกนนำกลุ่มและผู้ประสานงานกลุ่ม วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

4.1.2 การนำใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

จากการสนทนากับแกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิดที่เป็นคนรุ่นแรกของการก่อตั้ง และยังคงมีบทบาทในการต่อสู้จนถึงปัจจุบันพบว่า ประมาณปี พ.ศ. 2540 ทราบข่าวว่าจะมีการเข้ามาประกอบกิจการอุตสาหกรรมในจังหวัดเลย แต่ไม่มีใครทราบรายละเอียดที่ชัดเจนว่าจะเป็นอุตสาหกรรมประเภทใด และมีการให้ข้อมูลว่าการประกอบกิจการจะมีการคืนสวัสดิการให้กับชาวบ้านพื้นที่ทั้งโรงเรียน โรงพยาบาล คนในชุมชนจะมีงานทำมีรายได้ ลูกหลานไม่ต้องไปทำงานไกลบ้านอีกต่อไป บวกกับการที่ในช่วงเวลานั้นผู้ใหญ่บ้านเป็นที่เคารพ และเป็นผู้นำที่ชาวบ้านนับถือพียงแค่ความเห็นของผู้ใหญ่บ้านคนเดียวก็เป็นสิทธิ์เด็ดขาดมากพอที่จะทำให้ชาวบ้านคล้อยตาม และยินดีที่จะให้มีการประกอบกิจการต่างๆ บริเวณบ้านหนองบง แต่แล้วเมื่อเวลาผ่านไปสิ่งที่ชาวบ้านได้รับกลับเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับข้อมูลที่ได้รับมา เพราะนอกจากจะไม่ได้รับสวัสดิการตามที่เคยได้บอกเล่ามาแล้วยังต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในชุมชน ผลกระทบ และความเดือดร้อน เมื่อไม่สามารถจะทนอยู่ต่อความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นได้ทำให้ชาวบ้านลุกขึ้นมารวมตัวกันในนาม “กลุ่มสำนึกรักษ์บ้านเกิด” ซึ่งเริ่มก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ประมาณปี 2550 โดยเป็นการรวมตัวกันของประชาชนบ้านนาหนองบงก่อน เพราะบ้านนาหนองบงนั้นเป็นสถานที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของบริษัทเหมืองโดยอยู่ห่างจากบ้านนาหนองบงคุ้มใหญ่และคุ้มน้อย ประมาณ 500 เมตร ทำให้ได้รับผลกระทบทั้งเรื่องของสารปนเปื้อนในประปาบาดาล มลพิษทางเสียงจากการระเบิดภูซำป่าบอนและภูทับฟ้า ทำให้ชาวบ้านต้องทนรับฟังเสียงรบกวนจากการระเบิดและฝุ่นละอองที่ฟุ้งกระจายอยู่รอบหมู่บ้าน สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านเริ่มที่จะหาทางออก โดยการทำหนังสือร้องเรียนถึงหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาโดยมีแกนนำหลักประมาณ 6-7 คน และมีแนวร่วมเป็นชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งเข้าร่วมด้วยต่อมาประมาณปี 2551 ประชาชนเข้าร่วมกลุ่มมากขึ้นเพราะ ผลกระทบที่เริ่มขยายไปสู่อีก 5 หมู่บ้านรอบเหมืองทองคำ ชาวบ้านหลายคนบริเวณโดยรอบเป็นโรคกล้ามเนื้อขาอ่อนแรง เพราะการอุปโภค บริโภคน้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา ผักกูด ผักหนาม บริเวณแหล่งน้ำ ธรรมชาติรอบเหมือง หลายคนมีสารปนเปื้อนในร่างกาย และอีกหลายครอบครัวต้องทนกับมลภาวะ ทางเสียงงจากการระเบิด รวมไปถึงการเข้าไปทำงานเป็นพนักงานเหมืองแล้วไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการจ้างงาน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ชาวบ้านหลายคนเริ่มตระหนักถึงสิ่งที่ชุมชนกำลังเผชิญ และหันมาเข้าร่วมกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ซึ่งทางกลุ่มเองก็ได้มีการกระจายความรู้สู่คนในชุมชนถึงผลกระทบและสิ่งที่จะเกิดในอนาคตหากยังมีอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในพื้นที่ต่อไป จนทำให้ในที่สุดกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มวลชนที่เข้มแข็งจากการรวมตัวกันของชาวบ้าน 6 หมู่บ้าน รอบเหมืองซึ่งจุดมุ่งหมายของกลุ่มสำคัญในขณะนั้น คือ

1. คัดค้านกฎหมายแร่และความไม่เป็นธรรมจากการประกอบอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ

2. คัดค้านการขยายประทานบัตรเพิ่มเติมที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านกับทรัพยากรในท้องถิ่นแยกขาดออกจากกัน

3. เรียกร้องให้รัฐแสดงความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและเรียกร้องให้มีการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินกิจการของเหมืองแร่ทองคำ

ในระยะเวลาต่อมา การเคลื่อนไหวยังคงดำเนินการต่อเนื่อง แต่ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงยังคงอยู่และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับบริษัทเหมืองแร่ทองคำไม่ใช่เพียงประเด็นของทรัพยากร และประเด็นผลกระทบเกิดขึ้นอีกต่อไปเท่านั้น แต่มีเรื่อง ของความปลอดภัยในชีวิตจากการถูกข่มขู่ ทำร้ายร่างกายประชาชนในพื้นที่ การฟ้องร้องคดีชาวบ้านที่เป็นเพียงชาวไร่ชาวนาธรรมดาและเรียกร้องค่าเสียหายรวมเป็นจำนวนกว่าร้อยล้านเพียงเพื่อต้องการหยุดการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน ทำให้กลุ่มรักษ์บ้านเกิดต้องทบทวนจุดมุ่งหมายใหม่ใน การเคลื่อนไหว เพื่อตอบโต้การกระทำของบริษัทเหมืองทองคำ ทำให้กลุ่มมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพิ่มขึ้นอีก คือ การ “ปิดเหมืองฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติให้คืนกลับมา หากยังไม่สามารถที่จะทำตามเป้าหมายในข้อนี้ได้ กลุ่มรักษ์บ้านเกิดก็จะยังคงเคลื่อนไหวต่อสู้ต่อไป” (สัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่ม และผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

และเนื่องจากการที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นกลุ่มที่ก่อตั้งมาจากการรวมตัวกันของชาวบ้านทำให้ในอดีตไม่มีโครงสร้างขององค์กร มีเพียงผู้นำ/ผู้ร่วมที่เรียกกันว่า “แกนนำ” เท่านั้น ซึ่งแกนนำแต่ละคน จะมีบทบาทในการเคลื่อนไหวที่ได้รับมอบหมายให้ไปปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนในปัจจุบันโครงสร้างก็ยังคงเหมือนในอดีต ทุกคนสามารถทำหน้าที่แทนกันได้ทั้งหมด จะมีเพิ่มเติมในตำแหน่งของผู้ประสานงาน เพื่อทำหน้าที่ในการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานอื่นภายนอกเป็นระบบมากขึ้น

สำหรับแกนนำนั้นจะมีบทบาทค่อนข้างมาก นอกจากจะมีบทบาทในการเคลื่อนไหวแล้ว กลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีการไปร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายต่างๆ และองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งจะแบ่งงานกันไปตามความเหมาะสม นอกจากนี้แกนนำกลุ่มยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ให้ความรู้บุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาภายในพื้นที่รอบเหมืองทองคำอีกด้วย ส่วนสมาชิกของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดคนอื่นๆ จะมีบทบาทในส่วนของการมีส่วนร่วมในขบวนการเคลื่อนไหว และมีหน้าที่ตามที่แกนนำเห็นสมควรมอบให้ตามสถานการณ์ ซึ่งไม่ได้เป็นไปในลักษณะตามคำสั่ง แต่เป็นการกระจายงานให้ทำตามความสมัครใจ หรือความเหมาะสมของงาน และทุกคนสามารถทำงานแทนกันได้

ภาพรวมในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด สามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วงด้วยกัน ได้แก่ ในช่วงที่ 1 (2549-2551) การเคลื่อนไหวของประชาชนเป็นการหลอมรวมความคิด และรวมพลังกันของคนในชุมชน เพื่อบอกเล่าให้ทุกคนได้รับทราบถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนว่ากระทบต่อวิถีชีวิต สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม และลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชุมชน

ในช่วงที่ 2 (2551-2559) การเคลื่อนไหวของประชาชนเป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเองผ่านการต่อสู้เคลื่อนไหว และเป็นช่วงของการแสวงหาพันธมิตรเครือข่ายต่างๆ เพื่อทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มนั้นมีพลังและมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นในการคัดค้าน ต่อรองกับบริษัทเหมืองแร่ทองคำและภาครัฐ” (สัมภาษณ์ แกนนำ และผู้ประสานงานกลุ่ม วันที่ 15 มิถุนายน 2566) โดยแกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้เล่าถึงลำดับเหตุการณ์สำคัญในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยสังเขปดังนี้

3 กุมภาพันธ์ 2530 มติ ครม. รัฐบาลกำหนดนโยบายว่าด้วยการสำรวจและพัฒนาแร่ทองคำ

10 มกราคม 2532 มติครม. อนุมัติให้กระทรวงอุตสาหกรรม ออกอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ อาชญาบัตรพิเศษ และประทานบัตร สำหรับการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ในพื้นที่จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย และบริเวณใกล้เคียงเพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็นโครงการใหญ่ 4 แปลง 1.51 ล้านไร่

กันยายน 2538 บริษัทเหมืองแร่ทองคำยื่นขอประทานบัตรเหมืองแร่จำนวน 6 แปลง (คำขอประทานบัตรที่ 62-67/2538) รวมคำขอประทานบัตร 112 แปลง ประมาณ 33,600 ไร่

27 กันยายน 2545 บริษัทเหมืองแร่ทองคำได้รับประทานบัตรจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวง อุตสาหกรรม เลขที่ 26971/15558, 26972/15559 บนภูทับฟ้า, 26973/15560 บนภูชำป่าบอน (ประทานบัตร 3 แปลง มีอายุตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน 2546 - 26 กันยายน 2570)

23 มกราคม 2546 บริษัทเหมืองแร่ทองคำได้รับประทานบัตรจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เลขที่ 26968/15574, 26969/15575, 26970/15576 บนภูทับฟ้า เป็นพื้นที่โรงแต่งแร่โรงถลุงแร่ บ่อเก็บกากแร่ (ประทานบัตร 3 แปลง มีอายุตั้งแต่ 23 มกราคม 2546 - 22 มกราคม 2571)

11 กันยายน 2549 บริษัทเหมืองแร่ทองคำเปิดการทำเหมืองในพื้นที่บริเวณภูทับฟ้า (T-1) และตามสัญญาว่าด้วยการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ระหว่างบริษัทฯ กับกรม ทรัพยากรธรณี เมื่อได้รับมอบประทานบัตรกลุ่มแรก บริษัทฯ จะให้สิทธิแก่รัฐบาลในการซื้อหุ้นสามัญร้อยละ 5 ถึง 10 ของทุนจดทะเบียนในราคาตามมูลค่า

2550 สำนักงานสิ่งแวดล้อม 9 จังหวัดอุดรธานี ตรวจพบแม่น้ำฮวย ห้วยพุก มีค่าไซยาไนด์ แมงกานีส เกินค่ามาตรฐานไซยาไนด์ในบ่อเก็บกากแร่สูง 62 ppm. (ค่ามาตรฐานในอีไอเอ 2 ppm.) ม.ราชภัฏเลย ตรวจพบ ตะกั่ว เหล็ก ฟินอล เกินค่ามาตรฐานในแม่น้ำฮวย จังหวัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วม จำนวน 5 คณะ กพร. อุดรธานี ภาค 2 กพร. เรียกร้องให้เหมืองปรับปรุงข้อบกพร่อง ชาวบ้านนาหนองบงเริ่มรวมตัวกันเข้าร้องเรียนถึงหน่วยงานต่าง ๆ ถึงความหวาดวิตกถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น

2551 จังหวัดเลยแต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบคุณภาพน้ำบริเวณเหมือง(มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของ บริษัท ทุ่งคำ จำกัด กรมควบคุมมลพิษ และกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่) กรมควบคุมมลพิษ ตรวจพบ สารหนูเกินค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำผิวดิน แม่น้ำฮวย

เขตพื้นที่บ้านนาหนองบง หมู่ที่ 3 บริเวณเหนือฝายห้วยพุก ปากฝายห้วยผุก บ้านนาหนองบง และในลำคลองบริเวณถนนหน้าเหมือง พบแมงกานีสเกินค่ามาตรฐานน้ำผิวดิน แคดเมียมในระบบประปาบาดาลบ้านนาหนองบงหมู่ที่ 3 เกินค่ามาตรฐานน้ำบาดาลที่ใช้บริโภคได้ ทางโรงพยาบาลวังสะพุงสุ่มตรวจเลือดของชาวบ้านทั้ง 6 หมู่บ้านรอบเหมือง 279 คน รพ.รามาธิบดี ซึ่งเป็นผู้ทำการตรวจแจ้งผลเลือดพบมีไซยาไนด์ในเลือดของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง 54 รายมีไซยาไนด์ในเลือดเกินค่ามาตรฐาน 20 คนประชาชน 6 หมู่บ้าน รวมตัวเป็นกันเป็น “กลุ่มรักษ์บ้านเกิด” กิจกรรมของกลุ่มฯ ได้แก่ (1) เฝ้าระวัง/ตรวจสอบผลกระทบจากการประกอบกิจการของเหมืองแร่ทองคำ (2) ส่งเสริมอาชีพของคนในชุมชน สนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ และยาไล่แมลงชีวภาพ (3) เฝ้าระวังเตือนภัยเรื่องสุขภาพ (4) ส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงาม เช่น งานบุญกุ้มข้าวใหญ่ และรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ (5) การส่งเสริมให้ความรู้สิทธิชุมชน และสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (6) สนับสนุนให้เด็กเยาวชนรวมตัวกัน ทำกิจกรรมที่ดีร่วมกัน (7) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน และเริ่มตรวจสอบและชี้ข้อบกพร่องและผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ในพื้นที่ต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเช่นดินจากเหมืองไหลลงสู่ที่นาของชาวบ้าน และเกิดขึ้นบ่อยครั้งเวลาฝนตกหนักบ่อเก็บกากไม่ได้มาตรฐานเพราะตั้งอยู่บนตาน้ำห้วยดินดำรั่วซึมได้ง่ายอยู่บนภูเขาสูงกว่าชุมชน 6 หมู่บ้าน หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้รับทราบว่าบริเวณโครงการเหมืองแร่ทองคำภูทับฟ้าเป็นต้นน้ำซึมซับ

2552 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเลยประกาศเตือนประชาชนห้ามใช้น้ำจากห้วยผุก ห้วยเหล็ก ประปา บาดาล บ้านนาหนองบงคุ้มน้อย เนื่องจากตรวจพบโลหะหนักปนเปื้อนตามประกาศของกรมควบคุมมลพิษ ทางกองวิเคราะห์น้ำบาดาล กรมทรัพยากรน้ำบาดาล ตรวจพบระบบประปาหมู่บ้านภูทัพฟ้าพัฒนา มีสารหนู สารตะกั่ว เกินค่ามาตรฐาน มติประชาคมหมู่บ้านคัดค้านการขอประทานบัตรบนพื้นที่ภูเหล็ก นอกจากนี้ประชาชนยังยื่นคัดค้านการขอใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้ของเหมืองแร่ทองคำบนภูทัพฟ้า กลุ่มรักษ์บ้านเกิดเรียกร้องให้ กพร. ยกเลิกคำขอประทานบัตรทั้ง 106 แปลง และคัดค้านการอนุมัติประทานบัตรเพิ่มเติมของบริษัทเหมืองแร่ทองคำในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยทาง บริษัทเหมืองแร่ทองคำขอต่ออายุทำเหมืองแร่ (ขอต่ออายุการใช้พื้นที่ป่าไม้) บนภูชำป่าบอน แต่ชาวบ้านลงชื่อคัดค้านกว่า 800 ราย

2553 บริษัทเหมืองแร่ทองคำแจ้งความ นายสมัย ภักดิ์มี และนักศึกษานิติศาสตร์ ม.ขอนแก่น ข้อหาบุกรุกที่ดินของบริษัทเนื่องจากกรณีขึ้นไปสำรวจข้อมูลและถ่ายรูปบริเวณเหมือง แต่อัยการจังหวัดเลยมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเลย ประกาศให้ประชาชนงดบริโภคหอยขม เนื่องจากมีการตรวจพบหอยขมที่เก็บจากต้นลำห้วยเหล็กมีสารหนูเกินค่ามาตรฐาน กลุ่มรักษ์บ้านเกิดเรียกร้องให้ กพร. ยกเลิกคำขอประทานบัตรทั้ง 106 แปลงและคัดค้านการอนุมัติประทานบัตรเพิ่มเติมของบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

2554 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเลย เก็บตัวอย่างเลือด ประชาชน 6 หมู่บ้าน รอบเหมือง เพื่อตรวจหาสารไซยาไนด์ ปรอท ตะกั่ว และแจ้งให้ประชาชนทราบ เมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2554 ว่าพบโลหะหนัก ทั้ง 3 ชนิด ทั้งเกินและไม่เกินค่ามาตรฐานในเลือดของปประชาชน ซึ่งบางคนพบทั้ง 3 สารและตรวจพบในเด็กเล็ก

8 กุมภาพันธ์ 2554 คณะรัฐมนตรีมีมติให้ (1) อุตสาหกรรมชะลอการขอประทานบัตรของบริษัทเหมืองแร่ทองคำ แปลงที่ 104/2538 (ภูเหล็ก) และแปลงอื่นๆ จนกว่าจะได้ ข้อสรุปการปนเปื้อน (2) ผลประเมินความคุ้มค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ค่าภาคหลวงแร่กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้าน และ (3) ผลการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ หรือ Health Impact Assessment (HIA)

ตุลาคม 2555 สันเขื่อนของบ่อเก็บกากแร่ทรุดตัว น้ำล้นกัดเซาะคันดินขาด น้ำที่อยู่ในบ่อเก็บกากแร่ล้นไหลลงสู่บ่อเก็บน้ำธรรมชาติ

5 พฤศจิกายน 2555 สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย แจ้งให้บริษัทหยุดการทำเหมืองชั่วคราว และตรวจสอบปัญหาบ่อเก็บกากแร่รั่วซึม

12 ธันวาคม 2555 กลุ่มรักษ์บ้านเกิดส่งหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเลยขอคัดค้านการขอต่อใบอนุญาตประกอบโลหะกรรมและแร่อื่นๆของบริษัทเหมืองแร่ทองคำ

23 ธันวาคม 2555 บริษัทเหมืองแร่ทองคำจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการกำหนดขอบเขตและแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ หรือ Public Scoping ประกอบการขอประทานบัตรแปลงที่ 104/2538 (ภูเหล็ก) กองกำลังตำรวจประมาณ 700 นาย ปิดกั้นไม่ให้ชาวบ้านที่คัดค้านเข้าร่วมเวที

26 ธันวาคม 2555 ใบอนุญาตให้บริษัทเหมืองแร่ทองคำ ใช้ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ป่าโคกภูเหล็ก หมดอายุลง

มีนาคม 2556 บริษัทเหมืองแร่ทองคำ เปิดดำเนินการทำเหมืองแร่ต่อหลังซ่อมแซมเขื่อนบ่อเก็บกากแร่

3 สิงหาคม 2556 ประชาชน 6 หมู่บ้านรอบเหมือง ประกาศใช้ระเบียบชุมชน ห้ามรถบรรทุกหนักเกิน 15 ตัน และรถขนสารเคมีอันตรายวิ่งผ่านถนนชุมชน

7 กันยายน 2556 ประชาชนทั้ง 6 หมู่บ้านรอบเหมือง ร่วมกันก่อสร้าง “กำแพงใจ” (กำแพงอิฐบล็อก) เพื่อปิดกั้นไม่ให้มีการขนส่งสารเคมีและทองคำออกจากโรงแต่งแร่ฯ แต่ยังคงเปิดเส้นทางให้สัญจรต่อมาชายชุดดำทำลายกำแพงใจลงในยามวิกาล

8 กันยายน 2556 บริษัทเหมืองแร่ทองคำ จัดเวที Public Scoping ประกอบคำขอประทานบัตรแปลง 76/2539 (นาโป่ง) ต.นาโป่ง อ.เมือง จ.เลย มีกองกำลังทหารและตำรวจกว่า 600 นาย ปิดกั้นไม่ให้ประชาชน 6 หมู่บ้านรอบเหมือง และนักศึกษา เข้าร่วมเวทีเพื่อให้ข้อมูลเรื่องผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำ

22 กันยายน 2556 ชาวบ้านร่วมกันก่อสร้างกำแพงใจครั้งที่ 2 โดยวางท่อปูนซีเมนต์ 11 ท่อน

11 ตุลาคม 2556 นายก อบต.เขาหลวงยกกำลังมาทำลายท่อ (กำแพงที่ 2) ด้วยรถไถโดยมีกองกำลังตำรวจ 100 นายให้การอำนวยความสะดวกหลังจากนั้นชาวบ้านสร้างกำแพงโครงเหล็ก (กำแพงที่ 3) ขึ้นแทน

12 ตุลาคม 2556 มีการขู่วางระเบิด 2 จุดในหมู่บ้านโดยเอาลังกระดาษใส่อุปกรณ์คล้ายวัตถุระเบิดวางไว้หน้าบ้าน นายสุรพันธ์ รุจิไชยวัฒน์ และบริเวณใกล้กำแพง 1 จุด

ตุลาคม 2556 กลุ่มรักษ์บ้านเกิดส่งหนังสือถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิมนุษยชนในกรณีเหมืองแร่ทองคำ โดย บริษัททุ่งคำจำกัด และบริษัทที่ปรึกษาในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ แปลง 76/2539

27 พฤศจิกายน 2556 ตำรวจประมาณ 50 นาย นำโดย พ.ต.ท.รัฐพล เพ็ญสงคราม รองผู้กำกับการ สภ. วังสะพุง และนายวิษณุ ทวีวรรณ หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงได้เข้าพื้นที่พร้อมรถไถและอุปกรณ์เพื่อทำลายกำแพงที่ 3 แต่ชาวบ้านไม่ยอมจึงยกกำลังกลับ

2556 บริษัทเหมืองแร่ทองคำ แจ้งความกล่าวหาชาวบ้านบุกรุก ทำให้เสียหายเสียทรัพย์ ทำให้พนักงานเข้าไปทำงานในเหมืองไม่ได้ พูดจาข่มขู่ทำให้พนักงานหวาดกลัว ขุดทำลายผิวถนนทำให้ท่อระบายน้ำของบริษัทได้รับความเสียหาย บริษัทเหมืองแร่ทองคำ ฟ้องชาวบ้านคดีแพ่ง หมายเลขคดีดำที่859/2556 ข้อหาละเมิดเรียกค่าเสียหายจำนวน 50 ล้านบาท ที่ศาลจังหวัดเลย บริษัทเหมืองแร่ทองคำฟ้องร้องคดีอาญากับชาวบ้าน 7 คน ที่ศาลจังหวัดเลย หมายเลขคดีดำที่ 4217/2556 ข้อหาบุกรุกและทำให้เสียทรัพย์ บริษัทเหมืองแร่ทองคำ ฟ้องร้องคดีแพ่ง ข้อหาละเมิดเรียกค่าเสียหายต่อชาวบ้าน 6 คนที่ศาลจังหวัดเลย เป็นจำนวน 70 ล้านบาท หมายเลขคดีดำที่ 974/2556 และบริษัทเหมืองแร่ทองคำฟ้องร้องคดีอาญากับชาวบ้าน 7 คน ที่ศาลจังหวัดเลย หมายเลขคดีดำที่ 4542/2556 ข้อหาบุกรุก

มีนาคม 2557 บริษัทเหมืองแร่ทองคำฟ้องร้องคดีอาญากับชาวบ้าน 7 รายที่ศาลจังหวัดเลยหมายเลขคดีดำที่ 615/2557 บริษัทเหมืองแร่ทองคำ ฟ้องร้องคดีแพ่งกับชาวบ้าน 7 ราย ที่ศาลจังหวัดเลย เรียกค่าเสียหาย 150 ล้านบาท หมายเลขคดีดำที่ 132/2557

15 พฤษภาคม 2557 ในเวลากลางคืนจนถึงรุ่งเช้าวันที่ 16 พฤษภาคม 2557 กองกำลังชายฉกรรจ์พร้อมอาวุธกว่า 300 คน ปิดล้อมหมู่บ้านนาหนองบง ทำลายกำแพงใจ และทำร้ายประชาชนบาดเจ็บ และมีการขนย้ายแร่โดยรถบรรทุก จำนวน 15 คัน

16 พฤษภาคม 2557 กลุ่มรักษ์บ้านเกิดชุมนุมประท้วงหน้าสถานีตำรวจภูธรวังสะพุง เนื่องจากขณะเกิดเหตุชาวบ้านเข้าแจ้งเหตุร้ายและร้องขอความช่วยเหลือจากตำรวจ และผู้ว่าราชการจังหวัดเลย แต่ไม่มีตำรวจหรือเจ้าหน้าที่รัฐเข้าให้ความช่วยเหลือใดๆ

22 พฤษภาคม 2557 รัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

3 มิถุนายน 2557 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจัดประชุมไต่สวนกรณีการขนแร่ในคืนวันที่ 15 พ.ค. 2557 ณ ศาลากลางจังหวัดเลย

9 มิถุนายน 2557 เจ้าหน้าที่ทหารจากกรมทหารพรานที่ 21 ประมาณ 120 นาย และทหารราบ จากกองกำลังสุรศักดิ์มนตรี ประมาณ 40 นาย เข้าประจำการตามจุดต่างๆ ในหมู่บ้านนาหนองบง

20 มิถุนายน 2557 กลุ่มรักษ์บ้านเกิดยื่นข้อเสนอความจากต้องการของกลุ่มฯ 5 ข้อต่อทหาร

(1) เพิกถอนประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำของบริษัทฯทั้ง 6 แปลงบนภูทับฟ้า- ภูชำป่าบอน

(2) เพิกถอนใบอนุญาตประกอบโลหะกรรมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบโลหะกรรมทั้งหมด ตั้งแต่กระบวนการแต่งแร่ แยกแร่ ลอยแร่ ถลุงแร่ฯลฯ จนการผลิตในขั้นตอนสุดท้าย

(3) เคลื่อนย้ายเครื่องจักรอุปกรณ์สำนักงานและอื่นๆ ทั้งหมดออกไปจากเขตเหมืองแร่หรือเขตประทานบัตร

(4) ขนสินแร่ทั้งที่ยังไม่ได้แต่งแล้วออกจากเขตเหมืองแร่หรือเขตประทานบัตรทั้งหมด

(5) ทำการปิดเหมืองเพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมระบบนิเวศสุขภาวะอนามัยและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยข้อเสนอทั้ง 5 ข้อต้องเป็นตามลำดับขั้นจะข้ามขั้นตอนไม่ได้

26 สิงหาคม 2557 ทหารใช้กฎอัยการศึกยึดเครื่องเสียงหอกระจายข่าวหมู่บ้านนาหนองบง 2 เครื่อง เนื่องจากมีการประกาศชวนให้ชาวบ้านเดินรณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เคยจัดขึ้นเป็นปกติในพื้นที่ โดยทหารอ้างว่า เป็นการประกาศเชิญชวนให้มีการชุมนุมทางการเมืองที่มีจำนวน ตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป และในวันดังกล่าวแกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเข้าไปเจรจากับทหาร และทหารจึงยอมคืนเครื่องเสียงที่ตั้งอยู่บ้านประธานสภา อบต. เขาหลวงกลับคืนให้แก่แกนนำ

27 สิงหาคม 2557 ชาวบ้านนาหนองบงทำการตัดน้ำ ตัดไฟ และปิดห้องน้ำ บริเวณจุดตรวจ ว.1 ว.2 และ ว.3 ซึ่งปัจจุบันเป็นจุดตั้งด่านของทหาร เนื่องจากไม่มีกองทุนสำหรับจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟซึ่งเป็นรายจ่ายที่มากขึ้นมากจนชาวบ้านแบกรับภาระค่าใช้จ่ายไม่ไหว ทหารจึงได้ถอนกำลังประจำการจากจุดตรวจต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

4 กันยายน 2557 จังหวัดเลยจัดประชุมเปิดเผยเนื้อหา ร่าง MOU กลุ่มรักษ์บ้านเกิดไม่เข้าร่วมการประชุมแก้ไขร่าง MOU โดยส่งหนังสือหน้าห้องประชุมถึงทหาร ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยย้ำว่าการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการทำเหมืองทองคำจะต้องยึดหลักสิทธิส่วนบุคคลของประชาชนทุกคนที่ได้รับผลกระทบทั้ง 6 หมู่บ้านดังนั้นทุกกระบวนการในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาจะต้องเริ่มจากการให้ผู้ได้รับผลกระทบทุกคนได้พิจารณาและได้ตัดสินใจผ่านการทำประชาคมเพื่อลงมติในการดำเนินงานทุกขั้นตอนจุดยืนของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด 1) การได้มาซึ่งเนื้อหาของร่างบันทึกไม่ชอบมาตั้งแต่ต้น เพราะไม่ได้ผ่านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างถูกต้องและชอบธรรม และการเจรจาในทุกเวทีที่จัดขึ้นไม่ใช่การเจรจา แต่เป็นการสร้างความชอบธรรมต่อเนื้อหาที่สรุปโดยทหารและข้าราชการ 2) เนื้อหาในบันทึกไม่ตรงตามเอกสารที่ประชาชนทั้ง 6 หมู่บ้าน ลงมติ ร้อยละ 99.99 ในวันที่ 16 สิงหาคม 57 และมีการนำเนื้อหาที่ได้จากการสรุปโดยทหารและข้าราชการที่ไม่ชอบธรรมนำมาอยู่ในร่างบันทึกด้วย 3) ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดไม่รับร่าง หรือบันทึกข้อตกลงฉบับนี้ เพราะไม่มีความชอบธรรม และด้านกลุ่มดาวดินและเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน 13 องค์กร ได้ออกแถลงการณ์ร่วมสนับสนุนจุดยืนของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

4 ธันวาคม 2557 กลุ่มรักษ์บ้านเกิดและบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ทำบันทึกข้อตกลงหรือ MOU โดยนายวิโรจน์ จิวะรังสรรค์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเลยเป็นประธานในการทำบันทึกข้อตกลง มีเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลยและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องต่างๆ พร้อมพยานอีก 4 คน หนึ่งในนั้นคือ นายวัชชิระ พรหมเทศ อัยการผู้เชี่ยวชาญภาค 4 โดยในบันทึกข้อตกลงมีเนื้อหา 5 ข้อได้แก่ 1) การถอนฟ้อง 2) การขนแร่ 3) การรื้อถอนสิ่งกีดขวางทางเข้าออกบริษัทฯ บนทางถนนในหมู่บ้าน 4) การประกอบกิจการของบริษัท และ 5) การประพฤติผิดบันทึกข้อตกลงทั้งนี้ก่อนนั้นข้อตกลงสำคัญในการเจรจา เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2557 มีเพียง 2 เรื่อง คือ การถอนฟ้อง คดีแพ่ง-อาญา 8 คดี ที่ทางบริษัทฟ้องร้องชาวบ้าน เพื่อแลกกับให้บริษัทขนแร่ออกไปขาย

17 กุมภาพันธ์ 2555 ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ทั้ง 6 หมู่บ้าน ได้ทำซุ้มประตูทางเข้าหมู่บ้านนาหนองบง และปิดป้ายข้อความบนถนนในหมู่บ้าน ยืนยันเจตนารมณ์ ปกป้องหมู่บ้าน ปกป้องระบบนิเวศน์ และทรัพยากรธรรมชาติด้วยการปิดเหมือง ฟื้นฟู

27 พฤศจิกายน 2558 คณะผู้แทนจากสถานทูต 8 ประเทศยุโรป นำโดยนางซานดร้า เดอ เวเล่ หัวหน้าฝ่ายการเมืองสหภาพยุโรป (EU) ลงพื้นที่บ้านนาหนองบง ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เพื่อพบปะแกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด คัดค้านเหมืองทองคำมุ่งประเด็นละเมิดสิทธิมนุษยชน

6 ธันวาคม 2558 ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง 6 หมู่บ้าน ทำป้ายรณรงค์ขึ้นในหมู่บ้าน โดยเขียนถ้อยคำบนป้ายว่า “เอาประธานสภา อบต. เขาหลวง ไม่เอานายก อบต. เขาหลวง” เพื่อประกาศปกป้อง นายสมัย ภักดิ์มี กรณีการขอใช้พื้นที่ป่าและ ส.ป.ก. เพื่อขยายเหมืองทอง จ.เลย ที่ยังติดอยู่ในขั้นตอนการประชุมสภา แต่ไม่สามารถมีมติอนุญาตให้ต่ออายุการใช้พื้นที่ป่าไม้และ ส.ป.ก. ได้ทำให้ นายสมัย ภักดิ์มี ประธานสภา อบต. เขาหลวง ถูกฟ้องคดีฐานละเลยการปฏิบัติหน้าที่ และบริษัทได้ทำหนังสือร้องเรียนถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเลยให้สอบวินัยเอาผิดกับ นายสมัย ภักดิ์มี ให้พ้นจากตำแหน่ง

14 ธันวาคม 2558 อุตสาหกรรมจังหวัดเลย ร่วมกับตัวแทนกลุ่มรักษ์บ้านเกิดร่วมกันตรวจสอบเหมืองแร่ทองคำ กรณีร้องเรียนการเสริมคันบ่อไซยาไนด์ และชาวบ้านในพื้นที่ได้ยินเสียงเครื่องจักรทำงานตลอดในเวลากลางคืน ทั้งที่บริษัทยังไม่ได้รับอนุญาตในการต่ออายุการขอใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ และส.ป.ก บริษัทเหมืองแร่ทองคำ ยื่นฟ้องหมิ่นประมาทเยาวชนนักข่าวพลเมือง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย อายุ 15 ปี และยื่นฟ้องสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสและผู้ดำเนินรายการช่วงข่าวพลเมืองและผู้บริหารองค์กรรวม 5 คน ในข้อหาหมิ่นประมาท โดยการโฆษณาด้วยเอกสารและโทรทัศน์ จากให้สัมภาษณ์ในค่ายเยาวชนฮักบ้านเจ้าของ ตอน นักสืบลำน้ำฮวยแท้ ๆ แล้วเมื่อวันที่ 28-30 สิงหาคม 2558 ว่า "ลำน้ำฮวยได้รับผลกระทบจากอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ ทำให้ลำน้ำฮวยมีสารปนเปื้อน ทำให้ใช้ดื่มใช้กินไม่ได้" และเทปดังกล่าวได้เผยแพร่ทางโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2558 คดีอาญาหมายเลขดำที่ อ.3756/2558 โดยเรียกค่าเสียหายเป็นเงิน 50 ล้านบาท รวมถึงขอให้ศาลมีคำสั่ง ห้ามไทยพีบีเอสประกอบอาชีพโทรทัศน์เป็นเวลา 5 ปี และ 30 ธันวาคม 2558 สถานีตำรวจนครบาลมีนบุรีจะเรียกตัวเยาวชนตามหมายเรียกที่บริษัท ทุ่งคำ จำกัด เจ้าของเหมืองทองทุ่งคำ ฟ้องไปพบที่ สน. มีนบุรี ล่าสุดเลื่อนการเรียกตัวออกไปไม่มีกำหนด

18 ธันวาคม 2558 ทนายความและที่ปรึกษากฎหมายผู้รับมอบอำนาจจาก บริษัท ทุ่งคำ จำกัด ให้ถ้อยคำต่อผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จ.เลย กรณียื่นคำร้องเพื่อขออนุญาตฟ้องเยาวชนหญิงวัย 15 ปี ในข้อหาหมิ่นประมาท โดยการโฆษณา หลังรายงานข่าวตอน “นักสืบลำน้ำฮวย” ในช่วงนักข่าว ข่าวพลเมือง โดยปฏิเสธที่จะให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จ.เลย ได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวน เพื่อรวบรวมข้อมูลพยานหลักฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาว่าจะอนุญาตให้ บริษัท ทุ่งคำ จำกัด ยื่นฟ้องเยาวชนได้หรือไม่

15 มกราคม 2559 ช่วงวันที่ 15-17 มกราคม 2559 ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง 6 หมู่บ้าน ได้ร่วมกันจัดงาน บุญภูทับฟ้าต่อชะตาภูซำป่าบอน หาบคอนภูเหล็ก และในวันที่ 15 มกราคม 2559 คณะอนุกรรมการสิทธิชุมชนและฐานทรัพยากร ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) นำโดยนางเตือนใจ ดีเทศน์ กรรมการ กสม. ได้เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมชี้แจงกรณีข้อร้องเรียนของชาวบ้านรอบเหมืองทอง ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ณ ศาลากลางจังหวัดเลย ก่อนที่จะร่วมกับสื่อมวลชนลงพื้นที่หมู่บ้านและเหมืองทองคำ ทั้งนี้ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้ชี้แจงเพิ่มเติม ภายหลังการร้องเรียน กสม. มาแล้วหลายประเด็น โดยกรณีล่าสุดเป็นกรณีการเข้าปรับปรุงบ่อกักเก็บแร่ของ บริษัท เหมืองแร่ทองคำ โดยไม่ได้รับการอนุญาตที่ถูกต้อง และกรณีเยาวชนถูกฟ้องร้องหลังการนำเสนอข่าวผ่านสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

11 กุมภาพันธ์ 2559 องค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง มีการเปิดประชุมสภาสามัญสมัยที่ 1 ปี 2559 โดยมีวาระเร่งด่วนเรื่องพิจารณาการต่ออายุใบอนุญาตการใช้พื้นที่ ส.ป.ก. ให้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ และการพิจารณาการขออนุญาตทำประโยชน์หรือขยายพื้นที่ประทานบัตรในการเปิดเหมืองแร่แปลงใหม่บนภูเหล็ก ซึ่งได้ค้างการพิจารณามาตั้งแต่ 28 สิงหาคม 2558 การประชุมครั้งนี้มีชาวบ้านในพื้นที่ทั้ง 6 หมู่บ้านรอบเหมืองกว่า 150 คนเข้ามารับฟังพร้อมทั้งแสดงเจตนารมณ์คัดค้านไม่ยอมให้มีการต่ออายุใบอนุญาต เพื่อปกป้องบ้านเกิดและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ให้ลูก หลานต่อไป โดยมีเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ ทั้งในและนอกเครื่องแบบกว่า 70 คนได้มาเฝ้าสังเกตการณ์และคุ้มกันที่ประชุม

12 กุมภาพันธ์ 2559 หลังจากวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2559 มีการเปิดประชุมสภาสมัยสามัญสมัยที่ 1 ปี 2559 โดยมีวาระเร่งด่วนเรื่องพิจารณาการต่ออายุใบอนุญาตการใช้พื้นที่ ส.ป.ก. ให้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ และการพิจารณาการขออนุญาตทำประโยชน์หรือขยายพื้นที่ประทานบัตรในการเปิดเหมืองแร่แปลงใหม่บนภูเหล็ก แต่ไม่สามารถประชุมพิจารณาได้เพราะชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง 6 หมู่บ้านมารวมตัวกันเพื่อคัดค้าน จนประธานสภาต้องมีการปิดการประชุมสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง (โซนบน) จึงส่งหนังสือถึงประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงเพื่อขอเปิดประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงในสมัยประชุมสามัญที่ 2 ประจำปี 2559 ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559 นอกจากจะขอเปิดประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงในสมัยสามัญ สมัยที่ 2 ประจำปี 2559 ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

เขาหลวง (โซนบน) ยังมีการส่งหนังสือถึงประธานสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง ขอเสนอญัตติให้มีการประชุมลับในระเบียบส่วนตำบลเขาหลวงสมัยสามัญ สมัยที่ 2 ประจำปี 2559 ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559

15 กุมภาพันธ์ 2559 ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดประมาณ 150 คน เดินทางไปศาลากลางเพื่อยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัด และประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง เพื่อขอคัดค้านการประชุมลับ ในการประชุมสภาสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงในสมัยสามัญ สมัยที่ 2 ประจำปี 2559 ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559 ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดยื่นหนังสือถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง เพื่อขอใช้สถานที่ราชการองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง เพื่อเข้ารับฟังการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงเพื่อลงมติในวาระสามัญ สมัยที่ 2 ประจำปี 2559 ในวันที่ 15-16 กุมภาพันธ์ 2559 โดยในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2559 เวลาประมาณ 14.00 น. ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง 6 หมู่บ้าน จำนวน ประมาณ 200 คน เดินทางมายังที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง ตามที่ก่อนหน้านี้ได้ยื่นหนังสือขอใช้สถานที่ราชการ คือ อบต. เขาหลวง แต่เมื่อชาวบ้านเดินทางไปถึงที่ อบต. เขาหลวง กลับมีกุญแจปิดล็อกประตูทางเข้า โดย นายก อบต. ไม่ให้ใช้สถานที่ “เนื่องจากมีคำสั่งจากผู้อำนวยการศูนย์รักษาความสงบเรียบร้อยวังสะพุง ให้พื้นที่เป็นเขตควบคุมห้ามเข้าชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิด มีความเชื่อว่าในการประชุมวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559 ซึ่งจะเริ่มต้นเวลา 09.00 น. อาจจะมีแนวโน้มที่จะเกณฑ์กำลังเจ้าหน้าที่จำนวนมากมากั้นไม่ให้ชาวบ้านเข้าร่วม ชาวบ้านจึงยืนยันที่จะปักหลักรอ โดยมีชาวบ้านประมาณ 150 คนไปนอนเฝ้าอยู่ด้านใน อบต. เขาหลวง ตั้งแต่คืนวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2559

16 กุมภาพันธ์ 2559 ชาวบ้านยังคงปักหลักที่ อบต.เขาหลวงเพื่อคัดค้านการประชุมที่จะเกิดขึ้นในตอนเช้าชาวบ้านประมาณ 100 คนที่จะเข้าไปสมทบกับชาวบ้านใน อบต. เขาหลวง โดนสกัดกั้นไม่ให้สามารถเข้าไปภายใน อบต. ได้ เวลา 09.15 น. ตำรวจ ประกาศจะใช้ พ.ร.บ. ชุมนุมกับชาวบ้าน หากไม่ยอมถอยออกจากบันได ภายใน 30 นาทีนี้ ชาวบ้านที่มานอนรออยู่ตั้งแต่เมื่อคืนยืนยันที่จะนั่งเฝ้าหน้าบันไดทางขึ้น อบต. เพื่อเป็นการประท้วงการประชุมลับ โดยได้เริ่มทำกิจกรรมและร้องเพลงอย่างสันติวิธี เวลา 11.32 น. นายสมัย ภักดิ์มี ประธานสภา อบต. เขาหลวง ได้ออกมาแถลงการณ์เลื่อนการประชุมลับของวันนี้ ชาวบ้านก็แยกย้ายกันกลับ

12 มีนาคม 2559 มีการจัดเวทีเสวนารับฟังข้อเสนอปัญหากรณีเหมืองแร่ทองคำ จังหวัดเลย โดยนักวิชาการอิสระ (เครือข่ายประชาชนเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม) ณ วัดศรีสะอาด บ้านห้วยผุก หมู่ 1 ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดยื่นหนังสือถึงนายอำเภอวังสะพุงและนักวิชาการอิสระ (เครือข่ายประชาชนเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม) เพื่อแสดงเจตนารมณ์จะไม่เข้าร่วมเวทีเสวนารับฟังข้อเสนอปัญหากรณีเหมืองแร่ทองคำ จังหวัดเลย ในวันที่ 12 มีนาคม 2559 และเสนอให้มีการเลื่อนเวทีเสวนา ดังกล่าวออกไปก่อน

30 มีนาคม 2559 ศาลจังหวัดเลยมีคำพิพากษาสั่งยกฟ้องในคดีป้ายชุ้มประตูทางเข้าหมู่บ้านและบริเวณหมู่บ้านค้านเหมือง ที่บริษัท ทุ่งคำ จำกัด ฟ้องแพ่ง ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง

6 หมู่บ้าน ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย 6 คน ข้อหาละเมิด เรียกค่าเสียหาย 50 ล้านบาท จากการทำให้เสียชื่อเสียงและถูกเกลียดชัง

20 เมษายน 2559 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง (โซนบน) 16 คน ส่งหนังสือถึงประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง ขอเสนอให้มีการประชุมลับในการประชุมสภาฯ สมัยสามัญ สมัยที่ 2 ประจำปี 2559 ในระหว่างวันที่ 2-16 พฤษภาคม 2559

12 พฤษภาคม 2559 ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง 6 หมู่บ้าน เดินทางมาถึงที่หน้าประตูทางเข้า อบต. เขาหลวง เจอตำรวจยืนตั้งแถวกั้นแต่เช้า แต่ตำรวจแจ้งว่าให้ชาวบ้านเข้าไปภายในได้ แต่ต้องอยู่อย่างสงบ โดยมีกำลังตำรวจประมาณ 200 นาย ในห้องประชุมสภามีการอภิปรายตอบโต้กันไปมา สุดท้าย นายวีระพล กัตติยะ และพวกสมาชิก อบต. เขาหลวงโซนบน ทั้ง 16 คน ได้เดินออกจากที่ประชุมชาวบ้านรวมตัวกันเพื่อไปยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอวังสะพุง

13 พฤษภาคม 2559 ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง 6 หมู่บ้าน เดินทางมาถึงที่หน้าประตูทางเข้า อบต. เขาหลวง เจอตำรวจยืนตั้งแถวกั้นแต่เช้า แต่ตำรวจแจ้งว่าให้ชาวบ้านเข้าไปภายในได้ แต่ต้องอยู่อย่างสงบเหมือนเมื่อวาน สมาชิก อบต. เขาหลวงเขตโซนล่าง ขี่รถอีแต๋นเข้ามาในสภา การประชุมสภาเริ่มจากประธานสภาอ่านมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559 ให้สมาชิกฟัง ดังนั้น การที่สภา อบต. เขาหลวงจะมีมติอนุญาตการขอต่ออายุใบอนุญาตการใช้พื้นที่ป่าไม้ใช้พื้นที่ป่าไม้และ ส.ป.ก. เพื่อทำเหมืองแร่ทองคำบนแปลงประทานบัตรเดิมที่ภูทับฟ้าและภูชำป่าบอน เป็นเรื่องที่ไม่สอดคล้องอย่างยิ่งกับมติคณะรัฐมนตรี แต่สมาชิก อบต. เขาหลวง เขตโซนบน ไม่ยอม ไม่ว่าสมาชิก อบต.เขาหลวงโซนล่างจะอธิบายเหตุผลยังไงก็ตาม หลังจากนั้นประธานสภาประกาศปิดประชุมสภา 11.44 น. นายวีระพล กัตติยะ กล่าวว่าไม่ทราบเรื่องประธานสภาปิดประชุม และ "ถ้าท่านประธานไม่ทำหน้าที่ ท่านจะผิดข้อ 17 ถ้าท่านไม่ทำจะให้รองประธานทำหน้าที่แทน" ในขณะที่ประธานพักประชุมจากความวุ่นวายในการโต้เถียงกันไปมา 10 นาที สมาชิก อบต. เขาหลวงโซนบนฉวยโอกาสที่ประธานออกไปนอกห้องประชุม ดำเนินการให้รองประธานสภาขึ้นทำหน้าที่ประธานสภาแทนแล้วดำเนินการประชุมต่อ ในจังหวะนี้เองที่ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง 6 หมู่บ้าน ที่นั่งรอฟังการประชุมสภาอยู่ข้างล่างไม่สามารถอดทนกับพฤติกรรมตีรวนของ สมาชิก อบต. เขาหลวง เขตโซนบน ได้ต่อไป จึงลุกเดินไปยังกำแพงเหล็กกั้นเพื่อจะขอขึ้นไปบนห้องประชุมที่ชั้นสองของ อาคาร ชั่วเวลาไม่กี่วินาทีก็เกิดเหตุวุ่นวายขึ้นจนไม่สามารถจับต้นชนปลายได้ถูก แล้วกำแพงเหล็กกั้นก็นอนล้มลง ชาวบ้านจึงพยายามข้ามไปจนปะทะกับตำรวจที่ตั้งแถวกั้นขัดขวาง ในเบื้องต้น มีชาวบ้านเป็นลมจากเหตุการณ์ปะทะวุ่นวาย และเกิดจากอารมณ์โกรธและเครียดสองสามราย อีกสองสามรายบาดเจ็บเล็กน้อย หลังจากที่เกิดการปะทะให้การประชุมสภาไม่สามารถดำเนินการต่อได้ สมาชิ กอบต. เขาหลวงโซนบน ต้องออกจากบริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง เมื่อเหตุการณ์สงบลงชาวบ้านก็แยกย้ายเดินทางกลับ

15 พฤษภาคม 2559 ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดจัดงานครบรอบ 2 ปี “รำลึกวันขนแร่เถื่อนแห่งชาติ” 15 พฤษภาคม 2557 โดยเป็นเหตุการณ์ที่มีชายฉกรรจ์อาวุธครบมือกว่าหนึ่งร้อยคน

บุกเข้ามาปิดล้อมตามจุดตรวจชุมชนและควบคุมรวมทั้งทำร้ายชาวบ้าน ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เพื่อให้มีการขนแร่ออกจากพื้นที่

17-18 พฤษภาคม 2559 ศาลจังหวัดเลยนัดสืบพยานฝ่ายโจทก์และจำเลย คดี อ. 687/2558 โดย บริษัท ทุ่งคำ จำกัด ได้ฟ้อง นายสมัย ภักดิ์มี ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง คดีอาญา ข้อหาเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเกี่ยวกับการขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าไม้ (ที่มา : ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด)

จากการลงพื้นที่และคำบอกเล่าจากการสัมภาษณ์แกนนำและสมาชิกกลุ่มรักษ์บ้านเกิด สามารถพอสรุปถึงความเป็นมาของกลุ่มได้ว่า เป็นการรวมตัวกันของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพทั้งในด้านสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมทรัพยากรธรรมชาติที่เสียหาย ภูเขาที่เป็นที่หาอยู่หากินของชุมชน เป็นบ่อของสารเคมี มีสารพิษและโลหะหนัก ต้นทุนทางเศรษฐกิจในชีวิตประจำวันที่สูงขึ้นเพราะต้องซื้อน้ำ และอาหารในการดำรงชีพ สุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจที่อ่อนแอลงเพราะสารพิษ โลหะหนักปนเปื้อน และสภาพจิตใจที่วิตกกังวลที่ต้องทนกับมลภาวะทางเสียงจากการระเบิด ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ไม่เหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนที่เคยอาศัยอยู่อย่างสงบสุข ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ดังเดิม จึงเกิดการเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่เพื่อร้องเรียนความไม่เป็นธรรมจากการดำเนินกิจการ คัดค้านการขอประทานบัตรเพิ่มเติม และรวมไปถึงการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จากบริษัททุนและหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่ทั้ง 6 หมู่บ้านในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เริ่มตั้งแต่เหมืองทองคำ เปิดกิจการได้เพียงไม่นาน แต่การรวมตัวในช่วงแรกเป็นการรวมตัวแบบหลวมๆ ไม่เป็นลักษณะของ มวลชนจำนวนมากมาย ในนาม “กลุ่มสำนึกรักบ้านเกิด” แต่เมื่อการเปลี่ยนแปลงที่มีมากขึ้น จนปรากฏให้เห็นชัดเจน จากการออกประกาศเตือนต่างๆ จากสาธารณสุขจังหวัดเลย และหน่วยงานต่างๆที่ได้เข้ามาตรวจสอบในพื้นที่ รวมไปถึงการได้เห็นผลกระทบด้านสุขภาพ มลภาวะทางเสียงที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ครอบครัว และเพื่อนบ้าน ต่อมาทำให้ประชาชนในพื้นที่ลุกขึ้นมาตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชน และหล่อหลอมรวมตัวกันเคลื่อนไหว ต่อสู้กับบริษัทเหมืองทองคำ ในนาม “กลุ่มรักษ์บ้านเกิด”

ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นเวลาเกือบ 10 ปีที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง คัดค้าน ต่อรอง กับบริษัทเหมืองทองคำเพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมที่ ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิต รวมไปถึงความพยายามปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของ ชุมชนไว้ให้อยู่ถึงรุ่นลูกหลาน เกือบ 10 ปีที่ผ่านมากลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีวิธีการเคลื่อนไหวหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละวิธีปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ ซึ่งวิธีการเคลื่อนไหวเหล่านี้ล้วนเกิดมาจากแนวคิดและการเรียนรู้ของคนในชุมชน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพันธมิตร และเครือข่ายต่างๆ และอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แห่งราชอาณาจักรไทย

ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มรักษ์บ้านเกิดภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 นั้น นอกจากขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว กลุ่มรักษ์บ้านเกิดยังมีความ

สัมพันธ์กับกลุ่มนักศึกษาที่รู้จักกันว่า “ดาวดิน” จากการได้ลงไปศึกษาในพื้นที่และได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักศึกษาที่อยู่ในกลุ่มดาวดินได้เล่าให้ฟังว่า นักศึกษาดาวดินเป็นนักศึกษาคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ลงมาช่วยกิจกรรมเคลื่อนไหวของชาวบ้านในภาคอีสานที่ได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐ โดยกลุ่มดาวดินลงพื้นที่มาช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องกฎหมายในชีวิตประจำวัน สิทธิเสรีภาพ สิทธิชุมชนให้กับชาวบ้าน สำหรับกลุ่มรักษ์บ้านเกิดนักศึกษาก็ลงมาช่วยในกิจกรรมเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด (ดังภาพที่ 1 ในภาคผนวก จ) ซึ่งภาพของนักศึกษาดาวดินที่ลง ไปคุกเข่าต่อหน้าเจ้าหน้าที่ตำรวจทหารกลางสายฝน เพื่อขอร้องให้เจ้าหน้าที่เปิดทางให้ชาวบ้านเข้าไป (ดังภาพที่ 2) มีส่วนทำให้ผู้คนข้างนอกได้รู้จักกลุ่มรักษ์บ้านเกิดมากขึ้น ว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่เมืองเลย ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มดาวดิน และกลุ่มรักษ์บ้านเกิดนั้นในปัจจุบันยังคงเป็นมีกิจกรรมร่วมกันเหมือนเดิม โดยนักศึกษาดาวดินมักจะลงมาช่วยงานหากกลุ่มมีการจัดกิจกรรม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมในส่วนของการแสดงดนตรี เพื่อสร้างความบันเทิงให้กับการจัดกิจกรรม (สัมภาษณ์แกนนำ สมาชิกและผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566) (ดังภาพที่ 3 ในภาคผนวก จ)

รวมถึงการนำรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาเป็นแนวทางในการเคลื่อนไหวในประเทศไทย แม้ว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 จะได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนไว้ แต่การบัญญัติกฎหมายลำดับรองเพื่อรับสิทธิ เช่น พระราชบัญญัติป่าชุมชนยังไม่เกิดขึ้น การกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ ยังไม่สัมพันธ์กับสิทธิชุมชน รวมถึงคำพิพากษาของศาลที่ยังตัดสินตามกฎหมายลายลักษณ์อักษรและวินิจฉัยในปัญหาด้านเทคนิคต่างๆ โดยไม่ได้ วินิจฉัยถึงเนื้อหาของสิทธิชุมชนแต่อย่างใด ทำให้เกิดปัญหาในการรับรองสิทธิ ชุมชนในประเทศไทยที่ไม่อาจพัฒนาไปได้

การปรากฏของสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ท่ามกลางการแก่งแย่งและกีดกันสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ก็ปฏิเสธไม่ได้เช่นเดียวกันว่า ในความเป็นจริงยังมีชุมชนที่ยังมีรูปแบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนตามจารีตประเพณีท้องถิ่นอยู่ในช่วงระยะเวลาที่กระแสการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน (Public Participation) มีมากขึ้น

สิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย การบัญญัติสิทธิในสิ่งแวดล้อมบางอย่างในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 และพ.ศ. 2550 โดยสิทธิทางสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550

สิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

รัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2550 มาตรา 66 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติรวมถึงมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน”

การมีส่วนร่วมของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ

สิทธิที่ประชาชนจะมีในมาตรา 43 แห่งรัฐธรรมนูญฯ ปี 2540 รัฐธรรมนูญฯ ฉบับนี้ยังกำหนดหน้าที่ของรัฐในประเด็นที่เกี่ยวข้องเอาไว้ในมาตรา 57 - 58 กำหนดให้รัฐต้องทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EIA, HIA) และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินโครงการต่าง ๆ ฯลฯ ดังต่อไปนี้

1) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2540 เขียนเกี่ยวกับเรื่องสิทธิชุมชนไว้ในมาตรา 56 หมวดสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ว่าบุคคลมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนตามกฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ บุคคลสามารถฟ้องร้องรัฐได้เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามสิทธิและการมีส่วนร่วมดังกล่าว

2) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2550 มาตรา 67 หมวดสิทธิชุมชนก็ได้เขียนถึงบุคคลมีสิทธิส่วนร่วมและฟ้องร้องกับรัฐและชุมชนที่จะได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกันกับรัฐธรรมนูญปี 2540

สิทธิของบุคคลในการแสดงความคิดเห็นต่อโครงการต่างๆ

1) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2540 มาตรา 59 หมวด สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย บัญญัติว่า บุคคลมีสิทธิแสดงความคิดเห็นและได้รับข้อมูล คำชี้แจง เหตุผล จากหน่วยงานรัฐก่อนการอนุญาตดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพชีวิตของตนหรือชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ

2) รัฐธรรมนูญฯ ปี 2550 มาตรา 57 หมวด สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย เขียนไว้เหมือนกันมาตรา 59 ของรัฐธรรมนูญปี 2540 แต่เพิ่มประเด็นการวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ การวางผังเมือง การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ในที่ดินและการออกกฎที่อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้เสียสำคัญของประชาชนให้รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการซึ่งตามรัฐธรรมนูญฯ ปี 2550 ก่อนการดำเนินโครงการใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมรัฐจะต้องผ่านสามขั้นตอน คือ

1) จัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ
2) ผ่านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน
3) ผ่านการให้ความเห็นขององค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

ซึ่งทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเองช่วงหลังได้รับความรู้จากกลุ่มดาวดินเรื่องกฎหมายในชีวิตประจำวัน สิทธิเสรีภาพ สิทธิชุมชนให้กับกลุ่มรักษ์บ้านเกิดและชาวบ้าน จึงได้ยึดถือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดมาเป็นแนวทางในการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ดำเนินการและเคลื่อนไหว ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้ง 2 ฉบับ ส่งผลให้การเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนจนประสบผลสำเร็จ

4.2 บทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

บทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน ซึ่งทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มีบทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน ซึ่งเป็นทรัพยากรของตนเอง ดังต่อไปนี้

4.2.1 แนวคิดในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า แนวคิดในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเริ่มต้นจากการพูดคุยกันก่อนในชุมชนถึงปัญหา รวมทั้งผลกระทบต่างๆไม่ว่าจะเป็นเสียงระเบิดที่ดัง ฝุ่นละอองที่เกิดขึ้น เครื่องจักรทำงานตลอดเวลา ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สารพิษ สารเคมี และโลหะหนัก นอกจากนั้นยังกล่าวด้วยว่า “ได้พูดกับเพื่อนบ้านได้คุยกันว่า ไอ้พวกที่อยู่บนหอคอยงาช้างจะรู้สึกไหมว่าชาวบ้านเดือดร้อนกันจะแย่อยู่แล้วจะตายกันอยู่แล้ว อยากให้มีนักวิชาการ อาจารย์ช่วยชาวบ้านอย่างพวกเรา เป็นกระบอกเสียงให้ชาวบ้าน นักวิชาการซึ่งไม่ค่อยได้ลงพื้นที่ ถ้าสักวันหนึ่งมีไหมที่จะรวมตัวกัน แล้วหาหนทางที่จะช่วยชาวบ้านอย่างพวกเรา” จากการเปิดพื้นที่และ เข้าสู่เวทีสาธารณะของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในครั้งนี้ เมื่อกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นที่รู้จักในเวทีสาธารณะแล้วสิ่งที่ทำให้การเคลื่อนไหวเป็นที่รับรู้อย่างต่อเนื่อง คือ การใช้สื่อ โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ที่มีการนำเสนอการเคลื่อนไหวของกลุ่มผ่านเพจที่มีชื่อว่า “เหมืองแร่เหมืองเลย v2” ซึ่งเป็นการเน้นการอัพเดทข้อมูลการเคลื่อนไหวในพื้นที่อย่าง ต่อเนื่อง และอัพเดทการไปร่วมกิจกรรมของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับกลุ่มเครือข่ายต่างๆ รวมไปถึงเป็น ช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวอื่นๆ และข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเหมืองแร่ทองคำอีกด้วย นอกจากเพจเหมืองแร่เหมืองเลยแล้ว สมาชิกกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเองก็มีการสื่อสาร ผ่านโซเชียลส่วนตัวของตนเองให้คนข้างนอกได้รับรู้ ซึ่งการสื่อสารส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการ เคลื่อนไหว ผลกระทบ ความเดือดร้อน ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ ภัยคุกคามจากผู้ไม่หวังดีกับชาวบ้าน เป็นต้น (สัมภาษณ์ แกนนำ สมาชิก และผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยนั้นต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มโครงข่ายต่างๆมากมายทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มอื่น รวมไปถึงความสัมพันธ์กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำด้วยซึ่งความสัมพันธ์กับกลุ่มและเครือข่ายต่างๆเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้ ดังต่อไปนี้

กลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับภาครัฐ

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับภาครัฐเป็นความสัมพันธ์ที่ชาวบ้านคาดหวังว่าระบบราชการจะช่วยเหลือให้ชาวบ้านได้รับความเป็นธรรมจากผลกระทบที่ได้รับจากการ ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน ชาวบ้านจึงพยายามเรียกร้อง ผ่านระบบราชการโดยการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานภาครัฐต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อหวังว่ารัฐจะสามารถแก้ปัญหาความเดือดร้อน และผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้

แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการเข้ามาประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำภาครัฐยังไม่สามารถแก้ไขความเดือดร้อน หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นให้กับชาวบ้านได้ ข้อเรียกร้องที่เกิดขึ้นมาได้ทำให้ความศรัทธาความเชื่อมั่นของชาวบ้านกลายเป็นความเสื่อมศรัทธาในระบบราชการ จากการสัมภาษณ์แกนนำหลายๆ คนของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดพบว่า ชาวบ้านไม่ได้ไว้ใจการทำงานของภาครัฐ ว่าจะช่วยเหลือพวกเขาได้อย่างแท้จริง เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมารัฐแค่ทำไปตามหน้าที่เพื่อแสดงให้ เห็นว่ามีการมาตรวจสอบข้อร้องเรียนต่างๆ ที่ชาวบ้านเรียกร้องแล้ว แต่แท้จริงไม่ได้มีมาตรการในการ เอาผิดจริงจังกับบริษัททุน หลายครั้งพบว่ารัฐเอื้อผลประโยชน์ให้กับบริษัททุน และใช้กำลังเข้าจัดการ กับชาวบ้านเพื่อที่จะปิดกั้นการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เช่น แม่รส ได้เล่าให้ฟังว่าช่วงหลังจากมีการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 ได้มีเจ้าหน้าที่ทหารจากกรมทหารพรานที่ 21 ประมาณ 120 นาย และทหารราบจากกองกำลังสุรศักดิ์มนตรี ประมาณ 40 นาย เข้าประจำการตามจุดต่างๆ ในหมู่บ้านนาหนองบง โดยแจ้งต่อชาวบ้านว่าเข้ามาดูแล “ความปลอดภัยของทั้งชาวบ้าน” และ “เพื่อสร้างความปรองดองระหว่างชาวบ้านและบริษัทเหมืองแร่ทองคำ” ซึ่งแม่รสมองว่าการกระทำของทหารเป็นการละเมิดสิทธิของชาวบ้าน แกนนำหลายคนถูกทหารติดตามการใช้ชีวิตประจำวัน และถูกเรียกพบเพื่อพูดคุยห้ามไม่ให้มีการรณรงค์ร่วมกลุ่มใด ๆ เกิน 5 คน

การทำหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ที่ไม่ได้ใส่ใจในข้อร้องเรียนของชาวบ้าน โดยในวันที่ 14 ธ.ค. 2558 ได้มีคำสั่งให้หน่วยงานหนึ่งในจังหวัดเลย ทำหน้าที่รับผิดชอบในการตรวจสอบการเสริม คันบ่อเก็บกากแร่ บนเหมืองทองคำภูทับฟ้า ซึ่งข้อร้องเรียนคือการให้มีการตรวจสอบการเสริมคันบ่อ เก็บกากแร่ของเหมืองทองคำ และการตรวจสอบการทำงานของเหมืองทองคำในยามวิกาลทั้งๆที่ บริษัทยังไม่ได้ต่อใบอนุญาตพื้นที่ป่าไม้และ ส.ป.ก. ซึ่งผลการตรวจก็พบว่ามีการเสริมคันบ่อทางทิศเหนือจริง แต่ไม่ได้มีการไปตรวจสอบโรงประกอบโลหะกรรม และบริเวณโดยรอบว่ามีการประกอบกิจการหรือไม่ ซึ่งเมื่อการตรวจสอบเสร็จสิ้นก็ไม่ได้มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่า สุดท้ายแล้วบริษัทเหมืองมีความผิดจริงหรือไม่ (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับแกนนำเคลื่อนไหว และชาวบ้านอีกหลายคนนั้นมีเหตุการณ์หนึ่งทำให้ผู้วิจัย พบว่าความสัมพันธ์ของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับภาครัฐ แปรเปลี่ยนเป็นความศรัทธาและความหวาดระแวงที่ว่าภาครัฐเอื้อผลประโยชน์ให้กับบริษัททุน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ชาวบ้านเรียกว่า “วันขนแร่เถื่อนแห่งชาติ” แกนนำเคลื่อนไหว เล่าให้ฟังว่าคืนวันที่ 15 พฤษภาคม 2557 แกนนำเคลื่อนไหวไปนอนที่ไร่มีคนโทรไปบอกว่ามีชายฉกรรจ์ใส่ไอ้โม่ง จำนวนนับร้อยมีอาวุธครบมือปิดล้อมหมู่บ้านเอาไว้ เพื่อที่จะขนแร่ออกไปจากเหมือง ชายเหล่านั้นได้จับชาวบ้านที่เฝ้ายาม และชาวบ้านที่ผ่านสัญจรระหว่างบ้านนาหนองบงคุ้มใหญ่และบ้านนาหนองบงคุ้มเล็กไว้เป็นตัวประกัน หนึ่งในตัวประกันนั้นคือ พ่อไม้แกนนำคนสำคัญ ของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ซึ่งในขณะนั้นภรรยาของพ่อไม้คือ แม่ไม้กำลังตั้งครรภ์ลูกสาวคนสุดท้อง สภาพที่แม่รสพบแม่ไม้ในขณะนั้นคือ การเหม่อลอยเหมือนคนไม่มีสติเพราะคิดว่าพ่อไม้คงเสียชีวิตไปแล้ว แต่พ่อไม้ยังไม่ได้เสียชีวิตแต่ได้รับบาดเจ็บเพราะถูกทำร้าย รวมไปถึงตัวประกันอีกหลาย ๆ คน ก็ได้รับบาดเจ็บเช่นเดียวกัน ภาพเหตุการณ์และความทรงจำวันนั้น สร้าง

บาดแผลที่เจ็บปวดอย่างยิ่งให้กับชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ทุกครั้งที่เล่าเรื่องราวหรือได้เห็นภาพเหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้ชาวบ้านเสียน้ำตาเมื่อนึกถึง แต่ไม่มีอะไรทำให้เสียความรู้สึกไปมากกว่าความล่าช้าของเจ้าหน้าที่ภาครัฐในพื้นที่ๆ กว่าจะเข้ามาถึงในพื้นที่ก็ใช้เวลาหลายชั่วโมง ทั้ง ๆ ที่อยู่ห่างจากจุดเกิดเหตุเพียง 14 กิโลเมตร และเส้นทางคมนาคมก็มีความสะดวกสบาย กว่าที่จะเข้ามาถึงชายฉกรรจ์เหล่านั้นก็ปล่อยตัวประกัน และออกจากพื้นที่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว คราบน้ำตาจากความสูญเสียในครั้งนี้ แม้จะไม่ได้มี ใครพลาดพลั้งเสียชีวิต แต่ก็สร้างรอยแผลเจ็บปวดให้กับชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดไม่น้อย ซึ่งน่าจะมีส่วนที่ทำให้กลุ่มรักษ์บ้านเกิดปฏิสัมพันธ์กับภาครัฐน้อยลง ไม่มีความเชื่อมั่น เสื่อมศรัทธา และมีบางครั้งต่อต้านหน่วยงานภาครัฐอีกด้วย เพราะสมาชิกในกลุ่มรักษ์บ้านเกิดตั้งสมมุติฐานไว้ว่าหน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่เอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ (สัมภาษณ์แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

กลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลเขาหลวง

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นแบ่งความสัมพันธ์ออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง (โซนบน) และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง (โซนล่าง) ซึ่งความสัมพันธ์ถูกแบ่งและทำให้เห็นชัดเจนขึ้น เมื่อใบอนุญาตขอใช้พื้นที่ป่าไม้และ ส.ป.ก. ของบริษัทเหมืองแร่ทองคำหมดอายุลงในปี 2555 ซึ่งกรมป่าไม้และ ส.ป.ก. ก็ได้ให้บริษัทเหมืองแร่ทองคำดำเนินการผ่านท้องถิ่นให้บรรจุวาระเรื่องการขอต่อใบอนุญาตป่าไม้ และส.ป.ก. ไว้ในการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง รวมไปถึงเรื่องการขออนุญาตเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าโคกภูเหล็ก ซึ่งเป็นพื้นที่แปลงใหม่ด้วย ซึ่งเรื่องนี้เองทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งระหว่างสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงกับชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดถึงการลงมติวาระเรื่องนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง (โซนบน) นั้นเป็นไปในลักษณะของความขัดแย้ง และแสดงความเป็นคู่ตรงข้ามกันอย่างชัดเจน เพราะสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง จำนวน 16 คนในโซนบนเป็นผู้สนับสนุนเหมืองแร่ทองคำและต้องการผลักดันให้เกิดการลงมติเห็นชอบในการต่ออายุการขออนุญาตป่าไม้ และการขออนุญาตเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าภูเหล็ก สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงโซนบนไม่สามารถจะเข้ามาในพื้นที่บ้านนาหนองบงได้เลย และมักจะถูกชาวบ้านใช้คำพูดว่ากล่าวในลักษณะของการเป็นผู้นำแต่กลับไม่เข้าข้างชาวบ้านไปส่งเสริมสนับสนุนนายทุนมาตักตวงทรัพยากรบ้านตนเอง ในส่วนของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงโซนบนเอง ก็มีการติดป้ายโจมตีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดและล่าสุดมีการฟ้องร้องชาวบ้านจากเหตุการณ์ประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงเมื่อวันที่ 12-13 พฤษภาคม 2559 ที่ผ่านมาโดยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงโซนบน 16 คน ดำเนินการฟ้องคดีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้ง 6 หมู่บ้านข้อหาร่วมกันข่มขืนใจผู้อื่นให้กระทำการใดหรือจำยอมต่อสิ่งใด โดยทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อผู้ถูกข่มขืนใจต้องกระทำการนั้น หรือจำยอมต่อสิ่งนั้น

โดยร่วมกระทำความผิดนั้นตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป ร่วมกันทำให้ผู้อื่นกลัว หรือตกใจโดยการขู่เข็ญและใช้กำลังทำร้ายร่างกายผู้อื่น

ส่วนความสัมพันธ์กับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง(โซนล่าง) ทั้ง 10 คน กับชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ดีเพราะ ทุกคนเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการทำหน้าที่คัดค้านไม่ให้มีการลงมติวาระการขอต่อใบอนุญาตป่าไม้ ส.ป.ก. และการขออนุญาตเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าโคกภูเหล็ก ซึ่งหนึ่งใน 10 ของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง(โซนล่าง) นั้น คือ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงคนปัจจุบัน เป็นหนึ่งในอดีตแกนนำผู้บุกเบิกกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ทำให้ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงเป็นเป้าหมายที่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง(โซนบน) มักจะโจมตีเพื่อที่จะตัดทอนกำลังของชาวบ้านใน ระบบสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง ทั้งการยื่นหนังสือตรวจสอบวินัย และการฟ้องร้องในข้อหาเจ้าพนักงานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง (สัมภาษณ์แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน2566) (ดังภาพที่ 4 ในภาคผนวก จ)

จากความสัมพันธ์ของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง ทำให้การแบ่งขั้วอำนาจในระบบสภาเป็น 2 ฝ่าย ซึ่งน่าสนใจว่าบริษัทเหมืองแร่ทองคำได้เสียงในสภาที่เยอะกว่าชาวบ้าน แต่เสียงในระบบสภานั้นเป็นเสียงของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงโซนบน ซึ่งไม่ได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ส่วนฝ่ายของชาวบ้านแม้จะมีเสียงที่น้อยกว่าแต่ว่าทั้ง 6 หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบเสียงของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงโซนบน ที่อยู่โซนล่างทุกคนไม่มีใครสนับสนุนเหมืองแร่ทองคำเลย ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้นำและชาวบ้านที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นสิ่งที่ทำให้กลุ่มรักษ์บ้านเกิดเข้มแข็งพอที่จะต่อสู้ด้วยตนเอง (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน2566)

ความล้มเหลวของระบบองค์การบริหารส่วนตำบลที่เสียงส่วนใหญ่ในสภานั้นไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เสียงข้างมากของสภาองค์กรปกครองท้องถิ่นก็ไม่ใช่เสียงที่ดีที่สุดหรือตอบสนองชาวบ้านได้ถูกต้องทั้งหมด ความล้มเหลวของสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองก็เป็นตัวกระตุ้นอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านต้องลุกขึ้นมาสู้นอกสภา เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมของชุมชน ซึ่งกลายมาเป็นว่าตอนนี้ชาวบ้านไม่ต้องต่อสู้กับอำนาจของบริษัททุนเท่านั้น แต่พวกเขากำลังต่อสู้กับอำนาจขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งๆ ที่พวกเขาเป็นเพียงประชาชนมือเปล่าไม่ได้อำนาจใด ๆ

กลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับบริษัทเหมืองแร่ทุ่งคำจำกัด

ความสัมพันธ์ของชาวบ้านกับบริษัทเหมืองแร่ทองคำจังหวัดเลยนั้นในช่วงเริ่มต้นของการประกอบกิจการนั้นเป็นไปในทิศทางที่ดี แกนนำเคลื่อนไหวได้ให้สัมภาษณ์ว่า “มีคนของบริษัทเข้ามาหาไทบ้านแล้วบอกว่า จะเข้ามาสร้างโรงเรียน โรงพยาบาลให้ไทบ้าน” ความคิดในตอนนั้นคือ “รู้สึกดีใจลูกหลานจะได้ไม่ต้องไปเรียนไกล ไทบ้านจะได้มีงานทำใกล้บ้าน” ชาวบ้านก็ไม่ได้คัดค้านหรือขัดข้องอะไร ถ้าจะมีอุตสาหกรรมบริเวณใกล้หมู่บ้าน หลายคนเข้าไปเป็นพนักงานเหมือง หลายคนไป

ขายอาหารให้กับพนักงานเหมือง บริษัทเองก็พยายามเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชุมชน แต่ไม่นานนัก เมื่อมีเรื่องของผลกระทบที่ตามมา ความสัมพันธ์เหล่านี้ก็หายไป ชาวบ้านที่เป็นพนักงาน คนงาน ลาออก ชาวบ้านไม่ไปขายของให้กับพนักงาน ชาวบ้านรวมตัวกันเป็นกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเคลื่อนไหวต่อสู้การเคลื่อนไหวที่เพิ่มมากขึ้นทำให้เหมืองเปลี่ยนแปลง กลยุทธ์ที่ใช้ตอบโต้การเคลื่อนไหวของชาวบ้าน โดยการใช้วิธีการทางกฎหมายฟ้องร้องคดีชาวบ้าน พร้อมเรียกร้องค่าเสียหายจำนวนหลาย 10 ล้าน กับกลุ่มชาวบ้านที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร การฟ้องร้องทำให้ความสัมพันธ์ของเหมืองกับชาวบ้าน กลายเป็นความขัดแย้งอย่างหนัก ชาวบ้านไม่รับความช่วยเหลือหรือยุ่งเกี่ยวใดๆ กับบริษัทเหมือง แม้บริษัทเหมืองเองมีความพยายามจะเข้าร่วมกิจกรรม งานบุญหรือสนับสนุนสิ่งต่างๆ ชาวบ้านก็แสดงเจตนารมณ์ชัดเจน ถึงขั้นมีการขับไล่ไม่ให้เข้ามาร่วมกิจกรรมของชุมชนเลย (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด 15 มิถุนายน 2566)

สิ่งที่น่าสนในในการศึกษาคือกลยุทธ์ที่บริษัทเหมืองใช้ในการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน กลับตรงข้ามแบบคนละขั้ว เพราะในขณะที่บริษัทเหมืองพยายามจะเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชน กลับสร้างความขัดแย้งไปพร้อมกัน คือการฟ้องร้องคดีชาวบ้าน กว่า 20 คดี ฟ้องทั้งแกนนำ กลุ่ม สมาชิก รวมถึงเยาวชนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งผู้ศึกษามองว่าการฟ้องร้องคดีความเป็นการสร้างความกลัวเพื่อสกัดกั้นมวลชนในการเคลื่อนไหว แต่สิ่งที่ผิดพลาดสำหรับกลยุทธ์ของบริษัทเหมืองแร่ คือการที่ไม่สามารถสร้างความกลัวให้กับชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้เลย แต่กลับเป็นการตอกย้ำให้กลุ่มรักษ์บ้านเกิดพยายามยกระดับความเคลื่อนไหว และหาวิธีตอบโต้กลับบริษัทเหมืองทองคำเพิ่มมากขึ้น ซึ่งหลังจากที่ไม่สามารถสร้างความกลัวได้เหมือนบริษัทเหมืองทองคำเองก็ปรับวิธีการใหม่กลับมาใช้ไม้อ่อนมากขึ้น บริษัทมีการถอนฟ้องไปหลายๆ คดี ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะบริษัทพยายามทำให้เห็นถึงการไม่มีความขัดแย้งกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อที่จะขอต่ออายุการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ และ ส.ป.ก. เพราะตามระเบียบของกรมป่าไม้จะมีข้อหนึ่งที่ระบุว่าต้องไม่มีความขัดแย้งในพื้นที่ ถึงจะขอต่ออายุการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ได้

กลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับกระบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม และกลุ่มเครือข่ายอื่น

ความสัมพันธ์กับกระบวนการเคลื่อนไหวต่างๆ นั้นมีการรวมตัวกันของกลุ่มที่เคลื่อนไหวเรื่องของสิ่งแวดล้อมในภาคอีสาน โดยรวมตัวกันในนามของ “ขบวนการอีสานใหม่” เพื่อสร้างเครือข่ายองค์กรภาคประชาชน ที่มีแนวคิดอุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมแบบใหม่ และคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพและความเสมอภาค ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ทั้งหมด 9 พื้นที่ ในภาคอีสาน

ความสัมพันธ์ของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดกับขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ นั้น เป็นในลักษณะการรวมตัวกันพบปะในกิจกรรมของกลุ่มอีสานใหม่ นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมงานบุญ หรือการเคลื่อนไหวที่ต้องการกำลังมวลชนก็จะมีการขอความช่วยเหลือจากกลุ่มเครือข่าย แต่หากไม่ได้มีการมาร่วมในกิจกรรมด้วยกัน จะเป็นในลักษณะของการให้กำลังใจในโลกออนไลน์ เพื่อสื่อสารให้คนอื่นๆได้รับรู้การเคลื่อนไหวของขบวนการด้านสิ่งแวดล้อม กิจกรรมล่าสุดที่กลุ่มอีสานใหม่ได้จัดร่วมกันคือ “Walk for Rights เดินเพื่อสิทธิเพื่อชีวิตคนอีสาน” เพื่อเยี่ยมยามถาม

ข่าวเครือข่ายภาคประชาชนกลุ่มต่างๆ ในภาคอีสาน เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมอันหลากหลายในแผ่นดินอีสาน ทั้งหมด 10 จังหวัด จากจังหวัดชัยภูมิถึงจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้ไปร่วมเดินในกิจกรรมนี้ และเปิดพื้นที่ต้อนรับผู้ที่เข้าร่วมเดิน เมื่อมาในพื้นที่บ้านนาหนองบง (สัมภาษณ์แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566) (ดังภาพที่ 5 ในภาคผนวก จ)

ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การเคลื่อนไหวมีพลังมากขึ้น มีการเปิดมุมมองใหม่ๆ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำมาปรับปรุงการเคลื่อนไหวในพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้พลังของเครือข่ายยังสื่อสารให้คนภายนอกได้รับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้น และเกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างในกรณีที่เยาวชนของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ถูกบริษัทเหมืองทองคำฟ้องร้อง ทำให้เกิดการส่งต่อข้อมูลกรณีนี้ออกไปในโลกโซเชียล มีการติดแฮชแท็กคำว่า I’M Ploy จนเป็นกระแสวิพากษ์วิจารณ์บริษัทเหมืองทองคำที่กระทำต่อเด็กที่ด้อยกว่า จนสุดท้ายก็ได้มีการถอนฟ้องไปในที่สุด ซึ่งทำให้เห็นว่าขบวนการเคลื่อนไหวในปัจจุบันความสัมพันธ์กับเครือข่ายและโลกโซเชียลเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อขบวนการเคลื่อนไหว

การเปิดพื้นที่สาธารณะของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดให้เป็นที่รู้จักจากบุคคลภายนอกนั้นจุดเริ่มต้นเป็นความสัมพันธ์ของกลุ่มนักศึกษากลุ่มเล็กๆ ที่มีชื่อว่า “ดาวดิน” นักศึกษาเหล่านี้ลงไปช่วยขบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิด จนปรากฏเป็นภาพที่นักศึกษาใช้ตัวดันทหารเพื่อที่ชาวบ้านจะได้เข้าไปในเวทีการประชุม และภาพที่นักศึกษานั่งคุกเข่ากลางสายฝนเพื่อต้องการให้เจ้าหน้าที่เปิดทางให้ชาวบ้านเข้าไปในเวทีรับฟังความคิดเห็น เพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Public Scoping) ประกอบคำขอประทานบัตรแปลง ที่ตำบลนาโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดเลย ภาพที่ปรากฏออกมาต่อสาธารณะชนทำให้คนรู้จักนักศึกษา ดาวนดิน และกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในเวลาเดียวกัน ความทุกข์ยากของชาวบ้านถูกเผยแพร่ออกมาพร้อมกับความสัมพันธ์ของนักศึกษากับชาวบ้าน นักศึกษาดาวดินลงไปในพื้นที่ และทำให้คนรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนผ่านสื่อต่างๆ รวมไปถึงโลกออนไลน์ ชาวบ้านเองก็ให้ความสำคัญเสมือนนักศึกษาดาวดินเป็นลูกหลานคนในชุมชน ปกป้อง ดูแล ให้ความรักความอบอุ่น เหมือนครอบครัวเดียวกัน จะเห็นได้จากช่วงที่ คสช.ให้นักศึกษาดาวดินเข้าไปรายงานตัว ซึ่งพวกเขาก็หลบเข้าไปอยู่ในบ้านวัดป่านา หนองบง แม่ป๊อบ สมาชิกกลุ่มคนรักบ้านเกิด เปิดเผยว่า “ตอนกลุ่มดาวดินเดินทางมาพักอยู่วัดป่านาหนองบง ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มีการผูกแขนรับขวัญแก่นักศึกษาตามประเพณี เนื่องจากพวกเขามาร่วมกิจกรรมต่อต้านเหมืองทองคำอยู่ที่นี่เป็นเวลาหลายปี ชาวบ้านนาหนองบงก็มีความรักเหมือนเป็นลูกเป็นหลาน เมื่อเขาได้รับความลำบากเราก็ได้แสดงน้ำใจไมตรี ชาวบ้านก็ยินดีช่วยเหลือตามความต้องการและเป็นกำลังใจแก่พวกเขา” ความผูกพันเหล่านี้ถูกตีแผ่ออกไปข้างนอกพร้อมกับเรื่องราวการต่อสู้ของชาวบ้านจนในที่สุดเรื่องราวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเริ่มเป็นที่รู้จักสู่เวทีสาธารณะ ชาวบ้านเริ่มออกไปแลกเปลี่ยนในเวทีสาธารณะต่างๆ เช่น เวทีอีสานกลางกรุง ลมหายใจผู้คนท่ามกลางการพัฒนา วันที่ 20 มีนาคม 2559 ที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มีโอกาสเข้าร่วม และได้แสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ “ในความคิดของชาวบ้าน ซึ่งได้

ผ่านพฤษภาทมิฬมาสองครั้งๆ แรก คือ ในปี พ.ศ. 2535 และพฤษภาทมิฬที่บ้านตัวเอง คือ บ้านนาหนองบง จังหวัดเลย ยิ่งได้เห็นการรัฐประหารครั้งนี้ (22 พฤษภาคม 2557) จึงได้คุยกับเพื่อนบ้านว่าเราจะลืมตาอ้าปากกันได้ไหม สิทธิของเราโดนลิดรอนไปหมด แค่เรื่องของชุมชนของเราไม่เกี่ยวกับการเมืองตั้งแต่ทหารเข้าไปเหมือนถูกมัดมือมัดเท้าปิดหูปิดตาเราทั้งหมด” (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

โดยสรุปแล้วการเปิดพื้นที่ให้บุคคลทั่วไปภายนอกได้รับรู้นั้นชาวบ้านอาศัยตนเองในการออกไปยื่นหนังสือและการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชน ชาวบ้านรู้จักที่จะมองศักยภาพของกลุ่มบุคคลที่เข้ามาและหาช่องทางที่จะขอรับความช่วยเหลือ การสนับสนุนจากกลุ่มนั้น ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ เพื่อให้กลุ่มบุคคล พันธมิตร และเครือข่ายเหล่านั้นช่วยเปิดพื้นที่กระจายข่าวสารของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดออกไปสู่ภายนอกอย่างกว้างขว้างมากขึ้น จนในที่สุดขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก

4.2.2 กระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกแกนนำ สมาชิกและผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ถึงบทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในการปกป้องสิทธิชุมชน พบว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นเวลาเกือบ 10 ปีที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มีการเคลื่อนไหว ประชุมสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ให้ข้อมูลแก่ชาวบ้าน ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อเรียกร้อง คัดค้าน ต่อรองกับบริษัทเหมืองแร่ทองคำเพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมที่ ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิต รวมไปถึงความพยายามปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ให้อยู่ถึงรุ่นลูกหลาน เริ่มจากบ้านนาหนองบง ก่อนในปี 2550 จากนั้นขยายผลออกไปยังหมู่บ้านข้างเคียงรอบเหมือง ที่เริ่มได้รับผลกระทบในปี 2551-2553 อีกทั้ง 5 หมู่บ้าน เกือบ 10 ปีที่ผ่านมากลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีวิธีการเคลื่อนไหวหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละวิธีปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ ซึ่งวิธีการเคลื่อนไหวเหล่านี้ล้วนเกิดมาจากแนวคิดและการเรียนรู้ของคนในชุมชน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพันธมิตร เครือข่ายต่างๆ รวมถึงการส่งหนังสือถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเลย สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด การร่วมแสดงออกเชิงสัญลักษณ์จากกลุ่มเองและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ อาทิ เช่น กลุ่มดาวดินจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น รวมถึงการจัดมหกรรมนิทรรศการวันเด็กให้ความรู้ สร้างการรับรู้แก่สาธารณะ และการจัดทริปเยี่ยมชมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ (สัมภาษณ์ แกนนำ สมาชิก และผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาหลายครั้งการเคลื่อนไหวมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนไปตาม กรอบของกฎหมาย และนโยบายของภาครัฐที่มีการเปลี่ยนผ่านมาประมาณ 5 รัฐบาล แต่รัฐบาลที่ส่งผลให้ยุทธวิธีในการเคลื่อนต้องเปลี่ยนแปลงไปมากที่สุด คงหนีไม่พ้นรัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จากการนำของ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่มีความพยายามจะจัดระเบียบบ้านเมืองให้มีความสงบเรียบร้อย ซึ่งเป็นอุปสรรคที่ทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในการ

ต่อสู้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อไม่ให้เสี่ยงต่อการกระทำผิดตามกฎหมาย ซึ่งวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดทั้งก่อนและหลังการรัฐประหาร 24 พ.ค. 2557 มีดังต่อไปนี้

4.2.2.1 ก่อนรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557

ในช่วงก่อนการรัฐประหารการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นในลักษณะของการชุมนุมประท้วงโดยใช้มวลชนเพื่อที่จะเคลื่อนไหวด้วยกฎหมายที่มีเรื่องของสิทธิมนุษยชน ประชาชนสามารถเรื่องร้องได้ตามสิทธิอันชอบธรรม ซึ่งการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในช่วงก่อนรัฐประหาร มีวิธีการเคลื่อนไหวดังต่อไปนี้

(1) การเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่างๆ

การยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่างๆ นั้นได้มีการทำก่อนหน้าที่จะมีการรวมกลุ่มรักษ์บ้านเกิดแต่เป็นในลักษณะของตัวแทนของชุมชนไม่ใช่ในนามกลุ่ม แต่เมื่อมีการรวมตัวกันจนเกิดกลุ่มรักษ์บ้านเกิดแล้ว การเคลื่อนไหวของกลุ่มจึงเริ่มด้วยการยื่นหนังสือร้องเรียนถึงหน่วยงาน ต่างๆ ทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงองค์กรอิสระ และองค์กรระหว่างประเทศอีกด้วย ในการยื่นหนังสือจะมีการใช้ตราสัญลักษณ์ของกลุ่มเพื่อบ่งบอกที่มาของหนังสือว่ามาจากกลุ่มรักษ์บ้านเกิด และทุกครั้งจะมีการทำสำเนาหนังสือเพื่อเก็บเอาไว้เป็นหลักฐานของทางกลุ่มและเพื่อให้สามารถติดตามหนังสือ ในกรณีที่ยื่นหนังสือเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วนได้ ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่ทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้ส่งหนังสือถึงตลอดระยะเวลาที่ผ่านมามีดังนี้ (สัมภาษณ์ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566) (ดังภาพที่ 6 ในภาคผนวก จ)

การยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่างๆ ของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด จังหวัดเลย (ก่อนการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557)

ปี 2551

เรื่อง การเรียกร้องข้อวิตกกังวลและข้อวิตกกังวลที่ได้รับจากเหมืองแร่ทองคำ ถึงหน่วยงาน : กรมสืบสวนคดีพิเศษ (DSI)

เรื่อง ข้อสังเกตถึงความไม่เป็นกลาง ของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย ในตรวจผลการวิเคราะห์น้ำ ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

เรื่อง ขอคัดค้านการขยายโรงแต่แร่ภูทับฟ้า และคำขอรับใบอนุญาตขยายกิจการถลุงแร่ทองคำ ถึงหน่วยงาน : สำนักงานอุตสาหกรรม จังหวัดเลย (สอจ.เลย)

เรื่อง ขอคัดค้านประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำภูทับฟ้า 4 แปลง และเรียกร้องให้นายก อบต.เขาหลวงมีคำสั่งให้โยกย้ายปลัด อบต. เขาหลวง ถึงหน่วยงาน : นายกอบต. เขาหลวง

ช่วงปีแรกของการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่างๆจะเน้นการส่งตัวแทนไปยื่นหนังสือตามหน่วยงานต่างด้วยตนเองทั้งในส่วนราชการส่วนกลาง และราชการส่วนในจังหวัดท้องถิ่นเพราะในขณะนั้นการรวมตัวกันของมวลชนของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดยังไม่หนาแน่น

ปี 2552

เรื่อง เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา 3 ข้อ ถึงหน่วยงาน : นายกรัฐมนตรี

1. ขอให้ระงับการขยายพื้นที่เหมืองทองคำ จนกว่าจะได้ข้อสรุปว่าสารพิษที่ปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมมาจากที่ใด

2. ขอให้มีการประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

3. ขอให้มีการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่

เรื่อง ข้อเสนอแนะให้หน่วยงานรัฐจัดตั้งหน่วยงานวิจัยเพื่อค้นหาสาเหตุของการปนเปื้อนสารพิษในสิ่งแวดล้อม และจัดหาแหล่งน้ำที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอต่อการทำน้ำประปาเพื่ออุปโภคบริโภค ถึงหน่วยงาน : กรรมาธิการสิ่งแวดล้อม

เรื่อง ข้อเสนอแนะให้หน่วยงานรัฐจัดตั้งหน่วยงานวิจัยเพื่อค้นหาสาเหตุของการปนเปื้อนสารพิษในสิ่งแวดล้อม บำบัด ปรับปรุงคุณภาพแหล่งน้ำที่ปนเปื้อน และดำเนินคดีกับบริษัทเหมืองแร่ทองคำหากพบการปนเปื้อนของสารพิษ และขอให้ตรวจสอบผลกระทบด้านสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม และการดำเนินงานเหมืองแร่ทองคำ ถึงหน่วยงาน : คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

เรื่อง ขอให้เปิดเผยประกาศการให้ประทานบัตรเลขที่ 104/2538 แก่บริษัทเหมืองแร่ทองคำ ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

เรื่อง เสนอให้ชี้แจงแผนการแก้ปัญหาน้ำปนเปื้อนสารพิษ ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย นายอำเภอวังสะพุง

เรื่อง ขอคัดค้านการทำประชาคมใน 4 หมู่บ้าน โดยระบุว่ากระบวนการไม่โปร่งใสขอคัดค้านการเปิดประชุมเพื่อลงมติของสภา อบต.เขาหลวง กรณีประทานบัตรภูเหล็ก ถึงหน่วยงาน : นายอำเภอวังสะพุง

เรื่อง ขอคัดค้านประทานบัตรเพื่อเข้าทำประโยชน์บนภูเหล็กและการขยายพื้นที่ทำเหมือง ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย นายก อบต. เขาหลวง

เรื่อง แจ้งผลการทำประชาคมคำขอประทานบัตรบนภูเหล็ก ณ บ้านห้วยผุก และบ้านโนนผาพุงพัฒนาทำเหมือง

การเรียกร้องกรณีแรงระเบิดจากเหมืองทองคำ ว่ามีความรุนแรงทำให้กระจกบ้านสั่น ถึงหน่วยงาน : นายกอบต.เขาหลวง

ปี 2553

เรื่อง เสนอให้การแก้ไขปัญหาผู้ได้รับผลกระทบจากเหมืองแร่ทองคำ ถึงหน่วยงาน : รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง ขอเสนอให้มีการยกเลิกคำขอประทานบัตรทั้งหมด 106 แปลง ในตำบลเขาหลวง และคัดค้านการขอประทานบัตรเพิ่มเติม ถึงหน่วยงาน : รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม อธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

เรื่อง ขอให้ปลดคณะอนุกรรมการธิการพิจารณาเรื่องร้องเรียนราษฎรที่เดือดร้อนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ 2 คน ถึงหน่วยงาน : ประธานวุฒิสภา

เรื่อง ขอรับทราบผลการตรวจวิเคราะห์ตัวอย่างสัตว์น้ำและพืชผักท้องถิ่น ถึง หน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

เรื่อง ขอคัดค้านการขอต่ออายุหนังสืออนุญาตทำเหมืองแร่ทองคำในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ประทานบัตรเลขที่ 26973/15560 ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย สำนักงานป่าไม้ จังหวัดเลย นายกอบต.เขาหลวง

เรื่อง ร้องเรียนกรณีเหมืองแร่ทองคำภูทับฟ้าผลิตทองแดงโดยได้รับไม่ได้รับอนุญาตและขนดินในเขตประทานบัตรออกนอกพื้นที่โดยขัดต่อกฎหมาย ถึงหน่วยงาน : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย

ปี 2557

เรื่อง จดหมายเปิดผนึก เพื่อร้องเรียนกรณีการละเมิดสิทธิชุมชนและสิทธิมนุษยชนและกรณีปัญหาการข่มขู่คุกคามในหมู่บ้าน ถึงหน่วยงาน : คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ อธิบดีกรมสืบสวนคดีพิเศษ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย นายก อบต.เขาหลวง

เรื่อง จดหมายเปิดผนึกขอให้ระงับใบอนุญาติการซื้อ-ขายแร่ และใบอนุญาตขนแร่ทั้งหมดของบริษัทเหมืองแร่ เพื่อความปลอดภัยของประชาชน 6 หมู่บ้าน ถึงหน่วยงาน : อธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย

เรื่อง สำเนาจดหมายเปิดผนึกขอให้ระงับใบอนุญาตการซื้อ-ขายแร่ และใบอนุญาตขนแร่ทั้งหมดของบริษัทเหมืองแร่ เพื่อความปลอดภัยของประชาชน 6 หมู่บ้าน ถึงหน่วยงาน : คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ผู้บังคับการตำรวจภูธร จังหวัดเลย ผู้กำกับการ สภ. วังสะพุง ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

เรื่อง จดหมายเปิดผนึก ข้อร้องเรียน 7 ข้อ ดังนี้

1. ขอให้ผู้บัญชาการทหารบกเร่งดำเนินการตรวจสอบ นายทหารนอกรีต ทั้งที่ปลดประจำการไปแล้ว และยังอยู่ช่วงรับราชการ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขนแร่ของบริษัท เหมืองแร่ทองคำ

2. ขอให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเร่งดำเนินการ สอบสวนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่

3. ขอให้กรมสอบสวนคดีพิเศษเร่งดำเนินการสอบสวน การซื้อ-ขาย-ขนแร่ ของบริษัทเหมืองแร่ทองคำ

4. อธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย ต้องระงับใบอนุญาต การซื้อ-การขายแร่ ใบอนุญาตขนแร่ และระงับการออกใบอนุญาตขนแร่ให้แก่บริษัท

5. ขอให้ผู้กำกับการสถานีตำรวจอำเภอวังสะพุง อายัดแร่ของบริษัท ที่ถูกขนออกไปโดยกองกำลังเถื่อนติดอาวุธทำร้ายประชาชน และเร่งดำเนินการสอบสวนสืบสวนคดีของผู้ที่ถูกทำร้ายร่างกายและผู้เสียหายจากกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

6. ขอให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง ในฐานะผู้อำนวยการทางหลวงท้องถิ่น เร่งดำเนินการตามกฎหมายกับบริษัท ที่บรรทุกแร่น้ำหนักเกินกว่า กฎหมายกำหนด

7. ขอให้คณะกรรมการวินิฉัยการเปิดข้อมูลข่าวสาร มีคำสั่งด่วนที่สุดให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่และอุตสาหกรรม จังหวัดเลย ให้สำเนาเอกสารดังกล่าวข้างต้นที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้ขอร้องโดยให้คำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชนกลุ่มรักษ์บ้านเกิดอย่างสูงสุดถึง หน่วยงาน : ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ กรมสอบสวนคดีพิเศษ อธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย ผู้กำกับการสถานีตำรวจอำเภอวังสะพุง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร

ภายหลัง 22 พฤษภาคม 2557 รัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช)

การยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่าง ๆ หากเป็นในระดับจังหวัดและท้องถิ่นกลุ่มรักษ์บ้านเกิดจะรวมตัวกันไปยื่นหนังสือด้วยตนเอง หากเป็นหน่วยงานในระดับภูมิภาค หรือในส่วนกลางจะส่งเอกสารทางไปรษณีย์ การยื่นหนังสือส่วนใหญ่จะส่งไปถึงหน่วยงานต่างๆ เป้าหมายของ การยื่นหนังสือส่วนใหญ่คือเรื่องของการร้องเรียน ตรวจสอบการดำเนินกิจการของบริษัทเหมืองแร่ ทองคำ และบางหน่วยงานของภาครัฐที่มีข้อกังขาในความไม่เป็นธรรมในการควบคุมดูแลการดำเนิน กิจการของบริษัทเหมืองทองคำ รวมไปถึงการร้องเรียนตรวจสอบเจ้าพนักงานของรัฐรายบุคคล ที่มีความผิดปกติในการปฏิบัติหน้าที่เอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทเหมืองทองคำ

ผลของการยื่นหนังสือแต่ละครั้งหากเป็นในระดับประเทศและระดับภูมิภาคจะมีคำสั่งมาให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่อง หลังจากนั้นผู้ว่าฯ จะเป็นผู้ออกคำสั่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องร้องเรียนเป็นผู้ดำเนินการตรวจสอบ แต่หลายครั้งการตรวจสอบก็ไม่สามารถหาข้อสรุปที่แท้จริงออกมาได้ (สัมภาษณ์ ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2554 - 2556 ผู้วิจัยไม่พบเอกสารในส่วนของการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่างๆ แต่จากการสัมภาษณ์แกนนำหลายท่านพบว่าในช่วงเวลานี้ ชาวบ้านในชุมชนรวมตัวกันเข้าร่วมกับกลุ่มรักษ์บ้านเกิดหนาแน่น พลังมวลชนจะร่วมตัวกันเพื่อไปตามเวทีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการมีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัทเหมืองทองคำ เพื่อไปคัดค้านการขอเข้าใช้พื้นที่ป่าไม้แปลงใหม่รอบจังหวัดเลย ซึ่งในช่วงนี้การเคลื่อนไหวโดยใช้มวลชนเป็นไปด้วยความเข้มข้น ทั้งการใช้เครื่องเสียง การเขียนป้าย การใช้คำพูด หรือวาทะกรรมในเชิงการด่าทอ ทั้งเจ้าหน้าที่ของภาครัฐและบริษัทเหมืองแร่ทองคำ

(2) ลักษณะการรวมตัว

การรวมตัวกันของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดนั้นในช่วงแรกๆ มวลชนยังไม่มีความหนาแน่นมากนักแต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง และการประกาศเตือนจากหน่วยงานต่าง ๆ ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการรวมตัวกันจนเป็นพลังมวลชนจำนวนมากที่ลุกขึ้นมาต่อสู้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดที่ทำให้เห็นถึงความชัดเจนในเรื่องของมวลชนนั้นเริ่มเห็นได้ดังนี้

ในปี 2555 บริษัท ทุ่งคำ จำกัด ได้เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นเพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Public Scoping) ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย เพื่อประกอบคำขอประทานบัตรการทำเหมืองทองคำที่ภูเหล็ก ซึ่งในเวทีนี้มีประชาชนกลุ่มรักษ์บ้านเกิด นักศึกษามหาวิยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม รวมกันกว่า 700 คน พยายามที่จะเข้าไปร่วมรับฟังโดยมีเป้าหมายเพื่อแสดงเจตนารมณ์บอกผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่าไม่เห็นด้วยกับการขยายเหมืองแต่กลับถูกปิดกั้นไม่ให้ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบเหมืองได้เข้าไปร่วมรับฟัง ผลของการเคลื่อนไหวครั้งนี้ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดอาจจะไม่สามารถยับยั้งการจัดเวทีได้ เพราะหลังการจัดเวทีถูกสรุปว่าประสบผลสำเร็จ และมีการจัดทำรายงานสรุปความคิดเห็นของประชาชนออกมาเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการต่อไป แต่ก็ทำให้เห็นพลังมวลชน และความร่วมมือของเครือข่ายที่เข้มแข็งอันได้แก่นักศึกษาจาก 2 มหาวิทยาลัยในภาคอีสาน (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

ในปี 2556 บริษัท ทุ่งคำ จำกัด ได้เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นเพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Public Scoping) ประกอบคำขอประทานบัตรแปลงที่(นาโป่ง) ซึ่งแกนนำเคลื่อนไหว ได้เล่าเหตุการณ์ในเวทีนั้นให้ฟังว่า มีกำลังทหารและตำรวจมาปิดกั้นไม่ให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบเหมืองทั้ง 6 หมู่บ้าน ได้เข้าไปร่วมรับฟัง กำลังทหารและตำรวจสกัดรถไม่ให้แกนนำเคลื่อนไหวและชาวบ้านเข้าไปจนถึงสถานที่จัดเวทีได้ “ชาวบ้านก็ยังไม่ยอมแพ้ พยายามทุก วิถีทางบ้างคนเดินได้ก็ยอมเดิน บางคนหากโบกรถได้ก็โบก บางคนเอารถเข้ามาได้ก็มารับช่วยกันไปจนถึง” ซึ่งในครั้งนี้มีประชาชนกลุ่มรักษ์บ้านเกิด นักศึกษามหาวิยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยมหาสารคาม รวมกันกว่า 800 คน เข้าร่วมนักศึกษาดาวดินนั่งคุกเข่ากลางสายฝนเพื่อเป็นการขอร้องให้ทหารอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปร่วมฟังข้างใน แต่ก็ไม่เป็นผลเมื่อไม่สามารถเข้าไปร่วมเวทีการประชุมได้ กลุ่มรักษ์บ้านเกิดพร้อมด้วยนักศึกษาจึงจัดกิจกรรมรณรงค์อย่างสันติ แม้ว่าจะมีฝนตกลงมาแต่ทุกคนก็ร่วมกันทำกิจกรรมกลางสายฝนด้วยความตั้งใจ ด้วยความตั้งใจ โดยได้ให้ข้อมูลต่อประชาชนบ้านนาโป่ง ถึงเรื่องของผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำในด้านที่ผู้ประกอบการไม่ได้กล่าวถึง (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

เป้าหมายของการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ คือการนำผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงกับชุมชนรอบเหมืองทองคำทั้ง 6 หมู่บ้านในตำบลเขาหลวงมาบอกเล่าให้กับประชาชนบ้านนาโป่งได้รับรู้ถึงผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน ผลของการเคลื่อนไหวของมวลชนในครั้งนี้ประสบผลสำเร็จในส่วนของการสร้างความสนใจ และตระหนักคิดเป็นอย่างมากให้กับประชาชนบ้านนาโป่ง ในเรื่องของผลกระทบที่ตามมาจากการทำเหมืองทองคำ ซึ่งประชาชนบ้านนาโป่งจำนวนมากให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

ในปี 2557 การเคลื่อนไหวครั้งนี้ เป็นผลพวงมาจากการที่ประชนชนในพื้นที่ถูกทำร้ายจากชายฉกรรจ์จำนวนหนึ่งในคืนวันที่ 15-16 พฤษภาคม 2557 ซึ่งเหตุการณ์ที่ครั้งนี้กลับไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่อย่างทันท่วงที ทั้งที่เป็นคดีที่คนร้ายกระทำการอุกอาจ

มาก ทำให้ประชาชนตัดสินใจรวมตัวกันไปที่สถานีตำรวจภูธรวังสะพุง โดยมีเป้าหมายเพื่อไปทวง ถามหาความยุติธรรมให้กับประชาชนที่ได้รับความเสียหายทั้งร่างกายและจิตใจ การไปกดดันสถานีตำรวจภูธรวังสะพุงในครั้งนี้ ส่งผลให้มีการโยกย้ายนายตำรวจที่เป็นรองผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรวังสะพุงในขนานนั้นเพื่อรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ (สัมภาษณ์แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

ในช่วงก่อนการรัฐประหาร การเคลื่อนไหวด้วยมวลชนของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีความเข้มข้นมาก เพราะอยู่ในช่วงที่มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกต่างๆ มีการใช้อุปกรณ์ทั้งรถติดเครื่องเสียง ป้ายรณรงค์ และวาจาคำพูดที่ด่าทอบริษัทเหมืองแร่ทองคำ รวมถึงภาครัฐที่ขัดขวางการชุมนุมของชาวบ้าน บางครั้งมีการปะทะกันบ้างเล็กน้อย แต่ไม่ได้มีความรุนแรงมากนัก แต่สิ่งที่สะท้อนกลับมาจากการแสดงออกดังกล่าว คือมุมมองของภาครัฐต่อชาวบ้านว่าเป็นพวกหัวรุนแรง ทำให้ทุกครั้งที่มีการเคลื่อนไหว ภาครัฐจะสกัดกั้นไม่ให้ชาวบ้านรวมตัวกันไปชุมนุมในสถานที่ต่าง ๆ ในมุมของชาวบ้านพวกเขาก็อยากจะบอกกับภาครัฐว่าสิ่งที่พวกเขาทำเป็นเพราะพวกเขาเป็นผู้ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรง และเป็นเจ้าของทรัพยากรจึงต้องการจะเรียกร้องให้มีเยียวยาจากผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมไปถึงต้องการที่จะป้องปกสิทธิชุมชน ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเท่านั้น ไม่ได้ต้องการที่จะสร้างความเดือดร้อน หรือต่อต้านอำนาจใด ๆ ของภาครัฐ

สิ่งที่ชาวบ้านทำเป็นการปกป้องชุมชนของตนเองโดยการเรียกร้องผ่านกระบวนการของรัฐ แต่เมื่อรัฐไม่สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้ ชาวบ้านจึงต้องสร้าง อำนาจบ้างอย่างขึ้นมาเพื่อที่จะต่อรองกับอำนาจของบริษัททุน เมื่อพวกเขาเป็นเพียงแค่คนธรรมดา มือเปล่าไม่มีอำนาจทางการเมือง ไม่มีแม้แต่ทุน เพราะทุกคนล้วนแต่เป็นชาวไร่ ชาวนา สิ่งที่พอจะเป็นอาวุธพอที่จะสร้างอำนาจในการต่อรองได้ คือ พลังมวลชนของชาวบ้านทุกคนบวกกับความรู้ที่จะช่วยกันระดมความคิดออกมาในรูปแบบของการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะต่อสู้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ

(3) กำแพงใจ

เป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของประชาชนบ้านนาหนองบงและอีก 5 หมู่บ้านที่สละทุนทรัพย์ แรงกาย แรงใจก่อสร้างขึ้น เป้าหมายของการสร้างกำแพงใจคือเพื่อปิดกั้นไม่ให้มีการขนส่งสารเคมี และทองคำเข้าออกจากโรงแต่งแร่ ถึงแม้ว่าจะปิดการสัญจรบริเวณสี่แยกทางเข้าเหมือง แต่คนงานและเจ้าหน้าที่ของเหมืองยังคงสัญจรเข้าออกทำงานได้ปกติ

สืบเนื่องจากการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นเพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Public Scoping) ที่จัดโดยบริษัทเหมืองแร่ทองคำทั้งที่ตัวจังหวัดเลย และที่ตำบลนาโป่ง เพื่อขอขยายพื้นที่การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำทำให้กลุ่มรักษ์บ้านเกิดต้องหันกลับมาทบทวน และปรึกษากันว่าจะทำอย่างไร หากมีการขยายพื้นที่ได้จะต้องมีการขนสารเคมีเข้ามาในชุมชนอีก แม้ว่าจะมีการขยายพื้นที่ในชุมชนอื่นบ้านนาหนองบงและอีก 5 หมู่บ้านก็ยังคงเป็นพื้นที่ได้รับผลกระทบอยู่ เพราะชุมชนบ้านนาหนองบงเป็นที่ตั้งของโรงงานและโรงแต่งแร่ จากสิ่งที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการระดมความคิดจนเป็นที่มาของการขัดขวางการขน

สารเคมีเข้าออกภายในชุมชนที่เรียกว่า “กำแพงใจ” โดยกำแพงใจมีการสร้างขึ้นทั้งหมด 3 ครั้ง (สัมภาษณ์ แกนนำ และผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

กำแพงใจครั้งที่ 1 สร้างขึ้น เมื่อ 7 กันยายน 2556 โดยใช้ (กำแพงอิฐบล็อก) เพื่อปิดกั้นไม่ให้มีการขนส่งสารเคมีและทองคำออกจากโรงแต่งแร่ฯ แต่ยังคงเปิดเส้นทางให้สัญจร ซึ่งต่อมาชายชุดดำทำลายกำแพงใจลงในยามวิกาล แม่ไม่ได้เล่าให้ฟังว่าคืนที่กำแพงใจครั้งที่ 1 ถูกทำลายไม่มีใครเฝ้ายามในบริเวณนั้น เช้ามาชาวบ้านก็พบว่าถูกทำลายแล้ว

กำแพงใจครั้งที่ 2 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2556 ชาวบ้านร่วมกันก่อสร้างกำแพงใจครั้งที่ 2 โดยการวางท่อปูนซีเมนต์ 11 ท่อนเป็นกำแพงกั้นไว้ แต่เมื่อผ่านไปได้ไม่ถึงเดือน วันที่ 11 ต.ค. 2556 นายกฯ อบต. เขาหลวงยกกำลังมาทำลายท่อกำแพงใจครั้งที่ 2 ด้วยรถไถโดยมีกองกำลังตำรวจ 100 นาย ให้การอำนวยความสะดวก หลังจากนั้นชาวบ้าน กำแพงใจครั้งที่ 3 ขึ้นอีกครั้ง

กำแพงใจครั้งที่ 3 ชาวบ้านสร้างขึ้นเป็นกำแพงโครงเหล็ก แม้จะถูกทำลายลงถึง 2 ครั้งในเวลาใกล้เคียงกัน แต่ประชาชนกลุ่มรักษ์บ้านเกิดยังไม่ยอมแพ้ สร้างกำแพงใจครั้งที่ 3 ขึ้นทันทีหลังจากมีการทำลายกำแพงครั้งที่ 2 ประมาณปลายปี 2556 ทางเจ้าที่ตำรวจจาก สภ. วังสะพุง มีความพยายามเข้าพื้นที่พร้อมรถไถและอุปกรณ์เพื่อทำลายกำแพงใจที่ 3 แต่ชาวบ้านไม่ยอมจึงต้องยกกำลังกลับ กำแพงใจครั้งที่ 3 เป็นกำแพงที่จะสามารถดำรงอยู่ได้นานที่สุด แต่ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ตลอดไป เพราะในคืนวันที่ 15 จนถึงเช้า 16 พฤษภาคม 2557 เกิดเหตุการณ์กองกำลังชายฉกรรจ์พร้อมอาวุธกว่า 300 คน ปิดล้อมหมู่บ้านนาหนองบง ทำลายกำแพงใจ และทำร้ายประชาชนบาดเจ็บและขนย้ายแร่โดยรถบรรทุกจำนวน 15 คัน เหตุการณ์นี้สร้างความเจ็บปวดให้ทั้งแกนนำและชาวบ้านทุกคนเป็นอย่างมาก แกนนำเล่าให้ฟังว่าตอนดึกของคืนวันที่ 15 มีคนมาบอกว่าชาวบ้านที่เฝ้ายามถูกจับเป็นตัวประกัน มีชายใส่ไอ้โม่งหลายร้อยคน มีทั้งอาวุธ มีด ไม้ ปืน เต็มไปหมด เสียงประกาศจากแม่ไม้ดังขึ้นเพื่อบอกให้ชาวบ้านมารวมตัวกัน เพื่อจะไปช่วยตัวประกัน ใครหยิบอาวุธอะไรได้ก็เอาไปขว้างปาใส่ชายฉกรรจ์เหล่านั้น ด่าทอ ยื้อยุด ฉุดกระชากทั้งน้ำตา ทั้งชาวบ้านช่วยกันโทรศัพท์หาตำรวจ ทั้ง สภ.วั งสะพุง และเมืองเลย รวมไปถึงโทรไปขอความช่วยเหลือจากผู้ว่าราชการจังหวัด แต่กว่าที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะมาตัวประกันก็ได้ถูกปล่อยตัวแล้ว ตอนเช้าสิ่งที่เหลืออยู่มีเพียงซากของกำแพงใจที่ถูกทำลาย บาดแผลตามร่างกายของชาวบ้านที่เป็นตัวประกัน และคราบน้ำตาของชาวบ้านที่ถูกล้อมทำร้ายถึงบ้านตัวเองโดยที่คนร้ายออกจากหมู่บ้านอย่างง่ายดาย (สัมภาษณ์ แกนนำ และผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในการสร้างกำแพงใจ ส่งผลให้เกิดการปะทะกันระหว่างชาวบ้านกับบริษัทเหมืองแร่ทองคำและหน่วยงานภาครัฐ การฟ้องร้องคดีความตามมามากมาย ทั้งแจ้งความกล่าวหาชาวบ้านบุกรุก ทำให้เสียหายเสียทรัพย์ ทำให้พนักงานเข้าไปทำงานในเหมืองไม่ได้ พูดจาข่มขู่ทำให้พนักงานหวาดกลัว ขุดทำลายผิวถนนทำให้ท่อระบายน้ำของบริษัทได้รับความ เสียหาย เป็นต้น มีหลายคดีทางบริษัทฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายเป็นหลักสิบล้าน นอกจากนี้ยังทำให้เกิดเหตุการณ์ชาวบ้านถูกปิดล้อมทำร้ายอีกด้วย (ดังภาพที่ 7 ในภาคผนวก จ)

การถูกฟ้องร้อง หรือการถูกทำร้ายร่างกาย ไม่ได้ทำให้กลุ่มรักษ์บ้านเกิดของเราอ่อนแอลง แต่กลับสร้างพลัง เป็นแรงกระตุ้นบางอย่างที่ทำให้ชาวบ้านมีสามัคคี มีความเข้มแข็งมากขึ้น รู้จักพัฒนาตนเองคิดหายุทธวิธีใหม่ๆ ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ และเก็บบทเรียนของการเคลื่อนไหวทุกครั้งมาปรับปรุงให้ดีและมีประสิทธิภาพมากขึ้น แกนนำยังได้กล่าว ไว้อีกว่า “หากไม่มีการรัฐประหาร คงจะมีการสร้างกำแพงใจขึ้นมาอีกแน่นอน จนกว่าจะมีการปิดเหมืองฟื้นฟูธรรมชาติคืนกลับมา” (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

(4) การเคลื่อนไหวต่อสู้กับคดีความ

คดีความของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เริ่มต้นมีการฟ้องตั้งแต่ปลายปี 2554 แต่การฟ้องคดีที่เริ่มเป็นข้อพิพาษขัดแย้งอย่างหนักระหว่างบริษัทเหมืองแร่กับกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เริ่มหลังจากที่มีการสร้างกำแพงใจ ซึ่งหลังจากนั้นก็มีการฟ้องร้องคดีตามมาเรื่อยๆ ปัจจุบันคดีทั้งหมดที่ประชาชนกลุ่มรักษ์บ้านเกิดถูกฟ้อง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ปี 2554

1. คดีบุกรุก โดยได้ร่วมกันเข้าไปในพื้นที่สัมปทานของบริษัทฯ (ในชั้นอัยการจังหวัดเลยไม่สั่งฟ้อง)

ปี 2556

1. คดีแพ่ง 859 ฐานความผิดละเมิด เรียกค่าเสียหาย 50 ล้านบาท (ทำข้อตกลงถอนฟ้อง)
2. คดีแพ่ง 974 ฐานความผิดละเมิด เรียกค่าเสียหาย 70 ล้านบาท (ทำข้อตกลงถอนฟ้อง)
3. คดีอาญา 4217 ฐานความผิดบุกรุก ทำให้เสียทรัพย์ (ทำข้อตกลงถอนฟ้อง)
4. คดีอาญา 4542 ฐานความผิดบุกรุก ทำให้เสียทรัพย์ (ทำข้อตกลงถอนฟ้อง)

ในช่วงก่อนการรัฐประหารการฟ้องร้องคดีความนั้นมาจากกรณีที่ชาวบ้านทำกำแพงใจ ซึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือจากทนายความจากสภาทนายความมาช่วยดูแลเรื่องคดีความให้ชาวบ้าน ซึ่งผลของการที่ชาวบ้านถูกฟ้องคดีความมากมาย มีชาวบ้านหลาย ๆ คน มีความกลัวว่าจะถูกฟ้องคดีความและไม่กล้าที่จะแสดงตัว หรือออกมาร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มรักษ์บ้านเกิด แต่สำหรับมวลชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะบ้านนาหนองบงทุกคนยังพร้อมใจกันต่อสู้ไม่ท้อถอยแม้จะถูกฟ้องคดีความเรียกร้องค่าเสียหายหลาย 10 ล้าน

มีการทำข้อตกลงโดย กรรมการผู้จัดการบริษัท ทุ่งคำ จำกัด ผู้รับมอบอำนาจ กับกลุ่มแกนนำ ผู้รับมอบอำนาจกลุ่มรักษ์บ้าน เกิด ทำบันทึกร่วมกันต่อหน้าผู้ว่าราชการจังหวัดเลยในขณะนั้นโดยบริษัทจะยื่นคำร้อง ถอนฟ้อง 8 คดี ส่วนชาวบ้านต้องตกลงยินยอมให้ขนย้ายสินแร่ ซึ่งบริษัทจะดำเนินการขนแร่ ในวันที่ 8 ธันวาคม 2557

(5) ข้อบัญญัติชุมชน

ข้อบัญญัติชุมชนเป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการให้บริษัทเหมืองยอมรับ กฎระเบียบของชุมชน และเป็นการป้องกันไม่ให้บริษัทเหมืองขนสารเคมีอันตรายวิ่งผ่านถนนของชุมชน ถือเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องภัยอันตรายที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ข้อบัญญัติของชุมชนเป็นมติรวมกันของประชาชนทั้ง 6 หมู่บ้านรอบเหมือง ซึ่งถือเป็นกฎเกณฑ์และกฎระเบียบของหมู่บ้านที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม ข้อบัญญัติชุมชนนี้ประชาชนได้ส่งให้ทาง อบต.เขาหลวง ก่อนที่จะนำมาปฏิบัติ โดยข้อบัญญัติชุมชน ได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2556 (สัมภาษณ์ ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 เมษายน 2566)

ข้อบัญญัติชุมชน

1. กำหนดความเร็วรถบรรทุกประเภทวิ่งบนถนนชุมชนได้ไม่เกิน 50 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ถ้าไม่มีเหตุอันสมควร

2. ทางร่วมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยเนื่องจากความเสี่ยงจากการใช้ทางร่วมให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือชุมชนเสนอการแก้ไข ป้องกันได้โดยวิธีการพิจารณาเหตุผลจากการประชุมร่วมของคณะกรรมการทั้งหมดหรือสมาชิกชุมชนมากกว่าครึ่งหนึ่ง และลงมติด้วยคะแนนสามในสี่ของสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมเพื่อให้ลดอุบัติเหตุเพิ่มความปลอดภัยให้กับประชาชนผู้สัญจรร่วมทางและบ้านเรือนใกล้เคียงได้

3. ห้างร้าน บริษัท หรือนิติบุคคลอื่นใด มีที่อยู่และดำเนินกิจการในเขตพื้นที่ชุมชนสามารถใช้ถนนได้ตามระเบียบชุมชน “การใช้ถนนและการควบคุมน้ำหนักรถบรรทุก

4. ห้ามรถบรรทุกประเภทใช้เสียงดังเกินจนเป็นที่รำคาน และในยามวิกาลตั้งแต่เวลา 20.00 น.

5. กำหนดน้ำหนักบรรทุก รถทุกประเภทบรรทุกน้ำหนักวิ่งบนถนนชุมชนได้ไม่เกิน 15 ตัน เว้นแต่คณะกรรมการหมู่บ้านจะพิจารณาเห็นควร

6. ห้ามรถบรรทุก ทุกประเภทที่บรรทุกสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อ คน สัตว์และสิ่งแวดล้อมใช้ทางชุมชนก่อนได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้าน

7. ห้ามรถบรรทุกยาง ทำน้ำยางหกบนถนน (ดังภาพที่ 8 ในภาคผนวก จ)

หลังจากมีข้อบัญญัติชุมชนทางบริษัทเหมืองก็เปลี่ยนเส้นทางการเข้า-ออกของจากถนนสาธารณะหลักในหมู่บ้าน มาใช้เส้นทางอีกเส้นทางหนึ่ง ซึ่งเป็นทางอ้อมวนไปทางข้างหมู่บ้านตัดตรงกลางระหว่างเส้นทางบ้านนาหนองบงคุ้มใหญ่ และบ้านนาหนองบงคุ้มน้อย โดยไม่ผ่านถนนบ้านนาหนองบงคุ้มใหญ่ที่ชาวบ้านใช้ในการสัญจรไปมา

(6) กองทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหว

กองทุนในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เป็นกองทุนที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นวัตถุดิบแปรรูปออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อส่งขายนำเงินรายได้ส่วนหนึ่งหักเข้าเป็นเงินกองทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด กองทุนต่างๆล้วนเป็นการมองสิ่งที่มีอยู่

แล้วนำมาประยุกต์กับความรู้ของท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา เพื่อทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ ให้แก่ตนเองและเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งกองทุนที่ชาวบ้านตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนกลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีดังนี้

กองทุนทอผ้าฝ้ายไร้สารพิษ

ฝ้ายเป็นพืชที่ประชาชนบริเวณแถบนี้นิยมปลูกกันเป็นจำนวนมาก เพื่อที่จะนำมาทำเป็นผ้าห่ม และที่นอนไว้ใช้ในครอบครัว หลังจากมีการก่อตั้งกลุ่มรักษ์บ้านเกิด มีการเคลื่อนไหวต่อสู้กลุ่มสตรีจึงหันมาทอผ้าฝ้ายเพื่อขายนำเงินมาสมทบทุนให้กับกลุ่มรักษ์บ้านเกิด การรวมกลุ่มทอผ้าฝ้ายไร้สารพิษเริ่มขึ้นมาในปี 2552 เพื่อต้องการบอกเล่าว่าฝ้ายของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดปลูกแบบไร้สารพิษ หากพบสารพิษในฝ้ายทำให้เห็นว่าสารพิษต้องมีแหล่งที่มา ซึ่งเป็นการคาดการณ์ว่าเป็นเพราะโรงงานอุตสาหกรรมที่เข้ามาในพื้นที่ เป้าหมายของกองทุนเพียงต้องการสร้างกองทุนเพื่อหาเงินทุนในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดและสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกที่ทอผ้า (ดังภาพที่ 9 ในภาคผนวก จ)

กลุ่มทอผ้าเริ่มต้มมีสมาชิกเพื่อ 4-5 คน โดยเป็นแค่การเข็นฝ้ายขายยังไม่ได้มีการทอ หลังจากนั้นก็เริ่มทอเพื่อใช้กันเองในครอบครัว และชุมชน เมื่อเริ่มมีคนจากข้างนอกเข้ามาศึกษาพื้นที่จึงมีคนสนใจสินค้าของกลุ่ม ทำให้กลุ่มหันมาทอผ้าเพื่อขายและหักเงินส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการเคลื่อนไหวของกลุ่ม ปัจจุบันนี้กลุ่มทอฝ้ายมีสมาชิกทั้งหมด 22 คน โดยผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าฝ้าย ได้แก่ ผ้าพันคอ กระเป๋า เสื้อผ้าขาวม้า ผ้าคลุมไหล่ ชุดกระโปรง ปัจจุบันตลาดยังคงเป็นคนข้างนอกที่เข้ามาในชุมชน และได้มีการขยายตลาดผ่าน เครือข่ายที่สามารถสั่งทำสินค้าได้ รวมไปถึงการเปิดเพจเพื่อขายในสังคมออนไลน์อีกด้วย (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

เรื่องกล้วยๆ ช่วยคดี

กองทุนนี้เกิดขึ้นมาในปี 2557 ที่สมาชิกในกลุ่มรักษ์บ้านเกิดหลายท่านถูกฟ้องคดีจากการสร้างกำแพงใจทั้ง 3 ครั้ง ทำให้กลุ่มสตรีบ้านนาหนองบงคุ้มใหญ่รวมตัวกันเพื่อทำกล้วยทอดขาย เป้าหมายของกองทุนคือการนำเงินที่ได้มาใช้ในการต่อสู้เรื่องคดีความ (ดังภาพที่ 10 ในภาคผนวก จ)

กล้วยที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบพืชที่มีอยู่ในชุมชนเอง ประชาชนคนไหนที่มีกล้วยก็นำมาให้กลุ่มทอดกล้วยขายโดยไม่ได้เอาเงิน กล้วยที่ทำขึ้นก็ขายภายในชุมชนตลาดให้กับคนข้างนอกที่เข้ามา และขายให้กับประชาชนบริเวณใกล้เคียง (สัมภาษณ์แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

(7) งานบุญผ้าป่าน้ำ

ผ้าป่าน้ำเป็นจุดกำเนิดของงานบุญภูทับฟ้าต่อชะตาภูซำป่าบอน หาบคอนภูเหล็ก โดยครั้งแรกจัดขึ้นปี 2553 ผ้าป่าน้ำเป็นการทำบุญโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรับบริจาคน้ำดื่ม เนื่องจากในพื้นที่ชาวบ้านต้องซื้อน้ำดื่ม รวมทั้งน้ำใช้สำหรับเด็กและผู้สูงอายุทุกหลังคาเรือน และการบวชป่าซึ่งนำผ้าสีเหลืองมาผูกต้นไม้ทำบุญให้กับภูเขาที่ถูกทำลาย จากนั้นงานบุญก็เริ่มจัดยิ่งใหญ่ขึ้น

โดยการเพิ่มกิจกรรมต่าง ๆ เข้ ไปในงานบุญ ทั้งกิจกรรมวิชาการ กิจกรรมรณรงค์ กิจกรรมพาเครือข่ายชมสถานที่จุดต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบ กิจกรรมบันเทิง เป็นต้น (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

เนื่องจากหลังการรัฐประหาร ทหารได้เข้ามาควบคุมพื้นที่บ้านนาหนองบง ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เพราะแกนนำส่วนใหญ่อยู่ที่บ้านนาหนองบง และบ้านนาหนองบงก็เป็นจุดที่อยู่ใกล้บริษัทเหมืองมากที่สุด ทำให้ทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดไม่สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระ และมักถูกห้ามจากกองกำลังทหาร โดยระบุว่าเพื่อความสงบ เรียบร้อยและปลอดภัยของทุกฝ่าย ทำให้การเคลื่อนไหวเป็นไปด้วยความลำบากในช่วงระยะหนึ่ง แต่เมื่อกองกำลังทหารถอนกำลังออกไป กลุ่มรักษ์บ้านเกิดก็เริ่มเคลื่อนไหวต่อ แต่การเคลื่อนไหว มักจะเน้นการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ เพื่อป้องกันไม่ให้เสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมายของภาครัฐซึ่งวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในช่วงหลังจากการรัฐประหาร จากการมีรายละเอียดดังนี้ (แกนนำและผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

4.2.2.2 ภายหลังการ รัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557

(1) การยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่างๆ

การยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่างๆ ของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด จังหวัดเลย

ปี 2557 หลังการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช)

เรื่อง ส่งจดหมาย ขอให้เร่งดำเนินการตรวจสอบนายทหารที่ปลดประจำการแล้วและอยู่ ระหว่างรับราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขนแร่ของบริษัท ทุ่งคำ จำกัด และลงโทษอย่างสูงสุดหากพบการกระทำความผิด ถึงหน่วยงาน : พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช.

เรื่อง จดหมายเปิดผนึก “ด่วนที่สุด” เรื่องขอความคุ้มครอง ชาวบ้าน พยานและผู้เสียหายถึงหน่วยงาน : พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช. ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดเลย ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรวังสะพุง

เรื่อง การไม่ยอมรับการแต่งตั้งและผลการดำเนินงานของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาเหมืองทองคำจังหวัดเลยและอนุกรรมการ ทั้ง 4 ชุดที่แต่งตั้งโดยผู้แทนทหาร คสช. ถึงหน่วยงาน : หัวหน้า คสช. แม่ทับภาคที่ 2 ผู้บังคับบัญชาทหารบกจังหวัดเลย กอรมน. จังหวัดเลย ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจังหวัดเลย สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย

เรื่อง ข้อเสนอแนะ และแนวทางการแก้ไขปัญหาตามเอกสารประชาคมของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากเหมืองทองคำ 6 หมู่บ้าน ถึงหน่วยงาน : นายกรัฐมนตรี และหัวหน้า คสช. แม่ทัพภาคที่ 2 ผู้บังคับบัญชาทหารบก จังหวัดเลย สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ส.ป.ก. จังหวัดเลย นายอำเภอวังสะพุง

เรื่อง ขอเข้าพบเพื่อปรึกษาเรื่องความวิตกกังวลและเกรงว่า จะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนถึงหน่วยงาน : องค์กรสหประชาชาติ

เรื่อง ขอความช่วยเหลือ ดังนี้

1. ให้ตั้งคณะกรรมการสอบสวน เพื่อเอาผิดทางวินัย ทางอาญา หรือทางปกครองอื่นใดต่อผู้บัญชาการตำรวจจังหวัดเลย ที่เกี่ยวข้องกับการนำกำลังตำรวจมาปิดกั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. ตามจับตัวคนร้ายที่เข้ามาไล่ทุบตีและทำร้ายประชาชนอย่างอุจฉกรรจ์ ในคืนวันที่ 15 -16 พฤษภาคม 2557 มาลงโทษตามกระบวนการยุติธรรม ถึงหน่วยงาน : ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ

เรื่อง ขอให้ตรวจสอบแร่ทองแดง ปนทองคำ และเงินที่หายไป

ถอนฟ้องคดีให้เสร็จสิ้นก่อนขนแร่

จัดทำแผนฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ จากการทำเหมืองแร่ของบริษัททุ่งคำ จำกัดอย่างเร่งด่วน ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

ปี 2558

เรื่อง ขอทราบความคืบหน้าคดีปัจจุบัน ดำเนินการไปถึงไหน อย่างไร ถึงหน่วยงาน : อัยการจังหวัดเลย

เรื่อง ขอให้ดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชน 6 หมู่บ้าน รอบเหมืองแร่ทองคำที่ได้รับผลกระทบต่อสุขภาพ ถึงหน่วยงาน : รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณะสุข

เรื่อง ขอให้ตรวจสอบการทำงานของ พันเอก อำนวย จุลโนนยาง จากการกระทำอันเป็นบ่อนทำร้ายความสงบสุข และสร้างความแตกแยกให้กับชุมชน ถึงหน่วยงาน : พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา

เรื่อง ขอหารือเรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการ ตรวจสอบป่าตามระเบียบกรมป่าไม้ ถึงหน่วยงาน : ประธานสภา อบต. เขาหลวง

เรื่อง ขอหารือเรื่องภาระกิจการถ่ายโอนกรม อุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

ร้องเรียน อบต. เขาหลวง เนื่องจากภารกิจที่ กพร. ถ่ายโอนมาให้ อบต. ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้

ตรวจสอบเรื่องการทุจริตในการจัดซื้อครุภัณฑ์ถึงหน่วยงาน : นายก อบต .เขาหลวง

เรื่อง ขอให้ตรวจสอบการเสริมคันบ่อเก็บกักกาก แร่เหมืองทองคำโดยเร่งด่วน ถึงหน่วยงาน : คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ จังหวัดเลย ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

เรื่อง ขอให้ตรวจสอบการทำปฏิบัติงานของ นายก อบต. เขาหลวง ในโทษฐานปฏิบัติงาน หรือละเว้นการปฏิบัติงานตามภาระกิจการถ่ายโอนกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย นายอำเภอวังสะพุง

เรื่อง ขอร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนจาก กรณีบริษัท ทุ่งคำ จำกัด ฟ้องเยาวชนชั้น ม.4 ถึงหน่วยงาน : ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ปี 2559

เรื่อง ขอให้ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของ นายก อบต. เขาหลวง ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย นายอำเภอวังสะพุง

เรื่อง ขอให้ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของ นายปกรณ์ พูนพล วิศวกรชำนาญการ ของ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ จังหวัดอุดร เขต 2 ถึงหน่วยงาน : รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม อธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่จังหวัดเลย

เรื่อง ขอให้มีคำสั่ง คำสั่งให้หยุดทำการทำเหมืองแร่ ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

เรื่อง ขอเข้ารับฟังการประชุมสภา อบต. เขาหลวง ถึงหน่วยงาน : ประธานสภา อบต. เขาหลวง

เรื่อง ขอคัดค้านการประชุมลับ ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ประธานสภา อบต. เขาหลวง

เรื่อง ขอให้ปิดการทำเหมืองทองคำ และฟื้นฟู คุณภาพชีวิต และสภาพแวดล้อม ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย หัวหน้าสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรจังหวัดเลย ผู้อำนวยการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเลย

เรื่อง ร้องเรียนเพื่อให้มีการเปิดเผยข้อมูลปนเปื้อน สารพิษและโลหะหนักแก่ประชาชน6 หมู่บ้าน ผู้ได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ให้ได้รับทราบทั่วถึง ถึงหน่วยงาน : ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ที่มา : ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด 2556)

ในช่วงของปี 2554 - 2556 ไม่มีการยื่นหนังสือเพราะกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเน้นการเคลื่อนไหวด้วยมวลชน แต่หลังจากมีการรัฐประหาร ปี 2557 จนถึงปัจจุบันได้กลับมายื่นหนังสือถึงหน่วยงานราชการอีกครั้งและทุกครั้งที่จะยื่นหนังสือจะมีการรวมมวลชนเพื่อไปยื่นหนังสือในทุกๆครั้งนอกจากในบางครั้งที่เป็นเรื่องเร่งด่วนมากต้องรีบส่งหนังสือก็จะใช้การส่งตัวแทนไปยื่นหนังสือ ผลของการยื่นหนังสือของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดหากไปเป็นมวลชน ผู้บริหารเจ้าของหน่วยงานออกมารับหนังสือด้วยตนเอง มีการพูดจารับปากถึงการดำเนินการตรวจสอบให้ และมีการตรวจสอบข้อเรียกร้องด้วยความรวดเร็ว แต่มักหาข้อสรุปไม่ได้หรือหากพบความผิดก็จะเป็นผิดลหุโทษ แต่หากกลุ่มรักษ์บ้านเกิดส่งตัวแทนไปยื่นหนังสือ การตรวจสอบแบบไม่ได้มีการออกสื่อ หรือมีมวลชนไปดำเนินการมักเป็นไปด้วยความล่าช้าเสมอ ในส่วนของการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานอิสระนั้น จะมีการลงมาตรวจสอบอย่างรวดเร็ว และมีข้อสรุปที่แน่นอน นอกจากนี้การยื่นหนังสือถึงองค์กรระหว่าง ประเทศและได้มีการลงพื้นที่ของตัวแทนองค์กร อาทิ ตัวแทนทูตจากสหภาพยุโรป (EU) ลงพื้นที่บ้านนาหนองบงเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2558 เพื่อพูดคุยถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นและพูดคุยกับชาวบ้าน ในฐานะนักสิทธิมนุษยชนพร้อมจะติดตามสถานการณ์และให้ความช่วยเหลือในประเด็นที่จะช่วยได้ เป็นต้น

การเข้ามาของรัฐบาล คสช. ทำให้ การยื่นหนังสือของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดกลับมายื่นหนังสือในช่วงหลังรัฐประหารหลังจากที่หยุดยื่นไปช่วงปี 2554 – 2556 อาจจะเป็นเพราะการรัฐประหารทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในเรื่องของมวลชน ถูกจับตามองจากทหารที่ต้องการไม่ให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ จึงมีการควบคุม จับตาดู แกนนำของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ทำให้การเคลื่อนไหวต้องปรับเปลี่ยนมาใช้วิธีการแบบการยื่นหนังสือถึงภาครัฐอีกครั้ง แต่ยกระดับโดยใช้มวลชนในการยื่นหนังสือเพื่อเพิ่มแรงกดดันในการทำงานของภาครัฐ แต่ไม่ไปในลักษณะของการชุมนุม แต่ไปยื่นหนังสือด้วยความสงบ เมื่อเสร็จภารกิจก็แยกย้าย เพื่อป้องกันตนเองจากกฎหมายควบคุมการชุมนุมของรัฐบาล ซึ่งแม้จะเป็นแค่การรวมตัวกันชั่วครู่ แต่มีหลาย ๆ ครั้งที่เจ้าหน้าที่พยายามเข้ามาบอกชาวบ้านว่ารู้จัก พ.ร.บ. ชุมนุมหรือไม่ ซึ่งชาวบ้านก็ตอบกลับไปว่า รู้จัก “แต่พวกเรามาเพราะความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเมือง เรามายื่น หนังสือร้องเรียนแล้วเราก็จะแยกย้ายกันกลับ” จากสิ่งที่เจ้าหน้าที่กระทำ ทำให้ผู้ศึกษารู้สึกว่า ชาวบ้านกำลังถูกคุกคามจากการกระทำของรัฐ และถูกละเมิดในสิทธิที่พวกเขาจะได้รับ ทั้งที่พวกเขาเป็นผู้ได้รับผลกระทบและเพียงต้องการได้รับความเป็นธรรมตามสิทธิความเป็นคนท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่ที่พวกเขาเรียกว่า “บ้านเจ้าของ” (สัมภาษณ์ แกนนำ สมาชิกและผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

(2) ลักษณะการรวมตัว

ในช่วงหลังการรัฐประหารการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเริ่มกลับมาเคลื่อนไหวโดยใช้มวลชนอีกครั้งหลังจากถูกทหารเข้าไปควบคุมถึงในพื้นที่ ในช่วงปี 2558 – 2559 การเคลื่อนไหวของมวลชนในช่วงเวลานี้เป็นการไปกดดันการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงเนื่องด้วยขณะนั้นบริษัทได้หมดอายุของสัญญาการเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ส.ป.ก. และพื้นที่ของกรมป่าไม้ จึงมีความพยายามที่จะนำเรื่องเข้ามาในวาระการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง แต่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดไม่เห็นด้วยที่จะให้มีการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งเป้าหมายของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด คือไม่ต้องการให้มีการต่ออายุสัญญา และต้องการให้เหมืองปิดเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นทุกครั้งที่มีการเปิดประชุมสภาประชาชนกลุ่มรักษ์บ้านเกิดก็จะรวมตัวกันเป็นมวลชน เพื่อไปขอเข้าร่วมประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงอีกด้วย การประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง วาระเรื่องดังกล่าว มีมาแล้วทั้งหมด 4 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 วันที่ 28 ตุลาคม 2558ครั้งที่ 2 วันที่ 16 พฤศจิกายน 2558 ครั้งที่ 3 วันที่ 11 และ 16 กุมภาพันธ์ 2559 ครั้งที่ 4 วันที่ 12 และ 13 พฤษภาคม 2559 ซึ่งในแต่ละครั้งที่มีการเปิดประชุมยังไม่สามารถมีข้อสรุปได้ เพราะมักมีเหตุการณ์วุ่นวาย จนทำให้การประชุมต้องล้มไป แม้ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดจะไปกดดันกี่ครั้ง ทางเหมืองเองก็ยังมีความพยายามจะดำเนินการทำต่อ เพื่อต่อใบอนุญาตให้ได้ โดยผ่านสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง 16 คน ของโซนบนขอเปิดประชุม สภาอย่างต่อเนื่อง

ผลของการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง คือ การประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต้องล่มลง ซึ่งสำหรับกลุ่มรักษ์บ้านเกิดถือเป็นเรื่องที่ดีเพราะเป็นการยื้อเวลาหยุดการประกอบ กิจการ

ของบริษัทเหมืองไปได้อีก รวมไปถึงการยื้อเวลาในเรื่องของการอนุญาตเข้าใช้พื้นที่ป่าไม้ภูเหล็ก ซึ่งเป็นเป้าหมายใหม่ของบริษัทเหมืองแร่ทองคำอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์ การประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด 2 ครั้ง คือ วันที่ 16 พฤศจิกายน 2558 และ วันที่ 12 และ 13 พฤษภาคม 2559 นั้น ผู้ศึกษาพบว่า การไปเคลื่อนไวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2558 เป็นไปด้วยความสงบ มีการใช้คำพูดเสียดสีบริษัทเหมืองและเจ้าหน้าที่ ภาครัฐ แต่ไม่ได้เป็นการใช้คำพูดรุนแรงหรือด่าทอ แต่พยายามบอกว่าสิ่งที่เผชิญอยู่เป็นความเดือดร้อน จึงต้องมาต่อสู้ การมาเคลื่อนไหวครั้งนี้ไม่มีอุปกรณ์ทั้งเครื่องเสียง หรือป้ายรณรงค์ใด ในมือของชาวบ้าน มีเพียงกระติบข้าว และน้ำดื่มที่มีไว้สำหรับนำไปรับประทานกันเท่านั้น ในส่วนของวันที่ 12 และ 13 พฤษภาคม 2559 ผลของการเคลื่อนไหวครั้งก่อน ๆ ที่เริ่มมีความเข้มข้นขึ้น ทำให้ทางสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง 16 คนโซนบนของกำลังรักษาความปลอดภัยเพิ่มขึ้น โดยกองกำลังได้เข้ามาควบคุมพื้นที่ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวงก่อนวันที่จะมีการประชุม ถึง 3 วัน เพื่อที่จะดูแลรักษาความปลอดภัย ภายหลังจากการรัฐประหาร เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ สามารถใช้กฎหมายเข้มข้นจัดการชาวบ้านได้อย่างชอบธรรม ซึ่งทำให้การเคลื่อนไหวของ มวลชนก็ถูกจำกัดสิทธิมากขึ้นโดยกฎหมายที่บังคับใช้โดยรัฐบาล ทั้งกฎอัยการศึก พ.ร.บ. ชุมชน และล่าสุดกับมาตรา 44 ทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในครั้งนี้ เน้นการชุมนุมอย่างสงบเชิง สัญลักษณ์ โดยการร้องเพลงสลับการปราศรัยถึงความเดือดร้อน ความเป็นเจ้าของพื้นที่ และความหวงแหนต่อแผ่นดินเกิด (สัมภาษณ์แกนนำ สมาชิก และผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

นอกจากการเคลื่อนไหวโดยใช้มวลชนไปชุมนุมกดดันแล้ว มวลชนของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ยังรวมตัวกันไปในทุกๆ ที่ ๆ กลุ่มต้องการแสดงความเคลื่อนไหว เช่น การไปยื่นหนังสือ การต้อนรับผู้มาเยือน หรือแม้แต่การไปศาลทุกครั้งที่มีนัด มวลชนของกลุ่มก็รวมตัวกันไม่เคยขาด ทำให้เห็นพลังมวลที่พร้อมใจกันสู้อย่างแท้จริง สิ่งที่พบในการรวมตัวของมวลชนทุก ๆ ครั้ง คือการสร้างอัตลักษณ์ในการรวมตัว อันได้แก่ การแต่งกายที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น การใส่เสื้อสีเขียว ซึ่งเป็นสีสัญลักษณ์ของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด การใส่ผ้าพันคอฝ้าย ผ้าขาวม้าที่ทอเอง การสะพายถุงย่ามจากผ้าฝ้าย หรือแม้แต่กรนำอาหารท้องถิ่นไปทำแล้วล้อมวงรับประทานร่วมกัน สิ่งเหล่านี้เป็นการเคลื่อนไหวที่สะท้อนความเป็นไทบ้านของชุมชน (ดังภาพที่ 11 ในภาคผนวก จ)

(3) การเคลื่อนไหวต่อสู้กับคดีความ

ปี 2557

1. คดีแพ่ง 132 ฐานความผิดละเมิด เรียกค่าเสียหาย 150 ล้านบาท (ทำข้อตกลงถอนฟ้อง)

2. คดีอาญา 4471, 4472 ฐานความผิดหมิ่นประมาท, หมิ่นประมาทโดยการโฆษณา (ทำข้อตกลงถอนฟ้อง)

3. คดีอาญา 615 ฐานความผิดบุกรุก ปิดกั้นทางเข้าออกของบริษัทด้วยการสร้างท่อซีเมนต์ 11 ท่อน (ทำข้อตกลงถอนฟ้อง)

ปี 2558

1. คดีแพ่ง 574 ฐานความผิดละเมิด เรียกค่าเสียหาย 50 ล้านบาท (ศาลชั้นต้นยกฟ้อง)

2. คดีอาญา 2291 ฐานความผิดเจ้าพนักงานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ (ศาลชั้นต้นยกฟ้อง)

3. คดีอาญา 687 ฐานความผิดเจ้าพนักงานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

4. คดีอาญา 1430 ฐานความผิดหมิ่นประมาทและนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ (ถอนฟ้อง)

5. กล่าวหากลุ่มรักษ์บ้านเกิด ข้อหาสร้างสิ่งกีดขวางทางสาธารณะ (อยู่ชั้นอัยการ)

6. กล่าวหาข้อหาหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาผ่านเฟสบุ๊ก (อยู่ชั้นอัยการสั่งไม่ฟ้อง

7. กล่าวหาข้อบุกรุกพื้นที่ภูซำป่าบอน โดยปักธงเขียว และเขียนข้อความ “ปิดเหมืองฟื้นฟู”

ปี 2559

1. กล่าวหาข้อหาหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา เยาวชนอายุ 15 ปี ฟ้องผ่านสถานพินิจฯ (สถานพินิจฯ มีคำสั่งไม่อนุญาตให้ฟ้อง)

2. กล่าวหาข้อหาหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา เยาวชนอายุ 15 ปี แจ้งความ สน. มีนบุรี (ถอนฟ้อง)

3. คดีอาญา 244 ฐานความผิดเจ้าพนักงานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ (สัมภาษณ์ ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

หลังจากมีการรัฐประหารก็ยังคงมีคดีความเป็นข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านและบริษัทเหมืองแร่ตามมาอีกหลายคดี แต่ประชาชนก็ยังคงไม่หยุดการเคลื่อนไหว โดยการเข้ามาของทหารในพื้นที่ ทำให้เกิดการเจรจาแลกแร่กับการถอนคดี ซึ่งมีทั้งหมด 8 คดี ที่มีการตกลงเพื่อที่จะถอนฟ้อง คดีแลกกับการขนแร่ออกจากบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ในส่วนคดีที่ไม่สามารถเจรจากันได้ประชาชนกลุ่มรักษ์บ้านเกิดก็ยังสู้ต่อไป โดยได้รับความช่วยเหลือจากทนายศูนย์ข้อมูลข่าวสารและได้รับเงินทุนสนับสนุนในการต่อสู้คดีจากกลุ่มเครือข่าย รวมไปถึงทางประชาชนในกลุ่มเอง ได้มีการจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ เพื่อระดมทุนในการต่อสู้เรื่องคดี และเป็นทุนในการเคลื่อนไหวของกลุ่มในด้านอื่น ๆ ต่อไป โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาแปรรูปให้ผลิตภัณฑ์ที่ส่งขายให้กับคนภายนอก

(4) งานบุญภูทับฟ้าต่อชะตาภูซำป่าบอน หาบคอนภูเหล็ก

งานบุญภูทับฟ้าต่อชะตาภูซำป่าบอน หาบคอนภูเหล็กเป็นการเคลื่อนไหว โดยใช้วิถีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องกันได้อย่างลงตัวบนพื้นฐานความเชื่อ วิถีชีวิตความผูกพันระหว่างชุมชนกับธรรมชาติ โดยเป็นการทำบุญให้กับภูเขาของชุมชนที่ตอนนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของ

อุตสาหกรรมเหมืองแร่ไปแล้ว จุดมุ่งหมายนอกจากจะเป็นการการทำบุญเพื่ออุทิศให้กับภูเขาที่เสียหายแล้ว งานบุญนี้ยังเป็นการระดมทุนเพื่อใช้ในการเคลื่อนไหวต่อสู้กับเหมืองแร่ทองคำอีกด้วย

งานบุญนี้เริ่มจัดขึ้นครั้งแรกปี 2553 โดยเรียกกันว่าผ้าป่าน้ำ และต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นงานบุญภูทับฟ้าต่อชะตาภูซำป่าบอน หาบคอนภูเหล็ก งานบุญภูทับฟ้าจึงไม่ใช่เป็นเพียงงานบุญธรรมดา แต่เป็นงานบุญที่ผสมผสานการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเอาไว้ โดยเฉพาะการเชิญเครือข่ายต่าง ๆ มาร่วมงานบุญ ทั้งนักวิชาการ นักศึกษา อาจารย์ NGO และกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งการมารวมตัวกันทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กัน และเป็นการเปิดพื้นที่ในการเรียนรู้ให้กับบุคคลภายนอก ในงานบุญจะมีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ 3 วัน 2 คืน โดยมีกิจกรรมต่างๆ มากมาย อาทิ กิจกรรมรณรงค์และแห่ต้นผ้าป่าของงานบุญรอบ 6 หมู่บ้านรอบเหมือง กิจกรรมวิชาการ กิจกรรมลงพื้นที่ได้รับ พื้นที่ได้รับผลกระทบ กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมดนตรี กิจกรรมรำวงชาวบ้านระดมทุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนิทรรศการจากชาวบ้านจัดเป็นซุ้มต่างๆ ทั้งซุ้มแสดงความอุดมสมบูรณ์ก่อน และหลังการประกอบอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ ซุ้มจัดสินค้าพื้นบ้าน และซุ้มจัดการทำสปาล้างสารพิษ เป็นต้น (สัมภาษณ์แกนนำ สมาชิก และผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566) (ดังภาพที่ 12 ในภาคผนวก จ)

การเคลื่อนไหวในรูปแบบของงานบุญนั้นเป็นการสร้างเกราะป้องกันที่ดีจากทหารในช่วงหลังจากการ รัฐประหาร เพราะชาวบ้านมักถูกจับตามองไม่ให้มีการรวมตัวกันเป็นมวลชนจำนวนเกินกว่า 5 คน ทำให้การจะจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวเป็นไปด้วยความลำบากและมักถูกสกัดกั้นไม่ให้มีการจัดกิจกรรมใด แต่เมื่อกลุ่มรักษ์บ้านเกิดใช้วิธีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรม รวมไปถึงการ ร่วมงานวันเด็กเอาไว้ด้วย ทำให้ทหารไม่มีคำสั่งให้หยุดการจัดงาน เพราะถือเป็นงานบุญงานกุศล แต่ก็มีการส่งกองกำลังเจ้าหน้าที่เข้ามาสังเกตการณ์เล็กน้อย เพื่อความสงบเรียบร้อยในชุมชน

(5) การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์

การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งก็คือการเคลื่อนไหวในรูปแบบที่ใช้สัญลักษณ์แทนการพูดหรือบอกเล่าข้อความตรงๆ ซึ่งทำให้เห็นถึงรูปแบบของความคิดที่หลากหลาย สร้างความสนใจ และเข้าใจมากขึ้นให้กับคนอื่นที่ไม่ทราบเรื่องราวของชุมชนมาก่อน การสื่อสารโดยการใช้สัญลักษณ์จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่ส่งสารไปถึงผู้รับให้ได้เข้าใจง่ายขึ้นหลังจากมีการรัฐประหารกลุ่มรักษ์บ้านเกิดใช้การเคลื่อนไหวในรูปแบบสัญลักษณ์มากขึ้น เพราะสามารถช่วยลดแรงปะทะจากเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ และสร้างความเข้าใจในมุมมองใหม่มากขึ้น ซึ่งการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ของกลุ่มมีดังต่อไปนี้ (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

ป้ายปิดเหมืองฟื้นฟู

เกิดมาจากกระแสข่าวที่ว่าจะมีบริษัทอื่นเข้ามาเทคโอเวอร์ บริษัททุ่งคำ จำกัด ประชาชนจึงต้องการแสดงให้เห็นว่า หมู่บ้านไม่ต้องการให้บริษัทใดๆ ก็ตามเข้ามาประกอบกิจการ

เหมืองแร่ทองคำอีก จึงปรึกษากันว่าจะทำอย่างไร ในช่วงเดือน มีนาคม 2558 มีการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน จึงได้นำเรื่องดังกล่าวเข้าประชุมหารือกัน ว่าจะทำป้าย และระดมความคิดเห็นแลกเปลี่ยนหาข้อดีข้อเสียและผลที่ตามมา จนได้เป็นข้อสรุปออกมาเป็น“ป้ายปิดเหมืองฟื้นฟู” (ดังภาพที่ 13 ในภาคผนวก จ)

จุดมุ่งหมายก็คือการสื่อสารให้คนที่ผ่านไปมาได้ทราบว่า หมู่บ้านนี้ไม่ต้องการให้มีเหมืองแร่ทองคำอีกต่อไป เพราะที่ผ่านมาได้รับผลกระทบ ประชาชนไม่ต้องการเหมือง ต้องการหาวิถีชีวิตเหมือนเก่าคืนกลับมา ทั้งน้ำที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ ไม่ปนเปื้อนสารเคมี หากยังมีการทำเหมืองอีกต่อไป ประชาชนคงอยู่ไม่ได้ เพราะที่นี้เป็นที่ตั้งของโรงประกอบโลหะกรรม ถึงจะขุดแร่มาจากที่อื่นแต่ก็ต้องมาถลุงแร่ที่นาหนองบงอยู่ดี ซึ่งผลที่ตามมาคือ บริษัทฟ้องร้องชาวบ้านว่าทำให้บริษัทเสื่อมเสียชื่อเสียง แต่คดีนี้ได้มีการพิพากษาในศาลชั้นต้น โดยสรุปคำพิพากษาของศาลในคดีดังกล่าวว่า “ศาลเชื่อว่าชาวบ้านได้รับผลกระทบจริง ถึงจะไม่มีหน่วยงานใดระบุอย่างชัดเจนว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นมาจากเหมืองก็ตาม ชาวบ้านสู้อย่างสุจริตและชอบธรรมเป็นไปตามครรลองคลองธรรม” จึงพิพากษายกฟ้อง (สัมภาษณ์ แกนนำ และสมาชิกกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

#I’m Ploy

เป็นเหตุการณ์สืบเนื่องจากเยาวชน อายุ 15 ปี ซึ่งเป็นลูกหลานของชาวบ้าน 6 หมู่บ้านรอบเหมืองทองคำถูกบริษัทยื่นฟ้องผ่านสถานพินิจฯ โดยถูกกล่าวหาในข้อหาหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา ซึ่งมีประเด็นตรงที่ว่าทางผู้อำนวยการโรงเรียนมีความพยายามจะให้เยาวชนไปขอโทษบริษัทเหมืองแร่ทองคำ เมื่อชาวบ้านทราบข่าวเห็นว่าเยาวชนคนดังกล่าวไม่ได้ทำอะไรผิด ทำไมจึงจะต้องไปขอโทษบริษัทเหมืองแร่ทองคำด้วย จึงรวมตัวกันไปที่โรงเรียนและแสดงจุดยืนอยู่เคียงข้างเยาวชนคนดังกล่าว ซึ่งชาวบ้านทุกคนสวมป้ายที่มีข้อความลักษณะว่า “ฉัน คือ พลอย” เพื่อแสดงว่าชาวบ้านทุกคนอยู่ข้างน้องพลอย นอกจากนี้ยังพูดประโยคซ้ำๆ ตลอดทางที่ไปหาผู้อำนวยการโรงเรียน โดยประโยคดังกล่าวมีใจความว่า “น้องพลอยเว้าแทนไทบ้าน น้องพลอยเว้าแทนธรรมชาติ เฮาคือน้องพลอย” ข้อความข้างต้นเป็นการแสดงว่าสิ่งที่เยาวชนพูดเป็นสิ่งที่น้องพูดแทนชาวบ้านทุกคน พูดแทนทรัพยากรธรรมชาติ ชาวบ้านทุกคนคือน้องพลอย ซึ่งจากการเคลื่อนไหวในครั้งนี้มีการแชร์รูปภาพและแฮชแท็ก# I’m Ploy ในเฟสบุ๊คจากกลุ่มคนต่าง ๆ มากมาย จนเกิดกระแสวิพากษ์บริษัท ถึงการกระทำต่อเยาวชนอายุเพียง 15 ปี (ดังภาพที่ 14 ในภาคผนวก จ)

(6) เพลง และการแสดงละคร

เพลงที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดใช้ในการทำกิจกรรมการเคลื่อนไหว และส่งประกวดร้องเพลงมีหลากหลายเพลง โดยเฉพาะเพลงที่มีชื่อว่า บ้านเจ้าของ ที่มีเนื้อหาบอกถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนได้ดีมาก เป็นเพลง เนื้อหาสนุก ฟังง่ายเข้าใจ ซึ่งเพลงนี้แต่งโดยอาจารย์ท่านหนึ่งจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่เข้ามา ในพื้นที่แล้วได้แรงบันดาลใจในการแต่ง

นอกจากนี้ยังมีเพลงที่แต่งโดยคนในพื้นที่ๆ บอกเล่าสิ่งที่เขาพบเห็นกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนเป็นที่มาของการเคลื่อนไหวของคนในชุมชนเพื่อปกป้องธรรมชาติบ้านตนเอง

ซึ่งได้แก่ เพลงรวมใจเป็นหนึ่ง และเพลงกำแพงใจ โดยเพลงรวมใจเป็นหนึ่ง ถูกแต่งขึ้นมาเพื่อต้องการปลุกประชาชนให้ลุกขึ้นมาช่วยกันต่อสู้ ก่อนที่จะสายไปจนไม่มีหมู่บ้านอยู่เหมือนเหมืองแร่ในจังหวัดอื่น ๆ และเพลงกำแพงใจ แต่งมาจากการเห็นความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนทุกคนไม่ว่ากำแพงจะถูกทำลายสักกี่ครั้งแต่ทุกคนก็ยืนยัดช่วยกันสร้างขึ้นมาใหม่ (สัมภาษณ์แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

เพลง บ้านเจ้าของ

บ่กล้ากินข้าวบ้านเจ้าของ เพราะว่าเหมืองทองเขาฝากของดีเอาไว้ ทั้งแมงกานีส สารหนู ทั้งไซยาไนด์ เฮาทำนาแทบตาย บ่กล้ากินข้าวบ้านเจ้าของบ่กล้ากินปลาบ้านเจ้าของ เพราะว่าเหมืองทองเขาปล่อยของเอาไว้ ปลาข่อ ปลาเข็ง ปลาซิว ปลาน้อย ปลาใหญ่ ติดแห ติดมอง ติดไซบ่กล้ากินปลาบ้านเจ้าของ บ่กล้ากินน้ำบ้านเจ้าของ เพราะว่าเหมืองทองเขาปล่อยสารพิษเอาไว้ บ่อาบ บ่กิน ใช้ น้ำมหาภัย ซื้อกิน ซื้ออาบ ซื้อใช้ บ่กล้าอาบน้ำบ้านเจ้าของ *แต่เฮาก็ฮัก ฮักบ้านเจ้าของ ฮักพี่ ฮักน้องลูกลำน้ำฮวย ทับฟ้า ซำป่าบอน ภูเหล็กยังสวย พวกเฮามาช่วยปกป้องบ้านเฮา ก็เพราะเฮาฮักบ้านเจ้าของ เฮาจึงบ่เอาเหมืองทอง เหมืองคำบ่รู้คำข้าว ข้าวปลานาน นั้นเคยเป็นของเฮา ที่เฮาปกป้องบ้านเฮา ก็เพราะเฮาฮักบ้านเจ้าของ (ซ้ำ*) ก็เพราะเฮาฮักบ้านเจ้าของ ก็เพราะเฮาฮักบ้านเจ้าของ

เพลง รวมใจเป็นหนึ่ง

เพื่อลูกเพื่อหลานเราจะค้านเราจะสู้ เพื่อบ้านที่อยู่เราจะสู้จนขาดใจ เพื่อธรรมชาติจะได้คงอยู่ตลอดไป เพื่อลมหายใจและชีวิตยืนยาว ขอเชิญพวกพ้องพี่น้องพ่อแม่ ก่อนที่จะแย่ลงไปกว่านี้ ก่อนที่ลำน้ำจะเต็มไปด้วยสารเคมี ก่อนทุกชีวิตจะไม่มีที่ทำกิน มาร่วมกันเถิด....ร่วมใจ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาร่วมกันเถิด....ร่วมใจ เพื่อบ้านของเรา มาช่วยกันเถิด...ช่วยกัน เพื่อลูกหลานของเรา มาช่วยกันเถิด....ช่วยกัน มาปกป้องบ้านเรา เพื่อลูกเพื่อหลานเราจะค้านเราจะสู้ เพื่อบ้านที่อยู่เราจะสู้จนขาดใจ เพื่อธรรมชาติจะได้คงอยู่ตลอดไป เพื่อลมหายใจและชีวิตที่ยืนยาว ตื่นเถิดพวกพ้องพี่น้องพวกเรา ก่อนที่ใครเขาจะยึดเอาแผ่นดินนี้ ก่อนที่เหมืองทองจะทำเราน้ำตาริน ชีวิตดับดิ้นไม่มีที่ให้ยืน

เพลง กำแพงใจ

กำแพงแห่งนี้สร้างไว้เพื่อป้องกันภัย กำแพงแห่งใจที่มีแต่ความหวังดี สร้างขึ้นด้วยรัก....ความสามัคคี เพื่อทุกชีวีจะได้อยู่รอดปลอดภัย *ถึงแม้....ว่ามันจะถูกทำลาย ให้พังทลายลงไปซักกี่ครั้ง พวกเราก็ช่วยกันรวมพลัง สร้างใหม่อีกครั้งไม่คิดกลัวเกรง พวกเราไม่ใช่นักเลง แต่มาข่มเหง.... พวกเราไม่ยอมกี่คราบน้ำตาที่หลั่งรินไหล กี่หัวใจที่โดนย่ำยี ช่วยเป็นพลังให้เราวันนี้ สู้กับความอยุติธรรม (ซ้ำ *,**) พวกเราไม่ใช่นักเลง แต่มาข่มเหง...พวกเราไม่ยอม

หลังการรัฐประหาร เพลงต่าง ๆ ที่แต่งขึ้นมาล้วนแล้วแต่มีความสำคัญ เพราะเมื่อมีการเคลื่อนไหวทั้งที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดจัดขึ้นเอง หรือการออกไปร่วมงานกับกลุ่มเครือข่ายต่างๆ บทเพลงเหล่านี้ มักถูกนำไปขับร้องเพื่อแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชน นอกจากนี้วลีที่มักจะติดปากและทำให้คนภายนอกนึกถึงกลุ่มรักษ์บ้านเกิด คือวลีที่อยู่ในเพลงบ้านเจ้าของที่ว่า “บ่กล้ากินข้าวบ้านเจ้าของ” ซึ่งมันจะทำให้คนสนใจและอยากรู้เรื่องราวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด (สัมภาษณ์ แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

ในส่วนของละครนั้นการแสดงละคร จะใช้ความเป็นไทบ้านในการนำวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติเข้ามาเป็นตัวนำเรื่อง เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งการแสดงละครส่วนใหญ่ จะเป็นการสื่อสารภายในกิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้น และบางครั้งก็จะออกไปแสดงข้างนอกตามงานต่างๆ ที่ได้รับเชิญจากกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งการแสดงละครก็เป็นตัวเชื่อมที่ทำให้คนข้างนอกรับรู้เรื่องราวของชุมชนได้เข้าใจง่ายยิ่งขึ้น จุดมุ่งหมายของเพลงและการแสดงละคร เป็นการสร้างความเข้าใจให้คนนอกได้รับรู้และเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน และทำให้เห็นว่าพวกเขาไม่ใช่คนหัวรุนแรงหรือเอาแต่คัดค้านภาครัฐ แต่สิ่งที่พวกเขาออกมาเคลื่อนไหวแค่ต้องการเรียกร้องความเป็นธรรมถึงผลกระทบที่ได้รับ และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติตามสิทธิของประชาชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ เป็นเจ้าของพื้นที่ เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งผลที่ตามมาของการเคลื่อนไหว แบบใช้สัญลักษณ์ผ่านเพลงและละคร ทำให้หน่วยงานภาครัฐเปลี่ยนมุมมองจากการมองชาวบ้านเป็นคนหัวรุนแรง ชอบแต่คัดค้าน เป็นมองชาวบ้านว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบ หลายคนเข้ามาถามไถ่สิ่งที่เกิดขึ้น บางคนเข้ามาให้กำลังใจและติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น รวมไปถึงการร่วมโพสแชร์ ให้กำลังใจผ่านสื่อโซเชียลต่าง ๆ (สัมภาษณ์ ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566)

(7) ภาพปิดเหมืองฟื้นฟู

การแปรตัวอักษร เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากครบรอบ 1 ปี โดยชาวบ้าน กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้ขึ้นไปบนภูซำป่าบอน เพื่อที่จะแปรอักษรเป็นข้อความ ที่เป็นเป้าหมายของ กลุ่มรักษ์บ้านเกิดในขณะนี้คือการ “ปิดเหมือง ฟื้นฟู” โดยการที่ขึ้นไปบนภูซำป่าบอนเพราะเคย เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน ที่ควรจะฟื้นฟูให้กลับมาเหมือนเดิมหากมีการปิดเหมืองได้ผลของการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านที่ขึ้นไปถูกฟ้องร้องจากบริษัทเหมืองแร่ในข้อหาบุกรุก พื้นที่ของบริษัทเพิ่มอีก (สัมภาษณ์แกนนำกลุ่มรักษ์บ้านเกิด วันที่ 15 มิถุนายน 2566) (ดังภาพที่ 15 ในภาคผนวก จ)

4.2.3 รูปแบบการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกแกนนำ สมาชิกและผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิดถึงรูปแบบการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในการปกป้องสิทธิชุมชนพบว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นเวลาเกือบ 10 ปีที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มีการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่การประชุมสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ให้ข้อมูลแก่ชาวบ้าน ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อเรียกร้อง คัดค้าน ต่อรองกับบริษัทเหมืองทองคำเพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิต รวมไปถึงความพยายามปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ให้อยู่ถึงรุ่นลูกหลาน กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มีรูปแบบในการเคลื่อนไหวดังนี้

ก่อนการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557

รูปแบบการเคลื่อนไหว	1. การเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่าง ๆ
ผลที่ตามมา	มีการลงมาตรวจสอบจากหน่วยงานต่าง ๆ แต่ไม่มีข้อสรุปออกมาว่าบริษัทเหมืองมีความผิดตามข้อ ร้องเรียนหรือไม่

รูปแบบการเคลื่อนไหว	2. ลักษณะการรวมตัว
ผลที่ตามมา	บริษัทเหมืองแร่ทองคำและภาครัฐมีมอง ชาวบ้านเป็นกลุ่มหัวรุนแรง มีการถูกจับตามอง และสกัดกั้นการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน
รูปแบบการเคลื่อนไหว	3. กำแพงใจ
ผลที่ตามมา	ชาวบ้านถูกบริษัทเหมืองแร่ทองคำฟ้องคดี ความเรียกร้องค่าเสียหายนับกว่า 10 คดี
รูปแบบการเคลื่อนไหว	4. การเคลื่อนไหวต่อสู้กับคดีความ
ผลที่ตามมา	ได้รับความช่วยเหลือจากสภาทนายความในการต่อสู้เรื่องคดีความ
รูปแบบการเคลื่อนไหว	5. ข้อบัญญัติชุมชน
ผลที่ตามมา	บริษัทเหมืองเปลี่ยนการใช้เส้นทางเข้า-ออกเหมือง ไม่ใช้เส้นทางเดียวกับชาวบ้าน
รูปแบบการเคลื่อนไหว	6. กองทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหว
ผลที่ตามมา	มีเงินทุนในการเคลื่อนไหว กลุ่มสตรีมีรายได้เสริม และผู้สูงอายุ
รูปแบบการเคลื่อนไหว	7. งานบุญผ้าป่าน้ำ
ผลที่ตามมา	สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเครือข่าย
หลังการรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557	
รูปแบบการเคลื่อนไหว	1. การเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่าง ๆ
ผลที่ตามมา	มีการลงมาตรวจสอบจากหน่วยงานต่างๆ แต่ยังคงหาข้อสรุปไม่ได้ หรือหากพบความผิดก็จะเป็นความผิดลหุโทษ นอกจากนี้ยังมีการถูกคุกคามด้วยคำพูดขู่หากมีการรวมมวลชนไป ยื่นหนังสือจากภาครัฐในเรื่อง พ.ร.บ.ชุมนุม กฎอัยการศึก และมาตรา 44
รูปแบบการเคลื่อนไหว	2. ลักษณะการรวมตัว
ผลที่ตามมา	ทำให้บริษัทเหมืองแร่ทองคำยังไม่สามารถต่อใบอนุญาตการขอใช้พื้นที่ป่าไม้ได้ แต่ถูกจับตามองอย่างหนักจากทหาร มีทหารเข้ามาสังเกตการณ์ ในทุก ๆ การเคลื่อนไหว บางกิจกรรมมีการขอร้องจากทหารไม่ให้จัดขึ้น หากชาวบ้านไม่ฟังมีการขู่จะใช้ พ.ร.บ. ชุมนุมกับชาวบ้าน
รูปแบบการเคลื่อนไหว	3. การเคลื่อนไหวต่อสู้กับคดีความ
ผลที่ตามมา	ได้รับความช่วยเหลือโดยทนายจากศูนย์ข้อมูล ข่าวสาร มีทหารเข้ามาเจรจาให้ชาวบ้านแลกการขนแร่ของบริษัทเหมืองแร่ทองคำ กับการที่บริษัทจะถอนฟ้องคดีความ 8 คดี

รูปแบบการเคลื่อนไหว	4. งานบุญภูทับฟ้า ต่อชะตาภูชำป่าบอน หาบคอนภูเหล็ก
ผลที่ตามมา	ระดมเงินทุนในการเคลื่อนไหว สร้างความสัมพันธ์กับเครือข่าย เปิดพื้นที่ สื่อสารให้คนข้างนอกได้รับรู้ และเป็นเกราะป้องการจากกฎหมายที่ควบคุมโดยทหาร
รูปแบบการเคลื่อนไหว	5. การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์
ผลที่ตามมา	สื่อสารให้คนข้างนอกได้รับรู้เรื่องราวง่ายขึ้นช่วยลดแรงปะทะจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ สร้างมุมมองใหม่ให้กับภาครัฐจากกลุ่มหัวรุนแรงเป็นมองชาวบ้านด้วยความเห็นใจมากขึ้นในฐานะผู้ได้รับผลกระทบ

(ที่มา : ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด)

จากรูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดพอสรุปได้ว่า มีข้อแตกต่างในการเคลื่อนไหวทั้งก่อนรัฐประหาร จำนวน 7 รูปแบบ และหลังจากรัฐประหาร จำนวน 5 รูปแบบ ซึ่งในยุทธวิธีไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากมาย แต่รูปแบบกิจกรรมในการเคลื่อนไหวมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกรอบกฎหมายที่มีผลมาจากการรัฐประหาร ภาพรวมของการเคลื่อนไหวที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ การเคลื่อนไหวด้วยมวลชน ที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดเพราะมีผลมาจากการรัฐประหาร ซึ่งการเคลื่อนไหวด้วยมวลชน หลังการรัฐประหาร มักจะไม่ได้ไปในลักษณ์ของการชุมนุมที่ปักหลักฐาน แต่จะไปในลักษณะของการเคลื่อนไหวช่วงเวลาสั้น ๆ เช่น การไปส่งยื่นหนังสือ หรือการไปศาล แต่หากมีความจำเป็นจะต้องไปในลักษณะของการชุมนุมเต็มรูปแบบจะเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมจากที่ก่อนรัฐประหารมีการใช้อุปกรณ์ ประกอบการชุมนุมเต็มที่ เช่น รถเครื่องเสียง ป้าย การใช้คำพูดที่รุนแรง ในช่วงหลังจากการ รัฐประหารกิจกรรมเหล่านี้ถูกเปลี่ยนเป็นการไปนั่งนิ่ง ๆ เพื่อร้องเพลง เล่นละคร หรือ การใช้คำพูดในหลักการบอกเล่าถึงเรื่องของผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ในส่วนการเคลื่อนไหวทั้งหมดหลังจากมีการรัฐประหาร กลุ่มรักษ์บ้านเกิดต้องเผชิญกับการเคลื่อนไหวในกรอบของกฎหมายจากรัฐบาลทหารที่จำกัดสิทธิชุมชน และสิทธิมนุษยชนของชาวบ้าน โดยระบุว่าการใช้กฎหมายเหล่านี้เป็นการดูแล รักษาความสงบให้กับทุกฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยมองว่าหลังจากการรัฐประหาร ชาวบ้านไม่ใช่เพียงแค่กำลังเคลื่อนไหวต่อสู้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำเท่านั้น แต่ชาวบ้านกำลังเคลื่อนไหวเพื่อเอาตัวรอดจาก กฎหมายที่ลิดรอนสิทธิของตนเอง

จากการศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิดในฐานะขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (Social Movements) ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน รวมถึงบทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชนของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิด จังหวัดเลย โดยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จากลงพื้นที่สามารถสรุปผลการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิด จังหวัดเลย ดังต่อไปนี้

ที่มาของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

บ้านนาหนองบง เป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เพราะเป็นจุดกำเนิดของการเกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้เหมืองทองคำมากที่สุด และเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านทั้งหมดเป็นผู้คัดค้านบริษัทเหมืองทองคำ ทำให้บ้านนาหนองบงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในขบวนการเคลื่อนไหว ผู้วิจัยจึงศึกษาบริบทชุมชนบ้านนาหนองบง โดยบ้านนาหนองบงเป็นชุมชนขนาดกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบสูงเชิงเขา มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษเป็นเวลา 100 กว่าปีแล้ว บ้านนาหนองบง แบ่งเป็น 2 คุ้ม เรียกว่าคุ้มใหญ่และคุ้มน้อย ซึ่งเมื่อก่อนชาวบ้านมักจะเรียกบ้านนาหนองบงคุ้มใหญ่ว่า บ้านนาหม่อเฮือน (บ้านนาหมานอนเรือน) เหตุเพราะบริเวณนี้เป็นป่าและมักจะมีเสือเข้ามากินสุนัขในหมู่บ้าน ชาวบ้านกลัวว่าสุนัขจะถูกเสือลากไปกินจึงให้สุนัขขึ้นไปนอนบนเรือนจึงเป็นที่มาของบ้านนาหม่อเฮือน ส่วนบ้านนาหนองบงคุ้มน้อย จะเรียกกันว่าบ้านหนองบง เพราะบริเวณที่นาจะมีหนองน้ำและมีต้นบง (ต้นไผ่บง)ขึ้นเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกกันว่าบ้านหนองบง เมื่อมีการตั้งหมู่บ้านจึงรวมทั้งสองบ้านไว้ด้วยกันเป็นหมู่ที่ 3 จึงนำคำว่าบ้านนาของคุ้มใหญ่มารวมกับบ้านหนองบงของคุ้มน้อย และเรียกรวมกันว่าบ้านนาหนองบง

ชาวบ้านนาหนองบงทั้งหมดมีสัญชาติไทย เชื้อชาติไทย นับถือศาสนาพุทธ ภาษาที่ใช้สื่อสารเป็นภาษาถิ่นที่เรียกว่า ภาษาไทเลย วิถีชีวิตและวัฒนธรรมต่าง ๆ จึงเป็นไปตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และท้องถิ่นความเป็นอีสาน ชาวบ้านนาหน หนองบงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมรายได้ส่วนใหญ่จึงมาจากการทำเกษตรกรรมเป็นหลักได้แก่ ยางพารา มันสำปะหลัง ข้าวโพด ข้าว ถั่วเหลือง และอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ค่อนข้างดีให้กับครอบครัวอีกทางเลือกหนึ่งในทุกฤดูกาล คือ การจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล

ชาวบ้านนาหนองบง และอีกหมู่ 5 หมู่บ้าน (บ้านห้วยผุก บ้านกกสะทอน บ้านแก่งหิน บ้านโนนผาพุงพัฒนา และบ้านภูทับฟ้าพัฒนา) มีความผูกพันกับทรัพยากรทางธรรมชาติ อันได้แก่ ภูเขาที่มีสำคัญต่อการดำรงชีวิตก็คือ ภูทับฟ้า ภูซำป่าบอน และภูเหล็ก และมีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน คือลำน้ำฮวย ภูเขาทั้งสามเป็นที่หาอยู่หากินของชาวบ้านนาหนองบงและอีก 5 หมู่บ้านมาตั้งแต่ในอดีตส่วนลำน้ำฮวยก็เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้อุปโภคบริโภคและใช้ประกอบกิจกรรมทางการเกษตรเพื่อดำรงชีพมาเป็นเวลายาวนาน แต่เมื่อการเข้ามาของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ การดำรงชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปเพราะผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ผลกระทบกับการใช้ชีวิตประจำวันจึงเกิดการรวมตัวกันของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพทั้งในด้านสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมทรัพยากรธรรมชาติที่เสียหาย ภูเขาที่เป็นที่หาอยู่หากินของชุมชน เป็นบ่อของสารเคมี มีสารพิษและโลหะหนัก ต้นทุนทางเศรษฐกิจในชีวิตประจำวันที่สูงขึ้นเพราะต้องซื้อน้ำทั้งบริโภคอุปโภคสำหรับเด็กและผู้สูงอายุ และอาหารในการดำรงชีพ สุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจที่อ่อนแอลงเพราะสารพิษ โลหะหนักปนเปื้อน และสภาพจิตใจที่วิตกกังวลที่ต้องทนกับมลภาวะทางเสียงจาก

การระเบิด ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ไม่เหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนที่เคยอาศัยอยู่อย่างสงบสุข ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ดังเดิม จึงเกิดการเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่เพื่อร้องเรียนความไม่เป็นธรรมจากการดำเนินกิจการ คัดค้านการขอประทานบัตรเพิ่มเติม และรวมไปถึงการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

การนำรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 มาใช้ในการเคลื่อนไหว

การเข้ามาของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ การดำรงชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปเพราะผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมนั้น ส่งผลกระทบกับการใช้ชีวิตประจำวันทั้งการถูกรบกวนจากเสียงดังและต้นทุนค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่สูงขึ้นจากการซื้อน้ำดื่มและอาหาร รวมไปถึงผลกระทบของความเจ็บป่วย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านในพื้นที่ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจนเกิดการเรียกร้องถึงความไม่เป็นธรรมในการดำเนินกิจการของบริษัททุน และนำมาสู่การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยวิธีการเคลื่อนไหวล้วนเกิดมาจากแนวคิดและการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพันธมิตรและเครือข่ายต่างๆ และอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดจึงได้มีการเริ่มศึกษาและการนำรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ 2550 มาใช้เป็นแนวทางในการเคลื่อนไหวและต่อสู้ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยมีบทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดดังต่อไปนี้

วิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นเวลาเกือบ 10 ปีที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง คัดค้าน ต่อรองกับบริษัทเหมืองทองคำเพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิต รวมไปถึงความพยายามปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ให้อยู่ถึงรุ่นลูกหลาน เกือบ 10 ปีที่ผ่านมากลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีวิธีการเคลื่อนไหวหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละวิธีปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาหลายครั้งการเคลื่อนไหวมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนไปตามกรอบของกฎหมาย และนโยบายของภาครัฐซึ่งวิธีการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีดังต่อไปนี้

(1) การเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่าง ๆ โดยการเคลื่อนไหวของกลุ่มเริ่มด้วยการยื่นหนังสือร้องเรียนถึงหน่วยงานต่างๆทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และในระดับประเทศ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงองค์กรอิสระ และองค์กรระหว่างประเทศอีกด้วย

(2) ลักษณะการรวมตัว เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดโดยมวลชนเพื่อรวมตัวกันเคลื่อนไหวในสถานที่ต่างๆเพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำและคัดค้านการกระทำที่จะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและทรัพยากรธรรมชาติภายในพื้นที่

(3) กำแพงใจ เป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของประชาชนบ้านนาหนองบง และอีก 5 หมู่บ้านที่สละทุนทรัพย์ แรงกาย แรงใจก่อสร้างขึ้นกำแพง เพื่อปิดกั้นไม่ให้มีการขนส่งสารเคมี และทองคำเข้า ออกจากโรงแต่งแร่ ถึงแม้ว่าจะปิดการสัญจรบริเวณสี่แยกทางเข้าเหมือง แต่คนงานและเจ้าหน้าที่ของเหมืองยังคงสัญจรเข้าออกทำงานได้ปกติ

(4) การเคลื่อนไหวต่อสู้กับคดีความ เป็นการเคลื่อนไหวเรื่องของคดีความที่ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดถูกฟ้อง โดยการต่อสู้ผ่านกระบวนการทางกฎหมายของชาวบ้าน

(5) ข้อบัญญัติชุมชน ข้อบัญญัติชุมชนเป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการให้บริษัทเหมืองยอมรับกฎระเบียบ ของชุมชน และเป็นการป้องกันไม่ให้บริษัทเหมืองขนสารเคมีอันตรายวิ่งผ่านถนนของชุมชน ถือเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องภัยอันตรายที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

(6) กองทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหว กองทุนในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นกองทุนที่ใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นวัตถุดิบแปรรูปออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ส่งขาย เพื่อเป็นนำเงินรายได้จากกองทุน สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

(7) งานบุญประเพณี เป็นการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นตัวนำในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว และเป็นการหาเงินทุนเพื่อใช้ในกระบวนการเคลื่อนไหวอีกทาง

(8) การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ เป็นการเคลื่อนไหวที่สำคัญอีกหนึ่งเรื่องหนึ่ง เพราะเป็นการใช้สัญลักษณ์แทนการพูดหรือบอกเล่าข้อความตรง ๆ การสื่อสารโดยการใช้สัญลักษณ์จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่ส่งสารไปถึงผู้รับให้ได้เข้าใจง่ายขึ้น หลังจากมีการรัฐประหารกลุ่มรักษ์บ้านเกิดใช้การเคลื่อนไหวในรูปแบบสัญลักษณ์มากขึ้น เพราะสามารถช่วยลดแรงปะทะจากเจ้าหน้าที่ของภาครัฐและสร้างความเข้าใจในมุมมองใหม่มากขึ้น

ทั้งหมดนี้คือยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดที่ได้ดำเนินมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน บางการเคลื่อนไหวยังคงดำเนินอยู่ บางการเคลื่อนไหวได้หายไปตามสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ ในช่วงหลังจากรัฐประหาร 22 พ.ค. 2557 มีทหารได้เข้ามาควบคุมพื้นที่บ้านนาหนองบง ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด และมีการถูกจับตามองจากทหาร หากมีการเคลื่อนไหว ทำให้ทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดไม่สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระ และมักถูกห้ามจากกองกำลังทหาร โดยระบุว่าเพื่อความสงบเรียบร้อยและปลอดภัยของทุกฝ่าย การเคลื่อนไหวในช่วงนี้จึงมักจะเน้นการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ เพื่อป้องกันไม่ให้เสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมายของภาครัฐ

การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด จึงเป็นการนำเสนอถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ และใช้ประเด็นทางวัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นในการต่อสู้ ผ่านแนวทางการดำเนินชีวิต ความรู้ท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นความรู้เรื่องการการผลิต การทอผ้า ประเพณี ความเชื่อ กฎระเบียบของหมู่บ้าน เพื่อปกป้องทรัพยากรในชุมชน ทำให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างเรื่องของคนกับธรรมชาติ คนกับคน รวมไปถึงคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติอีกด้วย ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักษ์บ้านเกิดนี้ถูกสร้างขึ้นจากการเรียนรู้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จากการสังเกต ลองผิดลองถูก จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวในปัจจุบัน การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดยังคงดำเนินต่อไปจนกว่าจะเป็นไปตามเป้าหมายสูงสุดที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้วางเอาไว้ คือการ "ปิดเหมืองฟื้นฟู" ซึ่งปัจจุบันทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้บรรลุเป้าหมายสามารถปิดเหมืองฟื้นฟูได้เป็นที่เรียบร้อย ตั้งแต่ปี 2560 เป็นต้นมา

การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมโดยรอบระยะหลังปิดเหมือง

การหารือถึงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมหลังปิดเหมือง เริ่มเมื่อปี 2560 โดยชุมชนได้มีการประชุมปรึกษา จัดทำร่างแผนฟื้นฟูโดยประชาชนทุกคนได้มีส่วนร่วมในร่างแผนการฟื้นฟูในทุกขั้นตอน นอกจากการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางกายภาพแล้ว การดูแลด้านจิตใจของคนในชุมชน การสร้างความสามัคคีปรองดอง รวมถึงการเยียวยาจิตใจควบคู่กันไปอีกทาง

ในระยะต่อมาภายหลังได้รับการปิดเหมืองเพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้รับการสนับสนุน ระดมทุนและเข้ามาร่วมฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง จากหลากหลายภาคีเครือข่าย ทั้งจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคเครือข่ายประชาสังคม องค์กรสาธารณะต่างๆ และ NGO เช่น ภาคีทนาย CRC ศูนย์ข้อมูลชุมชน มูลนิธิบูรณนิเวศน์ PPM เครือข่ายประชาชนผู้เป็นเจ้าของแร่แห่งประเทศไทย PI Protection International อาจารย์ และนักวิชาการอิสระ จากมหาวิทยาลัยต่างๆ

ซึ่งเคยร่วมขับเคลื่อนยังได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนฟื้นฟูคืนสภาพธรรมชาติป่าชุมชน ทั้ง 6 หมู่บ้าน รอบเหมืองภูทัพฟ้า และภูชำป่าบอน ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 แนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

บ้านนาหนองบง เป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญที่ทีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพราะเป็นจุดกำเนิดของการเกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้เหมืองทองคำมากที่สุด และเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านทั้งหมดเป็นผู้คัดค้านบริษัทเหมืองทองคำ ทำให้บ้านนาหนองบงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในขบวนการเคลื่อนไหว ผู้วิจัยจึงศึกษาบริบทชุมชนบ้านนาหนองบง โดยบ้านนาหนองบงเป็นชุมชนขนาดกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบสูงเชิงเขา มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานเป็นเวลานาน ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษเป็นเวลา 100 กว่าปีแล้ว บ้านนาหนองบงแบ่งเป็น 2 คุ้ม เรียกว่าคุ้มใหญ่และคุ้มน้อย ซึ่งเมื่อก่อนชาวบ้านมักจะเรียกบ้านนาหนองบงคุ้มใหญ่ว่าบ้านนาหม่อเฮือน (บ้านนาหมานอนเรือน) เหตุเพราะบริเวณนี้เป็นป่าและมักจะมีเสือเข้ามากินสุนัขในหมู่บ้าน ชาวบ้านกลัวว่าสุนัขจะถูกเสือลากไปกิน จึงให้สุนัขขึ้นไปนอนบนเรือน จึงเป็นที่มาของบ้านนาหม่อเฮือน ส่วนบ้านนาหนองบงคุ้มน้อย จะเรียกกันว่าบ้านหนองบง เพราะบริเวณที่นาจะมีหนองน้ำและมีต้นบง (ต้นไผ่บง) ขึ้นเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกกันว่าบ้านหนองบง เมื่อมีการตั้งหมู่บ้าน จึงรวมทั้งสองบ้านไว้ด้วยกันเป็นหมู่ที่ 3 จึงนำคำว่าบ้านนาหนองบงของคุ้มใหญ่มารวมกับบ้านนาหนองบงของคุ้มน้อย และเรียกรวมกันว่าบ้านนาหนองบง

ชาวบ้านนาหนองบงทั้งหมดมีสัญชาติไทย เชื้อชาติไทย นับถือศาสนาพุทธ ภาษาที่ใช้สื่อสารเป็นภาษาถิ่นที่เรียกว่า ภาษาไทเลย วิถีชีวิตและวัฒนธรรมต่าง ๆ จึงเป็นไปตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และท้องถิ่นความเป็นอีสาน ชาวบ้านนาหนองบงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้ส่วนใหญ่จึงมาจากการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ยางพารา มันสำปะหลัง ข้าวโพด ข้าว ถั่วเหลือง และอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ค่อนข้างดีให้กับครอบครัวอีกทางเลือกหนึ่งในทุกฤดูกาล คือ การจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาล ชาวบ้านนาหนองบง และอีก 5 หมู่บ้าน (บ้านห้วยผุก บ้านกกสะท้อน บ้านแก่งหิน บ้านโนนผาพุงพัฒนา และบ้านภูทับฟ้าพัฒนา) มีความผูกพันกับทรัพยากรทางธรรมชาติ อันได้แก่ ภูเขาที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตก็คือ ภูทับฟ้า ภูซำป่าบอน และภูเหล็ก และมีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน คือลำน้ำฮวย ภูเขาทั้งสามเป็นที่หาอยู่หากินของชาวบ้านนาหนองบงและอีก 5 หมู่บ้าน มาตั้งแต่ในอดีต ส่วนลำน้ำฮวยก็เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้อุปโภคบริโภคและใช้ประกอบกิจกรรมทางการเกษตร เพื่อดำรงชีพมายาวนาน แต่เมื่อการเข้ามาของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ การดำรงชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง

ไป เพราะผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ผลกระทบกับการใช้ชีวิตประจำวัน จึงเกิดการรวมตัวกันของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ทั้งในด้านสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมทรัพยากรธรรมชาติที่เสียหาย ภูเขาที่เป็นที่หาอยู่หากินของชุมชน เป็นบ่อของสารเคมี มีสารพิษและโลหะหนัก ต้นทุนทางเศรษฐกิจในชีวิตประจำวันสูงขึ้น เพราะต้องซื้อน้ำทั้งบริโภค อุปโภคสำหรับเด็กและผู้สูงอายุ และอาหารในการดำรงชีพ สุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจที่อ่อนแอลงเพราะสารพิษ โลหะหนักปนเปื้อน และสภาพจิตใจที่วิตกกังวล ที่ต้องทนกับมลภาวะทางเสียงจากการระเบิด ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ไม่เหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนที่เคยอาศัยอยู่อย่างสงบสุขไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ดังเดิม จึงเกิดการเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่ เพื่อร้องเรียนความไม่เป็นธรรมจากการดำเนินกิจการ คัดค้านการขอประทานบัตรเพิ่มเติม และรวมไปถึงการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

การเข้ามาของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ การดำรงชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปเพราะผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมนั้น ส่งผลกระทบกับการใช้ชีวิตประจำวันทั้งการถูกรบกวนจากเสียงดังและต้นทุนค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่สูงขึ้นจากการซื้อน้ำดื่มและอาหาร รวมไปถึงผบกระทบของความเจ็บป่วย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านในพื้นที่ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจนเกิดการเรียกร้องถึงความไม่เป็นธรรมในการดำเนินกิจการของบริษัททุน และนำมาสู่การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยวิธีการเคลื่อนไหวล้วนเกิดมาจากแนวคิดและการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพันธมิตร และเครือข่ายต่างๆ และอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดจึงได้มีการเริ่มศึกษาและการนำรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ 2550 มาใช้เป็นแนวทางในการเคลื่อนไหวและต่อสู้ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

5.1.2 บทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

วิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดตลอดระยะเวลาที่ผ่านมามีบทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นเวลาเกือบ 10 ปีที่ กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง คัดค้าน ต่อรองกับบริษัทเหมืองทองคำเพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิต รวมไปถึงความพยายามปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ให้อยู่ถึงรุ่นลูกหลาน เกือบ 10 ปีที่ผ่านมา กลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีวิธีการเคลื่อนไหวหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละวิธีปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาหลายครั้งการเคลื่อนไหวมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนไปตาม กรอบของกฎหมาย และนโยบายของภาครัฐซึ่งวิธีการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีดังต่อไปนี้

(1) การเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่างๆ โดยการเคลื่อนไหวของกลุ่มเริ่มด้วยการยื่นหนังสือร้องเรียนถึงหน่วยงานต่างๆทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และในระดับประเทศ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงองค์กรอิสระ และองค์กรระหว่างประเทศอีกด้วย

(2) ลักษณะการรวมตัว เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดโดยมวลชนเพื่อรวมตัวกันเคลื่อนไหวในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ และคัดค้านการกระทำที่จะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและทรัพยากรธรรมชาติภายในพื้นที่

(3) กำแพงใจ เป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของประชาชนบ้านนาหนองบง และอีก 5 หมู่บ้านที่สละทุนทรัพย์ แรงกาย แรงใจก่อสร้างขึ้นกำแพง เพื่อปิดกั้นไม่ให้มีการขนส่งสารเคมี และทองคำเข้า ออกจากโรงแต่งแร่ ถึงแม้ว่าจะปิดการสัญจรบริเวณสี่แยกทางเข้าเหมือง แต่คนงานและเจ้าหน้าที่ของเหมืองยังคงสัญจรเข้าออกทำงานได้ปกติ

(4) การเคลื่อนไหวต่อสู้กับคดีความ เป็นการเคลื่อนไหวเรื่องของคดีความที่ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดถูกฟ้อง โดยการต่อสู้ผ่านกระบวนการทางกฎหมายของชาวบ้าน

(5) ข้อบัญญัติชุมชน ข้อบัญญัติชุมชนเป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการให้บริษัทเหมืองยอมรับกฎระเบียบ ของชุมชน และเป็นการป้องกันไม่ให้บริษัทเหมืองขนสารเคมีอันตรายวิ่งผ่านถนนของชุมชน ถือเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องภัยอันตรายที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

(6) กองทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหว กองทุนในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นกองทุนที่ใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นวัตถุดิบแปรรูปออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ส่งขาย เพื่อเป็นนำเงินรายได้จากกองทุน สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

(7) งานบุญประเพณี เป็นการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นตัวนำในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว และเป็นการหาเงินทุนเพื่อใช้ในกระบวนการเคลื่อนไหวอีกทาง

(8) การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ เป็นการเคลื่อนไหวที่สำคัญอีกหนึ่งเรื่องหนึ่ง เพราะเป็นการใช้สัญลักษณ์ แทนการพูดหรือบอกเล่าข้อความตรง ๆ การสื่อสารโดยการใช้สัญลักษณ์จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่ส่งสารไปถึงผู้รับให้ได้เข้าใจง่ายขึ้น หลังจากมีการรัฐประหารกลุ่มรักษ์บ้านเกิดใช้การเคลื่อนไหวในรูปแบบสัญลักษณ์มากขึ้น เพราะสามารถช่วยลดแรงปะทะจากเจ้าหน้าที่ของภาครัฐและสร้างความเข้าใจในมุมมองใหม่มากขึ้น

ทั้งหมดนี้คือยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดที่ได้ดำเนินมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน บางการเคลื่อนไหวยังคงดำเนินอยู่ บางการเคลื่อนไหวได้หายไปตามสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ ในช่วงหลังจากรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 มีทหารได้เข้ามาควบคุมพื้นที่บ้านนาหนองบงซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด และมีการถูกจับตามองจากทหารหากมีการเคลื่อนไหว ทำให้ทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดไม่สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระ และมักถูกห้ามจากกองกำลังทหาร โดยระบุว่าเพื่อความสงบเรียบร้อยและปลอดภัยของทุกฝ่าย การเคลื่อนไหวในช่วงนี้จึงมักจะเน้นการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ เพื่อป้องกันไม่ให้เสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมายของภาครัฐ

การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด จึงเป็นการนำเสนอถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ และใช้ประเด็นทางวัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นในการต่อสู้ ผ่านแนวทางการดำเนินชีวิต ความรู้ท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นความรู้เรื่องการการผลิต การทอผ้า ประเพณี ความเชื่อ กฎระเบียบของหมู่บ้าน เพื่อปกป้องทรัพยากรในชุมชน ทำให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างเรื่องของคนกับธรรมชาติ คนกับคน รวมไปถึงคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติอีกด้วย ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักษ์บ้านเกิดนี้ถูกสร้างขึ้นจากการเรียนรู้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จากการสังเกต ลองผิดลองถูก จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวในปัจจุบัน การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดยังคงดำเนินต่อไปจนกว่าจะเป็นไปตามเป้าหมายสูงสุดที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้วางเอาไว้ คือการ "ปิดเหมืองฟื้นฟู" ซึ่งปัจจุบันทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้บรรลุเป้าหมายสามารถปิดเหมืองฟื้นฟูได้เป็นที่เรียบร้อย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

แนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน จากงานวิจัยเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด ผู้วิจัยมีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า กลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาที่สร้างอำนาจขึ้นมาด้วยตนเอง เพื่อที่จะใช้ในขบวนการเคลื่อนไหว ซึ่งอำนาจที่ชาวบ้านสร้างขึ้นอาศัยการรวมตัวกันหล่อหลอมองค์ความรู้ภายใน ชุมชนท้องถิ่น ช่วยกันคิด ช่วยกันทำคนละไม้คนละมือ เพื่อที่จะทำให้การเคลื่อนไหวทุกครั้งดำเนินไปจนเสร็จ นอกจากนี้ยังเรียนรู้ผ่านพันธมิตร และมีการสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จัก เลือกใช้คน ให้เหมาะสมกับพื้นที่และบริบทของตนเอง ซึ่งวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดล้วนแล้วแต่เป็นแนวคิดที่ชาวบ้านช่วยกันคิดขึ้นมา โดยที่มาของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยส่วนใหญ่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดจะมีสตรีเป็นแกนนำและสมาชิกมวลชน ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ เรียกร้อง ทั้งนี้เพราะความเป็นสตรีนั้น สามารถลดการปะทะจากการออกไปเคลื่อนไหว ไม่เกิดความรุนแรง สอดคล้องกับการศึกษาของ **ดวงหทัย บูรณเจริญกิจ (2560)** ในกลุ่มแรก กลุ่มสตรีที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพราะได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ เช่น การประกาศเขตอุทยาน การเวนคืนที่ดิน ทำให้ผู้หญิงโดยเฉพาะในกลุ่มรากหญ้า ต้องเผชิญกับการสูญเสียเสรีภาพและความมั่นคงมนทางเศรษฐกิจ เพราะถูกทำลายหรือถูกกันออกจากระบบนิเวศน์ที่เป็นแหล่งอาหารและรายได้ที่มีอยู่ดั้งเดิมตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับกลุ่มผู้ชายรักษ์บ้านเกิด ในขณะที่ผู้ชายต้องประกอบอาชีพและดูแลปกป้องความปลอดภัยอยู่แนวหลัง

จากการอธิบาย ขบวนการสังคมใหม่ เป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม (Civil Society) ของ **อาจารย์ประภาส ปิ่นตกแต่ง (2541)** ที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ประชาสังคมแบบชุมชนนิยม หรือแบบเบญจภาคี คือ ที่มุ่งสร้างความร่วมมือระหว่างทุกๆ ภาคส่วนทั้ง รัฐ เอกชน สื่อมวลชนและประชาชน ซึ่งการทำงานของคนในกลุ่มนี้จะเน้นเวทีสมานฉันท์ กิจกรรมสาธารณะ เวทีการพูดคุย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งผลักดันวาระสำคัญทางนโยบายการเมืองเศรษฐกิจและสังคมการจัดทำแผนทั้งระดับชุมชน ท้องถิ่น และระดับชาติ

2. ประชาสังคมแบบเสรีนิยม หมายถึง การรวมตัวของผู้คนในลักษณะกลุ่มองค์กรหรือสมาคมภายในสังคมที่จัดตั้งขึ้นใหม่ และทำกิจกรรมสาธารณะผ่านการต่อรอง กดดันให้รัฐมีนโยบายสาธารณะ เพื่อเอื้อประโยชน์กลุ่มของตน เช่น การรวมตัวเป็นสมาคมธุรกิจ แล้วเข้ามามีบทบาทในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ผ่านคณะกรรมการร่วมรัฐและเอกชน (กรอ.)

3. ประชาสังคมแบบขบวนการทางสังคมแบบใหม่ เป็นการปรากฏตัวของการ รวมตัวของเครือข่ายองค์กรชาวบ้า เช่น สมัชชาคนจน สมัชชาเกษตรกรรายย่อย รวมทั้งเครือข่ายองค์กรชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะของการทำงานของตนในกลุ่มนี้ คือ การขัดแย้งกับรัฐ ต่อรองกับรัฐ เคลื่อนไหวทางการเมือง

จากแนวความคิดประชาสังคมข้างต้น พบว่า แนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน ไม่จัดอยู่ในประชาสังคมตามแบบที่ อาจารย์ประภาศ ได้แบ่งไว้ เพราะขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นการเคลื่อนไหวตามวิถีชีวิตความเป็นไทบ้าน ที่เกิดขึ้นมาเพราะการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ขบวนการเคลื่อนไหวจึงเป็นไปแบบตรงไปตรงมา เพื่อที่จะ ปกป้องชีวิต เพื่อความอยู่รอดของตนเอง และลูกหลานในอนาคต ซึ่งคู่คัดแย้งของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดจึงไม่ใช่ภาครัฐ แต่เป็นบริษัทเหมืองแร่ทองคำ เพียงแต่กลไกของภาครัฐเป็นทางออกที่สามารถช่วยชาวบ้านได้ แต่เพราะภาครัฐไม่สามารถช่วยชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยากที่เผชิญอยู่ ได้ ทั้งยังเกิดความเสื่อมศรัทธาต่อภาครัฐ มีความหวาดระแวงถึงผลประโยชน์ระหว่างรัฐกับบริษัททุน ความเสื่อมศรัทธานี้ไม่ได้ทำให้รัฐกับชาวบ้านเป็นคู่ขัดแย้งกัน แต่การเคลื่อนไหวของชาวบ้านต้องการจะได้รับความยุติธรรมจากภาครัฐ และต้องการให้รัฐยอมเปิดใจที่จะยอมรับว่าขบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านเกิดขึ้นเพราะพวกเขาเป็นผู้ได้รับความเดือดร้อน ความทุกข์ยากในการดำรงชีวิต ซึ่งประชาสังคมในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นการเคลื่อนไหวโดยการสื่อสารผ่านชีวิตตนเอง ส่งผ่านไปยังเครือข่ายความสัมพันธ์ เพื่อให้คนข้างนอกได้รับรู้ถึงความทุกข์ยาก ที่ได้รับ สิ่งที่พวกเขาทำเป็นความพยายามที่จะปกป้องตนเองจากภัยอันตรายที่ต้องอยู่ในพื้นที่อันเป็นบ้านเกิดจากกองสารพิษใกล้หมู่บ้าน และปกป้องทรัพยากรที่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของเพื่อรักษาไว้ให้กับลูกหลานสืบไป เราอาจจะเรียกประชาสังคมแบบนี้ว่า เป็นประชาสังคมไทบ้าน คือ การเคลื่อนไหวของชาวบ้านผู้ไร้อำนาจ ซึ่งได้รับผลกระทบจากรัฐ ที่ไม่ใช่สิทธิชุมชนท้องถิ่น แต่เป็นชีวิตเป็นโครงข่ายความสัมพันธ์ของปัจเจกที่ได้รับความทุกข์ยากกระทบกระเทือนร่วมกัน

แม้นว่าชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งแน่นอนว่าชาวบ้านทุกคนย่อมมีความเชื่อมโยงกับการผลิต โดยเฉพาะการปลูกข้าวที่เป็นการผลิตที่สำคัญมาก เนื่องมาจากพื้นที่บริเวณทั้ง 6 หมู่บ้านรอบเหมืองทองคำ ไม่ได้มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ไหลผ่าน ทำให้การผลิตข้าวผลิตได้แค่ปีละครั้ง เพื่อการบริโภคตลอดทั้งปี เพราะต้องรอน้ำฝน แต่เมื่ออุตสาหกรรมเหมืองแร่เข้ามา ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารโลหะหนัก จนทำให้มีการออกประกาศเตือนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องถึงการปนเปื้อนที่เกิดขึ้น จนชาวบ้านในพื้นที่เองมีความหวั่นวิตกกับการบริโภคน้ำ พืชพันธ์ธัญญาหารต่าง ๆ รวมไปถึงข้าวที่อยู่บริเวณพื้นที่รอบเหมือง จากความเดือดร้อนใน

การผลิตที่หลายครอบครัวที่อาศัยอยู่รอบเหมือง ซึ่งในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ก็ใช้ประเด็นของการผลิตเป็นตัวสื่อสารให้คนข้างนอกได้รับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นของชุมชน ผ่านบทเพลง หรือประโยคที่มักจะทำให้คนนึกถึงขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดจังหวัดเลย ซึ่งคือประโยคที่ว่า “บ่กล้ากินข้าวบ้านเจ้าของ” ซึ่งเพลงนี้ได้อธิบายอย่างชัดเจนว่าชาวบ้านบริเวณรอบเหมืองไม่สามารถกินข้าวที่ตนเองปลูกได้ เพราะความหวาดระแวงการปนเปื้อนจากสารโลหะหนัก ทั้งแมงกานีส สารหนู และไซยาไนด์ ชาวบ้านล้วนไม่กล้าที่จะกินข้าวที่ตนเองปลูก ทำให้หลายครัวเรือนเปลี่ยนแปลงการผลิต จากผลิตเพื่อกิน เป็นขายออกไปข้างนอกแทน

การเข้ามาของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ การดำรงชีวิตของคนในชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงไปเพราะผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมนั้น ส่งผลกระทบกับการใช้ชีวิตประจำวัน ทั้งการถูกรบกวนจากเสียงดังและต้นทุนค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงขึ้น จากการซื้อน้ำดื่มและอาหาร รวมไปถึงผลกระทบของความเจ็บป่วย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านในพื้นที่ ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจนเกิดการเรียกร้องถึงความไม่เป็นธรรม ในการดำเนินกิจการของบริษัททุน และนำมาสู่การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยวิธีการเคลื่อนไหว ล้วนเกิดมาจากแนวคิดและการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนรวมไปถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพันธมิตร และเครือข่ายต่างๆ และอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิด จึงได้มีการเริ่มศึกษาและการนำเอารัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 มาใช้เป็นแนวทางในการเคลื่อนไหวและกระบวนการต่อสู้รูปแบบใหม่ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในเรื่องสิทธิชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ **ยศ สันตสมบัติ (2546)** ที่ได้กล่าวไว้ว่า สิทธิชุมชนหมายถึง สิทธิร่วมหรือสิทธิการใช้เหนือทรัพย์สินร่วมของชุมชน สมาชิกชุมชน ซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าเท่านั้น จึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์จากป่า โดยความหมายข้างต้นนี้ สิทธิชุมชนให้ความสำคัญหรือมีจุดเน้นกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เพื่อส่วนรวมมากกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนตน ถึงแม้ว่าตามทฤษฎีแล้ว สมาชิกของชุมชนทุกคนจะมีสิทธิตามธรรมชาติในการใช้ทรัพยากรส่วนรวมได้ แต่ชุมชนก็สามารถใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์ กฎระเบียบ โดยคำนึงถึงความยั่งยืนและความเป็นธรรมทางสังคมได้ และ “สิทธิการใช้”ยังถูกกำหนดด้วยความยั่งยืนหรือความเป็นธรรมต่อระบบนิเวศ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการกำหนดให้สมาชิกใช้ประโยชน์จากป่าไม้ได้แต่เฉพาะอาณาบริเวณจำกัดและต้องไม่เป็นอันตรายต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศ ยังสอดคล้องกับ **นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2548)** ที่ได้กล่าวไว้ว่า สิทธิชุมชนในมุมมองสังคมไทยอาจมองว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ แต่อย่างน้อยได้มีการปลูกฝังแนวความคิดเรื่องสิทธิชุมชนลงไปในสังคมไทยโดยผ่านกระบวนการศึกษานอกระบบ จนเป็นผลให้แนวความคิดเรื่องสิทธิชุมชนได้เข้าไปปรากฏในระบบการศึกษาไทย กระทั่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านหรือประชาชนใช้ในการต่อสู้หลายครั้ง ทั้งนี้สิทธิชุมชนไม่ควรถูกยึดติดกับชุมชนที่มีความหมายเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น เพราะในสังคมไทยมีสำนึกเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ด้วย เช่น กรณีกลุ่มผู้พิการเรียกร้องรัฐบาลขอให้มีการสร้างบันไดเลื่อน ซึ่งกลุ่มผู้พิการดังกล่าว ถึงแม้จะต่างคนต่างอยู่ แต่

เป็นประโยชน์ร่วมกัน หรือควรจะมีทรัพยากรของตัวเองร่วมกับคนอื่นอย่างไร สิ่งเหล่านี้คือความเป็นชุมชน และ **เลิศชาย ศิริชัย (2546)** ซึ่งได้กล่าวถึงสิทธิชุมชนว่า เป็นกระบวนการของการให้ความหมายการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานของการให้สมาชิกของชุมชนที่ใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีโอกาสเข้าถึงและใช้ประโยชน์ ได้อย่างเท่าเทียมในขณะท่ามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ **อรทัย อินต๊ะไชยวงค์ (2560)** ได้ศึกษาถึง สิทธิชุมชนในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามบทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ การจัดการบำรุงรักษาการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลและยั่งยืนในประเทศไทย และวิเคราะห์การนำแนวคิดของ Eilinor Ostrom ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาปรับใช้สิทธิชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ วิธีการศึกษาวิจัยเป็นกรวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary Research) ซึ่งจะดำเนินการรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า แนวความคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ ประเทศไทย ในปัจจุบันซึ่งแยกออกเป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 เป็นรูปแบบที่การให้รัฐเข้าไปบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง รูปแบบที่ 2 การที่รัฐให้เอกชนสัมปทาน ให้สิทธิ์แก่เอกชน บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบที่ 1 ปละรูปแบบที่ 2 เป็นที่ประจักษ์ได้ว่าไม่ประสบความสำเร็จ ปัจจุบันรูปแบบที่ 3 เป็นที่ยอมรับและมีการรับรองไว้ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาการจัดการทรัพยากรร่วมของประเทศไทย ในการจัดการทรัพยากรร่วมมีลักษณะกติกา 3 ระดับ ได้แก่1) กติการะดับปฏิบัติการ (Operational Rules) ที่เกิดจากผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกำหนด 2) กติกากำกับทางเลือกร่วม (Collective Choice Rules) เป็นการให้ผู้ใช้ทรัพยากร ผู้มีอำนาจภายนอกหรือเจ้าหน้าที่กำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร 3) กติการะดับธรรมนูญ (Constitutional Rules) เป็นการให้ผู้มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกติกา โดยมีกรอบหรือหลักเกณฑ์ในการกำหนดกติกาในการจัดการทรัพยากรร่วมอยู่ 8 ประการ การที่ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดกติกาย่อมทำให้กติกาที่กำหนดโดยชุมชนนั้น สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งนำไปสู่การจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ **ฐิติรัตน์ ยะอนันต์ (2564)** ได้ทำการศึกษาเรื่องสิทธิชุมชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับตัวอย่างการละเมิดสิทธิชุมชนในปัจจุบัน โดยในการศึกษานี้มุ่งเน้นศึกษาสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และตัวอย่างของปัญหาการแสวงผลประโยชน์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยนำเสนอและยกตัวอย่างการละเมิดสิทธิชุมชนที่ปรากฏในปัจจุบัน และเพื่อเสนอแนวทางแก้ไข

ปัญหาสิทธิชุมชนที่อาจเกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 การศึกษาครั้งนี้ยังศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการมีส่วนร่วมบริหารจัดการการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเปรียบเทียบระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 3 ฉบับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 การเคลื่อนไหวของภาคสังคมในเรื่องสิทธิชุมชนขึ้นอยู่กับการจัดการทรัพยากร การปกครองท้องถิ่น และการศึกษาและให้ความรู้แก่คนในชุมชน ผลของการศึกษาครั้งนี้ เพื่อนำเสนอว่าสิทธิชุมชนอาจเป็นทางออกที่เป็นไปได้สำหรับการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรของประเทศไทย และเพื่อใช้สิทธิชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งของชุมชนในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้นกลุ่มรักษ์บ้านเกิดจึงได้นำเอากฎหมายที่มีการบัญญัติสิทธิในสิ่งแวดล้อมบางอย่างในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ที่ให้สิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟู และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล และรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2550 มาตรา 66 ที่บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ รวมถึงมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” มาใช้เป็นแนวทางในการเคลื่อนไหวและต่อสู้ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในเรื่องของสิทธิชุมชน

บทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

ดังต่อไปนี้ วิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นเวลาเกือบ 10 ปี ที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง คัดค้าน ต่อรองกับบริษัทเหมืองทองคำเพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิต รวมไปถึงความพยายามปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ให้อยู่ถึงรุ่นลูกหลาน เกือบ 10 ปีที่ผ่านมา กลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีวิธีการเคลื่อนไหวหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละวิธีปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา หลายครั้งการเคลื่อนไหวมีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนไปตาม กรอบของกฎหมาย และนโยบายของภาครัฐ ซึ่งวิธีการเคลื่อนไหวของสตรีกลุ่มรักษ์บ้านเกิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีดังต่อไปนี้

(1) การเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่างๆ โดยการเคลื่อนไหวของกลุ่มเริ่มด้วยการยื่นหนังสือร้องเรียนถึงหน่วยงานต่างๆ ทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และในระดับประเทศ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงองค์กรอิสระ และองค์กรระหว่างประเทศอีกด้วย

(2) ลักษณะการรวมตัว เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยมวลชนเพื่อรวมตัวกันเคลื่อนไหวในสถานที่ต่างๆ เพื่อเรียกร้องความไม่เป็นธรรมจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ และคัดค้านการกระทำที่จะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านและทรัพยากรธรรมชาติภายในพื้นที่

(3) กำแพงใจ เป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของประชาชนบ้านนาหนองบง และอีก 5 หมู่บ้าน ที่สละทุนทรัพย์ แรงกาย แรงใจก่อสร้างกำแพงขึ้น เพื่อปิดกั้นไม่ให้มีการขนส่งสารเคมี และทองคำเข้า ออก จากโรงแต่งแร่ ถึงแม้ว่าจะปิดการสัญจรบริเวณสี่แยกทางเข้าเหมือง แต่คนงานและเจ้าหน้าที่ของเหมืองยังคงสัญจรเข้าออกได้ปกติ

(4) การเคลื่อนไหวต่อสู้กับคดีความ เป็นการเคลื่อนไหวเรื่องของคดีความที่ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดถูกฟ้อง โดยการต่อสู้ผ่านกระบวนการทางกฎหมายของชาวบ้าน

(5) ข้อบัญญัติชุมชน ข้อบัญญัติชุมชนเป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการให้บริษัทเหมืองยอมรับกฎระเบียบของชุมชน และเป็นการป้องกันไม่ให้บริษัทเหมืองขนสารเคมีอันตรายวิ่งผ่านถนนของชุมชน ถือเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องภัยอันตรายที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

(6) กองทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหว กองทุนในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเป็นกองทุนที่ใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นวัตถุดิบแปรรูปออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ส่งขาย เพื่อนำเงินรายได้จากกองทุน สนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

(7) งานบุญประเพณี เป็นการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวนำในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการ เคลื่อนไหว และเป็นการหาเงินทุนเพื่อใช้ในกระบวนการเคลื่อนไหวอีกทาง

(8) การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ เป็นการเคลื่อนไหวที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง เพราะเป็นการใช้สัญลักษณ์ แทนการพูดหรือบอกเล่าข้อความตรงๆ การสื่อสารโดยการใช้สัญลักษณ์จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่ส่งสารไปถึงผู้รับให้ได้เข้าใจง่ายขึ้น หลังจากมีการรัฐประหารกลุ่มรักษ์บ้านเกิดใช้การเคลื่อนไหวในรูปแบบสัญลักษณ์มากขึ้น เพราะสามารถช่วยลดแรงปะทะจากเจ้าหน้าที่ของภาครัฐและสร้างความเข้าใจในมุมมองใหม่มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ **จงกล ลิ่วเวหา ภัทร-โภคินภิบาล (2561)** ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์สตรีนิเวศนิยมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ผู้นำสตรีที่เป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (2) เพื่อศึกษาความสำคัญของรากฐานชีวิตทางวัฒนธรรมที่ทำให้ผู้หญิงเข้าร่วมกระบวนการ เคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (3) เพื่อศึกษาแนวทางการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยนักนิเวศนิยมในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การนำของผู้หญิงในการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นไปอย่างธรรมชาติ ด้วยการตระหนักถึงหน้าที่ สิทธิและโดยเฉพาะเพื่อลูก เพื่อครอบครัว แนวความคิดเป็นองค์รวม เป็นประเด็นหลักที่ก่อรูปอัตลักษณ์ของแกนนำสตรี การตระหนักว่าธรรมชาติคือองค์รวม สิ่งมีชีวิตทุกอย่างเป็นศูนย์กลาง (Bio-centric) การที่ผู้หญิงมีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับผู้หญิงมาโดยตลอด ทั้งในฐานะผู้ที่ได้รับผลกระทบที่อาจจะมากกว่าคนกลุ่มอื่น เช่น ผลกระทบจากน้ำแล้ง ที่ทำให้สตรีต้องมีภาระเพิ่มขึ้นในการดูแลจัดหาน้ำและอาหารให้แก่ครอบครัวและในฐานะผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ต่อการป้องกันและแก้ปัญหา เช่น บทบาทในฐานะผู้นำชุมชนในการรักษาป่าต้นน้ำ เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา การจัดการขยะ ซึ่งความจริงแล้วผู้หญิงมีความเข้าใจและรับรู้ต่อสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าผู้ชาย เพราะสัญชาตญาณของความเป็นแม่ เช่นเดียวกับธรรมชาติย่างแม่น้ำและป่าเขา แกนนำชาวบ้านในชุมชนโดยเฉพาะสตรี

เปรียบเสมือนสื่อกลางที่คอย ขับเคลื่อนเพื่อก่อให้เกิดความสามารถในการระดมทรัพยากร แกนนำชาวบ้านเอาการเอางาน มีความทุ่มเทและเสียสละ และมีความเข้มแข็ง สามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้กลายเป็นโอกาสที่เอื้อให้ชาวบ้านสามารถออกมารวมตัวกันเคลื่อนไหวต่อรอง ขัดขวาง ท้าทายอำนาจรัฐ ได้ทั้งในช่องทางของระบบการเมืองปกติหรือกลไก ของระบบราชการ และนอกวงของระบบการเมืองปกติ เพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากวาทกรรมการพัฒนาของรัฐได้อย่างชอบธรรม

รวมถึงการศึกษาของ **วรสิทธิ์ เจริญศิลป์ (2559)** ได้ทำการศึกษาถึงการสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชน ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ในการสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกจาก ผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไร โดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล พบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ขั้นตอนแรก การสร้างตัวผู้นำ ขั้นตอนถัดมา คือ การสร้างจิตสำนึกในการมีอยู่ของเครือข่าย และขั้นตอนสุดท้าย การแสวงหาสมาชิกของเครือข่าย ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายชุมชนนั้น ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยแรก การสนับสนุนจากกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไร ปัจจัยที่สอง ทุนทางสังคมของผู้คนในชุมชนที่มีความเหนียวแน่น ปัจจัยที่สาม นโยบายการสร้างเขื่อนที่ได้รับการผลักดันจากทุกๆ รัฐบาลและปัจจัยสุดท้าย กระแสสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความสนใจจากผู้คนในสังคม

และทั้งหมดนี้คือยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดที่ได้ดำเนินมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน บางการเคลื่อนไหวยังคงดำเนินอยู่ บางการเคลื่อนไหวได้หายไปตามสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ ในช่วงหลังจากรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 มีทหารได้เข้ามาควบคุมพื้นที่บ้านนาหนองบงซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด และมีการถูกจับตามองจากทหารหากมีการเคลื่อนไหว ทำให้กลุ่มรักษ์บ้านเกิดไม่สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระ และมักถูกห้ามจากกองกำลังทหาร โดยระบุว่า เพื่อความสงบเรียบร้อยและปลอดภัยของทุกฝ่าย การเคลื่อนไหวในช่วงนี้จึงมักจะเน้นการเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ เพื่อป้องกันไม่ให้เสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมายของภาครัฐ

การเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด จึงเป็นการนำเสนอถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ และใช้ประเด็นทางวัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นในการต่อสู้ ผ่านแนวทางการดำเนินชีวิตความรู้ท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นความรู้เรื่องการผลิต การทอผ้า ประเพณี ความเชื่อ กฎระเบียบของหมู่บ้าน เพื่อปกป้องทรัพยากรในชุมชน ทำให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างเรื่องของคนกับธรรมชาติ คนกับคน รวมไปถึงคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติอีกด้วย ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดนี้ถูกสร้างขึ้นจากการเรียนรู้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จากการสังเกต ลองผิดลองถูก จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวในปัจจุบัน การ

เคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดยังคงดำเนินต่อไป จนกว่าจะเป็นไปตามเป้าหมายสูงสุดที่กลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้วางเอาไว้ คือการ “ปิดเหมืองฟื้นฟู” ซึ่งในปัจจุบันทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้บรรลุเป้าหมายสามารถปิดเหมืองฟื้นฟูได้ เป็นที่เรียบร้อย ตั้งแต่ปี 2560 เป็นต้นมา

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบผู้วิจัยนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่าในส่วนของกองทุนเพื่อการเคลื่อนไหวกลุ่มรักษ์บ้านเกิด ต้องระดมทุนจากองค์กรต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อที่จะมีเงินทุนเตรียมพร้อมสำหรับการเคลื่อนไหว และจะต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกลุ่มอาชีพที่เป็นกองทุนที่ชาวบ้านตั้งขึ้นมาเพื่อหาทุนในการเคลื่อนไหว ใช้ตัวสินค้าเป็นสัญลักษณ์ของขบวนการเคลื่อนไหวเป็นสินค้าของการต่อสู้จากความเป็นเจ้าของ ความรักความหวงแหนในแผ่นดินเกิดที่อยู่ที่กิน หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ ขยายตลาดในการขายสินค้าให้มากขึ้นกว่าเดิม เพื่อมีการผลิตและส่งขายได้เรื่อย ๆ เพื่อให้มีเงินหมุนเวียนจากการายสินค้าตลอดเวลา เพื่อในการเคลื่อนไหวเมื่อสำเร็จแล้วนั้น ในระยะต่อมาคือการปิดเหมืองเพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

โดยในส่วนของการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมหลังปิดเหมืองนั้นได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี 2560 โดยชุมชนได้มีการประชุมปรึกษา จัดทำร่างแผนฟื้นฟูโดยประชาชนทุกคนได้มีส่วนร่วมในร่างแผนการฟื้นฟูในทุกขั้นตอน นอกจากการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางกายภาพแล้ว การดูแลด้านจิตใจของคนในชุมชน การสร้างความสามัคคีปรองดอง รวมถึงการเยียวยาจิตใจควบคู่กันไปอีกทาง และในระยะต่อมา ภายหลังได้รับการปิดเหมืองเพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ทางกลุ่มรักษ์บ้านเกิดยังได้รับการสนับสนุน มีการระดมทุนและเข้าร่วมฟื้นฟูพื้นที่รอบเหมืองอย่างต่อเนื่อง จากหลากหลายภาคีเครือข่าย ทั้งจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคเครือข่ายประชาสังคม องค์กรสาธารณะต่างๆ และ NGO ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมรอบเหมือง แต่ยังขาดความชัดเจน และความต่อเนื่องในการฟื้นฟู ซึ่งภาครัฐ ควรที่จะเข้ามาให้การสนับสนุนจัดสรรงบประมาณ ในการฟื้นฟูสภาพเยียวยาจิตใจ การส่งเสริมให้ความรู้ และมีส่วนร่วมในทุกมิติของการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม รวมทั้งให้มีการศึกษาผลกระทบด้านต่างๆ ต่อชุมชนรอบเหมืองในระยะยาว

5.3.2 ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบในระยะยาวต่อชุมชนรอบเหมืองภายหลังการปิดเหมืองฟื้นฟู
2. ควรมีการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการร่วมฟื้นฟูพื้นที่
3. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

กรรณชฎา พูนพนิช. (2541). *ประวัติศาสตร์ขบวนการสหภาพแรงงานไทยยุคเริ่มต้นถึง พ.ศ. 2500 ในฉลอง*. สุนทราวาณิชย์ และคณะ (บรรณาธิการ) ประวัติศาสตร์แรงงานไทย. (ฉบับกู้ศักดิ์ศรีกรรมกร). กรุงเทพมหานคร: พิพิธภัณฑ์แรงงานไทย ภาควิชาประวัติศาสตร์คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท.

กฤษฎา บุญชัย. (2563). *26 ปี พ.ร.บ.ป่าชุมชน บทสะท้อนความมวกวนของประชาธิปไตยไทย.* เข้าถึงเมื่อ 25 สิงหาคม 2565 [Online]. Available URL: https://thaipublica.org/2019/04/kritsada-boonchai-04/.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2550). *สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

กุลชา จรุงกิจอนันต์. (2563). *อวสาน“องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อม” มาตรา 67 วรรคสอง รัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2550*. เข้าถึงเมื่อ 25 สิงหาคม 2565. [Online]. Available URL: https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/643362.

กัลยา จันทร์ทันโอ. (2558). *“บ่กล้ากินข้าวบ้านเจ้าของ” ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักษ์บ้านเกิด จังหวัดเลย ด้วยวิถีไทบ้าน*. การวิจัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป่วย อึ้งภากรณ์.

กอบกุล รายะนาคร. (2549). “พัฒนาการของหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมและสิทธิชุมชน.” ใน *การประชุมโครงการการมีสวนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เขตไท ลังการ์พินธุ์. (2560). สิทธิในสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1.

คณิน บุญสุวรรณ. (2548). *ปทานุกรมศัพท์รัฐสภาและการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2563). *แนวปฏิบัติเพื่อการจัดการร่วม ประเด็นสิทธิชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริ้นเอเบิ้ล จำกัด.

จงกล ลิ่วเวหา ภัทรโภคินภิบาล. (2561). *อัตลักษณ์สตรีนิเวศนิยมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาผู้นำทางสังคมธุรกิจและการเมือง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรังสิต.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2535). “ป่าชุมชน.” *นิติยสารสารคดี*, (78), 86 - 88.

ชัยพงษ์ สำเนียง. (2563). *กฎหมายที่แย่ไม่มีเสียดีกว่า: พ.ร.บ.ป่าชุมชน 2562 อำนาจของประชาชนหรือวาทกรรมอำพรางของรัฐ*. เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2565. [Online]. Available URL: https://prachatai.com/journal/2019/ 12/85449#_ftn2.

ชุลีพร บุตรโคตร. (2563). *ยุติการทวงคืนฝืนป่า ปัญหาไก่กับไข่ ชาวบ้านบุกรุกที่รัฐหรือรัฐทับที่ชาวบ้าน*. เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2565. [Online]. Available URL: https://www.tcijthai.com/news/2014/29/scoop/5043.

เชษฐา พวงหัตถ์. (2548). *โครงสร้าง-ผู้กระทำการ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ: บทสำรวจพัฒนาการสถานภาพและนัยเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.

ฐิติรัตน์ ยะอนันต์. (2564). *สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับตัวอย่างการละเมิดสิทธิชุมชนในปัจจุบัน*. เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2565. จาก https://so05.tci-thaijo.org/index.php/lawjournal/article/view/247454.

ณัฐพล จริงใจ. (2563). *ขุนศึก ศักดินา พญาอินทรี*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

ดนุพล ไชยสินธุ์ และคณะ. (2547). *สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

ดวงหทัย บูรณเจริญกิจ. (2560). *แนวคิดสตรีนิยมและขบวนการทางสังคมของผู้หญิงในประเทศไทย: วิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ข้อถกเถียงและยุทธศาสตร์*. เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2565. จาก https://library.fes.de/pdf-files/bueros/thailand/13364-20170526.pdf

ทิศนา แขมมณี และคณะ. (2542). *กระบวนการเรียนรู้: ความหมายแนวทางการพัฒนาและปัญหาข้องใจ*. กรุงเทพมหานคร : โครงการ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและทบทวนองค์ความรู้สำหรับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทั้งระบบโรงเรียนให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ. (2554). *ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการป่าชุมชน: มิติโครงสร้างและผู้กระทำการ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาสังคมวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2546). ความเคลื่อนไหวของนักศึกษาไทยในยุคแรก. ใน *วิทยากร เชียงกูล (บรรณาธิการ) ขบวนการนักศึกษาไทยจาก 2475 – 14 ตุลาคม 2516*. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.

นพพล แก่งจำปา และ ธิติญา เหล่าอัน. (2561). *การเมืองภาคประชาชน: กรณีศึกษาการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่ทองคำของชาวบ้าน “กลุ่มรักษ์บ้านเกิด” ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย*. เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2565. [Online]. Available URL: https://so05.tcithaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/126317.

นภาพร อติวานิชยพงศ์. (2547). สหภาพแรงงานกับการเป็นขบวนการทางสังคม. ใน *นวลน้อย ตรีรัตน์ (บรรณาธิการ) ประชาธิปไตย ประชาสิทธิ์ ประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิตยา โพธิ์นอก. (2556). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นโยบายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2536). *ข้อสังเกตเชิงกฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

บุญชู ณ ป้อมเพ็ชร. (2563). *สิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญไทย*. เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2565. [Online]. Available URL: https://so01.tci.thaijo.org/index.php/ CMUJLSS/article/ download/64598/52992.

ปรัชญา ศิริพงษ์อุทุมพร. (2559). *การพัฒนารูปแบบเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม หมู่บ้าน (ทสม.) จังหวัดมหาสารคาม*. ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปวริศร เลิศธรรมเทวี. (2559). *สิทธิด้านสิ่งแวดล้อมกับรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

ประชาไทย. (2563). *ตุลาการธิปไตย#4 นโยบายทวงคืนผืนป่าของ คสช. ผ่านกฎหมายเดิมที่อำนาจนิยมซึ่งใช้ได้ดีในยุคเผด็จการ*. เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2565. [Online]. Available URL: https://prachatai.com/journal/2018/02/75535.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2541). *การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัชชาคนจน*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก.

ปิยะมิตร ลีลาธรรม. (2549). ก้าวแห่งชัยชนะของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ฝรั่งเศส. *ฟ้าเดียวกัน*. (เมษายน –มิถุนายน).

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2544). ทฤษฎีขบวนการทางสังคมสำหรับประเทศกำลังพัฒนา. ใน *ศิโรฒน์ คล้ามไพบูลย์ (บรรณาธิการ) ทฤษฎีและความรู้ในยุคโลกาภิวัฒน์*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิถีทรรศน์.

พงษ์สวัสดิ์ อักษรสวาสดิ์. (2550). สิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562. (29 พฤษภาคม 2562). ราชกิจานุเบกษา. เล่มที่ 136 ตอนที่ 71 ก.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น). (2547). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ. ใน *ปาริชาติ วลัยเสถียร (บรรณาธิการ)*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).

ไพสิฐ พาณิชย์กุล. (2538). *สิทธิชุมชน: สิทธิเสรีภาพที่มีคู่ชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

ภูมินทร์ พาลุสุข และอลงกรณ์ อรรคแสง. (2562). ผลกระทบจากนโยบายทวงคืนผืนป่าที่มีต่อชาวบ้านในภาคอีสาน : กรณีศึกษาในจังหวัดสกลนคร. *วารสารการบริหารปกครอง,* 8, 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562), 193.

ภาคภูมิ ศิลารัตน์. *ปัญหาการรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ม.ป.ป.

ภาสพงษ์ เรณุมาศ. (2556). สถิติคำวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญและศาลรัฐธรรมนูญ (ตั้งแต่อดีต-พ.ศ. 2556). *วารสารศาลรัฐธรรมนูญ*, 15,(43) (มกราคม-เมษายน 2556), 52.

มูลนิติธรรมสิ่งแวดล้อม. คดีมาบตาพุด ฟ้องให้โรงงานปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญมาตรา 67. เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2565. [Online]. Available URL: https://enlawfoundation.org/ newweb/wp-content/uploads/039.pdf.

ยศ สันตสมบัติ. (2542). *ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (11 ตุลาคม 2540). *สิทธิชุมชน*. สภานิติบัญญัติแห่งชาติ.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (24 สิงหาคม 2550). *สิทธิชุมชน*. สภานิติบัญญัติแห่งชาติ.

รายงานประจำปีจังหวัดเลย, (2560). เลย: สำนักงานจังหวัดเลย.

เลิศชาย ศิริชัย. (2546). *สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

วรสิทธิ์ เจริญศิลป์. (2559). การสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่. ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วชิรวัชร งามละม่อม. (2558). *ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม*. เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2565. จาก http://learningofpublic.blogspot.com/2015/09/blog-post_42.html.

วิทยากร เชียงกูล. (2545). *อธิบายศัพท์เศรษฐศาสตร์การเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สายธาร.

วีรนุช พรมจักร์. (2564). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มขบวนผู้หญิงปฏิรูปประเทศไทยเพื่อสิทธิสตรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2564), 212-226.

วัชราภรณ์ จุ้ยลำเพ็ญ. (2563). *“หน้าที่ของรัฐ” แนวคิดตามร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่*. [Online]. เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2565. Available URL: https://www.parliament.go.th/ ewtadmin/ ewt/parcy_train/ewt _dl_link.php?nid=31523.

ศศิภา พฤกษฎาจันทร์. (2560). สำนักกฎหมายบ้านเมืองสมัยใหม่: ข้อความคิดว่าด้วยกฎหมายในทรรศนะของ Hans Kelsen และ H.L.A. Hart และข้อวิจารณ์. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สงกรานต์ ป้องบุญจันทร์. (2563). นโยบาย ‘ทวงคืนผืนป่า’ กับภาพสะท้อน ‘อำนาจนิยม’ เข้าเมื่อ 23 มกราคม 2565. [Online]. Available URL: https://themomentum.co/ reforestation-authoritarianism/.

สมชาย ปรีชาศิลปะกุล. (2548). *นิติสังคมศาสตร์ ฉบับ Legal pluralism พรมแดนความรู้ ใหม่นิติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2563). *หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560*. เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2565. [Online]. Available URL: https://www.ubu.ac.th/ web/files_up/ 00032f2019072617120912.ppt.

สิริพิชญ์ชนก คุณประเสริฐ. (2561). การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ (Environmental and Health Impact Assessment: EHIA). *Academic Focus*. (ตุลาคม 2561), 1-2.

สุภางค์ จันทวานิช. (2552). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). *สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักประชาสัมพันธ์.

เพจขบวนการอีสานใหม่ เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2566. [Online]. Available URL: https://www.google.com/search

เพจทางอีสาน เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2566. [Online]. Available URL: https://www.google.com/search

เพจเหมืองแร่เมืองเลย V2 เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2566. [Online]. Available URL: https://www.google.com/search

เสน่ห์ จามริก. (2549). *สิทธิมนุษยชนไทยในกระแสโลก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

หยุด แสงอุทัย. (2560). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรทัย อินต๊ะไชยวงค์. (2560). สิทธิชุมชน ในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น. 1, (มกราคม-มิถุนายน 2560), 178-179.

อรทัย อินต๊ะไชยวงศ์. (2560). สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน: ศึกษาความเหมาะสมของการใช้ทฤษฎีของ Elinor Ostrom ในประเทศไทย. *วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่นปีที่ 1*. ฉบับที่ 1 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

อภิชัย พันธเสน. (2539). *การพัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

อภิชัย พันธเสน. (2539). *การพัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค แนวคิด ทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). *มิติชุมชน วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. (2550). Agency and Social Structuration / *มนุษย์และโครงสร้างทางสังคม*. ใน สิริพรรณ นกสวน & เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา (บรรณาธิการ). *คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2542). *ส่วนรวมมิใช่รัฐ ความหมายของประชาสังคม*. ใน อนุชาติ พวงสำลี และ กฤตยา อาชวนิจกุล. (บรรณาธิการ). ขบวนการประชาสังคมไทย ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

2. ภาษาอังกฤษ

Boyd, David R. (2012). *The Environmental Right to a Healthy Environment*. Vancouver of British Columbia Press.

Boyd, David R. (2012). The *Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions*. Human Rights and the Environment. Vancouver: University of British Columbia Press.

Chonnanan Srithongsuk, Thananya Hanumar, Arunee Apitanapong, and Pongthep Jarususin. (2005). “ The Right to Public Participation under Section 56 of the Constitution of the Kingdom of Thailand.” *Administrative Law Journal*. 21, no. 3: 13. [In Thai]

Giddens Anthony. (1 9 8 4). The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration. Cambridge: Polity Press.

Hosken, Fran P. (1981). 'Towards a Definition of Women's Rights' in *Human Rights Quarterly*. Vol. 3, No. 2. (May, 1981), 1–10.

Kravachenko, S. and J. Bonnie. (2008). *Human Rights and the Environment*. North Carolina: Carolina Academic Press.

K. Kubasek, Nancy and Gary S. Silverman. (2013). *Environmental Law*. New York: Pearson Education.

Lockwood, Bert B. (ed.). (2006). *Women's Rights: A "Human Rights Quarterly"*. Reader Johns Hopkins University Press.

May, James R., and Erin Daly. (2011). *Constitutional Environmental Rights Worldwide*. Delaware: Widener Law School Legal Studies Research Paper Series no. 11-35.

Ostrom, Elinor and Charlotte Hess. (2007). *Private and Common Property Rights*. Bloomington: Indiana University.

Suntareeya Muangpawong. (2008). "Environmental Justice Process (Part 1)." *Environmental Journal*. 12, no. 1 (January-March 2008), 6. [In Thai]

Vitit Muntrabhorn, Kanungnit Sribuaeiam, Theeravuth Temsiriwattanaku, and Thitinan Tengamnuay. (2016). *Relation between Human Rights and Environment for ProtectingHuman Rights Relating to Sustainable Environment (Research Report)*. Bangkok: National Human Rights Commission. [In Thai]

Wilkinson, David. (2002). *Environment and Law*. London: Routledge.

Wolf, Susan and Anna White. (2002). *Environmental Law*. London: Cavendish Publishing.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร. ภาสกร ดอกจันทร์

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก Ph.D. (Social Science), ปริญญาโท ศศ.ม. (รัฐศาสตร์), ปริญญาตรี ศน.ม. (พุทธศาสน์ศึกษา)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลย์สงคราม

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรเชษฐ์ โทอื้น

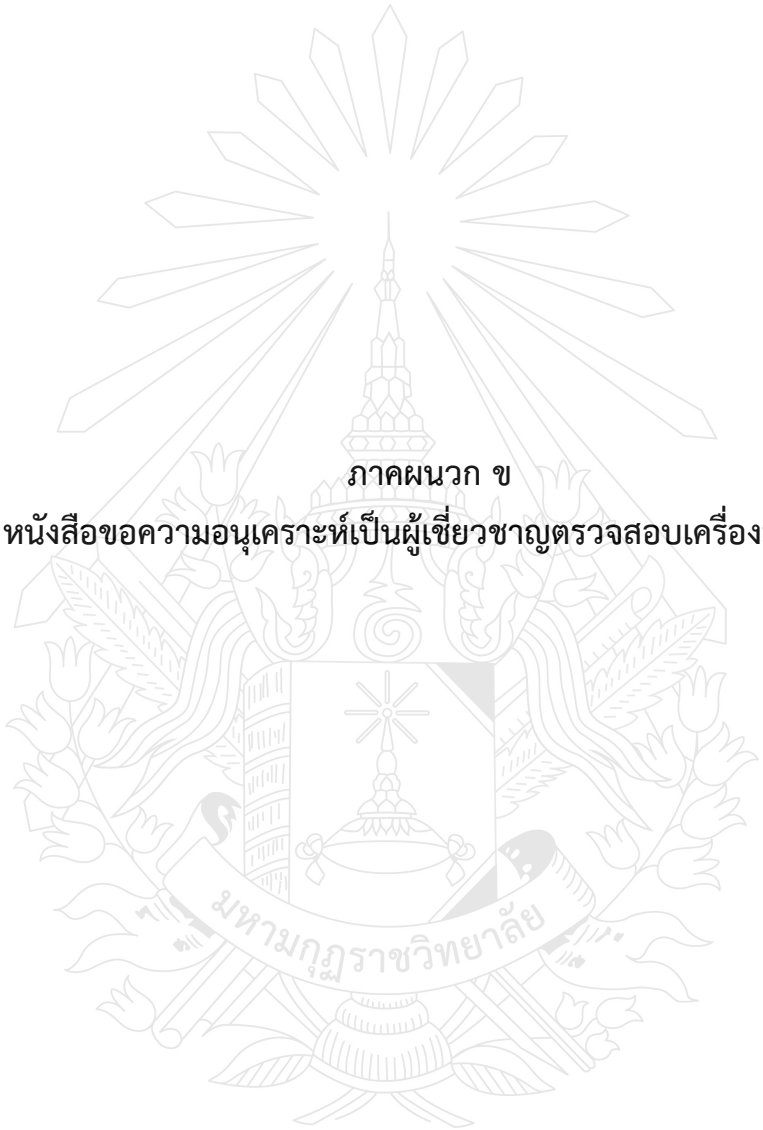
วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก ร.ด. (รัฐศาสตร์), ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), ปริญญาตรี (ศษ.บ.) สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร

3. ดร. กรรณิกา ไวโสภา

วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก ปร.ด. (วิจัย วัดผล และสถิติการศึกษา), ปริญญาโท ศษ.ม. (เทคโนโลยีทางการศึกษา), ปริญญาตรี ค.บ. (การประถมศึกษา)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย 42000
โทร. 0-4283-0434

ที่ อว ๗๙๑๘/ว๐๕๖

๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบโครงร่างงานวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางสุภาภรณ์ คำดี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยมี ดร.วีรนุช พรมจักร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้การดำเนินการทำสารนิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์และเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร,ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย
โทร. ๐๔๒ ๘๑๔๖๑๖
นางสุภาภรณ์ คำดี ผู้วิจัย
โทร ๐๙๕ ๒๖๙๙๔๒๙

- ชี้แจง
- ยินดีให้ความร่วมมือ

รศ.ดร.ภาสกร ดอกจันทร์
๑๙ ก.พ. ๖๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐-๔๒๘๑-๔๑๑๖

ที่ วว ๗๘๑๘/ ๖๐๖๑ **วันที่** ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรเชษฐ์ โทอื้น

ด้วยนางสุภาภรณ์ คำดี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยมี ดร.วีรนุช พรมจักร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้การดำเนินการทำสารนิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และได้ให้คำปรึกษา ตลอดถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือวิจัยที่นักศึกษาสร้างขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร,ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
โทร ๐๙๒ ๘๑๔ ๖๑๖
นางสุภาภรณ์ คำดี ผู้วิจัย
โทร ๐๙๕ ๒๖๙๔๔๒๙

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง โทร. ๐-๔๒๘๑-๔๖๑๖

ที่ อว ๗๙๑๘/ว๐๖๑ **วันที่** ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ดร.กรรณิกา ไวโสภา

ด้วยนางสุภาภรณ์ คำดี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยมี ดร.วีรนุช พรมจักร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้การดำเนินการทำสารนิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จึงขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และได้ให้คำปรึกษา ตลอดถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือวิจัยที่นักศึกษาสร้างขึ้น รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาอนุเคราะห์

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร,ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง
โทร ๐๔๒ ๘๑๔ ๖๑๖
นางสุภาภรณ์ คำดี ผู้วิจัย
โทร ๐๙๕ ๒๖๙๙๔๒๙

ดร.กรรณิกา ไวโสภา

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง อ.เมือง จ.เลย 42000
โทร. 0-4283-0434

ที่ อว ๗๙๑๘/ว๑๒๔

๒๑ เมษายน ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสุภาภรณ์ คำดี นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง ได้รับการอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด โดยมี ดร.วีรนุช พรมจักร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

เพื่อให้การดำเนินการทำสารนิพนธ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จึงขอความอนุเคราะห์ให้ นางสุภาภรณ์ คำดี เข้าสัมภาษณ์ท่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยดังกล่าว รายละเอียดตามเอกสารที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาและขอขอบคุณมาในครั้งนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร, ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย
โทร. ๐๔๒ ๘๑๔๖๑๖
นางสุภาภรณ์ คำดี ผู้วิจัย
โทร ๐๙๕ ๒๖๙๙๔๒๙

ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรี เพื่อศึกษาแนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด และเพื่อศึกษาบทบาทและวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิด เพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

ผู้วิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงให้ครบทุกข้อทุกตอน แบบสัมภาษณ์จึงจะสมบูรณ์ และใช้ประโยชน์ในการวิจัยได้ คำตอบทุกข้อและความคิดเห็นต่างๆ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับและจะไม่เกิดผลเสียต่อท่านแต่อย่างใด

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์

(นางสุภาภรณ์ คำดี)
นักศึกษาปริญญาโท สาขารัฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ชื่อ.....นามสกุล.....ตำแหน่ง.....

บ้าน.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

จังหวัด.....เบอร์โทร.....e-mail.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

1. กลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีที่มาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้นำรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาใช้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีแนวคิดอย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีกระบวนการอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

5. ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีรูปแบบอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

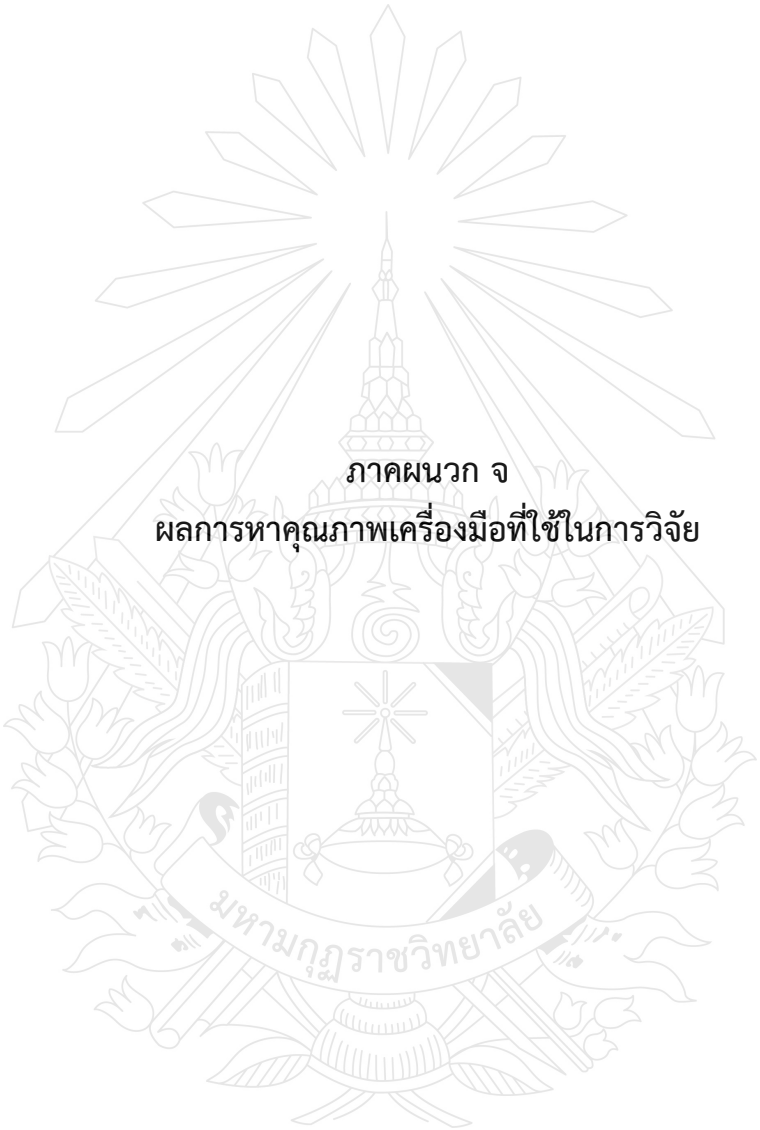
.....

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์

(นางสุภาภรณ์ คำดี)

นักศึกษาปริญญาโท สาขารัฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก จ
ผลการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผลการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างวัตถุประสงค์กับเนื้อหางานวิจัย
เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มรักษ์บ้านเกิด

จุดประสงค์ที่/ เนื้อหา	ข้อคำถาม	ผลการพิจารณา			หมายเหตุ/แก้ไข
		+1	0	-1	
1. แนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน	1. กลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีที่มาอย่างไร	///	-	-	
	2. ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มรักษ์บ้านเกิดได้นำรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาใช้อย่างไร	//	/	-	
2. บทบาทและกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน	1. ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีแนวคิดอย่างไร	//	/	-	
	2. ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีกระบวนการอย่างไรบ้าง	///	-	-	
	3. ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มรักษ์บ้านเกิดมีรูปแบบอย่างไรบ้าง	//	/	-	

ภาคผนวก ฉ
ภาพประกอบที่ใช้สัมภาษณ์

ภาพที่ 4 นักศึกษาดาวดินร่วมกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มรักษ์บ้านเกิดในเวทีรับฟังความคิดเห็นเพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Public Scoping) ประกอบคำขอประทานบัตรแปลงที่ (บ้านนาโป่ง)
ที่มา: เพจเหมืองแร่เมืองเลย V2

ภาพที่ 5 นักศึกษาดาวดินนั่งคุกเข่าเพื่อขอร้องเจ้าหน้าที่เปิดทางให้กลุ่มรักษ์บ้านเกิดเข้าไปในเวทีรับฟังความคิดเห็นเพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Public Scoping) ประกอบคำขอประทานบัตรแปลงที่ (บ้านนาโป่ง)
ที่มา : เพจเหมืองแร่เมืองเลย V2)

ภาพที่ 6 ชาวบ้านกลุ่มรักษ์บ้านเกิดเขียนข้อความให้กำลังใจนักศึกษาดาวดิน
ที่มา : เพจเหมืองแร่เมืองเลย V2

ภาพที่ 7 องค์การบริหารส่วนตำบลเขาหลวง
ที่มา : นางสุภาภรณ์ คำดี นักศึกษารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มมร. วันที่ 15 มิถุนายน 2566

ภาพที่ 8 กลุ่มรักษ์บ้านเกิดร่วมกิจกรรม “Walk for Rights เดินเพื่อสิทธิเพื่อชีวิตคนอีสาน” ของขบวนการอีสานใหม่

ที่มา : เพจขบวนการอีสานใหม่

ภาพที่ 9 การยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเลย

ที่มา: ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

ภาพที่ 10 กำแพงใจครั้งที่ 2 ถูกทำลาย

ที่มา: เพจทางอีสาน

ภาพที่ 11 ข้อบัญญัติของชุมชน

ที่มา: นางสุภาภรณ์ คำดี นักศึกษารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มมร.วันที่ 15 มิถุนายน 2566

ภาพที่ 12 ผลิตภัณฑ์ชุมชน

ที่มา: ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

ภาพที่ 13 วิสาหกิจของชุมชน

ที่มา: ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

ภาพที่ 14 การเคลื่อนไหวโดยใช้มวลชน เหตุการณ์ในวันที่ 13 พฤษภาคม 2559
ที่มา : เพจเหมืองแร่เมืองเลย V2

ภาพที่ 15 งานบุญภูทับฟ้าต่อชะตาภูซำป่าบอน หาบคอนภูเหล็ก ประจำปี 2559
ที่มา: ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

ภาพที่ 16 ป้ายปิดเหมืองฟื้นฟู
ที่มา: นางสุภาภรณ์ คำดี นักศึกษารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มมร. วันที่ 15 มิถุนายน 2566

ภาพที่ 17 I'm Ploy
ที่มา: ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์บ้านเกิด

ภาพที่ 18 การแปรอักษรบนภูซำป่าบอน วันครบรอบเหตุการณ์ วันที่ 15 พฤษภาคม 2557
ที่มา: เพจเหมืองแร่เมืองเลย V2

ภาพที่ 19 การสัมภาษณ์กลุ่มรักษ์บ้านเกิด
ที่มา: นางสุภาภรณ์ คำดี นักศึกษารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มมร. วันที่ 15 มิถุนายน 2566

ภาพที่ 20 การสัมภาษณ์กลุ่มรักษ์บ้านเกิด

ที่มา: นางสุภาภรณ์ คำดี นักศึกษารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มมร. วันที่ 15 มิถุนายน 2566

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล : นางสุภาภรณ์ คำดี

วันเดือนปีเกิด : 19 เมษายน 2523

ภูมิลำเนาเดิม : 12 หมู่ 18 ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ที่อยู่ปัจจุบัน : 413 หมู่ 3 ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2542 : มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) โรงเรียนศรีสงครามวิทยา

พ.ศ. 2545 : พยาบาลศาสตรบัณฑิต (พย.บ.) (เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. 2551 : International Short Course Training For Pediatric Critical Care Nursing วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี กรุงเทพ

พ.ศ. 2555 : พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (พย.ม.) มหาวิทยาลัยมหิดล

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2546 : พยาบาลวิชาชีพ ปฏิบัติการ สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2553 : พยาบาลวิชาชีพ ชำนาญการ สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2559 : นักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการ สำนักงานปลัดเทศบาลตำบลศรีสงคราม อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

พ.ศ. 2561 : หัวหน้าฝ่ายบริหารงานสาธารณสุข กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลเมืองวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

พ.ศ. 2565 : ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลโนนปอแดง อำเภอผาขาว จังหวัดเลย